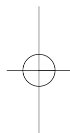
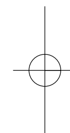
Biblioteca Hermann Hesse





Lupul de stepă

HERMANN HESSE

Traducere din limba germană

GEORGE GUȚU



Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HESSE, HERMANN
Lupul de stepă/ Hermann Hesse;
trad.: George Guțu
București: RAO International Publishing Company, 2005
ISBN 973-576-816-X

I. Guțu, George (trad.)

821.112.2-31=135.1

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, ROMÂNIA

HERMANN HESSE
Der Steppenwolf

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial“
București, România

2005

ISBN 973-576-816-X

Cuvînt înainte al editorului

Cartea de față cuprinde însemnările unui om pe care l-am numit, după o expresie folosită în mai multe rînduri chiar de el însuși, „lup de stepă“. Nu vreau să mai stărui asupra necesității unui cuvînt înainte la manuscrisul său; în ceea ce mă privește, în orice caz simt nevoia să adaug celor scrise de lupul de stepă alte cîteva pagini în care voi încerca să aștern o parte din amintirile mele în legătură cu el. Știu puține lucruri despre el; mai cu seamă trecutul și originea lui mi-au rămas necunoscute. Trebuie să mărturisesc însă că personalitatea lui m-a impresionat puternic, stîrnindu-mi chiar simpatia.

Lupul de stepă era un bărbat de aproape cincizeci de ani care, într-o bună zi, acum cîțiva ani, s-a prezentat în casa mătușii mele, interesîndu-se de o cameră mobilată. A închiriat mansarda și micul dormitor care se afla alături și a revenit după cîteva zile cu două geamantane și un cufăr mare cu cărți, locuind apoi la noi timp de nouă sau zece luni. Trăia foarte liniștit și retras, încît sînt sigur că n-am fi făcut cunoștință niciodată dacă vecinătatea dormitoarelor noastre nu ne-ar fi prilejuit, în mod întîmplător, cîteva întîlniri pe scară și pe coridor, căci omul acesta nu era cîtuși de puțin sociabil, ba chiar era un ursuz cum nu-mi mai fusese dat să văd pînă atunci, era într-adevăr un lup de stepă, așa cum își spunea el uneori, o ființă străină, sălbatică și, pe deasupra, sfioasă, chiar foarte sfioasă, venită dintr-o lume diferită de aceea în care trăiam eu. Dar în ce singurătate extremă se retrăsese

datorită firii și destinului său, fiind conștient că asta îi era soarta, am putut să aflu, de fapt, abia din însemnările care ne-au rămas de la el; într-o anumită măsură l-am cunoscut însă mai înainte, din scurtele noastre întîlniri și discuții, și găsesc că imaginea pe care mi-am făcut-o despre el din însemnările sale corespunde în esență cu imaginea, firește mai palidă și mai lacunară, rezultată din contactul meu personal cu el.

Din întîmplare eram de față în momentul în care lupul de stepă pășise pentru prima oară în casa noastră, devenind chiriașul mătușii mele. A sosit pe la prînz, farfuriile nu fuseseră strînse încă de pe masă, iar eu mai aveam o jumătate de oră liberă pînă cînd urma să mă întorc la birou. N-am să uit impresia stranie și foarte contradictorie pe care mi-a produs-o la prima noastră întîlnire. Intrase pe ușa cu geamlîc, după care trăsese de clopoțel, iar mătușa îl întrebase, în antreul semiîntunecos, ce dorește. El însă, lupul de stepă, își ridicase capul ager, cu părul tuns scurt, adulmecînd cu nările nervoase și spuse, înainte de a-i răspunde sau de a se recomanda:

– O, ce frumos miroase aici!

Spusese asta zîmbind, iar buna mea mătușă zîmbise și ea, în vreme ce eu găseam că modul lui de a spune bună ziua era mai degrabă caraghios, încît mi-a fost pe loc antipatic.

– Ei bine, zise el, am venit pentru camera pe care vreți să o închiriați.

Abia cînd urcarăm toți trei scara spre mansardă am reușit să-l privesc mai îndeaproape. Nu era înalt de statură, însă mergea și își ținea capul ca un om înalt, purta un palton modern, comod, fiind îmbrăcat, de altfel, corect și totuși cam neglijent; era proaspăt bărbierit, iar părul lui tuns foarte scurt încărunțise pe alocuri. Mersul său nu-mi plăcu la început deloc, căci lăsa o impresie de oboseală și nehotărîre, iar asta nu se potrivea nici cu profilul său dur, bine conturat, nici cu tonul și felul său temperamental de a vorbi. Abia mai tîrziu am băgat de seamă și am aflat că era bolnav, ceea ce îl făcea să meargă anevoios. Cu un zîmbet aparte, care mi-a fost la fel de antipatic, cerceta scara,

pereții, ferestrele și dulapurile înalte și vechi aflate în casa scării; toate păreau să-i placă, dar îi păreau totodată și cam caraghioase. În general, omul acesta îți lăsa impresia că vine dintr-o lume necunoscută, poate din niște țări de dincolo de ocean, încît considera că tot ceea ce vedea aici la noi era drăguț, dar, în același timp, și întru cîtva caraghios. De altfel, trebuie să spun că era politicos, chiar prietenos, acceptase de îndată totul fără nici o obiecție, și casa, și camera, și chiria, și costul micului dejun, și, cu toate acestea, în preajma acestui om domnea o atmosferă distantă și, cum mi se păru mie, nefirească sau ostilă. Închirie camera, apoi închirie și dormitorul, ceru informații în legătură cu încălzirea, cu apa, cu serviciile și cu regulile casei, ascultă totul atent și amabil, le acceptă pe toate, oferi pe loc un avans pentru chirie, și cu toate acestea dădea impresia că nu prea punea suflet, că tot ceea ce făcea acum i se părea caraghios, lipsit de seriozitate, de parcă era o ciudățenie să închiriezi o cameră și să vorbești nemțește cu cineva, el fiind, de fapt, preocupat în sinea lui de niște lucruri cu totul diferite. Cam aceasta era impresia mea și ea n-ar fi fost bună deloc, dacă alte detalii n-ar fi contrazis-o și nu m-ar fi determinat să mi-o corectez în multe privințe. În special chipul acestui om îmi plăcuse de la bun început; îmi plăcuse în ciuda unei anumite expresii de rezervă distantă, era un chip poate întru cîtva deosebit și trist, însă treaz, bîntuit de gînduri, modelat de suferință și spiritualizat. În afară de aceasta, mă mai îmbunară și politețea și amabilitatea lui lipsite de orice undă de aroganță, chiar dacă păreau să-l coste un oarecare efort – dimpotrivă, emanau o duioșie ce aducea cu o rugă mocnită, fapt pe care mi l-am explicat abia mai tîrziu și care m-a cîștigat de îndată întru cîtva de partea lui.

Înainte de a se fi terminat vizitarea celor două camere și înainte de continuarea discuției, pauza mea de prînz se sfîrșise, așa încît a trebuit să mă duc la birou. Mi-am luat rămas-bun, lăsîndu-l în compania mătușii mele. Seara, cînd m-am întors acasă, mătușa mi-a spus că străinul închiriase camerele, urmînd să se mute în zilele următoare, dar își exprimase dorința ca sosirea lui să nu fie anunțată la poliție, deoarece formalitățile și așteptatul pe acolo ar

fi de nesuportat pentru un om bolnăvicios ca el. Îmi amintesc foarte bine că am fost surprins să aud așa ceva și că am avertizat-o pe mătușa mea ca nu cumva să accepte o asemenea condiție. Mi se părea că teama lui față de autorități se potrivea mult prea bine cu aura de necunoscut și de ciudățenie care îl înconjura, pentru a nu-mi trezi suspiciunea. I-am explicat mătușii că nu trebuie să accepte sub nici o formă rugămintea și așa destul de ciudată a unui om total necunoscut, căci îndeplinirea ei ar putea avea unele consecințe neplăcute pentru ea. A trebuit însă să constat că mătușa încuviințase deja să-i îndeplinească dorința și că, în general, era fascinată de acest străin care o încîntase; căci niciodată nu primise chiriași fără să fi stabilit cu ei dinainte un raport anume de natură umană, relații amicale de mătușă sau mai degrabă de mamă, lucru de care, de altfel, au știut să profite din plin unii dintre foștii chiriași. Mi-am menținut rezervele față de noul chiriaș și în timpul primelor săptămîni, vreme în care mătușa mea îi lua apărarea de fiecare dată cu multă căldură.

Cum chestiunea evitării autorităților polițienești nu îmi era pe plac, am vrut măcar să aflu ce știa mătușa despre acest străin, despre proveniența și intențiile sale. Iar ea știa deja unele lucruri cu toate că, după ce plecasem la prînz, nu mai stătuse nici el decît foarte puțin. Îi spusese că intenționează să rămînă cîteva luni în orașul nostru, să frecventeze bibliotecile și să vadă vestigiile antice ale orașului. De fapt, mătușii nu-i convenea deloc perioada scurtă pe care el voia să o petreacă în calitate de chiriaș, dar se pare că o cîștigase deja de partea sa, în ciuda felului cam straniu în care se prezentase. Pe scurt, camerele fuseseră închiriate, așa că obiecțiile mele erau tardive.

– De ce-o fi spus că la noi miroase așa de frumos? am întrebat eu.

Și-atunci mătușa, care uneori avea o intuiție destul de exactă îmi zise:

– Știu foarte bine de ce. Aici la noi miroase a curățenie și-a ordine, și-a trai bun și cuviincios, și asta i-a plăcut. Arată de parcă s-ar fi dezobișnuit de un astfel de trai și i-ar duce dorul.

– Ei și, n-are decît, îmi spusei eu. Dar dacă nu e obișnuit cu un trai ordonat și cuviincios, ce-o să ne facem cu el? Ce-ai să faci dacă nu e deprins să păstreze curățenia, dacă îți face mizerie peste tot, sau dacă vine beat acasă noaptea tîrziu?

– O să vedem noi, zise ea rîzînd, așa că eu n-am avut ce să mai spun.

Și într-adevăr, temerile mele s-au dovedit a fi neîntemeiate. Chiriașul nu ne-a deranjat și nu ne-a produs nici un fel de pagube, cu toate că nu ducea defel o viață ordonată și rezonabilă, iar noi ne mai amintim de el și astăzi cu plăcere. Înlăuntrul nostru, în sufletul nostru însă, omul acesta ne-a tulburat și ne-a răvășit foarte mult pe amîndoi, pe mine și pe mătușa mea, și, ca să fiu drept, nu am reușit nici acum să-l înțeleg prea bine. Uneori îl visez noaptea, iar simplul fapt că există un astfel de om, o asemenea făptură, îmi dă un sentiment de confuzie, neliniștindu-mă, cu toate că, pînă la urmă, l-am îndrăgit.

La cîteva zile după aceea, un căruțaș aduse lucrurile străinului, al cărui nume era Harry Haller. Un geamantan din piele foarte frumos mi-a făcut o bună impresie, în vreme ce un altul, mare și plat, de voiaj, mărturisea despre călătoriile pe care se pare că le făcuse, căci, în orice caz, pe el erau lipite etichete îngălbenite ale firmelor hoteliere și ale societăților de transporturi din diferite țări, printre care și unele de dincolo de ocean.

Apoi își făcu el însuși apariția și astfel începu perioada în care l-am cunoscut încetul cu încetul pe acest om straniu. Inițial n-am întreprins nimic în acest scop. Cu toate că, încă din prima clipă în care l-am văzut, Haller îmi trezise interesul, în primele săptămîni nu am făcut nici un pas ca să-l întîlnesc sau să intru în vorbă cu el. Trebuie, în schimb, să recunosc că, de fapt, încă de la bun început l-am ținut pe omul acesta oarecum sub observație, intrînd chiar, atunci cînd lipsea, în camera lui și făcînd-o puțin pe spionul, pur și simplu din curiozitate.

Despre felul cum arăta lupul de stepă am dat deja cîteva detalii. Încă de la prima vedere îți făcea, fără îndoială, impresia

unui om de seamă, a unui om rar și neobișnuit de talentat; avea un chip spiritualizat, iar mișcările deosebit de delicate și vioaie ale chipului său oglindeau o viață sufletească interesantă, extrem de furtunoasă, plină de o uimitoare delicatețe și sensibilitate. Cînd stăteai de vorbă cu el, iar el – lucru rar de altfel – depășea limitele convenționalului, rostind de acolo, din depărtarea unde se afla, cuvinte personale, proprii, atunci eram nevoit să recunosc că era net superior celor de teapa noastră, căci gîndise mai mult la viața lui decît ceilalți oameni, posedînd în domeniul spiritual acea precizie vecină cu răceala, acea siguranță a gîndirii și acele cunoștințe pe care nu le posedă decît oamenii cu adevărat pătrunși de spirit, lipsiți de orice ambiții, de orice năzuință de a străluci sau de a convinge neapărat pe ceilalți sau de a avea dreptate întotdeauna.

Din ultima perioadă a șederii sale în mijlocul nostru îmi amintesc de o remarcă a lui care, în fond, nici măcar nu fusese o remarcă, pentru că totul se rezumase la o singură privire. La un moment dat se anunțase că un vestit filozof al istoriei și critic de artă, un om cu un renume de talie europeană, va ține o conferință într-un amfiteatru, iar eu am reușit să-l conving pe lupul de stepă să mergem să audiem conferința, cu toate că el n-avea chef de așa ceva. Ne-am dus, deci, împreună, așezîndu-ne unul lîngă altul. În momentul în care oratorul se urcă la tribună, începîndu-și discursul, mulți dintre ascultătorii care se așteptaseră la un soi de profet se arătară decepționați de felul cam sclivisit și îngîmfat în care el își făcuse apariția. În momentul în care începu să vorbească, adresînd auditoriului cîteva formule lingușitoare și mulțumind pentru faptul că participarea era atît de numeroasă, lupul de stepă îmi aruncă o privire scurtă de tot, o privire critică la adresa acelor vorbe și la adresa întregii persoane a oratorului, ah, privirea aceea a lui fusese memorabilă și înfricoșătoare, iar despre tot ceea ce sugera ea s-ar fi putut scrie o carte întreagă! Privirea lui nu numai că îl critica pe orator, nimicindu-l pe omul acela vestit, prin ironia ei neiertătoare și totodată calmă, nu, lucrul acesta era o nimica toată! Privirea lui era mai degrabă tristă decît ironică, tristețea ei era de-a dreptul abisală și lipsită de orice licăr de speranță; esența acestei priviri consta într-o disperare calmă, întru cîtva statornicită, întru cîtva devenită obișnuință și regulă. Deznădejdea senină din privirea lui nu numai că îți arăta persoana mîndrului orator în adevărata ei lumină, nu numai că ironiza și bagateliza situația de moment, așteptările și dispoziția publicului, ca, de altfel, și titlul cam pretențios al discursului anunțat – nu, privirea lupului de stepă străbătea toată epoca noastră, toată falsitatea gălăgioasă, toată strădania de parvenire, toată deșertăciunea, tot acel joc de suprafață al unei spiritualități pline de sine, serbede – ah, privirea aceea pătrundea din nefericire mult mai adînc, țintind pînă dincolo de neajunsurile și lipsa de perspectivă ale epocii noastre, ale spiritualității noastre, ale culturii noastre. Ea pătrundea pînă în inima a tot ceea ce era omenesc, exprimînd într-o singură secundă întreaga incertitudine a gînditorului, a unui om care, poate, știa foarte multe, neîncrederea față de demnitatea, față de rostul existenței omului în general. În privirea aceea se putea citi: „Iată ce maimuțe sîntem! Privește, așa arată omul!“, încît toată celebritatea, toată inteligența, toate cuceririle spiritului, toate încercările omului de a-și dovedi superioritatea, măreția și puterea de a dăinui se destrămau, devenind un simplu joc, o maimuțăreală!

Dar iată că am anticipat prea mult, contravenind planului și voinței mele și dezvăluind, în fond, esențialul despre Haller, cînd intenția mea fusese de fapt să-i pun în lumină imaginea încetul cu încetul, relatînd procesul apropierii treptate dintre mine și el.

După ce în felul acesta am anticipat cursul povestirii, devine inutil să mai vorbesc despre enigmatica „atitudine distantă“ a lui Haller și să mai descriu în toate detaliile modul în care am început să bănuiesc și să aflu cauzele și semnificațiile acestei atitudini distante, ale însingurării sale atît de neobișnuite și de îngrozitoare. Este mai bine să procedez astfel, deoarece propria mea persoană va trebui să rămînă, pe cît posibil, în planul al doilea. Nu intenționez să relatez despre convingerile mele, nici să povestesc niște istorioare, nici să fac exerciții psihologice, ci să

contribui doar în calitate de martor ocular la conturarea imaginii acelui om deosebit care ne-a lăsat manuscrisele lupului de stepă.

Încă din primul moment în care l-am văzut intrînd pe ușa cu geamlîc a mătușii, înălțîndu-și capul ca o pasăre și lăudînd mirosul plăcut ce plutea în casa noastră, am remarcat întru cîtva că omul acesta avea în el ceva aparte, iar prima mea reacție, naivă, a fost aceea de repulsie. Simțisem (iar mătușa mea care, spre deosebire de mine, nu e cîtuși de puțin o fire intelectuală, simțise și ea exact același lucru) – simțisem că omul acela era suferind, că sufletul sau spiritul, sau caracterul său sufereau într-un fel anume, așa încît instinctul meu de om sănătos m-a pus în gardă. Această reacție de apărare a făcut loc în decursul timpului unei simpatii bazate pe o mare compasiune față de acest om lovit de o suferință profundă și îndelungată, căci asistam la însingurarea și moartea lui interioară. În perioada aceasta mi-am dat seama din ce în ce mai mult că boala de care suferea Haller nu se trăgea din cine știe ce defecte ale firii sale, ci, dimpotrivă, din uriașa bogăție a harului și forțelor sale care nu ajunseseră să atingă treapta armoniei. Mi-am putut da seama că Haller era un geniu al suferinței, că își formase o genială capacitate de a suferi , nelimitată, îngrozitoare, de genul celei pe care o evocă Nietzsche în unele dintre maximele sale. Totodată, mi-am dat seama că la baza pesimismului său nu stătea disprețul față de lume, ci disprețul față de el însuși, căci ori de cîte ori rostea cuvinte necruțătoare și nimicitoare la adresa unor instituții sau persoane nu se excludea niciodată pe sine, el era întotdeauna primul ținta săgeților sale, el era primul om pe care îl ura și îl contrazicea...

Ajuns aici, consider necesar să fac o paranteză de natură psihologică. Cu toate că nu știu decît prea puține despre viața lupului de stepă, am toate motivele să presupun că niște părinți și învățători iubitori, dar severi și foarte pioși, l-au educat într-un spirit care pune la baza educației „înfrîngerea voinței“. Numai că acestui elev nu reușiseră nici să-i nimicească personalitatea, nici să-i înfrîngă voința, căci el era mult prea puternic și dur, mult prea mîndru și plin de spirit. În loc să-i nimicească personalitatea, ei nu reușiseră decît să-l învețe cum să se urască pe sine. Iar de-a lungul întregii sale vieți, el canalizase tot geniul fanteziei sale, toată forța și capacitatea lui de gîndire împotriva lui însuși, împotriva acestui obiect plin de inocență și noblețe. Căci, din acest punct de vedere, el era totuși un adevărat creștin, un adevărat martir, deoarece orice asprime, orice critică, orice răutate, toată ura de care era capabil, le îndrepta mai ales și cu precădere împotriva lui însuși. În ceea ce-i privea pe ceilalți, pe lumea dimprejurul său, făcea necontenit cele mai eroice și mai serioase eforturi de a o îndrăgi, de a i se conforma, de a nu-i provoca nici o suferință, căci la fel de profund ca și ura față de el însuși i se întipărise în minte acel „iubește-ți aproapele“, astfel încît întreaga lui viață era un model care demonstra că lipsa dragostei de sine te aduce în imposibilitatea de a-ți iubi aproapele, că ura de sine are exact același rezultat, pricinuind în cele din urmă aceeași izolare și deznădejde cumplită pe care le provoacă egoismul feroce.

Dar iată că e timpul să acord prioritate realității, întrerupîndu-mi șirul gîndurilor. Primele mele descoperiri în legătură cu domnul Haller și felul lui de trai le-am făcut fie spionîndu-l, fie prin intermediul unor remarci ale mătușii mele. Mi-am dat seama de îndată că era un om al gîndurilor și cărților, neinițiat într-o meserie practică. Rămînea culcat în pat pînă tîrziu, deseori se scula aproape de prînz, făcînd apoi în halat cei cîțiva pași din dormitor pînă în camera de zi. Aceasta din urmă era o cameră mansardată, spațioasă și plăcută, cu două ferestre; la cîteva zile după venirea lui, ea își schimbase cu totul înfățișarea pe care o avusese pe vremea cînd acolo locuiseră alți chiriași. Se umpluse, iar cu timpul devenise supraîncărcată. Pe pereți fuseseră atîrnate tablouri, fuseseră aranjate niște desene, ici și colo chiar fotografii pe care le decupase din reviste și pe care le schimba des. Puteau fi văzute acolo un peisaj sudic, fotografii dintr-un orășel german de provincie, după toate aparențele orășelul natal al lui Haller, iar printre ele, acuarele viu colorate, strălucitoare, despre care abia mai tîrziu am aflat că fuseseră pictate chiar de el. Mai era apoi fotografia unei femei sau fete tinere și drăguțe. O vreme atîrnă pe

perete un Buddha siamez, apoi fu înlocuit cu o reproducere după *Noaptea* lui Michelangelo, apoi cu un portret al lui Mahatma Gandhi. Cărțile nu numai că umpleau biblioteca masivă, ci erau răspîndite pretutindeni, pe mese, pe secreterul vechi și frumos, pe divan, pe scaune, pe jos, cărți cu semne de hîrtie introduse în ele, semne care se schimbau în permanență. Numărul cărților creștea mereu, căci aducea cu brațul cărți împrumutate de la biblioteci, primind pe deasupra deseori pachete prin poștă. Omul care locuia în camera aceea nu putea fi decît un savant. Impresia aceasta mi-o confirmau fumul de țigară care învăluia totul, precum și resturile de țigări și scrumierele răspîndite peste tot. Majoritatea cărților nu avea însă un conținut savant, marea majoritate o formau operele unor scriitori din toate epocile și din toate țările. O vreme au zăcut pe divanul pe care își petrecea zile întregi toate cele șase volume groase ale unei opere cu titlul *Călătoria Sofiei de la Memel în Saxonia,* o carte de la sfîrșitul secolului al optsprezecelea. Se părea că întrebuința des o ediție completă a operelor lui Goethe și una a operelor lui Jean Paul, ca și pe cele ale operelor lui Novalis, Lessing, Jacobi și Lichtenberg. Cîteva volume de Dostoievski erau pline de fișe cu însemnări. Pe masa cea mare, printre cărți și scrieri diverse, se afla adesea cîte un buchet de flori, ba uneori puteai găsi și cîte o cutie cu acuarele acoperită de praf; în preajma ei erau scrumiere și – pentru a nu tăinui nimic – sticle cu diferite băuturi. O sticlă îmbrăcată într-o împletitură de paie era de cele mai multe ori plină cu vin roșu italienesc, cumpărat dintr-un magazin mic, aflat în apropiere, iar uneori puteai zări și cîte o sticlă cu vin de Burgundia sau Malaga, precum și o sticlă masivă cu vișinată care, după cîte am băgat de seamă, fusese golită într-un interval de timp destul de scurt, dispărînd apoi într-un colț al camerei, unde se acoperise de praf, în timp ce restul de băutură nu scădea deloc. Nu voi încerca să mă justific pentru spionajul pe care îl practicam și trebuie să recunosc deschis că, la început, toate aceste mărturii ale unei vieți animate de un interes spiritual, dar totuși irosite și dezordonate, îmi trezeau oroarea și suspiciunea. Nu numai fiindcă eu sînt un

om obișnuit cu munca și cu folosirea rațională a timpului, dar și pentru că, pe deasupra, mai sînt și abstinent, nefumător, și sticlele acelea mi-au displăcut încă și mai mult decît dezordinea pitorească din camera lui Haller.

Atît în felul său de a dormi și munci, cît și de a trăi, de a mînca și de a bea, străinul se dovedi a fi la fel de dezordonat și de capricios. În anumite zile nu ieșea deloc din casă și nu mînca nimic, bea doar dimineața o cafea, uneori mătușa mea găsea cîte o coajă de banană, singurul rest de la mesele sale, în schimb în alte zile lua masa la restaurant, cînd în localuri bune și elegante, cînd în mici crîșme de mahala. Sănătatea lui părea că lasă de dorit; în afară de dificultățile pe care le întîmpina la mers, dificultăți care deseori îl făceau să urce scara cu multă greutate, părea că suferă și de alte tulburări, iar odată spusese în treacăt că de ani de zile nu mai avusese o digestie sau un somn ca lumea. Toate acestea eu le puneam în primul rînd pe seama băuturii. Mai tîrziu, cînd îl însoțeam într-un local sau altul, am văzut cu ochii mei cu ce rapiditate capricioasă dădea pe gît diversele vinuri, dar nici eu, nici altcineva nu l-am văzut vreodată beat cu adevărat.

N-am să uit niciodată ziua în care am avut prima noastră convorbire ceva mai personală. Nu ne cunoșteam decît așa cum se cunosc niște vecini de cameră într-un imobil în care locuiesc cu chirie. Într-o seară, pe cînd mă întorceam acasă de la birou, l-am găsit pe domnul Haller așezat, spre uimirea mea, pe palierul scării dintre primul și al doilea etaj. Ședea pe ultima treaptă de sus și se dădu la o parte, lăsîndu-mă să trec pe lîngă el. L-am întrebat dacă nu se simte bine, oferindu-mă să-l însoțesc pînă sus la el.

Haller se uită la mine și mi-am dat seama că îl trezisem dintr-un fel de reverie. Treptat, treptat, începu să zîmbească, avea un zîmbet plăcut și jalnic care deseori îmi sfîșiase inima, apoi mă invită să iau loc lîngă el. I-am mulțumit și i-am spus că nu eram obișnuit să stau pe trepte dinaintea locuinței altor oameni.

– Ah, așa e, spuse el zîmbind mai tare, aveți dreptate. Dar stați o clipă, trebuie să vă arăt de ce a trebuit să mă opresc și să stau aici.

Vorbind, îmi arătă porțiunea din fața locuinței de la primul etaj în care trăia o văduvă. Pe locul îngust, parchetat, dintre scară, fereastră și ușa cu geam stătea lîngă perete un dulap înalt din lemn de mahon cu obiecte vechi din cositor, iar în fața dulapului, pe podea, pe niște postamente scunde, două plante în niște vase mari, o azalee și o araucarie. Plantele aveau un aspect plăcut, erau mereu curate și întreținute ireproșabil, lucru pe care îl remarcasem și eu cu multă plăcere.

– Vedeți dumneavoastră, spuse Haller în continuare, locșorul acesta cu araucaria miroase atît de fantastic, încît foarte des mi se întîmplă să nu pot trece pe aici fără să mă opresc puțin. Și la mătușa dumneavoastră te întîmpină un miros plăcut, o ordine și o curățenie deosebită, dar locul acesta în care se află araucaria strălucește de curățenie, este șters de praf și ceruit, și spălat atît de bine, este atît de inaccesibil necurățeniei încît pur și simplu iradiază. Trebuie să trag mereu în piept o doză bună de parfum – nu simțiți și dumneavoastră? Mirosul acesta de ceară de parchet și adierea aceasta de terebentină emană împreună cu mahonul, cu frunzele spălate ale plantelor, cu tot ceea ce se află împrejur, un parfum care reprezintă în mic, la modul superlativ, curățenia burgheză, grija și pedanteria, datoria îndeplinită și devotamentul. Nu știu cine locuiește aici, dar sînt sigur că îndărătul acestei uși cu geam se află paradisul curățeniei și al obiceiurilor burgheze temeinic dereticate, paradisul ordinii și al pasiunii pentru tabieturi și îndatoriri, pasiune care te umple de spaimă, dar totodată te și înduioșează.

Cum eu tăceam, el continuă:

– Să nu credeți cumva că vreau să fiu ironic! Nimic nu-mi este mai străin, domnule dragă, decît intenția de a lua cumva în derîdere aceste obiceiuri burgheze și ordinea aceasta. Este adevărat că eu însumi nu trăiesc într-o lume ca aceasta, ci într-alta, și poate că nici n-aș fi în stare să rezist măcar o singură zi într-o locuință în care se află astfel de araucarii. Dar chiar dacă nu-s decît un lup de stepă bătrîn și cam jerpelit, sînt totuși și eu fiul unei mame, și mama mea era fiica unor oameni cu obiceiuri

burgheze, și ea cultiva flori, veghind ca toate camerele și scara, mobilele și perdelele, ca locuința și viața ei să strălucească, pe cît era posibil, de curățenie, de puritate și de ordine. Adierea mirosului de terebentină și araucaria îmi aduc aminte de toate aceste lucruri, și iată de ce stau din cînd în cînd aici, privind la această grădină miniaturală a ordinii și bucurîndu-mă de faptul că mai există încă așa ceva.

A vrut să se scoale, dar i-a fost tare greu și de aceea nu m-a refuzat atunci cînd m-am oferit să-l ajut puțin. Continuam să tac, dar, așa cum i se întîmplase și mătușii mele, eram stăpînit de o anume vrajă pe care omul acesta o radia uneori. Am urcat scara împreună, agale, iar cînd am ajuns dinaintea ușii lui mă mai privi încă o dată în față, direct și foarte prietenos, ținînd cheile în mînă și zicînd:

– Veniți de la birou? Ei da, eu nu mă pricep deloc la așa ceva, știți, eu trăiesc așa, cam retras, undeva la margine. Dar cred că și pe dumneavoastră vă interesează cărțile și alte lucruri de genul acesta, mătușa dumneavoastră mi-a spus odată că ați absolvit liceul și că erați bun la greacă. Știți, azi-dimineață am dat la Novalis de o frază, vreți să v-o arăt? O să vă umple și dumneavoastră inima de bucurie.

Mă luă cu el în camera lui unde mirosea puternic a tutun, scoase o carte dintr-o grămadă, răsfoi, căută.

– Chiar și asta sună bine, foarte bine, zise el, ascultați fraza aceasta: „Ar trebui să ne mîndrim cu durerea – orice durere ne amintește de rangul nostru înalt.“ Minunat! Cu optzeci de ani înaintea lui Nietzsche! Dar nu aceasta era maxima la care mă refeream – așteptați –, iată, am găsit-o. Așadar: „Majoritatea oamenilor nu vor să înoate înainte de a ști să facă acest lucru.“ Nu-i așa că e plină de tîlc? Firește că nu vor să înoate! Că doar s-au născut să trăiască pe pămînt, și nu în apă. Și firește că nu vor să gîndească! Iar cel care gîndește, cel care consideră că esențialul este să gîndești, acela poate să avanseze oricît în acest domeniu, dar totuși el a confundat pămîntul cu apa și, odată și odată, se va îneca.“

Mă captivase, trezindu-mi interesul, așa că am mai întîrziat o vreme la el, iar de atunci se întîmplă nu arareori să mai stăm de vorbă cîte puțin cînd ne întîlneam pe scară sau pe stradă. La început aveam oarecum sentimentul, pe care îl avusesem și atunci în fața araucariei, că mă ironizează. Dar nu era așa. Nutrea chiar un fel de respect pentru mine, ca și pentru araucarie, era atît de conștient, de convins de însingurarea lui, de faptul că înota în apă, de nesiguranța lui, încît uneori se putea entuziasma cu adevărat și fără nici o undă de ironie de orice faptă zilnică, tipic burgheză, de exemplu, de punctualitatea cu care îmi respectam orele de birou sau de formulele rostite de un servitor sau un încasator de tramvai. La început toate acestea mi s-au părut caraghioase și exagerate, un fel de toane ale unui boiernaș sau pierde-vară, ceva de un sentimentalism infantil. Dar a trebuit să recunosc din ce în ce mai mult că, din perspectiva spațiului rarefiat, a atitudinii sale distante, a modului în care își ducea traiul de lup de stepă, el admira și îndrăgea de fapt micul nostru univers burghez ca pe ceva solid și sigur, situat undeva departe de el, intangibil, un adăpost și o pace spre care, pentru el, drumul era închis. Ori de cîte ori se întîlnea cu vecina noastră, o femeie cumsecade, își scotea pălăria cu o adevărată venerație, iar cînd mătușa mea se întreținea puțin cu el sau îi atrăgea atenția că unele dintre rufele sale ar trebui recondiționate, că îi atîrnă un nasture de la palton, el stătea și o asculta cu o atenție stranie, pătrunzîndu-se de importanța celor spuse, de parcă ar fi făcut un efort inexprimabil și disperat de a se strecura printr-o crăpătură oarecare în acest univers mic și pașnic, și de a se simți acolo ca acasă, chiar și numai preț de o oră.

Încă din timpul primei noastre discuții din fața araucariei își spusese lup de stepă, lucru care, de asemenea, mă uimea și mă tulbura întru cîtva. Ce fel de expresii mai erau și astea?! Dar a trebuit să-i accept expresia nu numai pentru că mă obișnuisem cu ea, dar și pentru că nu trecu mult și nu-l mai numeam pe acest om în sinea mea, în gîndurile mele, altfel decît lup de stepă, și nici în ziua de azi nu știu să existe vreun alt nume mai potrivit pentru o asemenea apariție. Un lup de stepă rătăcit printre noi, pierdut prin orașe, în traiul turmei – nici o altă imagine nu ar fi putut oglindi mai izbitor felul său de a fi, sfioasa lui însingurare, sălbăticia lui, neliniștea lui, dorul lui de un cămin și faptul că nu-l avea.

Odată, la un concert simfonic, am putut să-l observ toată seara; îl văzusem șezînd, spre surprinderea mea, aproape de mine, fără ca el să mă fi băgat de seamă. Mai întîi s-a cîntat ceva de Händel, o partitură nobilă și frumoasă, dar lupul de stepă stătea adîncit în gînduri, rupt atît de muzică, cît și de lumea din jurul său. Ședea ca un străin, singur și distant, cu chipul rece, îngrijorat, uitîndu-se în jos. Apoi urmă o altă piesă, o mică simfonie de Friedemann Bach, și am fost foarte surprins să văd cum după cîteva măsuri, străinul meu începu să zîmbească, lăsîndu-se în voia muzicii, se cufundă în el însuși, arătînd timp de zece minute atît de fericit, pierdut cum era în el însuși și absorbit de niște vise atît de frumoase, încît eram mai atent la el decît la muzică. În momentul în care bucata se sfîrși, el se trezi, se îndreptă puțin, dînd semne că ar vrea să se ridice, că ar vrea să plece, dar mai rămase și ascultă ultima piesă, niște variațiuni de Reger, o partitură pe care mulți o considerau cam lungă și obositoare. Așa că și lupul de stepă care, la început, o ascultase cu atenție și bunăvoință, avu din nou o cădere, își vîrî mîinile în buzunare și se cufundă din nou în el însuși, dar de data aceasta nu părea defel fericit și visător, ci trist, și în cele din urmă, supărat, chipul lui devenise din nou absent, întunecat și stins, lăsînd impresia unui om bătrîn, bolnav și nemulțumit.

După concert l-am zărit din nou pe stradă și am mers în urma lui; înfășurat strîns în palton pășea cătrănit, obosit, în direcția cartierului nostru, dar se opri în fața unui mic local demodat, uitîndu-se nehotărît la ceas și intrînd în cele din urmă acolo. Dintr-un impuls de moment am intrat și eu după el. Și iată-l șezînd la o masă cu aspect mic-burghez, iar proprietăreasa și chelnerița îl întîmpinară ca pe un vechi client; i-am dat bună seara și m-am așezat la masa lui. Am stat acolo o oră și, în timp

ce eu am băut două pahare de apă minerală, el ceru întîi o jumătate, apoi încă un sfert de litru de vin roșu. I-am spus că am fost la concert, dar el nu reacționă în nici un fel. Citi eticheta de pe sticla mea de apă minerală și mă întrebă dacă nu voiam să beau vin, considerîndu-mă invitatul lui. Auzind că nu beau niciodată vin, chipul lui căpătă din nou expresia unui om neajutorat și zise:

– Da, desigur, aveți dreptate. Și eu am trăit cumpătat ani de zile, multă vreme chiar am postit, dar în momentul de față mă aflu din nou în Zodia Vărsătorului, o zodie întunecoasă și umedă.

Iar atunci cînd, glumind pe seama aluziei lui, i-am dat de înțeles că mi se pare puțin probabil ca tocmai el să creadă în astrologie, adoptă din nou tonul acela politicos cu care mă rănise deseori și spuse:

– Întocmai, din păcate nu pot să cred nici în această știință.

Am plecat luîndu-mi rămas-bun, iar el se întoarse foarte tîrziu acasă, pașii lui însă răsunau ca de obicei și, așa cum se întîmpla totdeauna, nu se duse de îndată să se culce (fiind vecinul lui de cameră, auzeam foarte bine acest lucru), ci rămase încă vreo oră în camera lui de zi, cu lumina aprinsă.

Îmi aduc aminte și de o altă seară. Eram singur acasă, mătușa plecase, iar cineva sunase la ușă, am deschis și am văzut o femeie tînără, foarte drăguță, pe care am recunoscut-o în momentul în care a întrebat de domnul Haller: era femeia din fotografia ce se afla în camera lui. I-am arătat ușa lui și m-am retras; femeia rămase o vreme sus la el, apoi i-am auzit cum coboară scara și ies împreună, voioși și bine dispuși, antrenați într-o discuție plină de haz. M-a mirat foarte mult să văd că pustnicul acesta avea o iubită, și încă ce iubită, atît de tînără, de drăguță și de elegantă, așa încît toate presupunerile mele în legătură cu el și cu modul lui de viață mi se încîlciră din nou. După un ceas se întoarse însă acasă singur, cu pas greoi, trist, urcă cu dificultate scara și apoi își tîrșîi pașii ore întregi în sus și în jos prin cameră, încet, întocmai ca un lup închis într-o cușcă, iar lumina arse în camera lui toată noaptea, aproape pînă în zori.

Nu știu absolut nimic despre relațiile dintre ei și nu vreau să mai spun decît următoarele: l-am mai văzut o dată cu femeia aceea, în oraș, pe stradă. Mergeau la braț, el părea fericit, iar eu mă minunam cîtă grație, chiar cîtă naivitate copilărească putea să existe uneori pe chipul său altfel mereu neliniștit și am înțeles-o atunci pe femeia aceea, după cum am înțeles și simpatia nutrită de mătușa mea față de acest om. În seara aceleiași zile se întoarse însă acasă tot trist și deprimat; l-am întîlnit la ușa de la intrare; sub palton ținea, așa cum obișnuia uneori, sticla cu vin italienesc, apoi își petrecu toată noaptea în văgăuna lui de sus, în tovărășia vinului. Îmi părea rău de el, căci numai viață nu mai era asta, o viață nemîngîiată, pierdută, lipsită de orice apărare!

Ei, dar am pălăvrăgit destul. Nu mai este nevoie de alte relatări sau descrieri pentru a arăta că lupul de stepă ducea o viață de sinucigaș. Cu toate acestea nu cred că și-a pus capăt zilelor atunci cînd, pe nepusă masă și fără să-și fi luat măcar rămas-bun, dar după ce și-a plătit toate restanțele, plecă din orașul nostru și dispăru cu totul. Noi n-am mai auzit niciodată de el și mai păstrăm și acum încă vreo cîteva scrisori sosite pe adresa lui. În urma lui n-a mai rămas nimic altceva decît acest manuscris pe care l-a așternut în timpul șederii sale la noi și pe care, prin cîteva rînduri, mi l-a dedicat mie, cu observația că puteam face cu el ce voiam.

Mi-a fost imposibil să verific sîmburele de adevăr al celor trăite de Haller și relatate în manuscrisul său. Nu mă îndoiesc că, în cea mai mare parte, avem de-a face cu un gen de scriere poetică, înțeleasă însă nu în sensul unor construcții arbitrare ale fanteziei, ci în sensul unei încercări de a exprima niște procese sufletești trăite în toată profunzimea lor sub veșmîntul unor întîmplări palpabile. Întîmplările, fantastice în bună parte, din manuscrisul lui Haller s-au petrecut probabil în ultima perioadă a șederii sale la noi și nu mă îndoiesc că la baza lor stă și o porție bună de trăire reală, exterioară. În perioada aceea, oaspetele nostru se comporta într-adevăr diferit, arăta altfel, lipsea mult de acasă, uneori chiar nopți întregi, iar în tot acest timp cărțile lui rămîneau neatinse.

L-am întîlnit atunci în cîteva rînduri, îmi făcea impresia că întinerise și se înviorase surprinzător, ba de cîteva ori părea chiar bine dispus. Dar imediat urmă o nouă și puternică stare depresivă, rămase zile de-a rîndul în pat, fără să simtă nevoia de a mînca ceva, și tot în perioada aceea se certă deosebit de vehement, ba de-a dreptul brutal, cu iubita lui care apăruse iarăși, iar cearta lor a scandalizat întregul imobil, așa încît a doua zi Haller a cerut scuze mătușii mele.

Nu, sînt convins că nu și-a pus capăt zilelor. Mai trăiește, urcînd undeva scările unor case străine cu picioarele sale obosite, privind fascinat la vreun parchet strălucind de curățenie, la araucarii curate, bine întreținute, își petrece zilele în biblioteci și nopțile în localuri sau pe o canapea închiriată, ascultînd dindărătul vreunei ferestre cum toată lumea, toți oamenii trăiesc, știindu-se alungat, dar fără să se omoare, căci i-a mai rămas un strop de credință care îi spune că va trebui să bea pînă la fund suferința din inima lui, această suferință amară din care va fi să i se tragă moartea. Mă gîndesc adesea la el, nu mi-a ușurat întru nimic viața, nu a avut darul de a încuraja și de a întări în mine sentimentul forței și al bunei dispoziții, dimpotrivă! Dar eu nu sînt el și nu trăiesc viața lui, ci pe a mea, neînsemnată, burgheză, dar sigură și plină de îndatoriri. Și astfel ne putem gîndi la dînsul liniștiți și cu prietenie, eu și mătușa mea, care ar putea să ne spună mult mai multe despre el, însă toate acestea vor rămîne pentru totdeauna închise în inima ei generoasă.

În ceea ce privește acum însemnările lui Haller, fanteziile acestea bizare, în parte bolnăvicioase, în parte frumoase și încărcate de gînduri, trebuie să spun că dacă aceste pagini mi-ar fi căzut în mînă întîmplător, fără să-l fi cunoscut pe autorul lor, le-aș fi aruncat indignat la gunoi. Cum însă îl cunoscusem pe Haller, am avut posibilitatea să le înțeleg, ba chiar să le aprob într-o oarecare măsură. Aș avea unele rețineri în privința punerii lor la îndemîna altor oameni, dacă aș vedea în ele doar rodul fanteziei patologice a unui individ, a unui om sărman, în sufletul căruia

încolțise boala. Dar eu văd în ele ceva mai mult, un document de epocă, dat fiind că boala din sufletul lui Haller – iată, de lucrul acesta sînt convins acum – nu este capriciul unui individ, ci boala epocii însăși, nevroza generației lui Haller, o boală care i-a lovit nu numai pe indivizii slabi și inferiori, ci îndeosebi pe cei mai puternici, mai pătrunși de spirit și mai talentați.

Însemnările acestea sînt – indiferent de substanța mai mult sau mai puțin consistentă a substratului lor de trăire reală – o încercare de a învinge marea boală a epocii, nu prin ocolirea și înfrumusețarea ei, ci prin strădania de a transforma boala însăși într-un obiect al relatării. Ele reprezintă, literalmente, o călătorie prin iad, o călătorie bîntuită cînd de teamă, cînd de curaj, prin haosul unui univers sufletesc inundat de întuneric, o călătorie făcută cu voința anume de a străbate iadul de la un capăt la altul, de a înfrunta haosul, de a suporta pînă la sfîrșit suferința provocată de toate relele.

Cîteva cuvinte ale lui Haller mi-au conferit cheia unei asemenea înțelegeri a lucrurilor. Odată, după ce discutasem despre așa-zisele atrocități ale Evului Mediu, mi-a spus:

– În realitate nu a fost vorba de nici un fel de atrocități. Un om din Evul Mediu ar detesta în mod identic întregul nostru stil actual de viață, considerîndu-l atroce, dezgustător și barbar! Fiecare epocă, fiecare cultură, fiecare datină și tradiție își are stilul său specific, propria moliciune și duritate, frumusețile și atrocitățile sale, considerînd că anumite suferințe sînt firești și tolerînd răbdător anumite rele. Viața oamenilor se transformă în suferință reală, într-un adevărat iad numai atunci cînd se întrepătrund două epoci, două culturi și religii. Un om din Antichitate care ar fi fost nevoit să trăiască în Evul Mediu s-ar fi sufocat în modul cel mai jalnic, tot așa cum un sălbatic ar fi nevoit să se sufoce în sînul civilizației noastre. Există apoi perioade în care o întreagă generație se trezește prinsă între două epoci, între două stiluri de viață, încît își pierde naturalețea, moravurile, orice sentiment de siguranță și inocența. Firește că nu fiecare își dă seama de acest lucru în egală măsură. Un om cu firea lui Nietzsche a fost nevoit

să suporte mizeria de astăzi cu o generație și mai bine înaintea noastră – mii de oameni suferă astăzi de tot ceea ce el a fost nevoit să sufere singur și neînțeles de nimeni.

Citind însemnările, a trebuit să mă gîndesc deseori la aceste cuvinte. Haller este unul dintre acei oameni care au nimerit între două epoci, pierzîndu-și sentimentul de siguranță și întreaga lor inocență, unul dintre acei oameni al căror destin îi condamnă să trăiască intens incertitudinea vieții omenești sub forma unui chin, a unui iad personal.

În aceasta constă, după cîte mi se pare mie, semnificația însemnărilor sale pentru noi și de aceea m-am decis să le pun și la îndemîna altora. De altfel nu intenționez nici să le iau apărarea, nici să le judec într-un fel sau altul, îl las pe cititor să o facă după cum îi va dicta propria sa conștiință.

ÎNSEMNĂRILE LUI HARRY HALLER

Numai pentru nebuni

Ziua trecuse la fel ca toate celelalte; o păcălisem, o omorîsem și pe aceasta, încetișor, cu primitivitatea și timiditatea artei mele de a-mi duce traiul; lucrasem cîteva ore, cotrobăisem prin niște cărți vechi, durerile obișnuite pentru un om de vîrsta mea mă chinuiseră timp de două ore, înghițisem un praf, bucurîndu-mă că am putut să înșel astfel durerile, făcusem o baie fierbinte, absorbind în tot trupul căldura tandră, primisem de trei ori cîte ceva prin poștă și parcursesem scrisorile și tipăriturile acelea nefolositoare, îmi făcusem exercițiile de respirație dar, din comoditate, renunțasem de data aceasta la exercițiile de gîndire și mă plimbasem timp de o oră, observînd cum norii cirus desenau pe cer contururi frumoase, delicate, încîntătoare. Toate acestea erau foarte agreabile, ca și cititul în cărți vechi, ca și baia fierbinte, dar – punîndu-le cap la cap – ziua de azi nu fusese nici fermecătoare, nici strălucită, nu fusese o zi norocoasă și plină de bucurie, ci una dintre acele zile care, încă de multă vreme încoace, trebuiau să fie pentru mine ceva normal și obișnuit: zile potrivit de plăcute, fără doar și poate suportabile, acceptabile, încropite, zilele unui bărbat ceva mai înaintat în vîrstă și nemulțumit, zile fără dureri adevărate, fără griji adevărate, nebîntuite de suferință și deznădejde, zile în care cîntărești

fără pic de emoție sau teamă, cu sînge rece și cumpătare, chiar și întrebarea dacă nu cumva sosise timpul să urmezi exemplul lui Adalbert Stifter și să te accidentezi la bărbierit.

Cine a avut parte însă și de celălalt soi de zile, de cele proaste, cu atacuri de gută sau cu îngrozitoare dureri de cap încuibărite temeinic îndărătul ochilor, dureri care, printr-o vrajă rea, îți transformă drăcește văzul și auzul din bucurie în chin, sau de zile în care sufletul ți se stinge, de zile grele ale goliciunii interioare și disperării cînd, pe pămîntul acesta distrus și epuizat de societățile pe acțiuni, lumea oamenilor și așa-zisa cultură cu mincinoasa și nemernica ei strălucire de tinichea bună de dus la bîlci se hlizesc la noi la orice pas întocmai ca un vomitiv, concentrîndu-se și atingînd culmea insuportabilului în propriul eu bolnav – cine a avut parte de asemenea zile infernale se consideră mulțumit cu acest gen de zile normale și mediocre cum fusese ziua mea de azi, stă recunoscător lîngă soba caldă, constată recunoscător, citind ziarul de dimineață, că nici astăzi n-a izbucnit vreun război, că n-a fost instaurată nici o nouă dictatură, că nu au fost date în vileag porcării nemaipomenite în politică sau economie, acordează recunoscător strunele lirei sale ruginite, intonînd aproape bine dispus, în chip cumpătat, cu o veselie acceptabilă, un psalm de mulțumire ce are să-l umple de plictis pe cumintele, blîndul și mediocrul zeu amețit nițeluș cu bromură al acelei stări de împăcare, încît în văzduhul ca de lapte cald al împăcatei plictiseli, în absența durerii, o absență meritînd întreaga recunoștință, cei doi – zeul mediocru, care moțăie plictisit, și omul mediocru, încărunțit la tîmple, cel care îi cîntă psalmul în surdină – nu se deosebesc cîtuși de puțin unul de altul, de parcă ar fi frați gemeni.

Ce lucruri bune sînt împăcarea, absența durerii, zilele suportabile, ce trec furiș, în care nici durerea, nici plăcerea nu îndrăznesc să ridice glasul, cînd totul vorbește în șoaptă și se strecoară în vîrful picioarelor. Numai că, din păcate, eu sînt genul de om care nu suportă prea bine mulțumirea de soiul acesta; căci, după o scurtă perioadă de timp, ea se transformă pentru mine în ceva insuportabil de urît și de grețos, așa încît trebuie să-mi caut refugiul, disperat, în alte temperaturi, cauzate fie de plăcere, fie, dacă altfel nu se poate, de suferință. După ce sînt o vreme ocolit de plăceri sau de dureri, după ce respir aerul de suportabilă, fadă indiferență a așa-ziselor zile bune, în sufletul meu de copil se iscă vîntul suferinței și al nenorocirii, astfel încît azvîrl zeului somnoros al împăcării, în fața-i copleșită de împăcare, ruginita liră a recunoștinței mele, preferînd să simt arzînd în mine mai degrabă o durere diabolică, decît această convenabilă temperatură a camerei. Atunci mă apucă dorul sălbatic de sentimente puternice, de senzații, furia față de o asemenea viață incoloră, plată, normată și sterilizată și un chef nebun de a distruge ceva, eventual un magazin universal sau o catedrală, sau pe mine însumi, de a săvîrși niște tîmpenii temerare, de a smulge perucile cîtorva dintre idolii venerabili, de a procura unor elevi cuprinși de dorul de ducă rîvnitele bilete de tren pînă la Hamburg, de a seduce o fată sau de a le suci gîtul cîtorva reprezentanți ai ordinii burgheze pe mapamond. Căci ceea ce uram, disprețuiam și blestemam eu mai mult și mai presus de toate erau: împăcarea, sănătatea și tihna, optimismul cocoloșit al cetățeanului oarecare, ordinea obtuză, prosperă a mediocrității, a tot ceea ce era normal, a căii de mijloc.

Cam într-o astfel de dispoziție mă aflam la sfîrșitul acestei pasabile zile de duzină, cînd se lăsa întunericul. N-am încheiat-o într-un mod normal și recomandabil pentru un om întru cîtva suferind, cum eram, căzînd pradă patului gata făcut, ispitit de nada aceea de forma unui recipient menit să-l încălzească, ci mi-am încălțat pantofii, mi-am îmbrăcat nemulțumit paltonul, scîrbit de inconsistența activității mele din ziua aceea și am ieșit mîhnit în orașul învăluit de întuneric și ceață ca să dau pe gît în localul „La Casca de Oțel“ ceea ce băutorii numesc, în virtutea unei vechi convenții, „un păhărel de vin.“

Am coborît, deci, din mansarda mea pe scări, pe scările acestea străine, pe care îmi era atît de greu să calc, pe scările acestea totalmente burgheze, măturate, curate, dintr-o casă în care

locuiau trei familii de chiriași și în podul căreia se afla chilia mea. Nu știu cum se întîmplă, dar eu, lupul de stepă lipsit de un acoperiș al său și dușman însingurat al universului mic-burghez, sînt nevoit să locuiesc întotdeauna, din pricina unui mai vechi sentimentalism al meu, în case tipic burgheze. Nu locuiesc nici în palate, nici în case de proletari, ci întotdeauna tocmai în cuiburile acestea ultracorecte, ultraplicticoase, impecabil întreținute ale burghezilor, unde miroase puțin a terebentină și puțin a săpun, și unde te sperii dacă închizi ușa trîntind-o sau dacă intri cu pantofii murdari. Atmosfera aceasta o iubesc, fără îndoială, încă de pe vremea cînd eram copil, iar dorul tainic de a avea un cămin al meu mă poartă întruna fără scăpare pe aceleași drumuri prostești. Ei da, și apoi îmi place contrastul dintre viața mea, dintre viața mea însingurată, hăituită, lipsită de dragoste, profund dezordonată, și universul familial, burghez. Îmi place să respir pe scări mirosul acesta de liniște, ordine, curățenie, cumsecădenie și docilitate domestică, un miros care, în ciuda urii mele față de apucăturile burgheze, mă emoționează, și totodată îmi place să trec după aceea pragul camerei mele, unde toate aceste lucruri dispar, unde printre teancurile de cărți zac mucuri de țigară și sticle de vin, unde domnesc dezordinea, răceala, neorînduiala și unde toate cărțile, manuscrisele, gîndurile sînt însemnate și pătrunse de chinul omului însingurat, de întreaga problematică a condiției umane, de dorința de a da un nou sens absurdei vieți omenești.

Și iată că ajunsesem în dreptul araucariei. La primul etaj al casei noastre scara trece pe lîngă micul palier din fața unei locuințe care, fără nici un dubiu, este ireproșabilă, mai curată și mai îngrijită decît celelalte, căci locșorul acesta strălucește de o curățenie supraomenească, este un minuscul templu luminos al ordinii. Pe dușumeaua parchetată, pe care ți-e milă să calci, sînt așezate două postamente ornamentale, iar pe fiecare postament se află cîte un vas mare, într-unul crește o azalee, într-altul o araucarie destul de vînjoasă, un copăcel pentru copii, sănătos și solid, de o rară perfecțiune, deoarece pînă și ultima frunzuliță strălucește proaspăt spălată. Uneori, cînd știu că nu mă vede nimeni, îmi imaginez că locul acesta este un templu, mă așez pe o treaptă ceva mai sus de araucarie, mă odihnesc puțin, îmi încrucișez brațele și privesc cu evlavie la această mică grădină a ordinii care, prin ținuta ei impresionantă și prin ridicolul ei solitar, mă tulbură într-un chip anume pînă în adîncul sufletului. Am bănuiala că îndărătul acestui palier se află, în umbra sfîntă a araucariei, o locuință încărcată cu mahon strălucitor în care domnește un trai sănătos, al bunei-cuviințe, că acolo oamenii se scoală de dimineață, își îndeplinesc obligațiile, petrec modeste și voioase sărbători în familie, merg duminica la biserică și se culcă devreme.

Arborînd un aer de veselie, mărșăluiam pe asfaltul umed și tocit al străzilor, felinarele se uitau la mine, aureolate de lacrimi, luminile lor pîlpîiau în pîcla rece și umedă și închipuiau licăriri palide, reflectate de pămîntul ud. Mi-am amintit de anii uitați ai adolescenței mele – ce mult îndrăgeam pe vremea aceea serile întunecate și pîcloase de la sfîrșitul toamnei sau al iernii, cu cîtă lăcomie și încîntare sorbeam pe vremea aceea sentimentul de singurătate și melancolie, mergînd ore întregi în noapte, înfășurat în palton, pe ploaie și pe furtună, în mijlocul naturii ostile, văduvite de frunze, încă de pe atunci eram singur, dar gustam din plin versurile care mă bîntuiau și pe care, după aceea, șezînd pe marginea patului, le așterneam pe hîrtie în camera mea, la lumina lumînării. Ei, dar toate acestea trecuseră, golisem paharul acesta pînă la fund și nimeni nu mi l-a mai umplut la loc. Îmi părea oare rău că se întîmplase așa? Nu, nu-mi părea rău. Nu-mi părea rău de nimic din tot ceea ce fusese cîndva. Îmi părea rău de ziua de azi, de prezent, de nenumăratele ore și zile pe care le pierdeam, pe care le înduram numai, zile care nu-mi ofereau nimic, nici daruri, nici cutremurări. Dar, slavă Domnului, existau și excepții, existau cîteodată, arareori, și altfel de ore, care îmi aduceau cutremurări, îmi aduceau daruri, surpau ziduri și mă purtau iară și iară pe mine, rătăcitul, înapoi spre inima vie a lumii. Cuprins de tristețe și

totodată de o vie emoție, am încercat să-mi amintesc de ultima oară cînd îmi fusese dat să am un astfel de sentiment. Se întîmplase în timpul unui concert, răsuna o muzică veche splendidă, cînd iată că între două măsuri ale unui piano interpretat de suflători mi se deschise din nou poarta spre lumea cealaltă, străbătusem cerul în zbor și îl privisem pe Dumnezeu la lucru, suportasem dureri izbăvitoare, nu mai refuzasem nimic pe lumea asta, nu mă mai temusem de nimic pe lumea asta, acceptasem toate cele și inima mea prinsese drag de tot ceea ce era în jurul meu. Viziunea nu durase mult, poate un sfert de oră, însă revenise într-un vis pe care l-am avut în noaptea aceea, iar de atunci licărea tainic, din cînd în cînd, prin șirul zilelor mele serbede. Uneori vedeam, preț de cîteva minute, cum viziunea aceasta îmi străbătea viața ca o dîră aurie, dumnezeiască, acoperită de cele mai multe ori de murdărie și praf, luminînd apoi din nou cu scînteieri aurii, încît credeam că nu o voi mai pierde niciodată, dar după scurt timp dispărea totul. Într-o noapte s-a întîmplat ca, stînd treaz în pat, să încep dintr-odată să spun versuri, niște versuri mult prea frumoase și mult prea stranii ca să-mi fi venit ideea de a le nota, versuri pe care a doua zi nu le mai știam, cu toate că rămăseseră ascunse în mine ca miezul greu al nucii într-un înveliș vechi și fragil. În alte dăți, viziunea aceasta m-a bîntuit pe cînd citeam dintr-un scriitor oarecare, pe cînd reflectam la vreo idee de-a lui Descartes, de-a lui Pascal, ori s-a aprins înălțîndu-mă cu dîra-i aurie pînă în slăvile cerului în timp ce mă aflam cu iubita mea. Ah, cît de greu este să dai de această dîră dumnezeiască în tumultul vieții pe care o ducem noi, în mijlocul acestei epoci pline de atîta împăcare, atît de îmburghezite, atît de sleite de spirit, cînd sîntem martorii unor asemenea structuri, ai unor asemenea afaceri, ai unei asemenea politici, ai unor astfel de oameni! Cum să nu fiu un lup de stepă și un sihastru jerpelit în mijlocul acestei lumi, cînd dintre toate țelurile ei nu împărtășesc nici unul, cînd bucuriile ei mă lasă rece! Nu pot rezista multă vreme nici la teatru, nici la cinematograf, nu pot să citesc nici un ziar, rareori mai citesc cîte o carte modernă, nu pot pricepe plăcerea și bucuria pe care oamenii speră să le afle în trenurile și hotelurile aglomerate, în cafenelele pline pînă la refuz, cu muzica lor languroasă și obsesivă, în barurile și varieteurile elegante și luxoase ale marilor orașe, la expozițiile internaționale, pe bulevarde, prelegerile destinate celor însetați de cunoaștere, pe marile terenuri de sport – toate aceste bucurii, la care mii de oameni se îmbulzesc și se străduie, deși mi-ar fi și mie accesibile, totuși îmi rămîn de neînțeles, nu le pot împărtăși. Iar tot ceea ce mi se întîmplă în rarele mele ceasuri de bucurie, tot ceea ce pentru mine înseamnă voluptate, eveniment, extaz și înălțare, toate acestea oamenii le cunosc și le caută, și le îndrăgesc cel mult în cărți, căci în viață le consideră drept o nebunie. Și într-adevăr, dacă lumea are dreptate, dacă muzica aceasta din cafenele, amuzamentele acestea în masă, acești americani care se mulțumesc cu atît de puțin, dacă toate și toți aceștia au dreptate, atunci eu nu am, atunci eu sînt nebun, atunci eu sînt într-adevăr un lup de stepă, așa cum însumi mi-am spus adesea, un animal rătăcit într-o lume străină și neînțeleasă, un animal care nu-și mai află nicăieri sălaș, aer și hrană.

Bătut de asemenea gînduri – firești, de altfel, la un om ca mine – mergeam mai departe pe stradă printr-unul dintre cele mai liniștite și mai vechi cartiere ale orașului. Pe partea cealaltă a străzii se afla, învăluit în întuneric, un zid de piatră vechi și cernit, la care îmi plăcea să privesc; era mereu acolo, bătrîn și netulburat, între o bisericuță și un spital vechi; ziua îmi odihneam adesea privirile pe suprafața lui aspră, căci nu existau decît puține asemenea ziduri liniștite, blajine și tăcute în centrul orașului unde, în rest, pe fiecare metru pătrat luptau să-ți atragă atenția nume de magazine, de avocați, de inventatori, de medici, de frizeri sau te de miri ce vindecători de bătături. Vedeam acum din nou cum vechiul zid stătea învăluit în pace, dar ceva se schimbase, pe la mijlocul lui am zărit un portal mic și drăguț, cu un arc ogival, și m-am zăpăcit, căci nu-mi dădeam deloc seama dacă portalul acesta existase acolo dintotdeauna sau fusese adăugat

recent. Părea, fără îndoială, că e vechi, străvechi; îți puteai imagina că portița zăvorîtă, cu ușa ei din lemn de culoare închisă, dăduse, cu secole în urmă, în curtea unei mănăstiri tihnite, și că tot acolo ducea și acum, cu toate că mănăstirea nu mai exista, văzusem poarta aceea probabil de sute de ori, fără să o fi băgat de seamă, poate că fusese vopsită de curînd și de aceea am remarcat-o de astă dată. Oricum, m-am oprit și am privit cu atenție înspre partea cealaltă, fără să traversez. Strada se întindea în fața mea desfundată și mustind de apă; am rămas pe trotuar și nu am făcut altceva decît să privesc dincolo, se făcuse noapte de-a binelea și am avut impresia că poarta era împodobită cu o coroană sau ceva de genul acesta, un obiect multicolor. Străduindu-mă să văd mai bine, am observat deasupra portalului o firmă luminoasă pe care, după cîte mi se păru, scria ceva. Mi-am încordat privirea și în cele din urmă am traversat, în ciuda noroiului și băltoacelor. Pe vechiul zid verde-cenușiu am văzut o fîșie de lumină slabă pe care apăreau și alergau niște litere multicolore, dispărînd apoi de îndată, revenind și pierind din nou. Iată, mi-am spus eu, nici zidul acesta vechi și frumos nu l-au lăsat în pace, l-au transformat într-o reclamă luminoasă. Între timp am descifrat cîteva cuvinte care apăreau fugitiv, era greu să le citești, trebuia să le ghicești pe jumătate, distanța dintre litere varia, înseși literele erau difuze, pîlpîitoare, stingîndu-se cu repeziciune. Cel care voia să-și rezolve afacerile în felul acesta nu fusese prea inspirat, era un lup de stepă, un biet nefericit; de ce-și proiecta literele pe zidul acesta de pe străduța cea mai întunecoasă din centrul vechi al orașului, la o asemenea oră, pe o vreme ploioasă, cînd nimeni nu trecea pe aici, și de ce erau literele atît de efemere, de pîlpîitoare, de capricioase și de ilizibile? Dar stai, iată că am reușit să prind din zbor mai multe cuvinte în șir, care spuneau:

TEATRU MAGIC
INTRAREA NU E PERMISĂ ORICUI
– NU E PERMISĂ ORICUI

Am încercat să deschid poarta, însă clanța grea, veche, nu cedă la apăsarea mea. Jocul literelor încetase, se sfîrșise dintr-odată, înțelegînd parcă tristețea propriei sale zădărnicii. Am făcut cîțiva pași îndărăt, afundîndu-mă în noroi, dar nu s-au mai ivit nici un fel de litere, jocul se stinsese, am mai stat încă multă vreme acolo în noroi, așteptînd așa, în zadar.

După ce renunțasem și revenisem pe trotuar, dinaintea mea, pe asfaltul lucios ca o oglindă, căzură picăturile colorate ale unor litere.

Am citit:

NUMAI – – PENTRU – – NE – – BUNI!

Mă udasem la picioare și îmi era frig, totuși am rămas încă multă vreme locului, așteptînd. Nu se mai întîmpla nimic. Stînd acolo și gîndindu-mă la literele gingașe și colorate ce alergaseră fantomatic, ca niște luminițe rătăcitoare, pe zidul umed și pe asfaltul negru și lucios, îmi veniră în minte cîteva din gîndurile de mai înainte, parabola cu dîra luminoasă, aurie, care se îndepărtează atît de rapid și pe care nu o mai poți regăsi cu nici un chip.

Îmi era frig și, în cele din urmă, am plecat visînd la dîra aceea, purtînd în mine dorul după poarta unui teatru magic numai pentru nebuni. Ajunsesem între timp în zona pieței centrale unde nu lipseau posibilitățile de distracție, la fiecare pas atîrnau firme și reclame: Orchestră de femei – Varieté – Cinema – Seară de dans – dar toate astea nu erau de mine, ele erau pentru „omul oarecare“, pentru oamenii normali pe care, de altfel, îi și vedeam intrînd pe uși buluc, în cîrduri. Cu toată tristețea mea mă mai înseninasem totuși, mi se dăduse un semn de pe lumea cealaltă, cîteva litere colorate dănțuiseră și se reflectaseră în sufletul meu, iscînd acorduri tainice, zărisem din nou un licăr al acelei dîre aurii.

M-am îndreptat spre cîrciumioara patriarhală care nu se schimbase deloc, de douăzeci și cinci de ani, de cînd locuisem

prima dată în acest oraș, pînă și proprietara era aceeași de pe vremuri, pînă și unii dintre clienți erau și pe atunci în local, pe aceleași locuri, dinaintea acelorași pahare. Intrasem în modestul local ca să-mi găsesc un refugiu. Este adevărat că și refugiul acesta era cam la fel cu cel de pe scară, lîngă araucarie, căci nici aici nu-mi găseam adăpost și tovarăși, ci numai locul acesta liniștit al unui spectator în fața unei scene pe care niște necunoscuți jucau piese necunoscute, dar chiar așa fiind, locul acesta liniștit își avea valoarea lui: era ferit de gloată, de strigăte, de muzică, doar cîțiva cetățeni tăcuți care stăteau la mese de lemn fără fețe de masă (nici urmă de marmură, de email, de pluș, de alamă!), avînd dinainte băutura lor de seară, un vin bun și sănătos. Se prea poate ca acești cîțiva mușterii statornici ai localului, pe care îi cunoșteam din vedere, să fi fost niște adevărați filistini, să fi avut în locuințele lor filistine altarele deprimante ale unor zei idioți ai împăcării, se prea poate să fi fost și ei niște indivizi însingurați și dezorientați ca mine, niște bețivani liniștiți și apăsați de gîndul unor idealuri năruite, tot niște lupi de stepă, niște tipi amărîți; nu știam nimic. Fiecare era adus aici de dorul unui cămin, de o decepție, de nevoia unui surogat, cel căsătorit căuta să regăsească aici atmosfera anilor burlăciei sale, funcționarul bătrîn, reminiscențele anilor de studenție, toți erau cam taciturni, tuturor le plăcea să bea și, la fel ca mine, preferau și ei să stea aici, cu o jumătate de litru de vin de Alsacia dinainte, decît să asculte o orchestră de femei. Aici îmi aruncam ancora, aici puteam să rezist timp de o oră, chiar două. Abia băusem o înghițitură de vin de Alsacia și mi-am dat seama că în ziua aceea nu mai mîncasem nimic de dimineață.

E curios cît de mult poate să înghită un om! Timp de vreo zece minute am citit într-un ziar, lăsînd să pătrundă prin ochii mei spiritul unui iresponsabil care ia în gură și rumegă cuvintele altora, muindu-le în salivă, dar le dă apoi afară nedigerate. Și-așa am înghițit o coloană întreagă. După aceea am îngurgitat o bucată frumușică de ficat desprins din trupul unui vițel sacrificat. Curios! Cel mai bun rămînea tot vinul de Alsacia. Nu-mi plac vinurile tari, sălbatice, cel puțin nu pentru consumul zilnic, ele te aduc într-o stare de surescitare puternică și au un gust special căruia i s-a dus vestea. Cel mai mult îmi plac vinurile de țară foarte curate, ușoare, modeste și lipsite de faimă, poți să le bei în cantități mari, căci au un gust bun și prietenos de sat, de pămînt, de cer și de pădure. Un pahar de vin de Alsacia și o bucată de pîine cinstită – iată cel mai bun prînz din cîte pot exista. Acum însă aveam în stomac și o porție de ficat, o îmbucătură aparte pentru mine, fiindcă rareori mîncam carne, iar dinaintea mea se afla acum cel de al doilea pahar cu vin. Iată încă un lucru curios: în văi înverzite, oameni sănătoși și cuminți cultivau vița-de-vie și tescuiau strugurii pentru ca, undeva în lume, departe de ei, cîțiva oameni decepționați să tragă la măsea pe tăcute și pentru ca niște lupi de stepă, care se simt pierduți, să poată sorbi din paharele lor un pic de curaj și de bună dispoziție.

Din partea mea lucrul ăsta n-are decît să pară curios! Îți făcea bine, te ajuta să-ți recapeți buna dispoziție. Amintindu-mi de pălăvrăgeala din articol, am dat drumul unui hohot de rîs, ca o ușurare, și gîndul îmi zbură iar, ca fulgerul, la melodia acelui piano de suflători pe care o uitasem și care se înălța acum în mine ca un balonaș de săpun strălucitor, reflectînd, în mic, o lume pestriță și spărgîndu-se apoi ușor. Cum am putut oare să cred că sînt un om pierdut cînd, iată, mai exista încă posibilitatea ca în inima mea să dăinuiască rădăcinile tainice ale acestei firave melodii dumnezeiești care, într-o bună zi, va înflori din nou în toată splendoarea celor mai plăcute culori ale sale? Chiar un animal rătăcit fiind, care nu pricepea nici o iotă din lumea înconjurătoare, viața mea nesăbuită avea totuși un sens, ceva dinlăuntrul meu îmi răspundea recepționînd semnalele unor lumi superioare, îndepărtate, în creierul meu se îmbulzeau mii de imagini:

Cete de îngeri pictați de Giotto pe o mică boltă albastră dintr-o biserică din Padova, pe lîngă ei mergeau Hamlet și, cu o coroniță pe frunte, Ofelia, splendide alegorii ale întregii

suferințe, ale tuturor erorilor de pe lumea asta, iată-l pe neobositul Gianozzo stînd în balonul său cuprins de flăcări și suflînd într-un corn, pe Attila Schmelzle ținînd în mînă pălăria cea nouă, pe Borobudur ridicînd în văzduh un munte de sculpturi. Și chiar dacă toate aceste chipuri frumoase trăiau și în inimile multor altora, existau în schimb alte zeci de mii de imagini și de sunete necunoscute care, cu ochiul lor văzător și cu urechea lor trează, sălășluiau și trăiau numai și numai înlăuntrul meu. Iar zidul vechiului așezămînt cu străvechea lui culoare verde-cenușie spălată de ploi, pătată, zidul din ale cărui crăpături și semne încrustate de intemperii puteai să-ți imaginezi mii de fresce – cine îi dădea răspuns, cine îl lăsa să-i pătrundă în suflet, cine îl îndrăgea, cine simțea farmecul culorilor sale care, pe nesimțite, păleau? Cărțile vechi ale călugărilor, cu miniaturile și luciul lor calm, și cărțile poeților germani de acum două sute și o sută de ani, uitate de propriul popor, toate acele volume uzate și pline de pete, tipăriturile și manuscrisele muzicienilor de odinioară, partiturile solide, îngălbenite, cu visurile lor pietrificate în tonalități – cine le asculta vocile inspirate, vocile hoinare și animate de dor, cine le mai purta în inimă spiritul și farmecul într-o altă epocă, una ce se înstrăinase de toate acestea? Cine se mai gîndea la chiparosul micuț și îndărătnic de pe muntele din apropiere de Gubbio, care, frînt de o furtună și secerat în două, continuase să trăiască hrănind în vîrf o rămurică nouă, chinuită, firavă? Cine știa cît valorează munca harnicei gospodine de la primul etaj, apreciind cum se cuvine și araucaria ei frumos îngrijită? Cine citea noaptea slovele scrise de vălurile de ceață care pluteau în zbor pe deasupra Rinului? Lupul de stepă. Și cine căuta pe sub ruinele propriei sale vieți sensul pierdut, cine suferea ceea ce părea să fie absurd, cine trăia ceea ce părea o nebunie, cine spera în taină că, în tot acest haos agonic și nebunesc, mai exista posibilitatea revelației și a apropierii de Dumnezeu?

Strîngeam paharul în palmă, proprietara voia să mi-l umple iarăși, dar eu m-am ridicat. Nu mai simțeam defel nevoia să beau. Mi se arătase dîra aurie, mi se amintise de eternitate, de Mozart, de stele. Preț de o oră eram din nou în stare să respir, să trăiesc, să exist, nu mai eram nevoit nici să îndur suferințele, nici să mă tem sau să-mi fie rușine.

Vîntul rece împrăștia ploaia măruntă șuierînd pe lîngă felinare, picăturile străluceau ca niște fulgere sticloase, scînteietoare. Am ieșit în strada pustie. Încotro s-o apuc? De-aș fi avut în momentul acela o putere magică, mi-aș fi făcut cadou un salon drăguț, stil Louis XVI, în care cîțiva muzicieni buni mi-ar fi interpretat două sau trei piese de Händel și de Mozart. De așa ceva aș fi avut eu chef acum, aș fi sorbit muzica aceasta senină, nobilă, așa cum zeii își sorb nectarul. Ah, de-aș fi avut un prieten acum, un prieten undeva, într-o mansardă oarecare, căzut pe gînduri la lumina lumînării, cu vioara culcată lîngă el! Cum m-aș fi strecurat pînă la el în liniștea nopții, aș fi urcat scara pînă sus fără pic de zgomot, surprinzîndu-l, și, discutînd și ascultînd muzică, am fi petrecut în noaptea asta cîteva ore divine! Odinioară, în anii care s-au scurs, gustasem adesea fericirea aceasta, dar și ea se îndepărtase și se desprinsese cu timpul de mine, iar între prezentul și trecutul meu s-au strecurat niște ani ofiliți.

Am pornit cu pas șovăielnic către casă, ridicîndu-mi gulerul paltonului și lovind cu bastonul caldarîmul umed. Dar oricît de încet aș fi parcurs drumul, tot aveam să ajung prea curînd în mansarda mea, în așa-zisul meu cămin pe care nici nu-l îndrăgeam, însă de care nu mă puteam lipsi, căci trecuse deja vremea cînd eram în stare să petrec o noapte ploioasă de iarnă plimbîndu-mă sub cerul liber. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu voiam să-mi stric buna dispoziție din seara aceea nici din cauza ploii, nici din cauza gutei, nici din cauza araucariei, căci, deși nu puteam să ascult o orchestră de cameră și nici să-mi găsesc un prieten, singur cu vioara lui, melodia aceea divină răsuna înlăuntrul meu, iar eu reușeam s-o cînt pentru mine însumi, cu aproximație, murmurînd-o încet în ritmul respirației. Cu astfel de gînduri am pășit mai departe. Nu, se putea trăi și fără muzică de cameră, și fără prieten, și era

stupid să te lași sfîșiat de neputinciosul dor de căldură sufletească? Singurătatea însemna independență, iar eu mi-o dorisem și mi-o cîștigasem în decursul multor ani. Era într-adevăr rece, dar și liniștită, minunat de liniștită și totodată imensă, ca spațiul rece și liniștit în care se roteau stelele.

Dintr-un local de dans pe lîngă care tocmai treceam mă întîmpină ca un abur de carne crudă, zvonul înfierbîntat și brutal al muzicii de jazz. Mă oprii o clipă; genul acesta de muzică avusese dintotdeauna pentru mine, în ciuda disprețului meu, un farmec secret. Jazzul mă scîrbea, dar îl preferam de sute de ori oricăruia dintre genurile muzicii contemporane, academice, căci sălbăticia lui vioaie și brutală pătrundea și în universul instinctelor mele, degajînd o senzualitate naivă și onestă.

Am rămas așa o clipă, adulmecînd, mirosind muzica stridentă, ce părea să sîngereze, am tras în nări, cu furie și poftă, atmosfera unor asemenea localuri. Latura lirică a acestei muzici era onctuoasă, dulceagă, îmbibată de sentimentalism, cealaltă latură a ei era sălbatică, năbădăioasă și puternică, dar ambele laturi se contopeau pașnic și naiv într-un singur tot unitar. Era o muzică a declinului, la Roma, pe vremea ultimilor împărați, existase probabil o muzică asemănătoare. Firește că, în comparație cu Bach, cu Mozart și cu muzica adevărată, ea nu era decît o porcărie – dar tot așa era și întreaga noastră artă, întreaga noastră gîndire, toată cultura noastră fictivă atunci cînd o comparam cu adevărata cultură. Marea calitate a acestei muzici era aceea de a fi enorm de sinceră, în genul firii plăcute și naturale a negrilor de a transmite ceva dintr-o bună dispoziție copilărească. Împrumutase cîte ceva de la negri și cîte ceva de la americanii care nouă, europenilor, ni se par, în pofida puterii lor, adolescentini și de o prospețime infantilă. Fi-va și Europa vreodată la fel? O pornise deja pe această cale? Oare noi, cunoscătorii și admiratorii Europei de odinioară, ai muzicii autentice de odinioară, ai literaturii autentice de altădată, să nu fi fost decît o simplă minoritate de prostănaci și de nevrotici sofisticați pe care viitorul îi va da uitării, rîzînd de ei? Oare tot ceea ce noi numim „cultură“ sau spirit, sau suflet, sau frumusețe, sau sfințenie să nu fi fost decît o stafie, ceva mort de mult și considerat numai de noi, de cei cîțiva nebuni, drept autentic și viu? Poate că toate acestea nu fuseseră niciodată autentice și vii? Nu cumva noi, nebunii, ne osteneam pentru ceva ce nu fusese dintotdeauna decît o fantomă?

Am intrat în cartierul vechi al orașului; bisericuța stătea ca o umbră estompată și ireală sub vălul cenușiu al nopții. Dintr-odată mi-am adus aminte de ceea ce mi se întîmplase în cursul serii, de misteriosul arc ogival, de placa enigmatică de deasupra lui, de cuvintele luminoase ce dănțuiseră în bătaie de joc. Ce spuneau inscripțiile acelea? „Intrarea nu e permisă oricui.“ Și: „Numai pentru nebuni.“ Am cercetat cu privirea zidul vechi nutrind tainica dorință ca vraja aceea să se repete, ca inscripția să mă invite pe mine, nebunul, înăuntru, ca poarta să mă lase să intru. Poate că acolo se afla tot ceea ce-mi doream eu, poate că acolo se interpreta muzica mea preferată?

Peretele întunecos de piatră mă privea indiferent, închis în sine, în întunericul înserării, afundat adînc în visul său. Și nicăieri vreo poartă, nicăieri vreun arc ogival, numai ziduri tăcute, întunecoase, fără nici o spărtură. Am pășit zîmbind mai departe, adresîndu-i zidului semne prietenești. „Dormi în pace, zidule, nu vreau să te trezesc. Va veni și vremea cînd te vor demola sau te vor mînji cu afișele lor avide, dar acum încă mai exiști, încă mai ești, frumos și liniștit, iar mie mi-ești drag.“

Răsărindu-mi brusc în față dintr-un cotlon întunecat al străzii, un individ mă umplu de spaimă, era un om care se întorcea singur acasă tîrziu, cu pasul obosit, cu o șapcă pe cap, îmbrăcat într-o bluză albastră, ducînd pe umăr coada unei pancarte și, agățată de curea, o lădiță cu capacul deschis, cam în genul lădițelor purtate de vînzători prin piețe. Mergea înaintea mea obosit, nici nu se uita la mine căci, dacă ar fi făcut-o, l-aș fi salutat și i-aș fi oferit un trabuc. La lumina felinarului următor am încercat să citesc ce scria pe afișul său, pe pancarta roșie cu coadă de lemn, dar el tot o clătina încolo și încoace, încît n-am

putut descifra nimic. Atunci l-am strigat, rugîndu-l să mi-o arate. Se opri și ținu coada pancartei ceva mai drept, astfel încît am putut citi niște litere care dănțuiau buimăcite:

SEARĂ DE DISTRACȚIE ANARHISTĂ
TEATRU MAGIC!
INTRAREA NU E PERMISĂ ORI...

– Pe dumneavoastră vă căutam, am strigat eu bucuros. Ce înseamnă asta, seară de distracții? Unde are loc? Cînd?

El însă o pornise iarăși.

– Nu-i pentru oricine, zise indiferent cu o voce adormită, mergînd mai departe. Se săturase, voia să se ducă acasă.

– Stați, am strigat eu urmîndu-l. Ce-aveți acolo în lădița aceea? Aș vrea să cumpăr ceva de la dumneavoastră.

Fără să se oprească din mers, omul scotoci mecanic în lădiță, scoase o cărticică și mi-o întinse. Am înșfăcat-o și am băgat-o în buzunar. În timp ce îmi descheiam paltonul ca să scot banii, el coti pe o alee laterală ce ducea spre o poartă, trase poarta în urma lui și dispăru. În curte răsună tropăitul pașilor săi grei, mai întîi pe caldarîm, apoi pe o scară de lemn, pe urmă n-am mai auzit nimic. Și dintr-odată am simțit și eu o oboseală cruntă, și am avut sentimentul că se făcuse foarte tîrziu și că ar fi bine să mă întorc acum acasă. Am mărit pasul și, parcurgînd străduța de la periferie, unde toată lumea dormea, am ajuns repede în zona situată între zidurile de apărare, acolo unde locuiam și unde, în căsuțe curate, cu mici spații verzi și iederă, stăteau cu chirie funcționari și pensionari cu venituri modeste. Trecînd pe lîngă iederă, pe lîngă iarbă, pe lîngă brăduț, m-am aflat în sfîrșit în fața ușii de la intrare, am nimerit gaura cheii, am nimerit butonul de lumină, m-am strecurat pe lîngă ușile cu geamlîc, pe lîngă dulapurile lustruite și plantele decorative, și mi-am descuiat cămăruța, acest cămin mic și iluzoriu, unde mă așteptau șezlongul și soba, călimara cu cerneală și cutia cu instrumentele de pictat, Novalis și Dostoievski, așa cum pe

ceilalți, pe oamenii adevărați, îi așteaptă, cînd vin acasă, mama sau nevasta, copiii, servitoarele, cîinii, pisicile.

Scoțîndu-mi paltonul ud, am dat iar peste cărțulia aceea. Am scos-o, era o cărticică subțire de bîlci, tipărită prost pe o hîrtie proastă, cam în genul broșurelelor numite *Omul născut în ianuarie* sau *Cum să întinerim cu douăzeci de ani în opt zile?*

Cuibărindu-mă în șezlong și punîndu-mi ochelarii, am citit însă pe coperta acestei broșurele de bîlci, cu mirare și cu un sentiment al destinului ce m-a săgetat fără veste, următorul titlu: *Tratat despre lupul de stepă. Nu este pentru oricine.*

Și iată care era conținutul acestei scrieri, pe care am citit-o într-un suflet, cuprins de o curiozitate crescîndă:

Tratat despre lupul de stepă

Numai pentru nebuni

A fost odată un anume Harry, căruia i se zicea lupul de stepă. Umbla pe două picioare, purta îmbrăcăminte și era om, dar de fapt nu era altceva decît un lup de stepă. Învățase multe din cîte pot învăța oamenii cu mintea deschisă și era un bărbat destul de inteligent. Un singur lucru nu învățase însă: cum să fie mulțumit de el însuși și de viața lui. Nu era capabil de așa ceva, era un om nemulțumit. Lucrul acesta i se trăgea probabil din aceea că, în străfundul inimii sale, știa în permanență (sau avea impresia că știe) că de fapt nu era nicidecum un om, ci un lup al stepei. Oamenii luminați la minte n-au decît să polemizeze pe tema dacă el era cu adevărat lup, dacă fusese transformat cîndva prin farmece din lup în om, poate înainte de a se fi născut, sau dacă venise pe lume ca om dăruit cu sufletul unui lup de stepă și stăpînit de acesta, sau dacă nu cumva credința lui că, de fapt, el este un lup era numai o închipuire sau vreo boală. De exemplu, s-ar putea ca în copilărie omul acesta să fi fost, să zicem, sălbatic, independent și dezordonat, ca educatorii lui să fi încercat să omoare fiara din el, dezvoltîndu-i însă, tocmai în felul acesta, imaginația și întărindu-i certitudinea că ar fi într-adevăr o fiară mascată doar de pojghița subțire a educației și omeniei. Se putea discuta îndelung sau puteau fi scrise cărți întregi cu privire la toate acestea; lupului de stepă însă nu i-ar fi servit la nimic, căci lui îi era complet indiferent dacă lupul fusese vîrît într-însul prin vrăjitorii sau prin bătăi, sau dacă nu exista decît în închipuirea sufletului său. Nu dădea nici o importanță la ce gîndeau ceilalți, nici chiar el însuși despre toate acestea, căci, oricum, supozițiile nu alungau lupul dintr-însul.

Lupul de stepă avea, așadar, două firi, una de om și alta de lup, asta fusese soarta lui și se prea poate ca un asemenea destin să nu fi fost defel ceva deosebit sau rar. Se spune că ar fi fost văzuți mulți alți oameni care dovedeau apucături de cîine sau de vulpe, de pește sau de șarpe, fără să fi întîmpinat din pricina aceasta dificultăți deosebite. În oamenii aceștia viețuiau laolaltă fie omul și vulpea, fie omul și peștele, fără să-și cauzeze suferințe unul altuia, ba chiar se ajutau unul pe celălalt, iar în unii oameni, care au ajuns departe și au trezit invidie în jur, fericirea fusese mai mult rodul strădaniei vulpii sau maimuței, decît a omului. Iată un lucru cunoscut de toată lumea. Dimpotrivă, în cazul lui Harry, lucrurile stăteau altfel, omul și lupul nu-și vedeau de drum alături și nici nu se întrajutorau, ci se urau de moarte, fără contenire, așa încît existența unuia nu aducea decît suferință celuilalt, iar cînd doi se dușmănesc de moarte într-Un Sînge și-Un Suflet, apoi viața aceea nu e bună defel. Ei, dar fiecare cu soarta lui, și ușoară nu-i nici una...

Se întîmpla însă ca lupul nostru de stepă să aibă sentimentul că trăiește cînd ca lup, cînd ca om, lucru ce se întîmplă tuturor ființelor astfel amestecate, însă că, atunci cînd era lup, omul din el stătea mereu la pîndă uitîndu-se cu atenție, cîntărind și judecînd – iar în timp ce era om, lupul proceda la fel. De exemplu, cînd Harry era om și îi venea o idee frumoasă, avea un simțămînt subtil, nobil ori săvîrșea ceea ce se cheamă o faptă bună, lupul dintr-însul își arăta colții, rîdea și îi arăta cu o ironie ucigătoare cît de ridicol este acel spectacol al nobleței pentru un animal de stepă, un lup care, în inima lui, știa de altfel foarte bine ce-i era pe plac, adică să gonească singuratic prin stepe, din cînd în cînd să bea sînge sau să dea tîrcoale unei lupoaice – iar, din punctul de vedere al lupului, fiecare gest uman devenea înfiorător de caraghios și jenant, stupid și vanitos. Dar același lucru se întîmpla și atunci cînd Haller se simțea și se

comporta ca un lup, arătîndu-și colții, simțind că-i urăște și-i dușmănește de moarte pe toți oamenii, cu apucăturile și moravurile lor ipocrite și depravate. Căci, în asemenea momente, partea de om dintr-însul stătea la pîndă, ținîndu-l pe lup sub observație, numindu-l animal și fiară, stricîndu-i și înveninîndu-i orice bucurie pe care i-o deștepta firea lui simplă, sănătoasă și sălbatică de lup.

Cam așa stăteau lucrurile în cazul lupului de stepă și oricine își poate imagina că viața lui Harry nu era tocmai plăcută și fericită. Dar nu trebuie să se înțeleagă nici că era peste măsură de nefericit (cu toate că el însuși avea de fapt această impresie, de altfel ca orice alt om care consideră că nu există suferințe mai mari decît ale sale). Despre nimeni n-ar trebui să se afirme așa ceva. După cum nici cel care nu are un lup într-însul nu trebuie să fie neapărat fericit. Iar pînă și în cea mai nefericită viață există clipe însorite și mici flori de fericire ivite printre nisip și pietre. Așa și cu lupul de stepă. De cele mai multe ori era, incontestabil, foarte nefericit, fiind în stare să-i nefericească și pe alții, pe care îi iubea sau de care era iubit. Căci toți cei care îl îndrăgeau nu vedeau în el decît o singură latură. Unii dintre ei îl iubeau ca pe un om delicat, inteligent și deosebit, și erau îngroziți și decepționați cînd descopereau lupul dintr-însul. Și n-aveau încotro, căci Harry, ca orice ființă, voia să fie îndrăgit în totalitatea lui, nefiind capabil să ascundă sau să nege lupul dintr-însul, mai ales că ar fi trebuit să-i mintă pe aceia la a căror dragoste rîvnea. Mai erau însă și cîte unii care îndrăgeau tocmai lupul din el, tocmai libertatea, sălbăticia lui, imposibilitatea de a fi îmblînzit, surprizele lui periculoase și forța lui, dar și ei erau profund decepționați, făcîndu-și o impresie lamentabilă în momentul în care se dovedea brusc că lupul rău și sălbatic mai era și om, nutrind dorința de bunătate și delicatețe, voind chiar să asculte Mozart, să citească versuri, și aspirînd la idealuri umane. Și tocmai aceștia din urmă se arătau de cele mai multe ori deosebit de dezamăgiți și supărați, așa încît lupul de stepă contamina cu propria dualitate și sfîșiere toate destinele cu care se întîlnea.

Dar cine crede că îl cunoaște pe lupul de stepă și că își poate imagina cît de jalnică și destrămată este viața lui, acela greșește, neștiind nici pe departe totul. El nu știe că (așa cum nu există regulă fără excepții și cum Dumnezeu îndrăgește uneori mai degrabă pe un păcătos decît pe nouăzeci și nouă de oameni drepți) și Harry mai avea, așadar, momentele sale privilegiate, fericite, că putea și el să respire, să gîndească și să simtă, pe de-a-ntregul și liber, cînd numai ca un lup, cînd numai ca un om, ba altădată, în anumite momente, foarte rare, cei doi reușeau să se împace și să trăiască unul de dragul celuilalt, așa încît nu numai că unul dormea în vreme ce celălalt stătea de veghe, ci se și sprijineau reciproc, fiecare dăruind celuilalt puterea lui. Se părea că și în viața acestui om, ca pretutindeni pe lumea asta, obișnuința, cotidianul, lucrurile cunoscute și ordinea nu aveau alt scop, decît acela de a-și permite, din cînd în cînd, un răgaz măsurat în secunde pentru a fi străpunse și a face loc neobișnuitului, minunii și îndurării. Puteau oare aceste scurte și rare clipe de fericire să ofere echilibru și calm nemilosului destin al lupului de stepă, încît fericirea și chinul să-și țină pînă la urmă cumpănă dreaptă sau fericirea scurtă, dar uriașă, a celor cîteva clipe îi absorbeau toată suferința, îmbogățindu-l? Iată întrebări la care n-au decît să reflecteze după bunul lor plac cei care nu au altceva mai bun de făcut. Chiar și lupul de stepă reflecta adesea la toate acestea și acelea erau zilele sale sterile și fără rost.

La toate acestea trebuie să mai adăugăm ceva. Există destul de mulți oameni de genul lui Harry, iar din această categorie fac parte mai ales artiștii. În toți acești oameni sălășluiesc laolaltă, într-o îmbinare și întrepătrundere dușmănoasă și haotică, asemănătoare cu aceea a lupului și omului în Harry, cîte două suflete, cîte două ființe, dumnezeiescul și diabolicul, sîngele mamei și cel al tatălui, capacitatea de a fi fericiți și aceea de a suferi. Și oamenii aceștia, care duc o viață plină de neliniște, trăiesc, uneori, în rarele lor momente de fericire, sentimente atît de puternice și de o fericire mai presus de cuvinte, spuma fericirii de o clipă se ridică uneori pînă la culmi înalte și strălucitoare, trecînd dincolo de marea suferinței, așa încît strălucirea efemeră a unei asemenea fericiri se răsfrînge și asupra celorlalți, fermecîndu-i. Întocmai ca spuma fugară și de preț a fericirii la suprafața unei mări de suferință se nasc și acele opere de

artă, în care un individ solitar se înalță, prin suferință, preț de un ceas, deasupra destinului său, atît de sus, încît fericirea lui strălucește ca o stea pe care cei ce o văd o consideră eternă, confundînd-o cu propriul vis de fericire. Toți acești oameni, indiferent de felul cum s-ar putea numi operele sau faptele lor, nu au, în fond, nici un fel de viață, adică viața lor nu este existență, nu are o înfățișare anume, ei nu sînt nici eroi, nici artiști, nici gînditori, în felul în care alții sînt judecători, medici, cizmari sau profesori, ci viața lor e o frămîntare eternă și îndurerată, ca mișcarea talazurilor care se sparg de stînci, e nefericită și dureros sfîșiată, e groaznică și golită de sens, pentru cine nu este pregătit să o descopere în acele trăiri, fapte, idei și opere rare, ce strălucesc deasupra haosului unei asemenea vieți. Printre oamenii de acest gen a încolțit ideea periculoasă și înspăimîntătoare că, probabil, întreaga existență a omenirii nu ar fi decît o eroare fatală, o progenitură frenetică și nereușită a mumei primordiale, o sălbatică și înfiorătoare tentativă eșuată a naturii. Tot printre ei s-a născut însă și ideea contrară, după care s-ar putea ca omul să nu fie doar un animal cît de cît rațional, ci și o odraslă a zeilor, sortită nemuririi.

Fiecare categorie de oameni își are semnul ei distinctiv, propriile caracteristici, fiecare își are virtuțile și viciile sale, fiecare își are păcatul său de moarte. Unul dintre semnele distinctive ale lupului de stepă consta în aceea că el era un om al crepusculului. Dimineața era pentru el perioada proastă a zilei, îi era teamă de ea, căci niciodată nu i-a adus ceva bun. Nicicînd în viața lui nu a fost vesel cu adevărat dimineața, n-a făcut nimic bun înainte de prînz, n-a avut nici un fel de idei bune, nu a fost în stare să-și procure sieși ori altcuiva o bucurie. Abia în cursul după-amiezii se încălzea și se înviora încetul cu încetul și, abia spre seară devenea, în zilele lui bune, productiv și alert pentru ca, uneori, bucuria lui să ajungă la incandescență. De aici și nevoia de singurătate și de independență. Nici un alt om nu resimțise vreodată o nevoie mai profundă, mai pătimașă de independență. În anii săi de tinerețe, pe cînd era încă sărac și făcea eforturi să-și cîștige pîinea, prefera să sufere de foame și să umble în haine jerpelite, numai ca să-și salveze fărîma lui de independență. Nu s-a vîndut vreodată pentru bani sau pentru un trai bun nici femeilor, nici magnaților, a dat cu piciorul și a refuzat de sute de ori toate acele lucruri care, privite cu ochii altora, reprezentau un avantaj sau o fericire pentru el, urmărind în schimb să-și salveze libertatea. Nici un gînd nu i se părea mai nesuferit și mai îngrozitor decît acela că ar fi nevoit să îndeplinească o funcție oarecare, să respecte o anumită organizare a zilelor și anilor, să se supună altora. Ura de moarte biroul, cancelaria sau locul de muncă al unui funcționar și coșmarul cel mai crunt era prizonieratul într-o cazarmă. Știa să se sustragă tuturor acestor situații, adesea cu prețul unor jertfe imense. Iată în ce constau tăria și virtutea lui, în această privință era neînduplecat și incoruptibil, în această privință avea un caracter solid și nesinuos. Numai că din această virtute decurgeau, la rîndul lor, în mod direct, suferința și destinul său. I se întîmpla și lui același lucru ca tuturor celorlalți: ceea ce căuta și dorea cu încăpățînare, din toată ființa sa, reușea să obțină, dar într-o măsură mult mai mare decît i-ar fi putut prii unui om. Tot ceea ce la început însemnase visul și fericirea lui se transformase mai apoi într-un destin amar. Puterea îi vine de hac potentatului, banul bogătașului, slugărnicia slugii, patima pătimașului. Și tot așa independența îi veni de hac lupului de stepă. Își atinsese scopul, devenise din ce în ce mai independent, nimeni nu-i dădea porunci, nu era nevoit să dea ascultare nimănui, hotărînd singur, în deplină libertate, asupra a tot ceea ce trebuia să facă sau nu. Căci orice om puternic își atinge fără greș scopul spre care îl poartă instinctul său adevărat. Dar, trăind în deplina libertate la care ajunsese, Harry constată dintr-odată că libertatea lui era de fapt moarte, că rămăsese singur, că lumea îi dădea pace într-un mod îngrijorător, că oamenii nu-l mai interesau deloc, ba chiar că nici propria persoană nu-l mai interesa, că începuse să se sufoce încetul cu încetul în aerul tot mai rarefiat al independenței și al însingurării sale. Căci acum situația se schimbase, iar singurătatea și independența nu mai reprezentau năzuința și scopul, ci destinul, condamnarea lui, dorința magică i se îndeplinise, și el nu mai putea să dea înapoi, nu-i mai era de nici un folos să-și întindă brațele, animat de dor și de bunăvoință, în intenția de a se uni cu ceilalți din jurul său: acum era părăsit

de toată lumea. Cu toate acestea, nimeni nu-l ura și nu-i arăta dezgust. Dimpotrivă, avea foarte mulți prieteni. Mulți oameni îl agreau. Dar nu avea parte decît de simpatie și de amabilitate, era invitat, i se făceau cadouri, i se adresau scrisori drăguțe, însă nimeni nu se apropia de el, nicăieri nu se înfiripa vreo legătură, nimeni nu avea de gînd, nimeni nu dorea și nici nu era în stare să-i împărtășească modul de viață. Era înconjurat acum de aerul celor singuratici, de o atmosferă de calm, lumea înconjurătoare aluneca, se îndepărta de el, căci se găsea incapabil să întrețină relații și nici voința, nici dorul nu-i puteau înfrînge această neputință. Iată care era una dintre caracteristicile importante ale vieții sale.

O alta era aceea că făcea parte din categoria sinucigașilor. Aici trebuie spus ce greșit este să se considere că sinucigașii ar fi numai oamenii care se omoară cu adevărat. Printre aceștia există chiar foarte mulți oameni care nu devin sinucigași decît oarecum întîmplător și care, în esență, nu sînt neapărat predispuși la sinucidere. Printre oamenii lipsiți de personalitate, de o puternică notă proprie, de un destin ferm, printre inșii de duzină și de turmă există unii care mor prin sinucidere fără a aparține totuși tipului de sinucigași, din cauză că le lipsește nota proprie și însemnul distinct, în vreme ce, pe de altă parte, printre cei care, în esență, sînt sinucigași, există mulți, foarte mulți, poate cei mai mulți, care nu-și vor curma nicicînd zilele. „Sinucigașul“ – iar Harry era și el unul – nu trebuie neapărat să întrețină în viața sa o legătură deosebit de puternică cu moartea – se poate face acest lucru și fără a fi sinucigaș. Ceea ce îl caracterizează pe sinucigaș este însă impresia că eul său reprezintă, indiferent dacă pe bună dreptate sau nu, un germene deosebit de periculos, îndoielnic și periclitat al naturii, expus primejdiilor și păscut fără întrerupere de asemenea pericole extreme, de parcă ar sta pe vîrful cel mai îngust al unei stînci, o adiere din exterior sau cea mai mică slăbiciune interioară fiind suficiente pentru a-l face să se prăbușească în abis. Traiectoria destinului unor oameni de genul acesta se caracterizează prin aceea că sinuciderea reprezintă pentru ei, cel puțin în propria lor închipuire, modalitatea cea mai plauzibilă de a muri. Premisa unei asemenea stări sufletești, remarcată aproape întotdeauna încă din fragedă tinerețe, stare care îi însoțește pe acești oameni pe parcursul întregii lor vieți, nu este defel o lipsă de vitalitate, căci, dimpotrivă, printre „sinucigași“ există și firi extraordinar de tenace, avide și îndrăznețe. Dar, după cum unele organisme sînt cuprinse de febră pînă și la cel mai neînsemnat simptom de boală, tot așa există și firile acestea pe care noi le numim „sinucigașe“ și care întotdeauna sînt foarte sensibile și sentimentale, manifestînd înclinația de a îmbrățișa cu ardoare ideea sinuciderii la cea mai mică zguduire. Dacă ar fi să existe o știință care să aibă curajul și responsabilitatea de a se ocupa de om, și nu doar de mecanismul fenomenelor vieții, dacă am avea un fel de antropologie sau de psihologie, toată lumea ar cunoaște lucrurile acestea.

Tot ceea ce am spus aici despre sinucigași se referă, desigur, numai la fenomenele de suprafață, fiind vorba de psihologie, adică de un domeniu al fizicii. Din punct de vedere metafizic, lucrul acesta ni se prezintă altfel și mult mai limpede, căci, priviți astfel, „sinucigașii“ ne apar ca niște oameni cuprinși de sentimentul de vinovăție al individualizării, ca niște suflete care nu mai consideră că desăvîrșirea și propria modelare reprezintă scopul vieții lor, ci dizolvarea lor, reintegrarea lor în mumă, reintegrarea în Dumnezeu, reintegrarea în cosmos. Multe dintre aceste firi sînt incapabile să comită actul concret al sinuciderii, din cauză că și-au dat seama în profunzime de păcatul pe care l-ar săvîrși astfel. Dar noi trebuie să-i considerăm totuși sinucigași, deoarece mîntuirea ei o văd nu în viață, ci în moarte, ei sînt gata să se dea în lături și să se sacrifice, să dispară și să se întoarcă la începutul începuturilor.

Așa cum orice forță poate (ba în unele condiții chiar trebuie) să devină o slăbiciune, la fel se poate ca, dimpotrivă, sinucigașul tipic să-și transforme slăbiciunea aparentă în forță și reazem, lucru care se întîmplă chiar extraordinar de des. Un asemenea caz este și cel al lui Harry, lupul de stepă. Asemeni miilor de oameni de acest gen, el transformase ideea că drumul spre moarte îi este deschis în orice clipă nu numai într-un melancolic joc al imaginației adolescentine, ci își făcuse din gîndul acesta mîngîierea și sprijinul său.

Este adevărat că orice zguduire, orice durere, orice situație nefavorabilă a vieții trezea de îndată în el, ca de altfel în toți oamenii de genul lui, dorința de a se eschiva prin moarte. El însă își crease treptat din înclinația aceasta o adevărată filozofie pusă în slujba vieții. Familiarizarea cu gîndul că, în caz de pericol, îi este deschisă acea cale de scăpare îl întărea, îi stimula curiozitatea de a gusta din plin durerile și necazurile, iar cînd se afla într-o stare deplorabilă era cîteodată capabil să nutrească sentimente de dureroasă bucurie, un fel de bucurie păguboasă, zicîndu-și: „Iată, sînt curios să văd cît poate suporta totuși un om! Cînd voi fi atins limita suportabilului nu va trebui decît să deschid ușa și am scăpat.“ Există foarte mulți sinucigași cărora tocmai un asemenea gînd le insuflă forțe neobișnuite.

Pe de altă parte, toți sinucigașii sînt familiarizați și cu lupta împotriva ispitei de a se sinucide. Fiecare dintre ei știe foarte bine, într-unul din cotloanele sufletului său, că sinuciderea reprezintă o cale de ieșire, care însă nu este decît o cale întru cîtva jalnică și nelegitimă de scăpare în caz de pericol, că în fond este mai frumos și mai măreț să fii înfrînt și culcat la pămînt de viața însăși decît de propria mînă. Această știință, această conștiință încărcată are același izvor ca și conștiința încărcată a așa-zișilor adepți ai autosatisfacerii, determinîndu-i pe cei mai mulți dintre „sinucigași“ să ducă o permanentă luptă împotriva ispitei. Ei luptă la fel cum cleptomanul luptă împotriva viciului său. Lupul de stepă cunoștea și el foarte bine lupta aceasta, căci o dusese cu cele mai diverse arme. În cele din urmă, pe la vîrsta de patruzeci și șapte de ani, îi veni o idee fericită, nu lipsită de umor, o idee care deseori îi umplea inima de bucurie. Hotărîse ca în ziua celei de a cincizecea aniversări a zilei lui de naștere să-și permită să se sinucidă. Conform înțelegerii cu el însuși, în ziua aceea urma să rămînă la latitudinea lui dacă va face sau nu uz de ieșirea prevăzută pentru caz de pericol, după cum va avea chef atunci. Acum n-avea decît să i se întîmple orice, să se îmbolnăvească, să rămînă sărac, să sufere și să se amărască – toate acestea erau acum sorocite, mai puteau dura cîțiva ani, cîteva luni, cîteva zile, al căror număr se micșora zi de zi! Și într-adevăr,

suporta cu mai multă ușurință anumite necazuri care, mai înainte, l-ar fi chinuit mai profund și vreme mai îndelungată poate pînă în ultima fibră a inimii lui. Dacă dintr-un motiv anume îi mergea deosebit de rău, dacă secătuirii, însingurării și sălbăticirii vieții sale li se mai adăugau dureri sau pierderi deosebite, putea să le spună acum durerilor: „Aveți răbdare, peste doi ani voi fi eu stăpînul vostru!“ Apoi se lăsa cu tandrețe în voia gîndului că în dimineața celei de a cincizecea aniversări a nașterii sale vor sosi scrisori și felicitări, în vreme ce el, bizuindu-se pe briciul său, își va lua rămas-bun de la toate durerile și va închide ușa după sine. Pe urmă, guta din oasele lui, melancolia, durerea de cap și durerea de burtă n-aveau decît să vadă încotro o vor apuca.

Ne-a mai rămas să explicăm acest fenomen particular care era lupul de stepă și îndeosebi relațiile lui caracteristice cu mediul burghez, arătînd că aceste aspecte derivau din legi fundamentale. Să luăm, așadar, drept punct de plecare, fiindcă se află la îndemînă, raporturile sale cu tot ceea ce este „burghez“!

Lupul de stepă se situa, după propria concepție, total în afara lumii burgheze, deoarece nu știa ce este viața de familie sau ambiția socială. Privindu-se pe sine ca persoană particulară, se simțea cînd un excentric, un eremit bolnăvicios, cînd un individ situat peste medie, dotat cu facultăți geniale, depășind neînsemnatele norme ale unei vieți mediocre. Îl disprețuia cu bună știință pe burghez și se mîndrea că nu este și el la fel cu acesta. Totuși, în unele privințe trăia întru totul ca un burghez, avea bani la bancă, își ajuta cîte o rudă săracă, se îmbrăca nepretențios, dar corect și discret, încercînd să trăiască în bună regulă cu poliția, cu oficiul fiscal și cu alte asemenea instituții ale puterii. De asemenea, un dor viguros, tainic, îl atrăgea întruna spre lumea mărginită a burgheziei, spre casele liniștite ale familiilor de treabă cu grădinile lor curate, cu scările strîmte și cu toată atmosfera lor modestă de ordine și cumsecădenie. Îi plăcea să aibă micile lui vicii și extravaganțe, să se simtă ca un om deosebit sau genial care trăia în afara lumii burgheze, dar ca să ne exprimăm astfel, nu trăia și nu locuia niciodată în acele provincii ale vieții unde nu mai existau obiceiuri burgheze. Nu se

simțea la el acasă nici în atmosfera oamenilor puternici, de excepție, nici în rîndul răufăcătorilor sau dezmoșteniților soartei, ci rămînea să locuiască în provincia burghezilor, cu normele și atmosfera cărora se afla în contact permanent, chiar dacă acesta lua forma opoziției și revoltei. În afară de aceasta, fusese educat în spiritul micii burghezii, de la care mai păstra o mulțime de noțiuni și de șabloane. Din punct de vedere teoretic n-avea absolut nimic împotriva tîrfelor, dar personal n-ar fi fost în stare să ia în serios o tîrfă și n-ar fi considerat-o niciodată ca pe o egală cu sine. Putea să îndrăgească, întocmai ca pe propriul frate, un delincvent politic, un revoluționar sau un escroc intelectual, oameni pe care statul și societatea îi disprețuiau, însă n-ar fi știut ce altceva să facă pentru un hoț, un spărgător sau un criminal feroce decît să-i compătimească într-un mod destul de burghez.

În felul acesta el recunoștea și încuviința mereu, printr-o latură a firii și faptelor sale, tot ceea ce combătea și nega prin cealaltă. Crescut în căminul unei familii burgheze culte, în tiparul unor forme și moravuri solide, continua să fie legat printr-o bună parte a sufletului său de rînduielile acestei lumi, chiar și după ce se individualizase demult, depășind limita posibilă a obiceiurilor burgheze, eliberîndu-se de conținutul idealurilor și convingerilor burgheze.

„Spiritul burghez“, înțeles ca o stare permanentă a condiției umane, nu înseamnă nimic altceva decît o încercare de a atinge echilibrul, năzuința spre o medie echilibrată între numeroasele extreme și polarități contrastante ale comportamentului uman. Dacă luăm ca exemplu una dintre aceste bipolarități contrastante, să spunem pe aceea a sfințeniei și a desfrînării, pilda noastră va fi înțeleasă de îndată. Omul are posibilitatea să se dedice pe deplin domeniului spiritual, încercării de a se apropia de dumnezeire, idealului evlaviei. Și invers, are, de asemenea, posibilitatea de a se dedica vieții instinctuale, chemării, simțurilor sale, îndreptîndu-și toată strădania spre satisfacerea unor plăceri de moment. Prima cale duce spre evlavie, spre martiriul spiritual, spre unirea cu Dumnezeu. Cealaltă duce spre desfrînare, spre martiriul instinctual, spre unirea cu putreziciunea. Burghezul încearcă să trăiască undeva între cele două căi, într-o zonă potolită, de mijloc. El nu se va abandona niciodată, nu se va dărui nici beției simțurilor, nici ascezei, nu va fi niciodată martir, niciodată dispus să se nimicească – dimpotrivă, idealul său nu este sacrificarea, ci conservarea eului, strădania sa nu urmărește să atingă nici evlavia, nici contrariul ei, dăruirea fără rezerve îi este insuportabilă, el vrea să se pună în slujba lui Dumnezeu, firește, dar totodată să celebreze beția simțurilor, vrea să fie virtuos, de ce nu, dar totodată dorește să se simtă bine și confortabil pe pămînt. Pe scurt, încearcă să se plaseze între extreme, în zona prielnică, lipsită de furtuni puternice, a moderației, lucru pe care și reușește să-l facă, jertfind însă pentru aceasta intensitatea de trăire și simțire oferite de o viață ce tinde spre absolut și extreme. Nu se poate trăi intens decît în detrimentul propriului eu. Dar burghezul nu prețuiește nimic mai mult decît acest eu al său (un eu, de altfel, slab dezvoltat, rudimentar). Așadar, cu prețul intensității, el își asigură conservarea și securitatea, alege liniștea sufletească în locul devoțiunii față de Dumnezeu, tihna în locul plăcerii, comoditatea în locul libertății, temperatura plăcută în locul jarului ucigător. De aceea, burghezul este, în esență, o creatură cu un slab impuls vital, fricoasă, care se teme de orice sacrificiu personal și este ușor de guvernat. Din această cauză a substituit puterea cu majoritatea, forța cu legea, responsabilitatea cu procedeul supunerii la vot.

Este limpede că o asemenea ființă slabă și fricoasă nu poate supraviețui, chiar dacă ar exista într-un număr oricît de mare, și că datorită caracteristicilor sale nu ar putea avea pe lumea asta alt rol decît acela al unei turme de mioare rătăcite printre lupii ce hoinăresc în libertate. Cu toate acestea vedem că, deși în perioadele guvernate de firi foarte puternice, burghezul este pus de îndată la zid, totuși el nu piere niciodată, ba chiar pare din cînd în cînd să stăpînească lumea. Cum de este posibil așa ceva? Nici mărimea turmei sale, nici virtutea, nici faimosul lui common sense, *nici modul de organizare nu ar avea suficientă putere ca să-l salveze de la pieire. Nici un medicament din lume nu poate salva viața acelui*

om a cărui vitalitate a slăbit atît de mult. Și cu toate acestea burghezia trăiește, puternică și înfloritoare. – De ce?

Răspunsul este următorul: datorită lupilor de stepă. Într-adevăr, forța vitală a burgheziei nu se bazează nicidecum pe atributele membrilor ei obișnuiți, ci pe cele ale deosebit de numeroșilor nonconformiști pe care ea e capabilă să-i tolereze, datorită confuziei și elasticității idealurilor sale. În sînul burgheziei trăiește în permanență o mare mulțime de firi puternice și sălbatice. Harry, lupul nostru de stepă, este un exemplu caracteristic. El, cel care și-a dezvoltat într-atît individualitatea încît a întrecut cu mult dimensiunea accesibilă a unui burghez, el, cel care cunoaște în egală măsură și plăcerea meditației, și bucuriile tulburi ale urii, și ale urii de sine, el, cel care detestă legea, virtutea și acel common sense, *tocmai el este cu toate acestea, fără voia lui, prizonierul obiceiurilor burgheze, de care nu se poate debarasa. Și în felul acesta viețuiesc de jur-împrejurul masei propriu-zise a adevăratei burghezii pături largi de oameni, mii și mii de vieți și de minți luminate care, luate fiecare în parte, au depășit limitele burgheze și ar avea vocația unei existențe în absolut, dar fiind legate prin sentimente infantile de obiceiurile burgheze și molipsindu-se în mare parte de scăderea vitalității, continuă, într-un fel, să rămînă legate de burghezie, să i se supună, să-i rămînă îndatorate și să o slujească. Întrucît burghezia a răstălmăcit în felul ei principiul celor mai mari: Cine nu este împotriva mea este cu mine!*

Dacă analizăm sufletul lupului de stepă în sensul acesta, aflăm că avem de-a face cu un om pe care însuși gradul înalt de individualizare atins l-a împedicat să devină un burghez, căci orice exagerare a individualizării se întoarce împotriva eului, amenințînd să-l distrugă din nou. Observăm că el simte într-însul imbolduri puternice atît către evlavie cît și spre desfrîu, însă fie dintr-o slăbiciune oarecare, fie din inerție, el nu a putut să-și ia avînt, pentru a ajunge în libertatea și sălbăticia spațiului cosmic, continuînd să graviteze în jurul constelației materne a burgheziei. Aceasta era poziția lui în spațiul lumii, acestea îi erau independențele. Cei mai mulți dintre intelectuali, cea mai mare parte a artiștilor aparțin aceluiași tip. Numai aceia dintre ei care sînt mai puternici se înalță dincolo de atmosfera pămîntului burghez, ajungînd în cosmos, în vreme ce toți ceilalți se resemnează ori acceptă compromisurile, disprețuind burghezia, căreia totuși îi aparțin, vitalizînd-o și preamărind-o, fiind nevoiți, în cele din urmă, să o susțină pentru a supraviețui ei înșiși. Aceste nenumărate existențe nu reușesc să atingă tragicul, avînd parte, în schimb, de un remarcabil ghinion și de o zodie proastă, în al cărei iad fierb talentele lor, pînă ce devin roditoare. Puțini dintre ei reușesc să se elibereze și să găsească drumul spre absolut, dispărînd într-un mod demn de toată admirația; acestea sînt personajele tragice, iar numărul lor este redus. Ceilalți, în schimb, cei care rămîn legați și ale căror talente se bucură deseori de succes în rîndurile burgheziei, ei au acces la un al treilea imperiu, la o lume imaginară, dar suverană: aceea a umorului. Neliniștiții lupi de stepă, făpturile acestea care suferă îngrozitor, neîntrerupt, și cărora le lipsește vlaga necesară tragicului și pătrunderii în spațiul astral simt chemarea spre absolut, dar nu sînt capabili să trăiască în concordanță cu ea: în momentul cînd, datorită suferinței, spiritul li s-a întărit și a devenit mai suplu, ei își găsesc salvarea prin umor. Într-un fel anume, umorul păstrează în el ceva burghez, cu toate că burghezul autentic nu este capabil să-l priceapă. În sfera lui imaginară se realizează idealul încîlcit, incongruent al oricărui lup de stepă: acolo i se oferă posibilitatea nu numai de a încuviința simultan și evlavia și desfrîul, de a împăca cei doi poli apropiindu-i unul de celălalt, ci de a-l cuprinde și pe burghez în acest act al acceptării. Un om obsedat de Dumnezeu este, desigur, în stare să accepte și un criminal, și invers, dar nici unul, nici celălalt, ca de altfel niciunul dintre trăitorii în absolut nu este în stare să accepte linia aceea neutră și insipidă de mijloc, care este comportamentul burghez. Numai umorul, invenția aceasta minunată a celor care se văd împiedicați să-și realizeze înalta lor chemare, a acestor ființe aproape tragice, a ființelor nefericite, extraordinar de talentate, numai umorul (poate cea mai specifică și mai genială realizare a omenirii) săvîrșește imposibilul, străbătînd și unind toate fațetele umanității cu razele

reflectate de prisma sa. Să trăiești în lume, ca și cum aceasta nu ar fi lume, să respecți legea și totuși să fii mai presus de ea, să pozezi „ca și cum n-ai poseda nimic“, să renunți ca și cum n-ar fi vorba de renunțare – toate aceste precepte îndrăgite și ades citate ale unei înalte înțelepciuni a vieții nu poate să le realizeze decît umorul.

Iar dacă lupul de stepă, căruia nu-i lipsesc nici talentul, nici premisele pentru acest lucru, ar reuși să fiarbă pînă la capăt, în talmeș-balmeșul lasciv al iadului său, băutura aceasta fermecată și apoi s-o elimine, atunci ar fi salvat. Încă e departe de asta. Posibilitatea însă, speranța există. Cine îl iubește, cine îi împărtășește zbuciumul nu poate decît să-i dorească să se salveze astfel. Chiar dacă procedînd așa ar rămîne pentru totdeauna prizonierul obiceiurilor burgheze, suferințele sale ar deveni în schimb mai suportabile, mai fructuoase. Relațiile lui de dragoste sau de ură față de lumea burgheză s-ar purifica de sentimentalism, iar dependența sa față de lumea aceasta ar înceta să-l mai chinuie în permanență, ca o rușine.

Pentru a ajunge la toate acestea sau poate pentru a îndrăzni, în cele din urmă, să facă totuși saltul în cosmos, lupul de stepă ar trebui pus odată față în față cu el însuși, ar trebui să privească adînc în haosul propriului suflet, devenind pe deplin conștient de el însuși. Existența lui precară i s-ar dezvălui atunci irevocabil, iar el nu ar mai avea posibilitatea să se tot refugieze din iadul instinctelor sale în consolări sentimentalo-filozofice și de aici iarăși în beția oarbă a destinului său de lup. Omul și lupul s-ar vedea nevoiți să se cunoască unul pe celălalt, fără folosul măștilor sentimentale, și să privească necruțător unul în ochii celuilalt. Și atunci, ori s-ar produce o explozie care i-ar despărți o dată pentru totdeauna, astfel încît n-ar mai exista nici un lup de stepă, ori ar încheia o căsătorie de conveniență sub auspiciile luminii răsărinde a umorului.

S-ar putea ca Harry să fie pus într-o bună zi în fața acestei ultime alternative. S-ar putea ca, într-o bună zi, să învețe să se recunoască pe el însuși, fie căzîndu-i în mînă una dintre oglinjoarele noastre, fie întîlnindu-se cu nemuritorii, fie găsind, poate, într-unul din teatrele noastre magice ceea ce îi trebuie pentru ca să-și elibereze sufletul devastat. Înaintea lui se deschid mii de asemenea posibilități, destinul său le atrage irezistibil, toți acești marginali ai lumii burgheze trăiesc în atmosfera posibilităților magice. O nimica toată poate declanșa trăsnetul.

Lupul de stepă cunoaște și el bine aceste lucruri, chiar dacă nu va putea să vadă niciodată această schiță a biografiei sale interioare. El intuiește care îi este locul în edificiul universal, intuiește și îi cunoaște pe nemuritori, intuiește și se teme de posibilitatea unei întîlniri cu el însuși, știe că există oglinda aceea în care trebuie negreșit să privească, în care se teme de moarte să privească.

În încheierea studiului nostru trebuie să mai destrămăm o ultimă ficțiune, o mistificare teoretică. Orice „explicație“, orice psihologie, orice încercare de a înțelege ceva necesită mijloace auxiliare, teorii, mitologii, minciuni; iar un autor care se respectă ar trebui să nu ezite să destrame, pe cît posibil, astfel de minciuni în încheierea expunerii sale. Spunînd „sus“ sau „jos“, avem deja de a face cu o afirmație care necesită să fie explicată, căci atît sus cît și jos nu există decît în gîndirea noastră și țin de domeniul abstractului. Lumea în sine nu cunoaaște nici sus, nici jos.

Așa încît, pentru a ne exprima cît mai concis, „lupul de stepă“ este la rîndu-i o ficțiune. Sentimentul lui Harry că este un om-lup, părerea lui că se compune din două ființe care se dușmănesc una pe alta, opunîndu-se una celeilalte, nu sînt decît o mitologie simplificatoare. Harry nu este nicidecum un om-lup și dacă i-am preluat minciuna inventată și crezută de el însuși, aparent fără să o examinăm mai îndeaproape, și dacă am căutat să-l privim și să-l interpretăm efectiv ca pe o dublă ființă, ca pe un lup de stepă, n-am făcut-o decît în speranța că vom fi înțeleși mai lesne, servindu-ne de o mistificare pe care acum vom încerca să o rectificăm.

Scindarea în lup și om, în instinct și spirit, prin care Harry caută să ne facă să-i înțelegem mai lesne soarta, este o simplificare crasă, ea bruschează realitatea pentru a oferi o explicație plauzibilă, dar eronată, a contradicțiilor pe care omul acesta le descoperă în el însuși și care i se par a fi sursa numeroaselor sale suferințe. Harry

descoperă în el însuși un „om“, adică un univers de gînduri, sentimente și cultură, sub forma unei naturi domesticite și sublimate, și, pe lîngă aceasta, mai descoperă în sine un „lup“, adică universul întunecos al instinctelor, sălbăticiei și ferocității în stare nesublimată, brută. În ciuda unei aparent atît de clare scindări a ființei sale în două sfere ostile, i-a fost dat să observe cîteodată că lupul și omul se împăcau unul cu celălalt pentru scurtă vreme, fiind fericiți preț de cîteva clipe. Dacă Harry ar încerca să stabilească în ce măsură contribuise omul și în ce măsură, lupul la conturarea fiecărui moment al vieții sale, a fiecărei fapte, a fiecărui sentiment al său, ar ajunge de îndată la ananghie, iar toată teoria lui frumoasă despre lupul acela s-ar destrăma. Pentru că nici un singur om, nici un negru primitiv, nici un imbecil nu este de o simplitate atît de convenabilă, încît să-i putem explica ființa ca pe o sumă a numai două sau trei elemente principale, cu atît mai mult încercarea de a explica un om atît de complicat ca Harry printr-o naivă împărțire a lui în lup și om este o copilărie fără margini. Harry nu se compune din două, ci din sute, din mii de ființe. Viața lui (la fel ca viața oricărui alt om) nu pendulează doar între doi poli, cum ar fi instinctul și spiritul sau evlavia și desfrîul, ci între mii, între nenumărate perechi de poli.

Nu trebuie să ne mire faptul că un om atît de instruit și de inteligent ca Harry este în stare să se considere un „lup de stepă“ și nici închipuirea lui că ar putea să cuprindă edificiul bogat și complicat al vieții sale într-o formulă atît de simplistă, atît de brutală, atît de primitivă. Capacitatea omului de a gîndi nu este foarte mare, așa încît pînă și omul cel mai spiritualizat și mai cult vede lumea și pe el însuși, în permanență, prin lentilele unor formule foarte naive, simplificatoare și mincinoase – dar mai ales pe el însuși se vede în felul acesta! Căci toți oamenii simt nevoia, după cît se pare înnăscută și deplin imperativă, de a-și imagina eul lor ca pe un întreg. Chiar dacă ideea aceasta fixă le este adesea puternic zdruncinată, ea se reface neîncetat. Stînd față în față cu un criminal și privindu-l în ochi, judecătorul aude timp de o clipă cum criminalul grăiește cu propria lui voce (a judecătorului),

descoperind și în propriul său interior toate imboldurile, aptitudinile și posibilitățile criminalului, apoi în următoarea clipă redevine un întreg, redevine judecătorul, se strecoară înapoi în coaja eului său imaginar și își face datoria, condamnîndu-l pe ucigaș la moarte. Iar cînd unii oameni deosebit de dotați și cu o structură deosebit de delicată simt încolțindu-le bănuiala că sufletul lor nu e făcut dintr-o singură bucată, cînd, la fel ca toți oamenii de geniu, își înfrîng ideea fixă a personalității unitare, simțind că sînt compuși din mai multe părți, ca un mănunchi de mai multe euri, atunci nu este nevoie decît să exprime acest lucru, pentru ca majoritatea să-i închidă în ospicii, să cheme în ajutor știința, să constate că sînt schizofrenici și să scutească omenirea de a mai auzi din gura acestor nefericiți glasul adevărului. Ei, dar ce să tot vorbim în zadar, de ce să spunem pe nume unor lucruri pe care, se știe de la sine, le cunoaște orice om care gîndește, lucruri care, de obicei, nu sînt exprimate cu glas tare? – Așadar, în momentul în care un om face primul pas, dilatînd acea unitate imaginară a eului său pînă la dualitate, omul acesta devine aproape un geniu sau cel puțin este o excepție rară și interesantă. În realitate însă, nici un eu, nici chiar cel mai naiv, nu este unitar, ci este un univers de o diversitate extraordinară, o mică boltă cerească presărată cu stele, un haos de forme, de trepte și stări, de apucături moștenite și de posibilități. Fiecare individ înclină să considere că haosul acesta este o unitate, vorbind despre propriul eu ca despre un fenomen simplu, bine închegat și conturat cu claritate, ceea ce este o iluzie necesară pe care o nutrește în mod curent fiecare om (chiar și cel aflat sus de tot), o necesitate la fel de vitală ca respirația și hrana.

Iluzia aceasta se bazează pe o simplă raportare. Trupește, omul este unitar, dar sufletește niciodată. În literatură, chiar și în cea mai rafinată, se operează în permanență, conform tradiției, cu personaje aparent întregi, aparent unitare. Din toată literatura de pînă la noi specialiștii, cunoscătorii, apreciază mai cu seamă drama, și pe bună dreptate, căci ea oferă (sau ar putea să ofere) cea mai mare posibilitate de a reflecta eul în toată complexitatea lui – dacă aparența grosolană n-ar contrazice cu brutalitate acest adevăr, impunînd

iluzia că fiecare personaj al dramei e o unitate, deoarece este găzduit de un trup care, incontestabil, este unic, unitar și definitiv conturat. Și estetica naivă acordă aprecieri superlative așa-numitei drame de caractere, în cadrul căreia fiecare figură apare în mod evident și aparte ca o unitate. Unii își dau seama, mai întîi pe departe, apoi din ce în ce mai limpede, că au de-a face, probabil, cu estetica ieftină a suprafețelor și că este greșit să aplicăm marilor noștri dramaturgi conceptele despre frumos ale Antichității, care, pornind mereu de la trupul palpabil, a inventat într-un mod foarte original ficțiunea despre eu, despre personaj. Splendide concepte, dar care nouă nu ne sînt înnăscute, ci ne-au fost băgate în cap, cu multă osteneală. În scrierile literare din vechea Indie, asemenea noțiuni erau complet necunoscute, eroii eposurilor indiene nu sînt pur și simplu personaje, ci mănunchiuri de mai multe personaje, șiruri întregi de încarnări. Și în lumea noastră modernă există scrieri literare în care autorul încearcă să reprezinte, într-un mod de care nu este întotdeauna pe deplin conștient, complexitatea sufletească ascunsă îndărătul vălului acestui joc al personajelor și caracterelor. Cine vrea să-și dea seama de asta trebuie să ia hotărîrea de a renunța în sfîrșit să vadă în figurile unei scrieri literare ființe individuale, ci numai părți, laturi sau aspecte diferite ale unei unități superioare (aceasta putînd fi, să spunem, chiar și sufletul poetului). Cine îl vede pe Faust, de pildă, în acest fel, constată că Faust, Mefisto, Wagner și toți ceilalți formează un tot unitar, un suprapersonaj, și abia în cadrul acestei unități superioare poate fi întrevăzută întru cîtva adevărata esență a sufletului, nicidecum în fiecare figură în parte. Cînd Faust rostește sentința celebră în rîndul profesorilor din toate școlile și admirată cu înfiorare de filistini: „În pieptu-mi am, ah, două suflete!“ el uită de Mefisto și de o sumă întreagă de alte suflete care, de asemenea, sălășluiesc în pieptul său. Lupul nostru de stepă crede și el că poartă în pieptul lui două suflete (lup și om), simțind că, în felul acesta, pieptul i s-a îngustat îngrijorător de mult. Pieptul, trupul este întotdeauna unul singur, dar sufletele care sălășluiesc într-însul nu sînt nici două, nici cinci, ci nenumărate; omul este ca o ceapă compusă din sute de învelișuri, ca o țesătură compusă din

multe fire. În Asia antică lucrul acesta era cunoscut și știut cu exactitate, iar în yoga budhistă a fost inventată o tehnică precisă, al cărei scop era dezvăluirea ideii fixe despre personalitate. Jocul omenirii este complex și plin de umor: ideea obsesivă pe care India s-a ostenit timp de o mie de ani s-o destrame este identică cu aceea pe care Occidentul s-a străduit la fel de mult să o acrediteze și să o consolideze.

Privindu-l pe lupul de stepă dintr-o asemenea perspectivă, înțelegem de ce suferă el atît de pe urma ridicolei sale dualități. Întocmai ca Faust, crede și el că două suflete înseamnă mult prea mult pentru un singur piept și că, din această cauză, pieptul ar trebui să i se spargă. Cînd, de fapt, ele reprezintă mult prea puțin, așa că Harry își nedreptățește sărmanul suflet în mod înfiorător atunci cînd caută să-l înțeleagă cu ajutorul unei imagini atît de primitive. Cu toate că este un om deosebit de cult, Harry procedează la fel ca sălbaticul care nu știe să numere decît pînă la doi. Unei părți din el îi dă numele de om, celeilalte, pe cel de lup, crezînd că în felul acesta a ajuns la capăt, s-a epuizat. În „om“ îngrămădește toate lucrurile descoperite în el însuși care țin de domeniul spiritului, tot ce este sublimat sau cultivat, iar în lup tot ce este instinctual, sălbatic și haotic. În viață însă lucrurile nu se petrec așa de simplu ca în gîndurile noastre, așa de grosolan ca în sărmana noastră limbă, de idioți, iar Harry se minte îndoit pe el însuși, aplicînd această metodă primitivă a lupului. Ne temem că Harry consideră provincii întregi ale sufletului său ca făcînd parte deja din „om“, cu toate că ele nu țin nici pe departe de om, și socotește că alte părți ale ființei sale țin de lup, cu toate că ele au depășit demult stadiul acesta.

La fel ca toți oamenii, Harry crede și el că știe foarte bine ce înseamnă un om, însă de fapt, n-o știe deloc, cu toate că, deseori, în vise și în alte stări greu controlabile ale conștiinței sale, o intuiește. I-ar prinde bine să nu-și uite intuițiile, i-ar prinde bine să și le însușească! Doar omul nu este o structură împietrită și durabilă (așa cum arăta idealul Antichității, cu toate că înțelepții acelor timpuri aveau alte intuiții), ci mai degrabă o încercare și o trecere, nu este

nimic altceva decît o punte îngustă, periculoasă, întinsă între natură și spirit. Chemarea lui cea mai profundă îl împinge spre spirit, spre Dumnezeu – dorul lui cel mai fierbinte îl trage îndărăt spre natură, spre mumă: viața lui pendulează, înfricoșată și tremurîndă, între aceste două forțe. Ceea ce fiecare om înțelege prin noțiunea de „om" este întotdeauna doar o efemeră convenție burgheză. Această convenție respinge și interzice anumite instincte, pe cele mai crude, o doză bună de conștiință, de bunăcuviință și de debestializare e necesară, iar un strop de spirit este nu numai admisibil, ci chiar absolut indispensabil. „Omul", așa cum ni-l prezintă această convenție, este, ca orice alt ideal burghez, un compromis, o încercare timidă și isteț-naivă de a contracara atît pretențiile vehemente ale răutăcioasei mume Natura, cît și pe cele ale plictisitorului bunic Spirit, încercarea de a duce un trai călduț undeva la mijloc, între ele. Din această cauză, burghezul acceptă și tolerează ceea ce el numește „personalitate", dar în același timp aruncă personalitatea în brațele acelui monstru antropofag care este „statul" și folosește amîndouă noțiunile în mod constant drept atu al uneia împotriva celeilalte. Așa se explică de ce burghezul îl arde astăzi ca pe un eretic și îl spînzură ca pe un criminal pe cel căruia poimîine îi va înălța un monument.

Lupul de stepă are și el intuiția că „omul" nu este o creatură definitivată, ci o cerință a spiritului, o posibilitate îndepărtată, pe cît de rîvnită, pe atît de temută, și că drumul într-acolo nu poate fi parcurs niciodată mai mult decît doar pe o mică porțiune, în chinuri și extazuri îngrozitoare, și anume tocmai de către acei indivizi rari pentru care astăzi se pregătește eșafodul, iar mîine, monumentul. Ceea ce, spre deosebire de „lupul" din sine, el numește „om", este în mare măsură tocmai acel „om" mediocru al convenției burgheze. Calea spre adevăratul om, calea spre nemuritori poate fi intuită de Harry, chiar destul de bine, el pășește pe ea, parcurgînd ici și colo, cu ezitare, o distanță infimă, plătind pentru asta cu suferințe grele, cu o însingurare dureroasă. Dar în adîncul sufletului său el nu cutează să accepte și să împlinească cerința cea mai înaltă, umanizarea veritabilă spre care năzuiește spiritul, nici să meargă pe calea îngustă ce duce la nemurire, unica. Căci el simte și nu se înșeală: calea aceasta merge spre suferințe și mai mari, spre proscriere, spre ultima renunțare, poate spre eșafod, – și chiar dacă îl atrage nemurirea de la capătul acestui drum, el nu este dispus cîtuși de puțin să suporte asemenea suferințe sau să moară atîtea morți. În ciuda faptului că este mult mai conștient de țelul umanizării decît semenii săi burghezi, el închide ochii și nu mai vrea să știe că tocmai cramponarea deznădăjduită de eul său, refuzul deznădăjduit de a muri reprezintă calea cea mai sigură spre moartea eternă și că, în schimb, puterea de a muri, dezbrăcarea de învelișuri, atașamentul veșnic al eului față de transformare duc la nemurire. Divinizîndu-i pe nemuritorii săi preferați, pe Mozart de exemplu, el nu-i privește la urma urmelor niciodată altfel decît cu ochii burghezului, avînd astfel tendința să explice desăvîrșirea lui Mozart întocmai ca un profesor de școală, adică din perspectiva marelui său talent de specialist și nu din aceea a imensei sale dăruiri, a acceptării suferinței, a indiferenței sale față de idealurile burghezilor și a îndurării extremei însingurări, ce rarefiază atmosfera burgheză din jurul celui aflat în suferință, a celui care se umanizează, transformînd-o într-un eter cosmic glacial, în însingurarea aceea din Grădina Ghetsemani.

Dar oricum, lupul nostru de stepă a descoperit în el însuși cel puțin dualitatea faustică, și-a dat seama că unitatea trupului său nu implică unitatea sufletului, ci că, în cel mai bun caz, face abia primii pași pe drumul lungului său pelerinaj spre idealul unei asemenea armonii. El își dorește fie să învingă lupul dintr-însul și să devină un om întreg, fie să renunțe la om și să ducă măcar ca lup o viață unitară, nesfîșiată. Se poate presupune că nu a observat niciodată cu atenție comportamentul unui lup adevărat – căci ar fi văzut probabil că nici sufletul animalelor nu formează un tot unitar, că și îndărătul frumoaselor forme precise ale trupului lor sălășluiește o mare varietate de năzuințe și stări, că și lupul își are abisurile sale, că și lupul suferă. Nu, prin acel „Înapoi la natură!" omul nu face decît să rătăcească neîntrerupt pe un drum al supliciului și al deznădejdii. Harry nu va putea deveni niciodată

din nou un lup întreg, și chiar dacă s-ar întîmpla așa ceva, ar vedea atunci că nici lupul nu este o ființă simplă, neconturată încă, ci o individualitate foarte diversă și complicată. Lupul are și el două sau mai mult de două suflete în pieptul său de lup, iar cine își dorește cu ardoare să fie lup se face vinovat de aceeași slăbiciune a memoriei, ca și bărbatul care cînta: „O, ce fericire să fii din nou copil!“ Bărbatul acesta simpatic, dar sentimental, care cîntă cîntecul despre fericirea copilului, își dorește și el să se întoarcă la natură, la nevinovăție, la începutul de drum, uitînd însă cu desăvîrșire că nici copiii nu sînt cîtuși de puțin fericiți, că și ei sînt capabili de multe conflicte, de multe dualități, de toate suferințele.

Nu există nici o cale înapoi, nici spre lup, nici spre copil. La începutul tuturor lucrurilor nu a fost nici nevinovăția, nici naivitatea; toate creaturile, chiar și cea mai simplă în aparență, poartă deja o vină, sînt divizate în mii de părți, sînt aruncate în torentul murdar al devenirii și nu mai pot să înoate niciodată, niciodată în susul rîului. Calea spre nevinovăție, spre ceea ce e necreat, spre Dumnezeu nu duce îndărăt, ci înainte, nu spre lup sau copil, ci mereu mai departe în vină, mereu mai adînc în umanizare. Nici sinuciderea nu-ți va fi de mare folos, sărmane lup de stepă, va trebui să mergi totuși pe calea mai lungă, mai anevoioasă și mai grea a umanizării, va trebui să-ți multiplici de mai multe ori dualitatea, să-ți complici în continuare caracterul și așa destul de complicat. În loc să-ți îngustezi universul și să-ți simplifici sufletul, va trebui ca în sufletul tău dilatat de suferință să primești tot mai mult din lume, în cele din urmă lumea întreagă, pentru ca astfel, poate, să ajungi și tu o dată la capăt, să-ți găsești liniștea. Calea aceasta a urmat-o Buddha, au urmat-o toți oamenii mari, care în cunoștință de cauză, care în mod inconștient, reușind însă să facă acest pas curajos. Orice naștere înseamnă despărțire de cosmos, înseamnă limitare, desprindere de Dumnezeu, înnoire dureroasă. Întoarcerea în cosmos, suprimarea dureroasei individualizări, îndumnezeirea înseamnă a-ți fi lărgit atît de mult sufletul, încît acesta să poată cuprinde iarăși întregul univers.

Nu este vorba aici de omul pe care îl iau în considerare școala, economia națională, statistica, nu de omul fără chip din furnicarul ce umple străzile, despre care se poate spune că valorează la fel de mult ca nisipul de pe țărmul mării sau ca stropii născuți de valurile ce se sparg de stînci: cîteva milioane mai mult sau mai puțin nu contează, nu sînt decît material și nimic altceva. Nu, este vorba aici de un om în sensul înalt al cuvîntului, de țelul lungului drum al devenirii umane, de omul regesc, de nemuritori. Geniul nu este chiar atît de rar cum ne vine nouă să credem și, pe de altă parte, nu este, firește, nici atît de frecvent cum s-ar putea crede din istoriile literare și universale, și mai ales din ziare. Lupul de stepă Harry ar avea, ni se pare nouă, suficient geniu, încît să cuteze a face mai degrabă pasul curajos al umanizării, în loc să se justifice și să se văicărească ori de cîte ori întîmpină o dificultate, dînd vina pe nerodul său lup de stepă.

Te miră și te întristează în egală măsură să vezi că oameni care au asemenea posibilități se amăgesc cu lupi de stepă și cu „vai, două suflete“, sau că, adesea, nutresc o dragoste atît de lașă față de obiceiurile burgheze. Un om care este în stare să-l înțeleagă pe Buddha, un om care intuiește existența cerurilor și a abisurilor condiției umane nu ar trebui să trăiască, într-o lume guvernată de common sense, *democrația și educația burgheză. Trăiește în ea numai din lașitate, iar cînd dimensiunile proprii îl stingheresc, cînd strîmta lui cameră burgheză devine prea strîmtă pentru el, atunci aruncă vina în spinarea „lupului“ și nici nu vrea să știe că, în momentele acelea, lupul reprezintă cea mai bună parte din sine. Numește „lup“ toată sălbăticia din el, considerînd-o drept ceva rău, periculos, drept o grozăvie pentru burghezi – dar el, cel care are credința că este un artist și că este dotat cu simțuri delicate, nu poate să vadă că, în afară de lup, îndărătul lupului mai trăiesc într-însul și multe altele, că nu tot ceea ce mușcă e un lup, că acolo sălășluiesc și vulpea, și balaurul, și tigrul, și maimuța, și pasărea-paradisului. Și că lumea aceasta întreagă, toată această grădină paradisiacă plină de apariții drăgălașe și înfiorătoare, mari și mici, puternice și delicate, este sufocată și paralizată de basmul cu lupul, la fel cum*

omul adevărat dintr-însul este sufocat și paralizat de așa-zisul om, de omul cu obiceiuri burgheze.

Să ne închipuim o grădină cu sute de pomi diferiți, cu mii de flori diferite, cu sute de fructe diferite, cu mii de ierburi diferite. Dacă grădinarul nu mai cunoaște și alte deosebiri botanice în afară de „comestibil“ și „iarbă rea“, el nu va ști deloc ce să facă cu nouă zecimi din grădina lui, va smulge florile cele mai fermecătoare, va reteza cei mai nobili arbori sau cel puțin îi va urî și se va uita pieziș la ei. La fel procedează și lupul de stepă cu miile de flori ale sufletului său. Nu vede nimic din ceea ce nu intră în rubricile „om“ sau „lup“. Dar cîte lucruri nu le socotește el ca făcînd parte din „om“! Lașitatea, maimuțăreala, prostia și meschinăria sînt socotite de el, în caz că nu au în ele ceva de lup, ca făcînd parte din „om“, tot așa după cum, din cauză că el nu a reușit încă să stăpînească puterea și noblețea, le pune pe seama caracterului său de lup.

Ne despărțim de Harry, îl lăsăm să meargă singur mai departe pe drumul său. De va fi să ajungă în rîndul nemuritorilor, de va fi să ajungă acolo unde se pare că țintește drumul său anevoios, cu cîtă uimire va privi Harry la acest du-te-vino, la acest zigzag sălbatic, nehotărît, al traiectoriei sale; cît de încurajator, mustrător, compătimitor, înveselit i-ar mai zîmbi el acestui lup de stepă!

Terminînd de citit, mi-am amintit că acum cîteva săptămîni scrisesem la un moment dat, într-o noapte, o poezie puțin cam stranie în care era vorba tot de lupul de stepă. Am scotocit în căutarea ei în vraful de hîrtii de pe masa mea de lucru supraîncărcată și, găsind-o, am citit:

Sînt lupul de stepă în goana-mi amară,
Pe lume apasă un strat gros de nea,
Un corb dintr-un mesteacăn zboară,
Nu-i nici-un iepure, nu-i nici ciuta, nici ea!
De ciute frumoase m-am îndrăgostit,
Ah, de-aș găsi măcar una!
Aș ține-o-ntre dinți și în brațe întruna,
Mai frumos lucru nici că s-ar putea!
Cu inimă bună-aș primi-o pe scumpa-mi crăiasă,
Mușcînd-o, adînc aș pătrunde în coapsele ei minunate,
Aș bea după poftă din sîngele ei de mireasă
Și-apoi toată noaptea-aș urla de singurătate.
Chiar și un iepure mi-ar reda mulțumire,
Ce dulce e carnea lui caldă noaptea tîrziu –
M-a părăsit, oare, toată acea fericire
Care mă făcea în viață mai vesel să fiu?
Părul din coada mea a încărunțit,
Pînă și vederea a început să mă lase,

Sînt ani de cînd consoarta-mi iubită-a murit
Și iată, gonesc visînd numai ciute frumoase,
Gonesc și la iepuri mi-e gîndul,
Aud cum în noaptea de iarnă șuieră vîntul,
Zăpada mi-astîmpără setea și dorul avan,
La dracu-mi dau sufletul ăsta sărman.

Aveam, așadar, în mîinile mele două portrete, un autoportret în versuri șchioape, trist și înfricoșat ca mine însumi, și un portret rece, creionat cu aparența unei mari obiectivități, văzut dinafară și cam de sus de un străin care, scriind, dovedea că știe mai multe și totodată mai puține lucruri decît mine. Iar ambele luate împreună, poezia mea bîlbîită și melancolică, și studiul inteligent scris de o mînă necunoscută, ambele mă făceau să sufăr, ambele aveau dreptate, ambele creionau fără urmă de fard existența mea deprimantă, ambele îmi arătau cu limpezime cît de insuportabilă și de precară era situația în care mă aflam. Lupul acesta de stepă trebuia să moară, cu propria mînă trebuia să pună capăt existenței lui nesuferite – sau trebuia, topindu-se în focul ucigător al unei noi introspecții, să se transforme, să-și smulgă masca, să înceapă să-și modifice total eul. Ah, fenomenul acesta nu era nou pentru mine, nu-mi era necunoscut, îl cunoșteam, îl trăisem de mai multe ori în ceasurile celei mai mari deznădejdi. De cîte ori îi era dat să aibă parte de asemenea clipe care îl răscoleau profund, eul meu din acel moment se sfărîma în cioburi, forțe iscate din adînc îl zguduiau de fiecare dată, nimicindu-l; de fiecare dată o parte din viața mea, pe care o cultivasem cu grijă și o îndrăgisem în mod deosebit, mă trăda și se despărțea de mine. Odată mi-am pierdut reputația de burghez, ca de altfel și toată averea, fiind nevoit să învăț cum să renunț la respectul celor care pînă atunci își scoteau pălăria în fața mea. Altă dată, viața mea de familie s-a năruit peste noapte; înnebunind, soția mea m-a izgonit din casă, și din tihna de pînă atunci, dragostea și încrederea s-au transformat dintr-odată în ură și într-o luptă pe viață și pe moarte, vecinii priveau după mine compătimindu-mă și disprețuindu-mă. De atunci încoace a început însingurarea mea. Apoi, cîțiva ani mai tîrziu, după ani grei, plini de amărăciune, după ce îmi zidisem, în severitatea singurătății și impunîndu-mi cu greu autodisclipina, o viață nouă și un nou ideal de asceză și spiritualitate, după ce reușisem să întronez în viața mea o oarecare liniște și un nivel oarecum înalt, dedicîndu-mă exercițiilor de gîndire abstractă și meditației practicate cu regularitate severă, iată că și acest mod de viață mi s-a năruit, pierzîndu-și dintr-odată tot sensul nobil și înalt; eram din nou atras în vîltoarea călătoriilor sălbatice, obositoare, prin lume, mă încovoiam sub povara unor noi dureri și vini. Iar smulgerea unei măști, prăbușirea unui ideal erau precedate de fiecare dată de această înfiorătoare goliciune și liniște, de acest soi de sugrumare, însingurare și ruptură ucigătoare, de acest iad gol, pustiu al lipsei de dragoste și al deznădejdii, pe care trebuie să le suport iară în momentul de față.

Nu pot să tăgăduiesc că, de fiecare dată cînd viața mea fusese zguduită din temelii, cîștigasem pînă la urmă cîte ceva, cîștigasem mai multă libertate, mai mult spirit, mai multă profunzime, dar și ceva mai multă singurătate, mai multă răceală, mai puțină înțelegere. În ceea ce privește latura ei burgheză, viața mea fusese, de la o zguduire la alta, un permanent coborîș, o îndepărtare din ce în ce mai mare de tot ceea ce era normal, permis și sănătos. În decursul anilor îmi pierdusem slujba, familia, căminul, nu mai aparțineam nici unui grup social, eram singur, nu mă iubea nimeni, multă lume mă suspecta, mă aflam într-un conflict permanent, amar cu atitudinea și morala lumii înconjurătoare, chiar dacă trăiam în continuare într-un mediu burghez, eram un străin în mijlocul aceste lumi, prin tot ceea ce simțeam și gîndeam. Religia, patria, familia, statul nu mai aveau pentru mine nici o valoare și nu mă mai interesau defel, înfumurarea științei, a breslelor, a artelor mă îngrețoșau; concepțiile mele, gustul meu, întreaga mea gîndire prin care odinioară strălucisem ca un om talentat și îndrăgit decăzuseră și se sălbăticiseră, trezind acum suspiciune tuturor. Chiar dacă în cursul

acestor trasnformări atît de dureroase mi-a fost dat să cîștig niște lucruri invizibile și impalpabile – a trebuit să plătesc scump pentru toate acestea, iar viața mea devenise de fiecare dată mai dură, mai dificilă, mai însingurată, mai primejdioasă. Într-adevăr, n-aveam nici un motiv să-mi doresc să merg mai departe pe acest drum care mă purta spre zone din ce în ce mai rarefiate, care semănau cu fumul din cîntecul de toamnă al lui Nietzsche.

Da, cunoșteam, vai, trăirile acestea, transformările acestea sortite de către destin copiilor săi dificili, celor mai problematici copii ai săi, le cunoșteam mult prea bine. Le cunoșteam, la fel cum vînătorul ambițios, dar lipsit de succes, cunoaște etapele unei vînători, cum jucătorul la bursă cunoaște etapele speculațiilor, ale cîștigului, ale nesiguranței, ale declinului, ale bancrutei. Trebuia, oare, să mai trec încă o dată prin toate acestea? Tot chinul, toată mizeria aceasta nebunească, toate aceste priviri aruncate josniciei și nimicniciei propriului eu, toată această teamă de a eșua, toată această spaimă de moarte? Nu era, oare, mai înțelept și mai simplu să te ferești de repetarea atîtor suferințe și să dispari fără urmă? Firește că era mai simplu și mai înțelept. Indiferent de posibila interpretare a celor spuse în broșurica despre lupul de stepă în legătură cu „sinucigașii“, nimeni nu putea să-mi interzică plăcerea de a mă absolvi, cu ajutorul gazului de iluminat, al briciului sau al pistolului, de repetarea acelui proces, a cărui durere amară îmi fusese dat să o gust mult prea des și suficient de profund. Nu, pe toți dracii, nu exista nici o forță pe lumea asta, care să-mi poată pretinde să suport iarăși întîlnirea cu mine însumi, fiorul ei de moarte, și trecerea într-o nouă formă, încă o încarnare, al cărei țel și liman nu erau nici pacea, nici liniștea, ci o dată în plus autodistrugerea, o dată în plus modelarea propriei ființe! Chiar dacă sinuciderea era o prostie, o lașitate și o meschinărie, chiar dacă ea reprezenta o ieșire lipsită de glorie și rușinoasă în caz de pericol – nu aveai încotro, trebuia să-ți dorești din toată inima să scapi, fie și la modul cel mai rușinos, de aceste suferințe care te macină, aici nu-și mai avea rostul un spectacol al nobleței de caracter și al eroismului, aici aveai de ales, pur și simplu, numai între o durere ușoară, trecătoare și o suferință inimaginabil de arzătoare și fără de sfîrșit. În viața mea atît de dificilă, atît de nebunească, fusesem de prea multe ori un nobil Don Quijote, preferînd cinstea unui trai bun și eroismul rațiunii. Mi-ajunge, să terminăm odată cu toate acestea!

Cînd, în sfîrșit, m-am culcat, dimineața mă spiona prin ferestre, blestemata dimineață plumburie a unei zile ploioase de iarnă. Culcîndu-mă, nu uitasem de hotărîrea mea. Dar undeva, la mare distanță, la limita ultimă a conștiinței mele, am avut o străfulgerare de o secundă, în clipa în care eram gata să adorm, amintindu-mi de pasajul acela din broșura despre lupul de stepă, în care era vorba despre „nemuritori“, și mi-am adus aminte că, nu cu prea multă vreme în urmă, am simțit că mă apropiasem destul de mult de nemuritori astfel încît să pot savura, în acordurile unei muzici vechi, întreaga lor înțelepciune rece, luminoasă, cu zîmbetul ei neiertător. După străfulgerarea aceasta, strălucirea se stinse și somnul se așternu pe fruntea mea, greu ca un munte.

Trezindu-mă pe la prînz, am descoperit îndată că starea mea lăuntrică se limpezise, pe noptieră stăteau broșurica și poezia mea, iar hotărîrea ce o luasem mă privea cu prietenie și răceală din vîltoarea a tot ceea ce îmi fusese dat să trăiesc în ultima vreme, se împlinise și se definitivase în cursul somnului meu din noaptea aceea. N-aveam de ce să mă grăbesc, hotărîrea mea de a muri nu era un moft momentan, ci fructul copt, rezistent, care crescuse și se îngreunase încetul cu încetul în legănarea ușoară a destinului care, cu următoarea lovitură, urma să-l scuture.

În farmacia mea de voiaj păstram un medicament excelent pentru calmarea durerilor, un preparat deosebit de puternic pe bază de opiu, la care nu recursesem decît foarte rar, abținíndu-mă deseori luni de-a rîndul; nu luam medicamentul acesta puternic anesteziant decît atunci cînd durerile trupești mă chinuiau atît de tare, încît nu le mai puteam suporta. Din păcate

nu era bun pentru o sinucidere, încercasem odată lucrul acesta, acum cîțiva ani. Într-o vreme, pe cînd eram cuprins din nou de disperare, am înghițit o cantitate frumușică din acest preparat, suficientă pentru a ucide șase oameni, dar pe mine nu m-a omorît. Este adevărat că am adormit și am zăcut cîteva ore complet narcotizat, dar apoi m-am trezit pe jumătate, spre îngrozitoarea mea decepție, căci la stomac simțeam niște crampe violente, am vomitat toată otrava aceea, fără să-mi revin pe deplin, și am adormit din nou, pentru ca să mă trezesc de-a binelea abia a doua zi pe la prînz; era o trezie înfricoșătoare, creierul îmi era ars și gol, iar memoria mă părăsise aproape cu totul. În afara unei perioade de insomnie și de o supărătoare durere de stomac, otrava aceea nu a mai avut nici un alt efect.

Deci nu putea fi vorba de medicamentul acesta. Hotărîrea mea, însă, am formulat-o astfel: de îndată ce voi ajunge din nou în situația de a fi nevoit să recurg la acest opiu, va trebui să-mi fie îngăduit ca, în locul acestei mîntuiri de scurtă durată, să o sorb pe cea mare, moartea, și anume o moarte sigură și pe care să te poți bizui, provocată de un glonte sau de un brici. În felul acesta situația era lămurită – să aștept pînă cînd voi împlini cincizeci de ani, conform rețetei hazlii din broșura despre lupul de stepă, asta mi se părea prea mult, căci pînă atunci mai erau doi ani. Să fie peste un an sau peste o lună sau în clipa următoare – poarta era deschisă.

Nu pot să spun că „hotărîrea" aceasta mi-a schimbat în mod radical cursul vieții. Ea m-a făcut să devin puțin mai indiferent față de diversele dificultăți, puțin mai tolerant în ceea ce privea consumul de opiu și de vin, puțin mai curios în legătură cu limita suportabilului, cam asta era totul. Mai puternic fusese efectul celorlalte evenimente din seara aceea. Am mai citit de cîteva ori, în întregime, tratatul despre lupul de stepă, cînd cu dăruire și recunoștință, de parcă știam că un magician nevăzut îmi dirija cu înțelepciune destinul, cînd cu ironie și dispreț față de tonul prozaic al tratatului, care mi se părea că nu înțelesese deloc tensiunea vieții mele și atmosfera ei specifică. Ceea ce scria acolo cu privire la lupii de stepă și la sinucigași era, poate, un lucru bun și cu cap, valabil însă pentru specie, pentru un tip anume era o abstracție spirituală; mi se părea însă că, dimpotrivă, persoana mea, adevăratul meu suflet, propriul destin unic de individ nu fuseseră cuprinse în năvodul acesta atît de grosolan.

Mai presus de orice mă preocupa însă halucinația sau viziunea aceea de pe zidul bisericii, anunțul ispititor al acelei reclame luminoase și dănțuitoare, ce corespundea anumitor aluzii din tratat. Erau într-însa multe promisiuni, glasurile acelei lumi străine îmi ațîțau puternic curiozitatea, deseori, căzut pe gînduri, reflectam ore întregi la ea. Auzeam tot mai clar cum mă avertizau inscripțiile acelea: „Intrarea nu e permisă oricui!" și „Numai pentru nebuni!" Așadar, trebuia să fiu nebun și să mă fi îndepărtat mult de acel „oricine", dacă voiam ca vocile acelea să ajungă pînă la mine și ca lumile acelea să-mi vorbească. Dar, Dumnezeule, nu eram, oare, de multă vreme suficient de departe de viața unui oarecare, de existența și gîndirea celor normali, oare nu mă deosebeam de multă vreme de ceilalți și nu eram nebun? Și totuși, în adîncul sufletului meu înțelegeam chemarea, invitația de a înnebuni, de a mă descotorosi de rațiune, de reținere, de obiceiurile burgheze, de a mă lăsa furat de torentul lumii nelegiuite a sufletului, a fanteziei.

Într-una din zile, după ce cercetasem iarăși în zadar străzile și piețele în căutarea omului cu pancarta și după ce mă furișasem de mai multe ori, stînd la pîndă, prin fața zidului cu acea poartă invizibilă, în cartierul Martin mi-a ieșit în cale un cortegiu funerar. Privind la chipurile celor îndurerați care pășeau agale în urma dricului, îmi spuneam în sinea mea: „Oare există vreun om în oraș sau în lumea asta, a cărui moarte să reprezinte pentru mine o pierdere? Oare există vreun om pentru care moartea mea ar putea să însemne ceva?" Era, ce-i drept, Erika, iubita mea, firește; dar de multă vreme întrețineam

niște relații foarte lejere, ne vedeam rareori fără să ne certăm, iar momentan nici măcar nu știam unde se află. Venea uneori la mine sau mă duceam eu la ea, și cum amîndoi eram niște oameni singuratici și dificili, înrudiți oarecum prin suflet și prin boala sufletelor noastre, rămîneam astfel legați, în pofida a tot ce se întîmpla. Însă n-ar fi pentru ea o ușurare și nu s-ar simți mai bine aflînd de moartea mea? Nu știam, de altfel nu știam nimic nici despre seriozitatea propriilor sentimente. Ca să poți ști ceva despre asemenea lucruri, ar trebui să trăiești pe tărîmul normalului și posibilului.

Între timp, un impuls mă îmboldi să mă atașez cortegiului funerar, așa că pășeam agale în urma celor îndurerați spre modernul cimitir din ciment, cu crematoriu și tot dichisul. Dar mortul nostru nu a fost incinerat, coșciugul lui fiind depus în fața unei gropi modeste, iar eu mă uitam la preot și la ceilalți profitori ai morții, angajații unei societăți de pompe funebre, care făceau cele trebuincioase, căutînd să imprime aparența de solemnitate deosebită și de doliu, străduindu-se din toate puterile să se achite cu bine de acest spectacol, jenați și ipocriți, astfel încît deveneau caraghioși; mă uitam cum uniforma lor neagră, profesională, curgea de pe ei și cum își dădeau silința să creeze atmosferă în preajma celor îndoliați și să-i constrîngă să cadă în genunchi în fața măreției morții. Dar toată truda lor era zadarnică, nu plîngea nimeni, se pare că se dispensau ușor de mortul acela. Nici atmosfera de cucernicie nu molipsea pe nimeni, iar cînd preotul se adresă celor de față cu cuvintele „iubiți creștini" toate chipurile acelea tăcute de negustori și maiștri brutari, împreună cu nevestele lor, priviră în pămînt pline de o seriozitate crispată, toți erau jenați și ipocriți, iar singura lor dorință era ca procesiunea aceasta incomodă să se sfîrșească odată. Și iată că se termină, doi dintre creștinii aflați în față de tot strînseră mîna oratorului, își răzuiră pantofii la cea mai apropiată bordură de noroiul umed în care își așezaseră mortul, chipurile lor își reveniră neîntîrziat, recăpătîndu-și expresia obișnuită și umană, iar unul dintre ele mi se păru dintr-odată cunoscut – era, după

cîte mi se păru, omul care purtase atunci pancarta și îmi pusese broșurica în mînă.

În momentul în care mi se păru că-l recunosc, el se întoarse, se aplecă, își făcu de lucru cu pantalonii săi negri, pe care și-i suflecă meticulos mai sus de glezne, apoi o luă sprinten la picior cu umbrela strînsă sub braț. Am pornit-o în urma lui și, ajungîndu-l, i-am făcut un semn cu capul, dar el părea că nu mă recunoaște.

– În seara aceasta nu este nici o reprezentație? l-am întrebat eu, încercînd să-i fac cu ochiul, așa cum se obișnuiește între niște oameni care cunosc un secret anume. Dar vremea cînd puteam să fac asemenea exerciții mimice trecuse de mult, căci felul meu de trai aproape că mă făcuse să uit a vorbi; îmi dădeam seama eu însumi că nu schițam decît niște grimase idioate.

– Reprezentație în seara aceasta? mormăi omul, privindu-mă în față ca un străin. Du-te, omule, la Vulturul Negru dacă ai vreun chef anume.

Într-adevăr, nu mai eram sigur dacă era el sau nu. Am mers dezamăgit, mai departe nici eu nu știam încotro mă îndrept, nu aveam nici un țel, nici o năzuință, nici un fel de obligații. Viața avea un gust îngrozitor de amar, simțeam cum scîrba mea creștea la culme, cum viața mă alunga, lepădîndu-se de mine. Mergeam mînios prin orașul cernit și mi se părea că totul miroase a pămînt umed și a înmormîntare. Nu, la groapa mea nu avea ce să caute nici una dintre păsările acestea mortuare cu sutana și cu bîlbîiala lor creștino-sentimentală! Ah, oriunde aș fi privit, oriunde mi-ar fi fugit gîndurile, nicăieri nu mă aștepta nici o bucurie, nici o chemare, nu se mai vedea nici o urmă de ispită, totul duhnea a uzură putredă, a mulțumire mediocră, putredă, totul era vechi, ofilit, cenușiu, moleșit, epuizat. Doamne Dumnezeule, cum de era posibil așa ceva? Cum ajunsesem oare în starea aceea eu, tînărul înaripat, poetul, prietenul muzelor, călătorul prin lume, idealistul înflăcărat? Cum de mă năpădiseră așa, încet, tiptil, paralizia aceasta, ura aceasta împotriva mea și a tuturor, această suprimare a tuturor sentimentelor, îndîrjirea

aceasta profundă și răutăcioasă, iadul acesta mizerabil al goliciunii inimii și al deznădejdii?

Trecînd prin fața bibliotecii, m-am întîlnit cu un tînăr profesor cu care odinioară purtasem, cînd și cînd, lungi discuții și pe care, în timpul ultimei mele șederi în acest oraș acum cîțiva ani, îl vizitasem chiar de mai multe ori, la el acasă, unde vorbiserăm despre mitologiile orientale, domeniu care, pe atunci, mă preocupa în mod deosebit. Savantul venea spre mine țeapăn și cam miop, și m-a recunoscut abia în momentul în care eram pe cale să trec pe lîngă el. Se năpusti asupra mea cu multă cordialitate, iar eu, în situația aceea jalnică, îi eram într-un fel recunoscător. Era bucuros și se înveseli, îmi aminti de o serie de detalii ale discuțiilor noastre de odinioară, asigurîndu-mă că trebuie să-mi mulțumească pentru faptul că ideile mele l-au impulsionat și i-au fost de folos, și că deseori s-a gîndit la mine; de atunci n-a mai avut decît foarte rar dispute atît de vii și de fructuoase cu colegii săi. Mă întrebă de cînd eram în oraș (l-am mințit: de cîteva zile) și de ce nu l-am vizitat? Mă uitam la acest bărbat de treabă, la chipul său blînd de om studios, scena mi se părea, în fond, ridicolă, dar am înghițit ca un cîine înfometat porția aceea de căldură, dumicatul de dragoste, fărîma de recunoștință. Lupul de stepă Harry rînjea emoționat, în gîtlejul pîrjolit de sete începură să-i curgă balele, și fără ca el să vrea, spinarea i se încovoie într-un acces de sentimentalism. Da, am început să îndrug tot felul de minciuni, cum că nu stau aici decît foarte puțin, că studiez ceva, că nu mă simt prea bine căci, altfel, i-aș fi făcut, firește, o vizită. Iar cînd îmi lansă invitația cordială de a-mi petrece seara aceea la el, am acceptat recunoscător, rugîndu-l să transmită soției sale salutările mele, în vreme ce, de atîta vorbărie și de atîta zîmbet, mă dureau fălcile, dezobișnuite de a mai face un asemenea efort. Și în timp ce eu, Harry Haller, stăteam acolo în stradă surprins și flatat, politicos și plin de zel, zîmbindu-i acestui om amabil, miop și cu chip blînd, celălalt Harry stătea alături, rînjind și el, rînjind și spunîndu-și că mi-s un fîrtat ciudat, sucit și mincinos, că numai cu cîteva minute mai înainte scrîșnisem înverșunat din dinți împotriva acestei lumi blestemate, pentru ca acum, la prima chemare, la primul salut inofensiv al unui om cumsecade, stimabil, să mă dau pe brazdă, emoționîndu-mă de zor, tăvălindu-mă ca un purcel în plăcerea ce mi-o oferea stropul acela de bunăvoință, de stimă și de amabilitate. Cei doi Harry stăteau astfel, cu figurile lor extrem de antipatice, dinaintea bravului profesor, bătîndu-și joc unul de celălalt, fără să se scape din ochi unul pe celălalt, scuipîndu-se unul pe celălalt și întrebîndu-se, așa cum se întîmpla mereu în asemenea situații, dacă toate acestea erau numai prostie și slăbiciune omenească, destinul comun al oamenilor, sau dacă tot egoismul acesta sentimental, toată această lipsă de caracter, toată această impuritate și inconsecvență a sentimentelor nu reprezentau decît o specialitate personală a lupului de stepă. În cazul cînd porcăria aceasta era ceva general uman, disprețul meu n-avea decît să se arunce din nou cu mînie asupra lumii; dar dacă era o slăbiciune personală, atunci mi se oferea ocazia să declanșez o orgie a disprețului față de mine însumi.

În toiul certei dintre cei doi Harry, aproape că uitasem de profesor; dintr-odată, a început să mă plictisească și m-am grăbit să scap de el. M-am uitat îndelung în urma lui, văzînd cum se îndepărta, pe aleea străjuită de copaci goi, cu mersul său blajin și cam caraghios de idealist, de om credincios. În pieptul meu bătălia continua cu furie și, în timp ce, în mod mecanic, îmi îndoiam și-mi dezdoiam degetele înțepenite, luptîndu-mă cu guta care mă rodea pe ascuns, a trebuit să recunosc că mă lăsasem păcălit, că-mi luasem pe cap o invitație pentru orele șapte și jumătate, la cină, precum și obligația să fiu politicos, să pălăvrăgesc pe teme științifice și să mă interesez de fericirea familială a altora. M-am dus mînios acasă, mi-am făcut un amestec de coniac cu apă, am înghițit cu el tabletele contra gutei și m-am întins pe divan, încercînd să citesc ceva. După ce, în cele din urmă, am reușit să citesc cîtăva vreme din *Călătoria Sofiei de la Memel în Saxonia,* un fleac de carte delicioasă din

secolul al optsprezecelea, mi-am adus aminte dintr-odată de invitație, de faptul că eram nebărbierit și că ar trebui să mă îmbrac. Dumnezeule, ce nevoie oi fi avut de una ca asta! Așadar, Harry, scoală-te, pune cartea deoparte, săpunește-te, zgîrie-ți bărbia pînă la sînge, îmbracă-te și simte-te bine în compania oamenilor! Și, în timp ce mă săpuneam, mă gîndeam la gaura aceea mizerabilă în noroiul din cimtir, în care azi fusese îngropat necunoscutul, la chipurile crispate ale creștinilor plictisiți și nici măcar nu mi-a venit să rîd de ele. Acolo sfîrșise, după cîte mi se părea, în gaura aceea mizerabilă din țărînă, însoțit de cuvintele prostești și fîstîcite ale predicatorului, de strîmbăturile prostești și fîstîcite ale adunării în doliu, de imaginea deprimantă a crucilor și a plăcilor din tablă și marmură, de toate florile acelea artificiale din sîrmă și sticlă, acolo sfîrșise nu numai necunoscutul acela, acolo voi sfîrși și eu mîine sau poimîine, dar nu numai eu voi fi îngropat și acoperit cu noroi sub privirile fîstîcite și prefăcute ale asistenței, nu, în felul acesta se sfîrșea totul, toate năzuințele noastre, toată cultura noastră, toată credința noastră, toată bucuria, toată pofta noastră de a trăi, care la rîndul ei era atît de bolnavă și, în curînd, va fi îngropată tot acolo. Lumea culturii noastre era un cimitir, aici zăceau Isus Hristos și Socrate, Mozart și Haydn, Dante și Goethe, din ei nu mai rămăseseră decît niște nume goale pe tăblițe ruginite, înconjurate de oameni îndoliați, fîstîciți și prefăcuți, care ar fi dat orice să mai creadă în tăblițele acelea care, odinioară, fuseseră pentru ei niște lucruri sfinte, oameni care ar fi dat orice să mai poată spune un singur cuvînt cinstit, serios, de durere și deznădejde despre lumea aceasta apusă, oameni cărora, în loc de toate acestea, nu le mai rămăsese decît să stea, rînjind fîstîciți, de jur-împrejurul mormintelor. De mînios ce eram, m-am zgîriat din nou pe bărbie, în același loc, apoi m-am cauterizat un timp, dar a trebuit totuși să-mi schimb încă o dată gulerul curat pe care abia mi-l pusesem, fără să știu deloc de ce făceam toate acestea, căci nu aveam nici cel mai mic chef să mă duc acolo unde fusesem

invitat. Dar o parte din Harry juca din nou teatru, afirma că profesorul este un individ simpatic, jinduia o porțioară de miros de oameni, de pălăvrăgeală și societate, își aducea aminte de nevasta drăguță a profesorului, găsea că ideea de a petrece o seară alături de niște gazde amabile era, în fond, destul de atractivă și mă ajută să-mi lipesc un plasture englezesc pe bărbie, mă ajută să mă îmbrac și să-mi pun o cravată ca lumea, alungîndu-mi cu binișorul gîndul care, de fapt, mă îndemna să rămîn acasă. În tot acest timp îmi spuneam: la fel cum mă îmbrac eu acum, ca să plec de acasă, făcîndu-i o vizită profesorului și schimbînd cu el banalități mai mult sau mai puțin false, fără să vreau de fapt să fac așa ceva, tot astfel procedează, trăiesc și acționează cei mai mulți oameni zi de zi, oră de oră, prin forța împrejurărilor și fără voia lor, fac vizite, poartă discuții, își petrec orele de serviciu în diverse birouri, totul sub imperiul unor constrîngeri, mecanic, împotriva voinței lor, toate acestea puteau fi făcute la fel de bine de niște mașini, ori se puteau omite; iar mecanismul acesta, aflat în permanență în funcțiune, îi împiedică pe ceilalți, la fel ca pe mine, să-și critice propria viață, să recunoască și să simtă prostia și superficialitatea ei, incertitudinea, înfiorătoru-i rînjet, tristețea și pustietatea ei deprimantă. Of, dar cîtă dreptate, ce imensă dreptate au oamenii trăind astfel, făcîndu-și jocul și dîndu-se în vînt după lucruri care, în ochii lor, prezintă o importanță anume, în loc să se apere împotriva unui asemenea mecanism deprimant, în loc să privească deznădăjduiți în abis, așa cum o fac eu, dezorientatul. Iar dacă în paginile acestea îmi exprim disprețul față de oameni și îi ironizez din cînd în cînd, nu aș vrea să creadă că am cumva intenția să dau vina pe ei, să-i acuz sau să-i fac răspunzători de starea mizerabilă în care mă aflu! Dar în ceea ce mă privește, avînd în vedere că am ajuns atît de departe, pînă la margine, adică acolo de unde viața începe să se prăbușească în întunericul cel fără de fund, eu sînt nedrept și mincinos, atunci cînd încerc să păcălesc pe alții și pe mine însumi, pretinzînd că mecanismul acesta mai funcționează și

pentru mine, că și eu mai aparțin lumii grațioase și copilărești a jocului etern!

Seara a decurs, așadar, corespunzător așteptărilor. M-am oprit dinaintea casei cunoștinței mele, uitîndu-mă în sus la ferestre. Iată, îmi spuneam, acolo locuiește omul acesta care muncește an de an, fără întrerupere, citind și comentînd texte, căutînd punți de legătură între mitologiile Asiei Mici și cele ale Indiei, iar munca aceasta îi face plăcere fiindcă el crede în importanța activității lui, în știința al cărei slujitor este, în valoarea cunoștințelor în sine, a înmagazinării lor, fiindcă el crede în progres, în evoluția lucrurilor. El nu a cunoscut nici războiul, nici zdruncinarea fundamentelor gîndirii tradiționale de către Einstein (își va fi spunînd, poate, că asta nu-i privește decît pe matematicieni), nu observă defel că în jurul lui se pregătește războiul următor, consideră că evreii și comuniștii merită să fie tratați cu ură, el nefiind, la rîndul lui, decît un copilandru bun, care nu despică firul în patru, care se amuză și își dă importanță, un om demn de toată invidia. Mi-am luat inima în dinți și am intrat; în casă mă întîmpină o servitoare cu șorț alb, iar eu, presimțind, parcă, ceva, am înregistrat cu precizie locul unde îmi duse ea paltonul și pălăria, apoi mă pofti într-o cameră încălzită, luminoasă, rugîndu-mă să aștept; dintr-un impuls, în loc să mormăi o rugăciune ori să ațipesc nițeluș, am luat în mînă, mai mult în joacă, primul obiect care mi-a ieșit în cale. Era un tablouaș înrămat, amplasat pe o masă rotundă și sprijinit în poziție înclinată pe un suport din carton. Era o gravură în acvaforte, care îl reprezenta pe poetul Goethe, un bătrîn cu o personalitate pregnantă, o frizură genială și un chip frumos modelat, din care nu lipseau nici renumiții ochi înfocați, nici aerul de singurătate și tragism, ușor estompat de manierele de curtean, pe care artistul își dăduse toată silința să le redea. El reușise să-i confere demonicului bătrîn, fără să-i prejudicieze întru nimic profunzimea, un aer întru cîtva profesoral sau actoricesc de reținere și cumsecădenie, reprezentîndu-l, pe scurt, ca pe un domn bătrîn, cu adevărat frumos, care putea fi expus ca o adevărată podoabă în casa oricărui burghez. Probabil că tabloul nu era întru nimic mai stupid decît toate celelalte tablouri de acest gen, care-i înfățișau pe toți acești mîntuitori, apostoli, eroi, corifei ai spiritului și oameni de stat zugrăviți de mîinile zeloase ale unor meșteșugari ai artei; poate că mă irita atît de mult tocmai datorită virtuozității sale artizanale; dar oricum, imaginea aceasta vanitoasă și plină de sine a bătrînului Goethe mă întîmpina ca un țipăt strident și fatal, arătîndu-mi tocmai mie, care și așa eram destul de surescitat și încrîncenat, că nu aveam ce căuta acolo. Aici se simțeau la ei acasă numai vechii maeștri, frumos stilizați, și celebritățile naționale, iar nu lupii de stepă.

De ar fi apărut acum stăpînul casei, aș fi reușit probabil să mă retrag invocînd un motiv plauzibil. Dar a apărut soția lui, iar eu m-am lăsat în voia soartei, cu toate că aveam presimțirea unei mari nenorociri. Ne-am adresat obișnuitele formule de salut, iar după primul dezacord urmară numeroase altele. Femeia îmi adresă felicitări pentru faptul că arătam bine, în vreme ce eu eram perfect conștient de faptul că îmbătrînisem mult de tot în anii care se scurseseră de la ultima noastră întîlnire; chiar în clipa în care îmi strînse mîna, durerea din degetele suferinde de gută îmi aminti în mod fatal de acest lucru. Da, și pe urmă mă întrebă ce mai face scumpa mea nevastă, iar eu m-am văzut nevoit să-i spun că nevastă-mea mă părăsise și că ne despărțiserăm. Am fost amîndoi bucuroși în momentul în care profesorul intră în încăpere. M-a salutat și el cu cordialitate, iar nefirescul și comicul situației își aflară expresia cea mai nostimă posibil în cele ce au urmat. El ținea în mînă un ziar, fițuica la care era abonat, un ziar al partidului militariștilor și instigatorilor la război, și, după ce mi-a dat mîna, îmi arătă ziarul spunîndu-mi că în el scrie ceva despre un tiz de-al meu, un ziarist pe nume Haller, care pare a fi un individ dubios și fără simț patriotic, unul care l-a luat în derîdere pe împărat și a susținut că, după părerea lui, țara sa nu ar fi mai puțin vinovată de izbucnirea războiului decît țările dușmane. Ce fel de ins

putea să mai fie și ăsta! Dar iată că flăcăului i se dădea acum riposta cuvenită, redacția îl executase destul de tăios pe acest om dăunător, punîndu-l la stîlpul infamiei. A trecut totuși la alt subiect în momentul în care băgă de seamă că tema aceasta nu mă interesa, iar celor doi nici nu le-a trecut prin gînd că lepădătura aceea s-ar fi putut afla chiar înaintea lor; căci, ei bine, așa era, eu însumi eram lepădătura respectivă. Ei, dar de ce să fac tărăboi și să-i neliniștesc pe bieții oameni! Rîdeam în sinea mea, dar am renunțat la speranța că în seara aceasta voi mai avea parte de vreun lucru plăcut. Mi-am întipărit bine în memorie clipa aceea. Căci în acel moment, în timp ce profesorul îmi vorbea despre trădătorul de patrie Haller, înlăuntrul meu prindea tot mai mult consistență sentimentul nefast de depresiune și deznădejde care, de la scena înmormîntării, se înfiripase și se consolidase tot mai mult în mine, transformîndu-se într-o presiune devastatoare, într-o stare de suferință fizică (în pîntec), într-un sentiment sufocant și înfricoșător al destinului. Simțeam că mă pîndește ceva, că pericolul se furișa pe la spatele meu. Din fericire ni se dădu de veste că masa era servită. Am intrat în sufragerie și, în timp ce mă tot străduiam să spun sau să întreb și eu cîte ceva inofensiv, am mîncat mai mult decît îmi era obiceiul, simțindu-mă, clipă de clipă, tot mai jalnic. Dumnezeule, îmi spuneam mereu, la ce bun toată strădania mea? Îmi dădeam seama perfect de bine că nici gazdele nu se simțeau în largul lor și că se străduiau din greu să mimeze voioșia fie din cauză că eu exercitam o influență paralizantă, fie pentru că în casă mai exista și o altă sursă de proastă dispoziție. Mi-au pus întrebări referitoare la tot felul de lucruri la care nu puteam să răspund cu sinceritate, așa încît, după puțin timp, mă înfundasem cu totul în minciuni, luptîndu-mă la fiecare cuvînt cu scîrba care mă cuprinsese. În cele din urmă am încercat să le distrag atenția și am început să le povestesc despre înmormîntarea la care asistasem în ziua aceea. Dar n-am nimerit tocmai tonul cel mai potrivit, timidele mele accese de umor au avut un efect contrar, distanța dintre noi creștea din ce în ce mai

mult, lupul de stepă rîdea înlăuntrul meu, rînjea arătîndu-și colții, iar la desert n-am scos, toți trei, decît vreo cîteva cuvinte.

Am revenit în prima cameră ca să bem cafeaua și coniacul, sperînd că, astfel, ne vom mai înveseli. Dar privirea îmi căzu din nou asupra regelui poeților, cu toate că fusese mutat pe o comodă. Nu-mi puteam lua ochii de la el și, în ciuda avertismentului unor voci dinlăuntrul meu, l-am luat din nou în mînă, lansîndu-mă în comentarii critice la adresa lui. Aveam sentimentul cert că situația devenise insuportabilă și că acum trebuia măcar sau să reușesc să-mi înviorez gazdele, să le entuziasmez, molipsindu-le cu dispoziția mea, sau să provoc o explozie totală.

– Să sperăm, am spus eu, că Goethe nu arăta astfel și în realitate! Cîtă mîndrie, ce poză de om nobil, cu cîtă demnitate aruncă ocheade stimabilelor persoane aflate în fața lui, ce univers de sentimentalism sublim sub aparența aerului de bărbăție! Desigur, acestui bărbat arogant i se pot face multe imputări, eu însumi i-am reproșat adesea multe lucruri, dar să-l reprezinți chiar în felul acesta, asta nu, e prea de tot.

Turnîndu-ne cafeaua, doamna schiță un zîmbet de suferință profundă, apoi ieși în grabă din cameră, iar soțul ei îmi explică puțin cam fîstîcit, pe un ton care suna oarecum a reproș, că acel portret al lui Goethe aparținea soției sale, care ținea la el în mod deosebit.

– Și chiar dacă, obiectiv vorbind, ați avea dreptate, lucru de care eu, de fapt, mă îndoiesc, n-ar trebui să vă exprimați atît de dur.

– Aveți dreptate, am recunoscut eu. Din păcate am acest obicei, viciul acesta de a mă decide întotdeauna pentru o exprimare cît mai dură, așa cum, de altfel, făcea și Goethe în ceasurile lui de bună dispoziție. Acest Goethe de salon care arată atît de dulceag și mărginit nu ar fi folosit, firește, niciodată o asemenea exprimare sinceră și neocolită. Vă rog să mă scuzați, atît dumneavoastră cît și soția dumneavoastră – vă rog să-i spuneți că sînt schizofrenic. Totodată vă cer îngăduința să mă retrag.

Călcat pe nervi, domnul meu a mai îndrugat niște observații și-a mai amintit încă o dată de frumoasele noastre discuții de odinioară, de faptul că părerile mele cu privire la Mithras și Krishna îl impresionaseră atunci în mod profund, adăugînd că și astăzi sperase să... și așa mai departe. I-am mulțumit, spunîndu-i că vorbele sale erau foarte amabile, dar că, din nefericire, interesul meu pentru Krishna, ca de altfel și plăcerea mea de a purta asemenea discuții științifice dispăruseră cu desăvîrșire, că astăzi îl mințisem de mai multe ori, că, de pildă, nu mă aflam în oraș numai de cîteva zile, ci de mai multe luni, că trăiam retras și nu mai eram în măsură să frecventez familiile de condiție bună, deoarece, în primul rînd, mă aflam în permanență într-o dispoziție proastă, fiind bolnav de gută, și, în al doilea rînd, mă îmbătam mai tot timpul. Apoi, pentru a da cărțile pe față și a nu pleca de la el cu faimă de mincinos, m-am văzut nevoit să-i explic acestui domn onorabil cît de mult mă jignise în ziua aceea. I-am spus că a adoptat atitudinea prostească, îndărătnică a unui ofițer deblocat, iar nu pe aceea demnă de un om cu carte, atunci cînd și-a însușit poziția unei fițuici reacționare în legătură cu opiniile lui Haller. „Flăcăul“ acesta și individul fără simț patriotic numit Haller eram chiar eu, iar patria noastră și lumea întreagă ar duce-o mai bine dacă cel puțin acei cîțiva oameni capabili să gîndească ar trece de partea rațiunii și a pacifismului, în loc să se îndrepte orbiți și fascinați spre un nou război. Așa că facă-se voia Domnului.

M-am ridicat, așadar, mi-am luat rămas-bun de la Goethe și de la profesor, smulgîndu-mi lucrurile din cuier și luîndu-mi tălpășița. În sufletul meu, lupul urla de bucurie răutăcioasă, iar între cei doi Haller izbucni un scandal monstruos. Acum îmi dădeam bine seama de faptul că seara aceasta deloc plăcută fusese mai importantă pentru mine decît pentru indignatul profesor; lui îi adusese o dezamăgire, supărîndu-l puțin, dar pentru mine ea însemnase un ultim eșec, o ultimă fugă, despărțirea de lumea burgheză morală și savantă, victoria deplină a lupului de stepă. Îmi luasem rămas-bun ca un evadat, ca un om învins, îmi recunoscusem înfrîngerea față de mine însumi, mă despărțisem fără nici o mîngîiere, fără pic de superioritate, fără pic de umor. Mă despărțisem de lumea mea de odinioară, de căminul meu, de obiceiurile burgheze, de moravuri, de erudiție, la fel cum un bolnav de ulcer își ia rămas-bun de la friptura de porc. Pășeam furios pe sub felinare, mă cuprinseseră o furie și o tristețe de moarte. Ah, cît de deprimantă, cît de rușinoasă, cît de fatală fusese ziua aceea, începînd chiar de dimineață și pînă seara, de la cimitir pînă la scena de la profesor! Și pentru ce asta? De ce? Mai avea sens să te împovărezi cu astfel de zile, să te înfrupți din asemenea tainuri? Nu, niciunul! Așa că la noapte voi pune capăt acestei comedii. Hai, acasă, Harry, și taie-ți beregata! Ai așteptat destul.

Am hoinărit pe străzi încolo și încoace, purtînd mizeria în suflet. Firește, fusese o prostie din partea mea să scuip pe podoaba din salonul acelor oameni buni, a fost o prostie și o obrăznicie, dar pur și simplu n-avusesem încotro, nu mai puteam suporta viața asta domestică, mincinoasă, cumsecade. Iar acum, de vreme ce se părea că nu mai pot să-mi suport nici singurătatea, de vreme ce uram propria mea societate de care eram scîrbit, de vreme ce mă zbăteam în golul propriului iad, fiind gata-gata să mă sufoc, îmi mai rămăsese, oare, vreo cale de scăpare? Nu-mi mai rămăsese niciuna. O, tată, o, mamă, o, foc sfînt și îndepărtat al tinereții mele, o, voi mii de bucurii, de munci și de țeluri ale vieții mele! Nu-mi mai rămăsese nimic din toate acestea, nici măcar regretul, ci numai scîrba și durerea. Aveam impresia că simpla obligație de a trăi nu-mi provocase niciodată o durere atît de mare ca în clipele acelea.

Am adăstat pentru un moment într-o crîșmă de mahala, am băut o apă și un coniac, apoi am plecat mai departe, mînat de la spate de diavol, am străbătut străduțele întortocheate, în pantă, din cartierul vechi al orașului, am suit și am coborît pe alei, am luat-o de-a curmezișul prin piața din fața gării. „Trebuie să plec într-o călătorie!“ îmi spuneam, m-am dus la gară să mă holbez la mersul trenurilor care atîrna pe perete, am băut puțin vin și

am încercat să-mi adun minţile. Începusem să văd din ce în ce mai aproape, din ce în ce mai limpede spectrul de care mi-era teamă. Spectrul acela era reîntoarcerea mea acasă, reîntoarcerea în camera mea, înfruntarea calmă a deznădejdii! N-aş fi scăpat, chiar dacă m-aş fi plimbat ore în şir, nici de reîntoarcerea la uşa mea, la masa cu cărţi, la divanul deasupra căruia atîrna fotografia iubitei mele, nici de clipa cînd trebuia să iau briciul şi să-mi tai beregata. Această imagine mi se contura în minte cu o claritate crescîndă şi cu aceeaşi claritate crescîndă, cu toate că inima îmi bătea nebuneşte, simţeam cum mă cuprinde spaima spaimelor: frica de moarte! Da, îmi era îngrozitor de frică de moarte. Deşi nu întrezăream nici o altă scăpare, deşi mă asaltau scîrba, suferinţa şi deznădejdea, deşi nimic nu mă mai putea captiva, nu-mi mai putea trezi bucuria sau speranţa, mă îngrozea nespus de mult propria execuţie, tăietura aceea rece, brăzdată în propria carne!

Nu întrezăream nici o cale să scap de tot ceea ce-mi provoca teamă. Dacă laşitatea ar fi să învingă azi în lupta cu disperarea, atunci disperarea îmi va ieşi din nou în cale mîine sau în oricare altă zi, consolidată de dispreţul faţă de mine însumi. Voi lua de atîtea ori cuţitul în mînă şi-l voi pune din nou deoparte, pînă cînd, odată şi odată, tot am s-o fac. Poate că era, totuşi, mai bine să o fac chiar astăzi! Încercam să-mi fac curaj mie însumi, ca unui copil înspăimîntat, dar copilul nu mă asculta, o lua la goană, vrînd să trăiască. Colindam mai departe prin oraş, tremurînd, ocolind de la distanţă locuinţa mea, gîndindu-mă mereu la întoarcerea acasă, şi mereu amînînd-o. Mai intram cîte puţin printr-o crîşmă sau alta, cît să beau un pahar sau două, pe urmă ceva mă mîna mai departe, făceam ocoluri mari în jurul punctului de destinaţie, în jurul briciului, în jurul morţii. Din cînd în cînd, mort de oboseală, şedeam pe o bancă, pe marginea unei fîntîni, pe o bornă, ascultîndu-mi bătăile inimii, ştergîndu-mi sudoarea de pe frunte, apoi plecam mai departe cuprins de o frică mortală, cuprins de o înflăcărată dorinţă de a trăi.

Aşa am nimerit în toiul nopţii într-un cartier mărginaş ce nu-mi era familiar, înaintea unui local, îndărătul ferestrelor răsuna puternic o muzică de dans. Înainte de a intra, am citit pe firma veche de deasupra uşii: „La Vulturul Negru". Înăuntru petrecerea era în toi, oamenii se vînzoleau gălăgioşi în fum, în iz de vin, se auzeau strigăte, în salonul din spate se dansa, căci de acolo se revărsa cu furie muzica de dans. M-am oprit în salonul din faţă, unde se aflau o mulţime de oameni simpli, îmbrăcaţi sărăcăcios, pe cînd dincolo, în sala de bal se zăreau şi unele apariţii mai elegante. Împins în îmbulzeală prin încăpere, m-am trezit lîngă bufet, la o masă unde şedea, pe o bancă de lîngă perete, o fată palidă, drăguţă, într-o rochiţă de bal subţire, cu decolteu larg şi cu o floare ofilită în păr. Cînd m-am apropiat de ea, fata s-a uitat la mine atentă şi prietenoasă şi s-a dat, zîmbind, mai la o parte, făcîndu-mi loc.

– Se poate? am întrebat-o eu şi m-am aşezat lîngă ea.

– Desigur, se poate, spuse ea, cine eşti tu?

– Mulţumesc, am spus, mi-e imposibil să mă duc acasă, mi-e imposibil, imposibil, vreau să rămîn aici, cu dumneavoastră, dacă îmi îngăduiţi. Nu, nu pot să mă duc acasă.

A dat din cap în semn că mă înţelege şi, în vreme ce ea dădea din cap, eu priveam la cîrlionţii care îi cădeau de pe frunte pe lîngă ureche, băgînd de seamă că floarea aceea ofilită era o camelie. Dincolo muzica răsuna asurzitor, chelneriţele îşi strigau în fugă comenzile la bar.

– Atunci rămîi aici, spuse ea cu o voce care mă unse la inimă. Dar de ce nu te poţi duce acasă?

– Nu pot. Acasă mă aşteaptă ceva – nu, nu pot, e prea îngrozitor.

– Atunci n-are decît să te aştepte mult şi bine, tu rămîi aici. Hai, mai întîi şterge-ţi ochelarii, că abia de mai poţi vedea ceva. Aşa, dă-mi batista. Ce vrei să bem? Vin de Burgundia?

Îmi şterse ochelarii, abia acum o vedeam bine; chipul palid, cu trăsături limpezi, gura dată cu ruj roşu-sîngeriu, ochii luminoşi, căprui, fruntea netedă, rece, un cîrlionţ scurt, bine arcuit

lîngă ureche. Se ocupă de mine, cu bunătate și cu un strop de ironie, comandă vin, ciocni cu mine și în clipa aceea îmi zări pantofii.

– Dumnezeule, dar de unde vii? Arăți de parcă ai făcut drumul de la Paris pînă aici pe jos. Nu se vine la un bal în halul ăsta.

Am răspuns cu da și cu nu, rîzînd puțin, lăsînd-o să vorbească. Îmi plăcea foarte mult, lucru care mă umplea de uimire, pentru că pînă acum mă ferisem de fete atît de tinere, tratîndu-le mai degrabă cu neîncredere. Iar ea se purta cu mine întocmai cum trebuia, așa încît să mă simt bine – ah, și de atunci încoace tot așa s-a purtat cu mine clipă de clipă. Mă trata cu blîndețe, întocmai cum simțeam nevoia, dar și cu ironie, tot cum simțeam nevoia. Comandă un sandvici și îmi porunci să-l mănînc. Îmi turnă în pahar și-mi spuse să beau o înghițitură, dar fără să mă grăbesc. Pe urmă mă lăudă pentru supușenia mea:

– Ce cuminte ești, zise ea încurajîndu-mă, nu faci greutăți nimănui. Pot să pun rămășag că a trecut multă vreme de cînd a trebuit să asculți pentru ultima oară, de cineva, nu-i așa?

– Da, ați cîștigat rămășagul. De unde știați?

– Mare scofală. Supușenia este la fel ca mîncatul și băutul. Cine le-a dus lipsa multă vreme, le apreciază așa cum trebuie. Nu-i așa că mă asculți cu plăcere?

– Cu mare plăcere. Dumneavoastră știți de toate.

– Tu te dezvălui cu ușurință. Aș putea, prietene, să-ți spun chiar și ce te așteaptă acasă și de ce te temi tu atît. Dar știi și tu lucrul ăsta, nu mai are rost să vorbim despre așa ceva, nu? Aiureli! Omul ori se spînzură, ei bine, atunci se spînzură și gata, însă numai cînd are motiv să o facă. Ori continuă să trăiască și atunci nu-i rămîne altceva de făcut decît să-și dea silința să trăiască. Nimic mai simplu.

– O, am strigat eu, măcar de-ar fi atît de simplu! Pe Dumnezeul meu, mi-am dat toată silința să trăiesc, dar nu m-a ajutat cu nimic. S-ar putea să fie dificil să te spînzuri, nu știu. Dar să trăiești este mult, mult mai greu! Numai Dumnezeu știe cît este de greu!

– Ei, ba o să vezi că e copilărește de ușor. Începutul l-am și făcut, ți-ai șters ochelarii, ai mîncat, ai băut. Iar acum ne vom duce să-ți dau puțin cu peria pe pantaloni și pe pantofi, că tare mai trebuie curățați. Apoi ai să dansezi cu mine un shimmy.

– Vedeți, am exclamat eu agitat, iată, am avut dreptate! Nimic nu-mi produce mai multă întristare decît neputința de a executa un ordin de-al dumneavoastră. Pe acesta, însă, nu-l pot îndeplini. Nu știu să dansez shimmy și nici un vals sau o polcă, sau cum s-or mai fi chemînd, n-am învățat în viața mea să dansez. Așa că, vedeți dumneavoastră, nu-i chiar așa de simplu cum credeți!

Fata schiță un zîmbet cu buzele ei de un roșu-sîngeriu, scuturîndu-și capul îndrăzneț, cu părul tuns băiețește. Uitîndu-mă la ea, am avut impresia că seamănă cu Rosa Kreisler, prima fată de care mă îndrăgostisem pe vremea cînd eram un băiețandru, numai că aceea avea pielea smeadă și părul negru. Nu, nu știam de cine îmi amintea fata aceasta necunoscută, știam doar că trebuia să fie vorba de ceva din fragedă tinerețe, de pe vremea cînd eram un băiețandru.

– Încet, exclamă ea, încet! Așadar nu știi să dansezi? Deloc? Nu știi nici măcar un *onestep?* Ei, Dumnezeule, și mai pretinzi că ți-ai dat toată silința să trăiești! N-ai spus decît brașoave, băiete, la vîrsta ta n-ar trebui să te mai ascunzi după deget. Chiar așa, cum poți să spui că ți-ai dat toată silința să trăiești, cînd nu vrei nici măcar să dansezi?

– Bine, dar nu pot! N-am învățat niciodată.

Ea rîse.

– Dar să citești și să scrii ai învățat, nu-i așa, ai învățat să socotești și, probabil, și latină, și franceză, și tot soiul de lucruri de genul ăsta? Pun rămășag cu tine că ți-ai tocit coatele zece sau doisprezece ani pe băncile școlilor, ba chiar că ai fost și prin facultăți, poate că ai și titlul de doctor și cunoști pînă și chineza sau spaniola. Ori n-am dreptate? Deci, așa e. În schimb n-ai fost în stare să faci rost de puțin timp și niscaiva bănuți pentru cîteva ore de dans! Asta-i bună!

– Părinţii mei sînt de vină, m-am justificat eu, ei m-au pus să învăţ latina şi greaca şi toate lucrurile de felul ăsta. Dar să dansez nu m-au pus, la noi nu era moda, nici părinţii mei nu au dansat niciodată.

Mă privea cu multă răceală, dispreţuitoare, iar chipul ei parcă-mi spunea din nou ceva ce-mi amintea de frageda mea tinereţe.

– Aşa, deci părinţii tăi or fi de vină! I-ai întrebat cumva şi dacă-ţi dau voie să mergi în seara asta la Vulturul Negru? I-ai întrebat? Ce spui, au murit de mult? Ce mai vrei! N-ai vrut să înveţi să dansezi în tinereţe din cauză că erai prea ascultător, asta o mai înţeleg! Cu toate că nu prea cred eu că pe vremea aceea erai chiar un copil-model. Dar pe urmă – ce naiba ai făcut în toţi aceşti ani?

– Ah, am mărturisit eu, nici nu mai ştiu. Am studiat, am făcut muzică, am citit cărţi, am scris cărţi, am călătorit...

– Ciudate idei mai ai şi tu despre viaţă! Aşadar, ai făcut întotdeauna nişte lucruri dificile şi complicate, iar pe cele simple nu le-ai învăţat deloc? N-ai avut timp? N-ai avut chef? Ei, dar ce mă privesc pe mine toate astea, căci, slavă Domnului, eu nu sînt maică-ta. Dar să te porţi în aşa fel, încît să laşi impresia că ai gustat viaţa şi nu i-ai găsit nici un farmec, asta nu, nu e cu putinţă!

– Nu mă dojeniţi şi dumneavoastră! am rugat-o eu. Ştiu deja că sînt nebun.

– Da' de unde, nu-mi spune mie baliverne dintr-astea! Nu eşti nebun deloc, domnule profesor, ba chiar mi se pare că eşti prea puţin nebun! Mi se pare că eşti deştept, dar într-un chip prostesc, exact în stilul unui profesor. Hai, mai mănîncă un sandvici! După aceea ai să-mi povesteşti mai departe.

Îmi mai comandă un sandvici, puse puţină sare pe el, pe urmă puţin muştar, îşi tăie şi ea o bucăţică, pe urmă mă îndemnă să mănînc. Am mîncat. Aş fi făcut orice ar fi vrut ea, orice, în afară de a dansa. Mă simţeam enorm de bine ascultînd de cineva, stînd alături de cineva care să mă asalteze cu întrebări, să-mi

poruncească, să mă dojenească. Dacă profesorul şi soţia lui ar fi făcut acest lucru acum cîteva ore, aş fi scăpat de multe suferinţe. Dar era mai bine aşa, căci altfel n-aş fi avut decît de pierdut.

– De fapt cum te cheamă? m-a întrebat ea dintr-odată.

– Harry.

– Harry? Ăsta-i nume de băieţandru. Iar tu, Harry, tu nu eşti decît un băieţandru în ciuda faptului că în păr ţi s-au ivit cîteva şuviţe albe. Eşti un băieţandru şi ai nevoie de cineva care să se îngrijească niţeluş de tine. De dans nu mai zic nimic. Dar uită-te cum eşti tuns! N-ai nevastă, n-ai nici ibovnică?

– Nu mai am nevastă, ne-am despărţit. Iar ibovnica mea nu locuieşte aici, o văd rareori, nu ne înţelegem prea bine.

Ea fluieră uşor printre dinţi.

– Se pare că eşti un om cam dificil de vreme ce niciuna nu rămîne cu tine. Dar acum să-mi spui ce lucru deosebit s-a întîmplat în seara asta, de alergi aşa ca o stafie prin lume? Vreun scandal? Ai pierdut bani la joc?

Îmi venea tare greu să răspund.

– Vedeţi, m-am pornit eu, de fapt nu s-a întîmplat decît un fleac. Am fost invitat la un profesor – eu însumi nu sînt însă aşa ceva – şi, de fapt, n-ar fi trebuit să mă duc la el, nu mai sînt obişnuit să pierd timpul pe la diverşi oameni pălăvrăgind, m-am dezobişnuit să mai fac aşa ceva. Încă din clipa în care am păşit în casa lui am avut sentimentul că n-o să-mi meargă bine – cînd îmi puneam pălăria la cuier, mă şi gîndeam că în curînd voi avea iar nevoie de ea. Da, şi la acest profesor, pe masă, se afla un tablou, un tablou idiot, care m-a făcut să mă supăr...

– Ce fel de tablou? Şi de ce te-a supărat? mă întrerupse ea.

– Da, era un tablou care îl reprezenta pe Goethe – ştiţi, pe poetul Goethe. Dar nu aşa cum arătase el în realitate, deoarece, de altfel, nimeni nu mai ştie acest lucru, a murit acum o sută de ani şi iată că un oarecare pictor modern şi l-a imaginat şi l-a retuşat după fantezia lui, portretul acesta m-a făcut să mă supăr pentru că mi-era nesuferit – nu ştiu dacă mă înţelegeţi.

– Înţeleg chiar foarte bine, n-ai nici o teamă. Continuă!

– Încă dinainte aveam păreri care se deosebeau de cele ale profesorului; la fel ca mai toți profesorii, este și el un mare patriot, iar în timpul războiului a dat cu bravură o mînă de ajutor la înșelarea oamenilor de rînd – firește, cu totală credință. Eu, în schimb, sînt un adversar al războiului. Ei, dar astea nu contează. Așadar, să trecem mai departe. Nu fusese neapărat nevoie să iau portretul acela în seamă...

– Nu trebuia s-o fi făcut, așa e.

– Dar în primul rînd, îmi părea rău de Goethe, pentru că, să știți, eu îl îndrăgesc foarte, foarte mult, și apoi m-am pomenit gîndind – ei, gîndind sau simțind următorul lucru: mă aflu la niște oameni pe care îi consideram asemănători cu mine, îmi spuneam că îl vor fi îndrăgind și ei pe Goethe la fel ca mine, că și-l vor fi imaginînd la fel ca mine, cînd iată-i ținînd aici un asemenea tablou lipsit de bun gust, falsificat, edulcorat, pe care îl socotesc splendid, fără să bage de seamă că spiritul său este de-a dreptul opus spiritului lui Goethe. Ei cred că portretul este minunat și, din partea mea, n-au decît – dar toată încrederea mea în acești oameni, toată prietenia față de ei și toate sentimentele de înrudire și de comuniune cu ei s-au sfîrșit. Oricum, nu eram, în fond, prieteni prea apropiați. M-am înfuriat, așadar, și m-am întristat văzînd că rămăsesem singur cu totul și că nu mă înțelegea nimeni. Pricepeți?

– Nimic mai simplu de priceput, Harry. Și pe urmă? Le-ai aruncat cu tabloul în cap?

– Nu, i-am insultat și mi-am luat tălpășița vrînd să mă duc acasă, dar...

– Dar acasă nu era maică-ta, care să-l consoleze ori să-l dojenească pe băiețelul cel nătîng. Ei, Harry, aproape că-mi pare rău de tine, ești un prostănac fără pereche.

Desigur, aveam impresia că încep să înțeleg. Îmi dădu să beau un pahar de vin. Într-adevăr, se purta cu mine ca o mamă. Dar din cînd în cînd băgam de seamă cît de tînără și de frumoasă era.

– Deci, continuă ea, deci Goethe a murit acum o sută de ani, iar Harry îl îndrăgește foarte mult, făcîndu-și o imagine minunată despre el, despre felul cum putea să arate, Harry avînd tot dreptul să procedeze astfel, nu-i așa? Pictorul, în schimb, care e și el un admirator entuziast al lui Goethe și și-a făcut la rîndul lui o imagine despre poet, ei, el nu are dreptul să procedeze la fel, ca de altfel nici profesorul și, în general, nimeni altcineva, nimeni nu are acest drept, căci lucrul ăsta nu-i convine lui Harry, el nu poate suporta, el se vede nevoit să insulte și să-și ia tălpășița! De-ar fi un om inteligent, ar rîde pur și simplu pe seama pictorului și a profesorului. De-ar fi nebun, le-ar da în cap cu Goethe ăla al lor. Dar cum nu-i decît un copilandru, fuge acasă și vrea să se spînzure... Am înțeles foarte bine povestea ta, Harry. E o poveste cam caraghioasă. Mă apucă rîsul. Stai, nu bea așa de repede! Vinul de Burgundia se bea încet, altfel te încinge prea tare. Dar pe tine trebuie să te dădăcească cineva pas cu pas, băiețașule.

Mă privea severă și mustrătoare ca o guvernantă de șaizeci de ani.

– Da, da, am rugat-o eu mulțumit, dădăciți-mă.

– Cum să te dădăcesc?

– Spuneți-mi tot ce vă place.

– Bine, am să-ți spun ceva. De o oră mă auzi cum te tutuiesc, iar tu nu mă scoți din „dumneavoastră". Mereu latinește și grecește, mereu complici lucrurile. Cînd o fată te tutuiește, iar ție nu-ți e silă de ea, atunci o tutuiești și tu. Iată, așadar, că ai mai învățat ceva. În al doilea rînd: de o jumătate de oră știu că te cheamă Harry. Știu asta, pentru că te-am întrebat. În schimb tu nu vrei să știi cum mă cheamă.

– Ba da, aș vrea tare mult să știu.

– Prea tîrziu, puișor! Ai să mă poți întreba iarăși, cînd o fi să ne mai vedem. Astăzi nu-ți mai spun. Așa, iar acum vreau să dansez.

Cum ea schiță un gest ca și cum ar fi vrut să se ridice, buna dispoziție mi-a dispărut dintr-odată, mă cuprinse teama că va pleca și mă va lăsa aici singur, iar apoi totul va fi la fel ca mai înainte. Așa cum o durere de măsea revine dintr-odată după ce

dispăruse un timp, arzîndu-te din nou ca jarul, la fel mă cuprinseră iarăși, într-o clipită, teama și spaima. Dumnezeule, cum de-am putut uita ce mă aștepta? Se produsese, oare, vreo schimbare?

– Stai, am strigat eu conjurînd-o, nu plecați – să nu pleci! Firește că poți dansa cît vrei, dar să nu mă lași prea mult timp singur, să te întorci, să te întorci!

Ea se sculă, rîzînd. Mi-o imaginasem mai înaltă, era suplă, dar nu înaltă. Am simțit din nou că îmi aduce aminte de cineva – dar de cine? Nu puteam să-mi dau seama.

– Te întorci?

– Mă întorc, dar o să dureze puțintel, o jumătate de oră sau poate chiar o oră întreagă. Să-ți spun ceva: închide ochii și dormi puțin; ai nevoie de un pic de somn.

I-am făcut loc și ea plecă; rochița ei îmi atinse genunchiul, în mers ea se privi într-o oglinjoară rotundă de buzunar, ridică sprîncenele, își șterse bărbia cu un mic pămătuf de pudră și dispăru în salonul de dans. M-am uitat în jurul meu: chipuri necunoscute, bărbați care fumau, bere scursă pe mesele de marmură, pretutindeni strigăte și vociferări, alături muzica de dans. Îmi spusese că ar trebui să dorm. Ah, habar n-ai tu, scumpă copilă, ce somn am eu, mai sperios decît un iepure! Cum să dormi în mijlocul unui asemenea bîlci, stînd la o masă, printre cănile de bere cu capace clămpănitoare; am mai luat o gură de vin, am scos din buzunar un trabuc privind în jurul meu după un chibrit, dar, de fapt, n-aveam nici un chef să fumez, așa că am pus trabucul dinaintea mea pe masă. „Închide ochii", îmi spusese ea. Dumnezeu știe de unde avea fata asta o asemenea voce, o voce puțin gravă, plăcută, maternă. Era o adevărată binefacere, aflasem eu acum, să dai ascultare unei asemenea voci. Am închis ochii supus, mi-am rezemat capul de perete, înconjurat de vuietul sutelor de zgomote, iar gîndul că aș putea dormi acolo mă făcu să zîmbesc, m-am hotărît să mă duc pînă la ușa salonului de dans și să arunc o privire înăuntru – căci trebuia să o văd dansînd pe frumoasa mea fată –, dar abia cînd mi-am mișcat

picioarele sub masă, mi-am dat seama că eram enorm de obosit după ceasurile de umblat prin oraș, așa încît am rămas pe loc. Și iată-mă dormind deja, ascultînd de porunca maternă, dormeam cu nesaț și plin de recunoștință, visînd, visînd, limpede și frumos, așa cum de multă vreme nu mai visasem. Și iată ce vis am avut:

Se făcea că așteptam așezat pe un scaun într-o anticameră de modă veche. Mai întîi nu știam decît că mă anunțasem în audiență la o personalitate, mai pe urmă mi-am amintit că trebuia să mă primească însuși domnul Goethe. Din păcate nu venisem la el într-o problemă personală, ci în calitate de corespondent al unei reviste, lucru care nu-mi plăcea deloc, nu puteam să înțeleg defel ce diavol mă vîrîse într-o asemenea situație. Totodată, un scorpion pe care tocmai îl zărisem și care încercase să se cațere pe piciorul meu, îmi dădea o stare de neliniște. Mă apărasem, scuturînd micuța tîrîtoare neagră de pe mine, dar acum nu știam pe unde se ascunde, așa că nu îndrăzneam să mai fac nici o mișcare.

Pe deasupra, nici nu eram foarte sigur dacă nu cumva, din greșeală, în loc să fiu anunțat la Goethe, mi se acordase o audiență la Matthisson pe care însă, în visul meu, îl confundam cu Bürger, considerînd că poeziile adresate lui Molly i s-ar fi datorat lui. Dar pentru că veni vorba, aș fi dorit foarte mult să mă întîlnesc cu Molly, căci mi-o imaginam ca pe o ființă minunată, molatecă, plină de muzicalitate, vesperală. Ce păcat că trebuia să aștept acolo din însărcinarea unei redacții nesuferite! Proasta mea dispoziție creștea din ce în ce și se răsfrîngea treptat și asupra lui Goethe față de care, în momentul acela, aveam, așa dintr-odată, tot felul de rețineri și reproșuri. Splendide perspective pentru o audiență! Deși scorpionul era periculos și se ascundea probabil pe undeva prin apropiere, poate că totuși atît de rău nu era; mi se părea chiar că ar putea să însemne și ceva bun, mi se părea foarte posibil să aibă într-un fel de-a face cu Molly, să fie un sol al ei sau animalul ei heraldic, un animal heraldic frumos, periculos, care întruchipa feminitatea și

păcatul. Să fi fost oare exclus ca vietatea aceea să se fi numit Vulpius? Dar iată că un servitor deschise brusc ușa, eu m-am ridicat și am pășit înăuntru.

Bătrînul Goethe stătea în picioare, scund și foarte țanțoș și, după cum se cuvenea, pe pieptul acestui clasic strălucea o decorație importantă. Părea că guvernează în continuare, primind în audiență, exercitîndu-și de aici, din muzeul său de la Weimar, controlul asupra lumii. Căci, de îndată ce m-a zărit, a clătinat brusc din cap ca un corb bătrîn și mi-a spus pe un ton solemn:

– Așadar, voi tinerii, nu prea sînteți de acord cu strădaniile noastre?

– Întocmai, i-am răspuns, înghețînd sub privirea lui ministerială. Noi, tinerii, nu sîntem de acord cu dumneavoastră, bătrîne domn, așa este. Pentru noi, Excelență, sînteți prea solemn și prea orgolios, prea încrezut și prea puțin sincer. Se pare că lucrul esențial tocmai acesta este: că sînteți prea puțin sincer.

Mărunțelul bătrîn își înclină capul rigid, iar gura lui cu buze aspre se schimonosi funcționărește, destinzîndu-se apoi într-un zîmbet discret și înviorîndu-se într-un mod încîntător. În acest timp inima începu să-mi bată dintr-odată mai tare, căci mi-am amintit de poezia *Amurgul cobora de sus* și de faptul că acesta fusese bărbatul care rostise cuvintele ei cu gura aceasta. De fapt, în clipa aceea eram complet dezarmat și subjugat, încît aș fi vrut să îngenunchez dinaintea lui. Dar mi-am ținut firea, iar din gura sa zîmbitoare ieșiră următoarele cuvinte:

– Ei, așadar, mă învinovățiți că sînt lipsit de sinceriate? Ce cuvinte mai sînt și astea! Nu vreți să-mi explicați mai pe larg?

– Ba chiar voiam s-o fac cu plăcere, cu mare plăcere.

– Dumneavoastră, domnule Goethe, asemeni tuturor marilor spirite, ați cunoscut și ați trăit cu luciditate incertitudinea, disperarea vieții omenești: splendoarea unei clipe și mizerabila ei ofilire, imposibilitatea de a plăti, pentru frumoasele culmi ale sentimentului, altfel decît prin prizonieratul în viața de zi cu zi, dorul arzător după un regat al spiritului, dor care se zbate într-o luptă eternă, pe viață și pe moarte, cu dragostea, la fel de arzătoare și la fel de sfîntă, pentru inocența pierdută a naturii, toată această îngrozitoare plutire în vid și incertitudine, condamnarea la un trai efemer, la imperfecțiune, la veșnica experimentare, la diletantism – pe scurt, toată lipsa de perspectivă, toată îngîmfarea și disperarea arzătoare a existenței umane. Dumneavoastră ați cunoscut toate acestea, vi le-ați asumat și totuși, prin întreaga dumneavoastră viață, ați propovăduit contrariul, exprimînd încredere și optimism, amăgindu-vă pe dumneavoastră înșivă și pe mulți alții cu durabilitatea și sensul pe care, chipurile, l-ar avea strădaniile noastre spirituale. Atît în dumneavoastră înșivă, cît și în Kleist și Beethoven, ați respins și reprimat ispita abisului, glasurile deznădăjduite ale adevărului. Decenii de-a rîndul nu ați făcut altceva decît să lăsați impresia că îmbogățirea masivă a cunoștințelor și colecțiilor, scrierea și păstrarea corespondenței, întreaga dumneavoastră existență la Weimar, la vîrsta senectuții, reprezintă realmente calea spre eternizarea clipei pe care, de fapt, nu ați reușit decît să o mumificați, calea spre spiritualizarea naturii pe care, de fapt, nu ați reușit decît să o stilizați, metamorfozînd-o într-o mască. Iată în ce constă lipsa de sinceritate pe care noi v-o reproșăm.

Bătrînul consilier aulic privea gînditor în ochii mei, în timp ce pe buzele lui stăruia același zîmbet.

Apoi, spre uimirea mea, mă întrebă:

– Atunci cred că *Flautul fermecat* al lui Mozart vă dezgustă foarte mult?

Și, înainte ca eu să fi putut protesta, a continuat:

– *Flautul fermecat* prezintă viața ca pe un cîntec grațios, preamărește sentimentele noastre atît de trecătoare ca pe ceva etern și dumnezeiesc, nu-l aprobă nici pe domnul von Kleist, nici pe domnul Beethoven, ci propovăduiește optimismul și încrederea.

– Știu, știu! am strigat eu mînios. Dumnezeu să mai înțeleagă cum de v-ați năpustit tocmai asupra *Flautului fermecat* care mi-e mai drag decît orice pe lumea asta! Dar Mozart n-a

ajuns la vîrsta de optzeci și doi de ani și nici n-a avut asemenea pretenții la perenitate, la ordine, la o demnitate severă în ceea ce privește viața lui personală, cum ați făcut-o dumneavoastră! El nu și-a dat atîta importanță! El a cîntat dumnezeieștile sale melodii și a fost sărac, și a murit timpuriu, sărac, necunoscut...

Mi se tăia respirația. În numai cîteva cuvinte ar fi trebuit să rostesc acum mii de lucruri, fruntea mi se îmbrobonise de sudoare.

Goethe mi-a spus însă foarte amabil:

– Se prea poate să fie de neiertat că am ajuns la vîrsta de optzeci și doi de ani. Dar asta mi-a dat mai puține satisfacții decît vă puteți închipui. Aveți dreptate: întotdeauna m-a animat pornirea nestăpînită de a dăinui, întotdeauna mi-a fost teamă de moartea pe care am combătut-o mereu. Cred că lupta împotriva morții, dorința necondiționată și încăpățînată de a trăi este sursa din care s-au alimentat activitatea și viața tuturor oamenilor iluștri. Iar faptul că, la urma urmei, tot trebuie să murim, iată, tînărul meu prieten, asta am dovedit-o la optzeci și doi de ani la fel de categoric ca și în cazul în care aș fi murit pe cînd mergeam la școală. Aș vrea să mai spun ceva ce ar putea să contribuie la justificarea mea: am avut în fire multe înclinații copilărești, multă curiozitate și plăcere instinctivă de a mă juca, un chef imens de a pierde timpul. Da, și a fost nevoie să treacă o vreme destul de lungă, pînă mi-am dat seama că trebuie cîndva să pun capăt jocului.

Rostind toate acestea zîmbea cu viclenie, ba chiar de-a dreptul cu șiretenie! Silueta i se alungise, atitudinea scorțoasă și demnitatea convulsivă de pe chipul lui dispăruseră. Iar aerul din jurul nostru se umpluse acum de fel de fel de melodii, de tot felul de cîntece pe versuri de-ale lui Goethe, puteam distinge cu claritate *Vioreaua* de Mozart și *Verzi sînt iarăși tufe-n văi* de Schubert. Chipul lui Goethe se îmbujorase și întinerise, zîmbea, semănînd cînd cu Mozart, cînd cu Schubert, de parcă erau frați, iar decorația de pe pieptul său era făcută din fel de fel de flori de

cîmp, din mijlocul cărora se ivea, cărnoasă și veselă, o galbenă ciuboțica-cucului.

Nu-mi prea convenea că bătrînul încerca să-mi evite întrebările și acuzațiile într-un mod atît de glumeț, așa încît i-am aruncat priviri pline de reproș. Atunci el s-a înclinat spre mine, iar gura lui, care acum semăna cu cea a unui copil, s-a apropiat de urechea mea, șoptind ușor:

– Tinere, îl iei mult prea în serios pe bătrînul Goethe. Pe bătrînii care au murit deja îi nedreptățim dacă îi luăm în serios. Nouă, nemuritorilor, nu ne place să luăm nimic în serios, nouă ne place să glumim. Seriozitatea, tinere, este o chestiune de timp; nu pot să-ți dezvălui decît că ea provine dintr-o supraestimare a timpului. Și eu am exagerat odinioară importanța timpului, de aceea mă hotărîsem să trăiesc o sută de ani. Dar vezi tu, în eternitate, timpul nu există; eternitatea nu este decît o clipă, abia ajunge ca să faci o glumă.

Într-adevăr, cu omul acesta nu se mai putea discuta serios, țopăia încîntat în sus și în jos și se mlădia în așa fel, încît ciuboțica-cucului de pe decorația lui era cînd gata să țîșnească afară ca o rachetă cînd, dimpotrivă, să se micșoreze pînă ce nu se mai vedea deloc. În vreme ce făcea pași și figuri de dans excelente, am constatat involuntar că măcar bărbatul acesta nu pierduse ocazia de a învăța să danseze. Dansa minunat. Atunci mi-am adus aminte din nou de scorpion, mai bine zis de Molly, și i-am strigat lui Goethe:

– Spuneți-mi, Molly nu este aici?

Goethe a rîs zgomotos. S-a dus la biroul lui, a descuiat un sertar și a scos de acolo o cutie prețioasă din piele sau catifea, deschizînd-o și invitîndu-mă să mă uit în ea. Înăuntru, pe catifeaua de culoare închisă, se afla un picioruș de femeie, mic de tot, impecabil, strălucitor, un picior delicios, îndoit puțin din genunchi, cu laba întinsă, terminîndu-se cu vîrfurile gingașe ale degetelor.

Am întins mîna în intenția de a lua de acolo piciorușul de care mă îndrăgostisem pe loc, dar cînd am dat să-l prind cu două

degete, mi s-a părut că jucăria se mişcă, tresărind uşor, ceea ce mi-a trezit bănuiala că acela ar putea să fie scorpionul. Mi s-a părut că Goethe înţelege ce se petrece cu mine, că tocmai acesta fusese scopul urmărit de el, că voise să-mi trezească această nedumerire profundă, discordia spasmodică dintre rîvnire şi teamă. Ţinea micuţul şi drăgălaşul scorpion foarte aproape de faţa mea şi vedea cum îl doream, vedea cum dădeam îndărăt speriat, iar lucrul acesta părea să-i facă o mare plăcere. În vreme ce mă necăjea cu acel obiect plăcut şi periculos, îmbătrînise iarăşi, era bătrîn de tot, de o mie de ani, părul îi era alb ca neaua, iar chipul său veşted de om bătrîn rîdea potolit, neauzit, el rîse năvalnic în sinea lui cu acel umor imprevizibil al bătrînilor.

După ce m-am trezit, uitasem de visul meu, abia mai tîrziu mi-am adus aminte de el. Se pare că dormisem aproape o oră acolo, în mijlocul muzicii şi al forfotei, la masa din crîşma aceea, niciodată n-aş fi crezut că voi fi în stare de aşa ceva. Fata cea drăguţă stătea dinaintea mea, ţinîndu-mi o mînă pe umăr.

– Dă-mi două sau trei mărci, spuse ea, am consumat ceva dincolo.

I-am dat portmoneul, ea îl luă, plecă şi se întoarse de îndată.

– Aşa, acum pot să mai stau o clipă cu tine, pe urmă trebuie să plec, am o întîlnire.

M-am speriat.

– Cu cine? am întrebat-o eu într-un suflet.

– Cu un domn, Harry, puiule. M-a invitat la barul Odeon.

– Oh, şi eu care crezusem că n-o să mă laşi singur.

– Atunci trebuia să mă fi invitat tu. Ţi-a luat-o altul înainte. Ei, dar tu o să economiseşti, în schimb, nişte bani frumoşi. Cunoşti barul Odeon? După miezul nopţii, numai şampanie. Fotolii de club, orchestră de negri, foarte elegant.

La toate astea nu mă gîndisem.

– Ah, am exclamat eu pe un ton rugător, atunci acceptă invitaţia mea. Mi se pare foarte firesc, acum că sîntem prieteni. Acceptă-mi invitaţia şi, hai, te rog, să mergem unde vrei tu.

– Drăguţ din partea ta. Dar uite ce e, cuvîntul e cuvînt, am acceptat şi am să mă duc acolo. Nu te mai obosi! Hai, mai trage o duşcă, a mai rămas ceva vin în sticlă. Îl bei pe tot şi pe urmă te duci frumuşel acasă şi te culci. Promite-mi.

– Nu, nu pot să mă duc acasă.

– Ah, ce ţi-e şi cu poveştile astea ale tale! Tot n-ai isprăvit cu Goethe? (În momentul acela mi-am amintit că tocmai îl visasem.) Dar dacă într-adevăr nu te poţi duce acasă, atunci rămîi, aici poţi să închiriezi o cameră. Vrei să-ţi fac rost de una?

Ideea mă mulţumi şi am întrebat-o unde voi putea s-o mai văd. Unde locuia? N-am primit răspuns. Îmi zise doar că n-aveam decît să o caut şi că o voi găsi de îndată.

– Nu-mi îngădui să te invit?

– Unde?

– Unde vrei, unde-ţi place ţie.

– Bine. Deci pe marţi, la cină la Bătrînul Franciscan, etajul întîi. La revedere!

Mi-a întins mîna şi, abia acum i-am remarcat-o, era o mînă care se potrivea întru totul cu vocea ei frumoasă şi plină, inteligentă şi blîndă. A rîs ironică cînd i-am sărutat-o.

În ultima clipă se întoarse către mine şi îmi spuse:

– Vreau să-ţi mai spun ceva în legătură cu Goethe. Uite, acelaşi lucru care ţi s-a întîmplat ţie cu Goethe, adică repulsia faţă de tabloul acela, mi se întîmplă şi mie uneori cu sfinţii.

– Cu sfinţii? Eşti atît de evlavioasă?

– Nu, nu sînt evlavioasă, din păcate, dar odată am fost şi, cîndva, am să fiu din nou. N-am timp de evlavie.

– N-ai timp? Trebuie să ai timp pentru aşa ceva?

– O, fireşte. Trebuie să ai timp ca să fii evlavios, ba-ţi trebuie chiar mai mult şi anume să fii independent de timp! Nu poţi să fii cu adevărat evlavios şi, în acelaşi timp, să trăieşti în mijlocul realităţilor, luînd în serios timpul, banii, barul Odeon şi toate lucrurile de soiul ăsta.

– Înţeleg. Dar cu sfinţii cum e?

– Păi, pe unii sfinți îi iubesc foarte tare: pe Ștefan, Sfîntul Francisc și pe alții. Uneori văd tablouri care îi înfățișează pe ei, ca și pe Mîntuitor și pe Maica Domnului, însă imaginile sînt mincinoase, false, prostești, iar eu nu le pot suferi defel, așa cum tu nu suferi acea imagine a lui Goethe. Cînd văd cîte un Mîntuitor sau cîte un Sfînt Francisc atît de dulceag și de stupid, și văd cum alții găsesc că asemenea imagini sînt frumoase și dătătoare de speranță simt că adevăratul Mîntuitor este jignit în felul ăsta și îmi spun: ah, la ce-a mai trăit și-a mai suferit atît de groaznic, dacă oamenii se mulțumesc cu un tablou în care este înfățișat atît de stupid! Cu toate acestea, știu că și imaginea mea despre Mîntuitor sau despre Francisc nu este alta decît aceea pe care și-o poate face un om, că ea nu egalează imaginea primordială, că imaginea Mîntuitorului pe care eu o port în mine i-ar părea Mîntuitorului însuși la fel de stupidă și de nesatisfăcătoare cum mi se par toate reproducerile dulcegi. Nu spun asta ca să-ți justfic proasta dispoziție și mînia care te-a cuprins din pricina imaginii lui Goethe, nu, nu ai dreptate. Ți-o spun numai pentru a-ți demonstra că pot să te înțeleg. Voi ăștia, învățații și artiștii, aveți în capetele voastre fel de fel de lucruri deosebite, dar sînteți și voi niște oameni la fel ca ceilalți, și iată că și nouă, celorlalți, ne trec prin cap vise și jocuri. Am băgat de seamă, învățate domn, că te cam fîstîciseși cînd a trebuit să-mi istorisești povestea ta cu Goethe – trebuia să-ți dai toată silința, pentru ca și o fată simplă ca mine să reușească să-ți priceapă ideile. Ei, aș vrea să-ți arăt totuși că nu e nevoie să-ți dai chiar atîta silința. Te înțeleg. Așa. Și acum destul! Trebuie să fugi în pat!

Plecă, iar pe mine, un servitor bătrîn m-a însoțit pe scări în sus, ba mai mult, întîi m-a întrebat dacă am bagaj, iar apoi, aflînd că nu am, mi-a cerut să-i plătesc dinainte ceea ce el numea „taxa de înnoptat“. M-a condus apoi pe o scară veche, întunecată, pînă într-o cameră unde m-a lăsat singur. Acolo se afla un pat de lemn uscat, foarte scurt și tare, iar pe perete atîrnau o sabie și un portret în culori al lui Garibaldi, precum și o coroană veștejită, rămasă de la sărbătorirea vreunei asociații oarecare. Aș fi dat oricît să fi avut o cămașă de noapte. Cel puțin aveam apă și un mic prosop, așa încît am putut să mă spăl, apoi m-am întins îmbrăcat în pat, lăsînd lumina aprinsă și reflectînd în voie. Așadar, problema cu Goethe se lămurise. Ce minunat a fost că-mi apăruse în vis! Și fata aceasta încîntătoare – ah, de-aș fi știut cum o cheamă! Iată că dintr-odată, s-a ivit un om, un om viu, care a spart tulburele clopot de sticlă al mortificării sub care mă aflam, întinzîndu-mi mie, celui dinăuntru, mîna ei, o mînă bună, frumoasă, caldă! Iată cum se iviseră dintr-odată niște lucruri care îmi trezeau interesul, la care puteam să mă gîndesc cu bucurie, cu îngrijorare și încordare! Iată cum se ivise, dintr-odată, o ușă deschisă prin care viața năvălea în mine! Poate că voi reuși să trăiesc din nou, poate că voi reuși să fiu din nou om. Sufletul meu, amorțit de atîta răceală, aproape înghețat, respira acum din nou, fîlfîind somnoros din aripile-i micuțe și plăpînde. Goethe venise la mine. O fată îmi poruncise să mănînc, să beau, să dorm, îmi vorbise cu prietenie, rîsese de mine, îmi spusese că sînt un băiețandru prostuț. Și tot ea, prietena aceasta minunată, mi-a mai povestit și despre sfinți, demonstrîndu-mi că nici măcar în cele mai stranii momente de rătăcire nu sînt defel singur și neînțeles, că nu sînt deloc o excepție bolnăvicioasă, că am frați și surori, că există oameni care mă înțeleg. Oare aveam s-o mai văd? Da, cu siguranță, în ea puteai să ai încredere. „Cuvîntul e cuvînt.

Am dormit din nou, am dormit patru, cinci ore. Cînd m-am trezit era zece și ceva, hainele mi se boțiseră, eram dărîmat de oboseală, în minte îmi stăruia amintirea unui lucru îngrozitor, care se petrecuse ieri, dar mă înviorasem, eram plin de speranță, plin de gînduri bune. Întors în locuința mea, nu am mai simțit nici urmă din groaza pe care mi-o trezea ieri ideea întoarcerii acasă.

Pe scară, ceva mai sus de araucarie, m-am întîlnit cu „mătușa“, cu proprietara mea, pe care o vedeam rareori, dar a cărei făptură prietenoasă îmi plăcea foarte mult. Întîlnirea nu prea

mi-era pe plac căci, oricum, eram cam răvășit și nedormit, nepieptănat și nebărbierit. Am salutat-o și am dat să merg mai departe. De obicei îmi respecta dorința de a rămîne singur și de a nu fi băgat în seamă, dar astăzi se părea că, într-adevăr, vălul dintre mine și lumea înconjurătoare se destrămase, că o barieră căzuse – ea se opri în loc rîzînd.

– Ați umblat creanga, domnule Haller, noaptea asta n-ați dormit în patul dumneavoastră. Se vede treaba că sînteți foarte obosit!

– Da, am zis eu, izbucnind în rîs, am avut o noapte cam animată și, cum n-am vrut să stric bunul renume al casei dumneavoastră, am dormit la un hotel. Respect foarte mult liniștea și respectabilitatea acestei case, uneori mi se pare că eu sînt aici un fel de corp străin.

– De ce vă bateți joc, domnule Haller?

– Vai, dar nu-mi bat joc decît de mine însumi.

– Tocmai lucrul acesta nu ar trebui să-l faceți. În casa mea nu trebuie să vă simțiți ca un „corp străin“. Trebuie să trăiți așa cum vă place și să faceți tot ceea ce doriți. Am avut eu și chiriași foarte, foarte respectabili, cu adevărat exemplari, dar niciunul nu a fost atît de liniștit, niciunul nu ne-a deranjat atît de puțin ca dumneavoastră. Și acum – n-ați vrea să beți un ceai?

Nu am putut rezista. Mi-a adus ceaiul la ea în salon, unde atîrnau frumoasele tablouri ale bunicilor, unde se aflau mobile rămase de la bunici; am pălăvrăgit nițeluș, iar amabila doamnă află, fără, de fapt, să mă fi întrebat, ba una, ba alta din viața și din gîndurile mele, ascultîndu-mă cu un amestec de respect și glumeață superioritate maternă, amestec pe care femeile inteligente îl manifestă față de unele ciudățenii ale bărbaților. A venit vorba și despre nepotul ei și mi-a arătat, în camera de alături, un aparat de radio pe care acesta îl meșterise de curînd, în timpul său liber. Tînărul acela silitor stătea seară de seară, ca să încropească o asemenea mașinărie, fascinat de ideea transmisiei fără fir, adorîndu-l cu evlavie, în genunchi, pe Dumnezeul tehnicii care reușise, după milenii, să descopere și să descrie, foarte incomplet, lucruri pe care orice gînditor le cunoscuse și le folosise dintotdeauna cu mai multă înțelepciune. Am discutat și despre aceste lucruri, căci mătușa înclina puțin spre evlavie și nu-i displăceau discuțiile referitoare la religie. I-am spus că vechilor indieni le era foarte bine cunoscută omniprezența tuturor forțelor și faptelor, tehnica nefăcînd altceva decît să impună o infimă parte din această certitudine în conștiința generală, construind în acest scop, mai ales în domeniul undelor sonore, un receptor și un emițător care, deocamdată, erau încă îngrozitor de imperfecte. Dar ceea ce fusese mai important în știința Antichității, irealitatea timpului, nu a fost sesizată pînă acum de tehnică, însă bineînțeles că pînă la urmă va fi „descoperită“ și ea, încăpînd pe mîinile zeloase ale inginerilor. S-ar prea putea ca nu peste multă vreme să se descopere că în jurul nostru tălăzuiesc nu numai imaginile și întîmplările prezente, momentane, ci așa cum muzica de la Paris și de la Berlin poate fi ascultată acum și la Frankfurt sau Zürich, se va ști că toate cele întîmplate cîndva au fost înregistrate și se păstrează intacte și că, într-o bună zi, cu sau fără fir, cu sau fără zgomote de fond, îi vom auzi vorbind pe regele Solomon și pe Walther von der Vogelweide. Dar și că toate acestea, le fel ca și începuturile radioului în zilele noastre, nu vor servi oamenilor decît pentru ca să fugă de ei înșiși și de țelurile lor, înconjurîndu-se cu o rețea din ce în ce mai deasă de divertismente și preocupări inutile. Nu am dat glas acestor lucruri, ce-mi erau familiare, pe obișnuitul ton de înverșunare și ironie la adresa epocii și a tehnicii, ci în glumă, în joacă, iar mătușa zîmbea. În felul acesta am petrecut mulțumiți aproape o oră împreună, bînd ceai.

O invitasem pe frumoasa și strania fată de la Vulturul Negru pentru ziua de marți, și nu mi-a fost deloc ușor să-mi omor timpul pînă atunci. Iar cînd, în cele din urmă, veni și ziua de marți, abia atunci mi-am dat seama, cu o limpezime înfricoșătoare, de importanța legăturii mele cu această fată necunoscută. Nu mă mai gîndeam decît la ea, de ea îmi legasem toate speranțele, eram dispus să fac cele mai mari sacrificii

pentru ea și să mă arunc la picioarele ei, fără să mă fi îndrăgostit, totuși, cîtuși de puțin de dînsa. Era suficient să-mi imaginez că nu va respecta întîlnirea noastră sau că va uita de ea, pentru ca să-mi dau bine seama în ce situație mă aflam; lumea ar fi devenit din nou searbădă, zilele ar fi devenit la fel de cenușii și lipsite de importanță, împrejurul meu s-ar fi răspîndit din nou liniștea și încremenirea cea groaznică și pentru mine n-ar mai fi existat nici o altă cale de scăpare din acest iad al tăcerii decît briciul. În aceste cîteva zile însă briciul nu-mi devenise defel mai drag, ci rămăsese la fel de îngrozitor. Iar lucrul cel mai dizgrațios era frica profundă, care îmi strîngea inima ca într-un clește, mi-era teamă de tăietura din beregata mea, mă temeam de moarte cu un instinct sălbatic și încăpățînat de conservare și de rezistență, de parcă aș fi fost cel mai sănătos om, iar viața mea, un paradis. Mi-am examinat situația cu o claritate deplină și lipsită de orice menajamente, înțelegînd că tocmai conflictul insuportabil dintre neputința de a trăi și neputința de a muri era cauza pentru care necunoscuta aceea, micuța și drăgălașa dansatoare de la Vulturul Negru, mi se părea atît de importantă. Ea însemna pentru mine o ferestruică, o fantă infimă de lumină în iadul întunecat al spaimei. Ea însemna mîntuirea, drumul spre cerul liber. Ea trebuia să mă învețe să trăiesc sau să mor, ea trebuia să-mi atingă cu mîna ei energică și frumoasă inima împietrită, încît la această atingere a vieții să înflorească sau să se transforme în cenușă. Nu eram în stare să mă întreb de unde lua ea asemenea forțe, de unde îi venea puterea aceea magică, din ce cauze tainice se născuse profunda ei importanță pentru destinul meu, nu-mi păsa de toate acestea; nu aveam nici un interes să aflu aceste lucruri. Nici un fel de cunoștințe sau revelații nu mai prezentau interes pentru mine, mă îndopasem pînă la sațietate cu ele, iar chinul și rușinea cea mai tăioasă și mai batjocoritoare constau în aceea că îmi defineam atît de limpede propria stare, că eram atît de conștient de ea. Îl vedeam dinaintea mea pe acest individ, pe animalul acesta, lupul de stepă, ca pe o muscă

prinsă într-o plasă, privind cum soarta îl purta spre clipa decisivă, cum se încurcase și atîrna lipsit de apărare în plasă, cum păianjenul se pregătea să atace, și cum la fel de aproape părea să fie și mîna salvatoare. Aș fi putut spune o sumedenie de lucruri dintre cele mai inteligente și mai pătrunzătoare cu privire la contextul și cauzele suferinței mele, ale bolii sufletului meu, ale nebuniei și nevrozei, căci mecanismul acesta era prea transparent pentru mine. Ceea ce-mi lipsea mie nu erau însă cunoștințele și înțelegerea, eu doream cu disperare să trăiesc, să decid, să-mi iau elan și să săvîrșesc saltul înainte.

Cu toate că, în cele cîteva zile de așteptare, nu m-am îndoit nici un moment că prietena mea se va ține de cuvînt, în ultima zi eram foarte neliniștit și încercat de îndoială; niciodată în viața mea nu așteptasem cu mai multă nerăbdare lăsarea serii. Și, în vreme ce tensiunea și nerăbdarea mea atinseră cote aproape insuportabile, simțeam totodată că ele îmi fac minunat de bine: eu, dezamăgitul, cel care nu mai așteptasem de multă vreme nimic, nu mă mai bucurasem de nimic, trăiam acum momente neînchipuit de frumoase și de noi, era minunat să alerg toată ziulica cuprins de neliniște, de teamă și de o crîncenă așteptare, să-mi imaginez dinainte felul în care vor decurge întîlnirea, discuțiile și încotro mă va duce seara aceea, era minunat să mă bărbieresc și să mă îmbrac în acest scop. (Cu grijă deosebită, cămașă nouă, cravată nouă, șireturi noi la pantofi.) Nu-mi păsa cine era fetișcana aceasta inteligentă și misterioasă, și din ce motiv anume acceptase legătura cu mine; ea exista, minunea se petrecuse, întîlnisem iarăși un om, simțeam din nou poftă de viață! Singurul lucru important pentru mine era ca totul să continue, ca eu să rămîn în cîmpul de atracție al acestei forțe, să-mi călăuzesc pașii după steaua aceasta.

Ah, n-am să uit clipa în care am văzut-o din nou! Ședeam în vechiul și tihnitul restaurant la o măsuță pe care o comandasem telefonic dinainte, deși nu ar fi fost necesar, și studiam lista de bucate; într-un pahar cu apă pusesem două orhidee frumoase, cumpărate anume pentru prietena mea. Ea mă făcuse să o

aștept un timp, dar eram singur că va veni, așa că m-am mai liniștit. Și iat-o venind, se opri în dreptul garderobei, adresîndu-mi un salut doar cu privirea atentă, parcă cercetătoare a ochilor ei căprui. Am observat cu suspiciune felul în care chelnerul se comporta față de ea. Dar, slavă Domnului, nici urmă de intimitate, de familiaritate, corectitudinea lui era ireproșabilă. Și cu toate acestea se cunoșteau, ea îi spunea pe nume – Emil.

Cînd i-am oferit orhideele, a rîs bucuroasă.

– Ce drăguț din partea ta, Harry. Voiai să-mi faci un cadou și n-ai știut prea bine ce să alegi, n-ai știut prea bine în ce măsură aveai dreptul să-mi faci cadouri, dacă nu cumva am să mă simt jignită și atunci mi-ai cumpărat orhidee, ele nu sînt decît niște flori, dar au un preț destul de piperat. Așadar, îți mulțumesc frumos. De fapt am să-ți spun din capul locului că nu vreau să-mi faci cadouri. Eu trăiesc de pe urma bărbaților, însă nu vreau să trăiesc de pe urma ta. Ei, dar ce te-ai schimbat! Aproape că nu te mai recunosc. Acum cîteva zile arătai de parcă abia fuseseși coborît din ștreang, iar acum ai din nou o înfățișare aproape omenească. Ia spune-mi, mi-ai executat ordinul?

– Ce ordin?

– Da' uituc mai ești! Voiam să știu dacă acum poți să dansezi foxtrot! Mi-ai spus că nu-ți dorești nimic mai mult decît să primești ordine de la mine, că nu cunoști nici o plăcere mai mare decît aceea de a mi te supune. Îți mai aduci aminte?

– O, da, și chiar așa vreau să fie! Iau foarte în serios lucrul acesta.

– Și totuși n-ai învățat să dansezi?

– Se poate învăța așa ceva atît de repede, în numai cîteva zile?

– Firește. Foxtrotul se poate învăța într-o oră, bostonul în două. Pentru tangou îți trebuie mai mult timp, dar n-ai tu nevoie de așa ceva.

– Acum, însă, trebuie să-ți aflu în fine, numele!

Mă privi cîteva clipe tăcută.

– S-ar putea să mi-l ghicești. Mi-ar face plăcere dacă mi l-ai putea ghici. Fii atent și uită-te bine la mine. Oare să nu fi remarcat încă faptul că, uneori, chipul meu seamănă cu cel al unui băiețandru? Așa ca acum de pildă?

Într-adevăr, privind-o cu mare atenție, a trebuit să-i dau dreptate, avea chipul unui băiețandru. Mi-am îngăduit un răgaz de un minut, iar chipul acela începu să-mi spună ceva și să-mi aducă aminte de propria copilărie și de prietenul meu de pe atunci, pe nume Hermann. Preț de o secundă am avut impresia că se metamorfozase pe deplin în persoana acelui Hermann.

– Dacă ai fi băiat, i-am spus cu mirare, ar trebui să te cheme Hermann.

– Cine știe, poate chiar sînt un băiat care, acum, s-a travestit numai, zise ea în glumă.

– Te cheamă Hermina?

Ea confirmă dînd radioasă din cap, bucurîndu-se că ghicisem. În momentul acela ni se aduse supa, am început să mîncăm, iar ea se amuza copilărește. Din tot ceea ce-mi plăcea la ea, fermecîndu-mă, deosebit de drăguță și de neobișnuită mi se părea putința ei de a trece foarte brusc de la seriozitatea cea mai profundă la veselia cea mai zgomotoasă și invers, fără ca, în acest timp, să se fi schimbat sau să se fi schimonosit în vreun fel sau altul, era ca un copil isteț. Acum se înveseli o vreme, mă tachină în legătură cu foxtrotul, ba chiar îmi dădu niște lovituri cu picioarele, lăudă mîncarea cu mult zel și remarcă silința pe care o dovedisem cînd m-am îmbrăcat, și cu toate acestea avea să-mi mai facă o serie întreagă de reproșuri cu privire la felul cum arătam.

În acest răstimp am întrebat-o:

– Cum ai reușit așa, dintr-odată, să arăți ca un băiețandru, încît am putut să-ți ghicesc numele?

– Păi reușita asta ți se datorește ție. Nu înțelegi, domnule savant, că-ți sînt pe plac și că importanța pe care mi-o acorzi vine tocmai din faptul că eu sînt pentru tine un fel de oglindă, că în interiorul meu există ceva anume, care îți răspunde și te

înțelege? În fond, oamenii ar trebui să-și fie reciproc oglinzi, să-și răspundă unul altuia, să-și fie ecou, dar huhurezii ca tine sînt stranii și cad ușor pradă vrăjilor, încît nu mai sînt în stare nici să vadă, nici să citească în ochii altor oameni, încît nimic nu le mai trezește interesul. Dar cînd un asemenea huhurez întîlnește iarăși un chip, care îl privește cu adevărat și în care ghicește ceva ce aduce a răspuns și a înrudire, ei da, atunci simte firește și el ce e bucuria.

– Tu știi de toate, Hermina, am exclamat eu mirat. Este întocmai așa cum spui tu. Și totuși ai o fire cu totul și cu totul diferită de a mea! Ești exact opusul meu; ai tot ce îmi lipsește mie.

– Asta e impresia ta, zise ea laconic, și e bine așa.

Și iată că pe chipul ei, care mi se părea într-adevăr ca o oglindă, se așternu un nor greu de seriozitate, chipul ei întreg radia seriozitate, tragism, ca dintr-un hău, ca din orbitele goale ale unei măști. Încet, scoțînd vorbă după vorbă, îmi spuse parcă în silă:

– Ei, nu uita ceea ce mi-ai spus chiar tu! Mi-ai spus că pot să-ți dau ordine și că tu, îndeplinind toate poruncile mele, o să te bucuri. Să nu uiți lucrul ăsta! Pentru că, trebuie să știi micuțul meu Harry, că așa cum eu reprezint ceva pentru tine, tot astfel reprezinți și tu ceva pentru mine, că așa cum chipul meu îți dă unele răspunsuri, că așa cum ceva anume din persoana mea te întîmpină și îți inspiră încredere, același lucru mi se întîmplă și mie în momentul în care te privesc. Cînd, nu de mult, te-am văzut intrînd la Vulturul Negru, obosit și absent, și plutind parcă departe de această lume, am avut imediat sentimentul că, iată, omul acesta o să mi se supună, pentru că dorința lui nemărturisită este ca eu să-i dau ordine! Ceea ce am să și fac, ăsta-i motivul pentru care am intrat în vorbă cu tine, ăsta-i motivul pentru care ne-am împrietenit.

Vorbea cu o seriozitate atît de profundă, sufletul ei era supus unei presiuni atît de mari, încît nu îmi dădeam bine seama ce se întîmplă și căutam să o calmez și să-i distrag atenția.

Dar ea scăpă de încercările mele, simplu, încruntîndu-și sprîncenele, privindu-mă stăruitor și continuînd apoi cu o voce rece ca gheața:

– Ascultă ce-ți spun, micuțul meu, trebuie să te ții de cuvînt, altfel o să-ți pară rău. O să-ți dau multe porunci, iar tu o să le îndeplinești, porunci drăgălașe, porunci plăcute, o să-ți facă mare plăcere să li te supui. Iar în cele din urmă o să îndeplinești și ultima mea poruncă, Harry.

– O voi îndeplini, am spus eu cu voința pe jumătate înfrîntă. Care va fi ultima ta poruncă pentru mine? Eu însă o și presimțeam, Dumnezeu știe de ce.

Ea se cutremură, scuturată parcă de un mic fior rece, trezindu-se parcă, încetul cu încetul, din starea aceea a ei de concentrare. Nu mă scăpa deloc din ochi. Dintr-odată, chipul ei se întunecă și mai mult.

– Ar fi mai înțelept din partea mea să nu-ți spun. Dar nu vreau să fiu înțeleaptă, Harry, nu de data asta. Dimpotrivă. Ascultă-mă cu atenție! Ai să auzi, ai să uiți iarăși, ai să rîzi și ai să plîngi din pricina asta. Fii atent, micuțul meu! Am să mă joc cu tine pe viață și pe moarte, frățioare, și vreau să-mi dau cărțile pe față, arătîndu-ți-le încă înainte de a începe jocul.

În vreme ce spunea toate acestea, chipul ei era atît de frumos, de nepămîntesc! În ochi îi plutea rece și luminoasă tristețea unei certitudini, ochii aceștia păreau să fi cunoscut și să-și fi asumat tot felul de suferințe inimaginabile. Vorbea cu dificultate, de parcă limba îi era împiedicată, vorbea parcă cu gura unui om al cărui chip degerase de ger; dar printre buze, pe la colțurile gurii, i se vedea din cînd în cînd vîrful limbii, al cărui joc contrasta cu privirea și cu vocea ei, trădînd o senzualitate dulce, jucăușă, dorința fierbinte de a se înfrupta din plăceri. Pe fruntea calmă, netedă, îi atîrna o buclă mică, iar de acolo, din colțul acela al frunții în care se afla bucla, se năștea din cînd în cînd, ca un suflu viu, unda asemănării cu un băiețandru, unda vrăjii magice a hermafroditului. O ascultam înfricoșat, dar cam buimăcit, pe jumătate absent.

– Îți plac, a continuat ea, tocmai din motivul pe care ți l-am spus deja; eu ți-am învins singurătatea, te-am prins cînd te aflai chiar în pragul iadului și te-am trezit din nou. Dar aștept mai mult din partea ta, mult mai mult. Vreau să te fac să te îndrăgostești de mine. Nu, nu mă contrazice, lasă-mă să vorbesc! Îți plac foarte mult, o simt, și îmi ești recunoscător, dar nu te-ai îndrăgostit încă de mine. Vreau să te fac să te îndrăgostești, asta mi-e meseria; căci din așa ceva trăiesc, din iscusința de a-i face pe bărbați să se îndrăgostească de mine. Însă fii foarte atent, nu fac lucrul acesta pentru că te-aș găsi neapărat încîntător. Sînt tot atît de puțin îndrăgostită de tine, Harry, ca și tu de mine. Dar am nevoie de tine, la fel cum tu ai nevoie de mine. Tu ai nevoie de mine, în momentul de față, pentru că ești deznădăjduit și îți trebuie cineva care să te împingă în apă și să te învioreze astfel din nou. Ai nevoie de mine ca să înveți să dansezi, să înveți să rîzi, să înveți să trăiești. Eu însă am nevoie de tine nu acum, ci mai tîrziu, și anume, pentru ceva foarte important și frumos. Cînd te vei fi îndrăgostit de mine am să-ți dau ultima mea poruncă, iar tu ai să te supui și va fi bine așa și pentru tine, și pentru mine.

Luă din pahar una din orhideele violet-maronii, cu irizări verzui, își aplecă chipul o clipă deasupra ei, privind fix la floarea aceea.

– N-o să-ți vină ușor, dar ai s-o faci. O să-mi îndeplinești porunca și ai să mă omori. Asta e. Nu mai întreba nimic!

Privind în continuare la orhidee, amuți, chipul i se destinse scăpat de povara tensiunii și deschizîndu-se ca bobocul unei flori, apoi, dintr-odată, pe buzele ei se ivi un surîs fermecător, în vreme ce ochii ei mă mai priviră o clipă ficși, fascinați. Iar acum își scutură capul cu micuța ei buclă de băiețandru, bău o înghițitură de apă, își aminti că stăteam la masă și se năpusti asupra bucatelor cu o imensă poftă de mîncare.

Auzisem limpede fiecare cuvînt al înspăimîntătorului ei discurs, ba chiar ghicisem „ultima poruncă“ a ei încă dinainte de a o fi exprimat, așa încît acel „ai să mă omori“ nu mă mai

înfricoșase. Tot ce spunea suna convingător, aidoma unui glas al destinului, acceptam totul fără să mă apăr și, totuși, în pofida seriozității funeste cu care rostise acele cuvinte, nu puteam să cred că aveam de-a face cu ceva pe deplin real sau serios. O latură a sufletului meu îi sorbea cuvintele, dîndu-le crezare, o altă latură a sufletului meu clătina din cap cu bunătate, constatînd că, așadar, pînă și o fată atît de inteligentă, de sănătoasă și de sigură pe ea ca Hermina avea la rîndu-i fantasmele și stările sale de rătăcire. Și abia termină de spus ultimul ei cuvînt, că un văl de ireal și de deșertăciune învălui întreaga scenă.

Oricum, nu puteam face saltul înapoi, revenind la plauzibil și la real cu aceeași ușurință de dansator pe sîrmă ca Hermina.

– Deci eu te voi omorî cîndva? am întrebat-o cu un ușor aer visător, în vreme ce ea rîdea iarăși, tăind de zor carnea de pasăre din farfurie.

– Firește, dădu afirmativ din cap, dar să lăsăm asta, sîntem la masă. Harry, fii amabil și mai comandă-mi puțină salată verde! N-ai poftă de mîncare? Cred că trebuie să înveți mai întîi tot ceea ce, pentru ceilalți oameni, înseamnă niște lucruri firești, va trebui să înveți pînă și bucuria de a mînca. Așadar, privește, micuțule, ăsta este un copănel de rață, iar desprinderea acestei cărni albe, delicioase, de pe os este ca o sărbătoare, încît în inima ta trebuie să simți aceeași poftă, încordare și mulțumire ca îndrăgostitul care își ajută drăguța să se elibereze pentru prima dată din veșminte. Ai înțeles? Nu? Ești un prostănac. Fii atent, îți dau o bucățică din copănelul ăsta frumos de rață, ai să vezi. Așa, deschide gura! – Of, da’ mofturos mai ești! Dumnezeule, uită-te la el, a tras cu ochiul la mesele vecine, ca să se asigure că nu e observat, cînd ia o îmbucătură din furculița mea! N-ai nici o grijă, fiu rătăcitor ce ești, n-am să te fac de rușine. Dar dacă pentru ca să guști dintr-o plăcere ai nevoie mai întîi de aprobarea altora, apoi chiar că nu ești decît un găgăuță.

Scena de adineauri devenea din ce în ce mai ireală, îmi venea din ce în ce mai greu să cred că ochii aceștia mă priviseră, cu numai cîteva minute mai înainte, atît de dur și înfricoșător. O,

dar în toate aceste lucruri Hermina era întocmai ca viața însăși: întotdeauna dăruită clipei, niciodată previzibilă. Acum mînca, luînd în serios copanul de rață și salata, tortul și lichiorul, considerîndu-le obiecte ale bucuriei și ale judecății ei de valoare, ale discuției și imaginației ei. Cum i se lua farfuria de dinainte, începea un capitol nou. Femeia aceasta, care mă înțelesese perfect, care părea să știe mai multe despre viață decît toți înțelepții, trăia ca un copil, făcea micul joc al trăirii clipei prezente cu atîta artă, încît reușise să mă convingă să devin, fără doar și poate, discipolul ei. Indiferent dacă asta însemna o înaltă înțelepciune ori o naivitate dintre cele mai simple: viața nu putea să-l afecteze cu nimic pe cel care se pricepea să trăiască astfel clipa de față, pe cel care își trăia prezentul cu atîta intensitate, fiind capabil să aprecieze cu atîta grijă și bunăvoință orice floare care-i ieșea în cale, orice valoare momentană, fie ea cît de mică, a acestui joc. Copilandra aceasta veselă cu o imensă poftă de mîncare, cu toată joaca ei de gurmandă, să fi fost oare o visătoare și, în același timp, o isterică preocupată de gîndul morții, sau o minte care calcula totul la rece, vrînd să mă facă, deliberat și cu sînge rece, să mă îndrăgostesc de ea și să devin sclavul ei? Asta era cu neputință. Nu, pur și simplu ea se lăsa furată de moment atît de plenar, încît reacționa cu sensibilitate la capriciile oricărui gen de veselie, dar și la înnegurările de orice fel, izvorîte din străfundurile îndepărtate ale sufletului, trăindu-le din plin. Această Hermina, pe care astăzi o vedeam pentru a doua oară știa totul despre mine și mi se părea imposibil să am vreodată un secret față de ea. Se prea putea ca ea să nu-mi fi înțeles pe deplin viața spirituală; probabil că afecțiunea mea față de muzică, de Goethe, de Novalis sau de Baudelaire o depășea – dar nici lucrul acesta nu era foarte sigur, poate că pentru ea nu reprezenta nici o dificultate. Și chiar de-ar fi fost așa – ce mai rămăsese din „viața mea spirituală"? Nu se sfărîmase ea, oare, în cioburi, pierzîndu-și orice sens? Nu am însă nici o îndoială că ea va înțelege toate celelalte probleme și aspirații ale mele, inclusiv pe cele foarte personale. Nu va trece multă vreme și voi putea vorbi cu ea

despre lupul de stepă, despre tratat, despre tot ceea ce pînă acum nu existase decît pentru mine și despre care niciodată nu scosesem vreun cuvînt față de altcineva. Nu m-am putut împiedica să începem imediat.

– Hermina, am spus eu, mi s-a întîmplat de curînd un lucru straniu. Un necunoscut mi-a dat o broșurică tipărită, ceva în genul unui caiețel de bîlci, iar în broșurică era descrisă fidel povestea vieții mele, adică tot ceea ce se referă la mine. Zi și tu, nu-i așa că-i straniu?

– Cum se numește broșurica? m-a întrebat ea într-o doară.

– Se numește *Tratat despre lupul de stepă*.

– O, ce minunat sună: lup de stepă! Și tu ești lupul de stepă? Chiar tu ești acela?

– Da, eu sînt acela. Eu sînt cel care pe jumătate este om, pe jumătate, lup, sau cel care își închipuie că este așa.

Nu mi-a răspuns. Mă privea atentă, scrutîndu-mi ochii, cercetîndu-mi mîinile, iar pentru o clipă în privirea și pe chipul ei se așternură din nou profunda seriozitate și pasiunea aceea tulbure de mai înainte. Am avut impresia că ghicesc la ce se gîndea: eram eu oare în suficientă măsură lupul acela care trebuia să-i poată îndeplini „ultima poruncă"?

– Firește că e o închipuire a ta, spuse recăpătîndu-și voia bună, sau, dacă vrei, poezie. Dar ceva e la mijloc. Astăzi nu ești lup, dar acum cîteva zile cînd ai intrat în salon așa, de parcă abia căzuseși din lună, atunci aveai în tine o porție bună de fiară și tocmai asta mi-a plăcut.

Se întrerupse, căci părea să-i fi venit subit o idee, apoi spuse parcă încremenită:

– Stupid mai sună cuvintele de genul „fiară" sau „animal de pradă"! N-ar trebui să se vorbească astfel despre animale. De multe ori ele sînt fioroase, dar sînt mult mai la locul lor decît oamenii.

– Ce înseamnă „la locul lor"? Ce vrei să spui cu asta?

– Păi uită-te și tu la un animal, la o pisică, un cîine, o pasăre sau chiar la unul dintre animalele acelea mari și frumoase de la

grădina zoologică, la o pumă sau o girafă! Este imposibil să nu observi că toate sînt la locul lor, că absolut nici un animal nu se simte stingherit, nu există nici unul care să n-aibă habar ce are de făcut sau cum trebuie să se comporte. Nici unul dintre ele nu vrea să te lingușească, nici unul nu vrea să te impresioneze. Nu joacă teatru. Sînt exact așa cum sînt ele, întocmai ca pietrele și florile sau ca stelele de pe cer. Înțelegi?

Înțelegeam.

– De cele mai multe ori animalele sînt triste, a continuat ea. Iar cînd un om este foarte întristat, dar asta nu din cauză că l-ar durea dinții sau că ar fi pierdut niște bani, ci din cauză că, la un moment dat, preț de o oră, își dă seama de rostul tuturor lucrurilor, al vieții întregi, fiind cuprins de o adevărată tristețe, ei, atunci omul seamănă puțin cu un animal – are o mină tristă, dar arată mai la locul lui și mai frumos ca niciodată. Așa e și așa arătai tu, lupule de stepă, cînd te-am văzut pentru prima oară.

– Dar ce gîndești tu, Hermina, despre cartea în care sînt descris eu?

– Ah, știi ceva, nu-mi place să gîndesc tot timpul. O să vorbim altă dată despre asta. Ai putea să mi-o dai o dată s-o citesc și eu. Sau mai bine nu, dacă o fi să mă apuc iarăși de citit, atunci dă-mi una dintre cărțile scrise de tine.

Ceru o cafea și, un timp, păru abătută și distrată, apoi chipul îi fu pe neașteptate inundat de strălucire, încît puteai crede că ajunsese la liman cu gîndurile care o frămîntau.

– Ascultă, exclamă ea bucuroasă, am găsit!

– Ce-ai găsit?

– Povestea cu foxtrotul, nu-mi mai puteam lua gîndul de la ea. Deci ia spune-mi: ai o cameră în care noi doi am putea dansa din cînd în cînd cîte o oră? Poate fi oricît de micuță, nu-i nimic, numai să nu locuiască cineva dedesubt, care să vină sus și să ne facă scandal imediat ce ar vedea că deasupra lui se cam clatină ceva. Așadar, e bine, e foarte bine! Atunci o să poți învăța să dansezi la tine acasă.

– Da, am zis eu cu timiditate, cu atît mai bine. Dar credeam că pentru asta am avea nevoie de muzică.

– Firește că da. Deci fii atent, ai să-ți cumperi muzica cu aceeași sumă pe care i-ai plăti-o unei profesoare pentru cursurile de dans. Profesoara o economisești, aceea o să fiu eu. Pe urmă o să avem muzică ori de cîte ori vrem noi și, pe deasupra, ne alegem și cu un gramofon.

– Un gramofon?

– Firește. Îți cumperi un aparat dintr-ăsta mic și cîteva plăci cu muzică de dans...

– Splendid, am exclamat eu, iar dacă vei reuși cu adevărat să mă înveți să dansez, atunci îți voi oferi gramofonul drept răsplată. De acord?

Spusesem toate acestea cu multă îndrăzneală, dar n-o făcusem deloc din toată inima. Nu puteam să-mi imaginez în cămăruța mea plină de cărți un astfel de aparat, pentru care nu aveam nici un fel de simpatie, apoi chiar și în legătură cu dansul aveam mari rețineri. Mă gîndeam că așa, ocazional, puteam să încerc o dată, deși aveam convingerea că sînt prea bătrîn și prea țeapăn și că, deci, nu aș mai putea să învăț așa ceva. Toate veneau însă una după alta, într-un ritm prea rapid, prea impetuos, iar în mine simțeam împotrivindu-se tot ceea ce, în calitate de vechi și rafinat cunoscător de muzică, aveam de obiectat împotriva gramofoanelor, a jazzului și a melodiilor moderne de dans. Iar ca în camera mea, în preajma lui Novalis și a lui Jean Paul, în chilia gîndurilor mele și în refugiul meu să mai răsune acum și șlagăre americane, și eu să dansez după ele – nu, toate astea depășeau realmente cu mult ceea ce putea să-mi ceară cineva. Dar omul care îmi cerea acest lucru nu era pur și simplu „cineva“, ci Hermina, iar ea era acum aceea care îmi dădea ordine. M-am supus. Bineînțeles că m-am supus.

În după-amiaza următoare ne-am întîlnit într-o cafenea. Cînd am intrat am observat că Hermina venise deja, bea ceai și îmi arătă zîmbind un ziar în care dăduse de numele meu. Era una dintre fițuicile reacționare ale țării, una dintre acelea care

semănau zîzania și, din cînd în cînd, lansau atacuri violente de defăimare la adresa mea. În timpul războiului fusesem pacifist, după război mi-am ridicat glasul și am apelat, ocazional, la calm, răbdare, omenie și autocritică, opunîndu-mă isteriei naționaliste care, din zi în zi, devenea tot mai stridentă, mai nebunească și mai sălbatică. Și iată că fusese lansat din nou un asemenea atac, prost scris, pe jumătate compus de redactor, pe jumătate colportat, bucată cu bucată, din alte articole asemănătoare apărute în presa de aceeași orientare. După cum se știe, de altfel, nimeni nu scrie atît de prost ca apărătorii ideologiilor învechite, nimeni nu lucrează mai murdar și mai iresponsabil ca ei. Hermina citise articolul, aflînd astfel că Harry Haller e un individ dăunător care se lepădase de patrie și că, firește, patria nu poate fi decît amenințată, atîta timp cît sînt tolerați asemenea oameni, cît sînt tolerate asemenea idei, atîta timp cît tineretul este educat în spiritul sentimentalelor idei umaniste, și nu în cel al revanșei militare față de dușmanul de moarte.

– Despre tine e vorba? m-a întrebat Hermina arătîndu-mi numele. Ei, da' știu că ți-ai făcut cîțiva dușmani, Harry. Te supără treaba asta?

Am citit cîteva rînduri, era pălăvrăgeala obișnuită, de ani de zile, cunoșteam pînă la exasperare fiecare cuvînt din acele defăimări-clișeu.

– Nu, am spus eu, nu mă supără, m-am obișnuit de mult cu așa ceva. De cîteva ori mi-am exprimat opinia că fiecare popor și chiar fiecare om ar trebui ca, în loc să se lase adormit, ca de un cîntec de leagăn, de vorbăria despre falsele „culpabilități“ politice, să-și pună lui însuși întrebarea care este partea lui de vină pentru izbucnirea războiului și pentru starea de mizerie în care se află lumea, la care a contribuit prin propriile sale greșeli, ezitări și obiceiuri proaste; și am mai arătat că numai aceasta poate fi calea evitării unui nou război. Iată de ce nu mă iartă, căci, firește, ei nu sînt defel vinovați: nici împăratul, nici generalii, nici marii industriași, nici politicienii, nici ziarele – nimeni n-are ce să-și reproșeze, nimeni n-are vreo vină! S-ar putea crede că totul pe lume e minunat, atît doar că în pămînt zac uciși zeci de milioane de oameni. Vezi tu, Hermina, chiar dacă astfel de articole defăimătoare nu mă mai pot supăra, ele reușesc totuși, uneori, să mă întristeze. Două treimi din compatrioții mei citesc ziare de genul acesta, li se cîntă melodia asta în fiecare dimineață și seară, zilnic sînt prelucrați, avertizați, întărîtați, li se alimentează nemulțumirea și ranchiuna, iar scopul și rezultatul unor asemenea eforturi va fi iar războiul, următorul război, care se apropie și care va fi cu siguranță încă mai hidos decît a fost acesta. Totul este limpede și simplu, orice om ar putea să ajungă la aceeași concluzie, dacă ar sta să judece măcar un ceas. Dar nimeni nu are chef de așa ceva, nimeni nu vrea să evite un nou război, nimeni nu vrea să scape de următorul măcel, nici el însuși, nici copiii săi, și asta numai pentru că nu poate să se scutească pe sine și pe copiii săi de următorul măcel pentru că prețul i se pare prea mare. Nimeni nu vrea să gîndească un ceas, să-și cerceteze cugetul și să se întrebe în ce măsură este el însuși părtaș și vinovat de toată dezordinea și răutatea de pe lumea asta! Prin urmare, totul va continua în același mod, iar noul război este pregătit cu mult zel, zi de zi, de mii și mii de oameni. Din momentul în care mi-am dat seama de acest lucru, parcă sînt paralizat, am căzut pradă deznădejdii, pentru mine nu mai există nici un fel de „patrie“ și nici un fel de idealuri, iar pentru domnii care pun la cale noile bătălii, toate acestea nu sînt decît niște decoruri. N-are nici un rost să gîndești, să spui sau să scrii ceva omenesc, n-are nici un rost să-ți bați capul cu gînduri de bine – cei doi sau trei oameni care fac acest lucru sînt combătuți zi de zi prin mii de ziare, reviste, cuvîntări, ședințe publice și secrete care, toate, urmăresc contrariul și obțin ceea ce vor.

Hermina mă ascultase cu atenție.

– Da, spuse ea, ai dreptate. Firește că o să fie din nou război, nici nu mai trebuie să citești ziarele, ca să-ți dai seama. Desigur, ăsta e un motiv de tristețe, dar o asemenea atitudine e lipsită de orice valoare. Este ca și cum cineva s-ar întrista la gîndul că, în

ciuda tuturor strădaniilor sale, odată și odată nu va avea încotro și va trebui să moară. Lupta împotriva morții, dragă Harry, este întotdeauna o cauză frumoasă, nobilă, minunată și demnă de toată stima, tot așa și lupta împotriva războiului. Dar în același timp ea este, întotdeauna, și o donquijoterie lipsită de orice speranță.

– Așa o fi, am exclamat eu agitat, dar cu adevăruri de genul celui că toți va trebui să murim cîndva și că, așadar, poate să ne doară în cot pe toți de toate cele, nu facem decît să banalizăm lucrurile și să spunem că toată viața e o prostie. Bine, dar trebuie oare să aruncăm totul, să renunțăm la tot ceea ce înseamnă spirit, la toate strădaniile, la toată omenia, îngăduind ca ambiția și banii să domnească în continuare, și așteptînd, cu un pahar de bere dinainte, următoarea mobilizare?

Privirea pe care mi-o aruncă Hermina avea în ea ceva straniu, era o privire plină de veselie, de ironie și ghidușie, de o camaraderie înțelegătoare, dar totodată de o asemenea gravitate, luciditate și seriozitate profundă!

– Să nu faci asta, spuse ea pe un ton foarte matern. Iar viața ta nu devine banală și nu ești îndreptățit s-o consideri o prostie, dacă știi că lupta nu-ți va fi încununată de succes. Este cu mult mai banal, Harry, să lupți pentru ceva bun și ideal, crezînd că o să reușești. Oare idealurile există pentru a fi realizate? Oare noi, oamenii, trăim pentru a desființa moartea? Nu, trăim ca să ne temem de ea și ca să o îndrăgim din nou, și tocmai datorită ei stropul nostru de viață luminează uneori, preț de o oră, atît de frumos. Ce copil ești, Harry. Ascultă-mă și hai acum cu mine, căci astăzi avem multe de făcut. Astăzi n-o să mă mai gîndesc nici la război, nici la ziare. Dar tu?

O, da, eram gata să fac și eu același lucru.

Am plecat împreună – era prima noastră plimbare în doi prin oraș – am intrat într-un magazin de articole muzicale, ne-am uitat la niște gramofoane, le-am deschis, apoi le-am închis la loc, am încercat cîteva și, găsind unul potrivit, drăguț și ieftin, eu am vrut să-l cumpăr, dar Hermina nu voia să se hotărască așa

de repede. Mă opri, așa că a trebuit să intru cu ea într-un alt magazin, unde ne-am uitat la tot felul de sisteme și aparate de diferite mărimi, de la cele mai scumpe pînă la cele mai ieftine, le-am ascultat și abia acum căzu și ea de acord cu mine că trebuie să ne întoarcem la primul magazin și să cumpărăm gramofonul pe care îl găsisem acolo.

– Vezi, i-am spus eu, de ce trebuia să ne complicăm atît?

– Așa crezi? Dar poate chiar mîine am fi văzut același aparat expus într-o altă vitrină, la un preț mai mic cu douăzeci de franci. Și, în afară de asta, cumpărăturile sînt o plăcere, iar ceea ce îți face plăcere trebuie gustat din plin. Mai ai încă multe de învățat.

Cu ajutorul unui slujbaș am adus pachetul în locuința mea. Hermina îmi inspectă locuința, lăudînd soba și divanul, încercă scaunele, luă în mînă niște cărți, zăbovi mult timp în fața fotografiei iubitei mele. Gramofonul îl așezasem pe comoda dintre teancurile de cărți. În sfîrșit am început lecția. Ea a pus o placă cu un foxtrot, mi-a arătat primii pași, m-a apucat de mînă și a început să mă conducă. Mă străduiam s-o urmez, greoi, lovindu-mă de scaune, dădeam ascultare comenzilor ei fără să le înțeleg, o călcam pe picioare, fiind la fel de neîndemînatic pe cît eram de zelos să-mi fac datoria. După al doilea dans se aruncă pe divan, rîzînd ca un copil.

– Dumnezeule, ce bățos mai ești! Pășește, omule, ca și cînd te-ai duce la plimbare! Nu trebuie să te forțezi atîta. Am impresia sau te-ai încălzit deja? Ei, atunci hai să ne odihnim cinci minute! Uite, atunci cînd îl cunoști, dansul e la fel de simplu ca gînditul și se învață mult mai ușor. Iar faptul că oamenii nu vor să se obișnuiască să gîndească, preferînd a-l numi pe domnul Haller trădător de țară și așteptînd să vină următorul război, n-o să te mai enerveze acum atît de tare.

După o oră a plecat, asigurîndu-mă că data viitoare va merge mai bine. Eu eram însă de altă părere, căci prostia și stîngăcia mea mă decepționaseră foarte mult, mi se părea că nu învățasem absolut nimic în ora aceea și nu credeam că altă dată va merge

mai bine. Nu, pentru dans trebuia să ai niște aptitudini anume, care mie îmi lipseau cu desăvîrșire: veselie, nevinovăție, ușurință, elan. Ei, dar asta mi-o închipuisem eu de multă vreme.

Cînd, ce să vezi, a doua oară a mers într-adevăr mai bine, ba chiar dansul a început să-mi facă plăcere, așa încît la sfîrșitul orei, Hermina a afirmat că acum știam să dansez foxtrot. Dar cînd de aici a tras concluzia că mîine va trebui să merg la restaurant și să dansez cu ea, m-am speriat cumplit, refuzînd cu vehemență. Însă ea mi-a reamintit cu răceală de jurămîntul meu de a o asculta și mi-a poruncit să vin să luăm ceaiul mîine la Hotelul Balances.

În seara aceea am rămas acasă, voiam să citesc, dar nu reușeam. Mi-era teamă de ziua de mîine; mă îngrozea ideea că eu, un om ciudat, bătrîn, timid și sentimental urmam nu numai să pășesc într-unul din locurile acelea searbede, moderne, unde se bea ceai, se dansează și se ascultă muzică de jazz, ci să mă mai și arăt acolo printre oameni străini în postura de dansator, cu toate că nu știam încă să dansez ca lumea. Trebuie să recunosc că am rîs de mine însumi și că mi-a fost rușine de ce fac în momentul în care, rămas singur în liniștita mea odaie de studiu, am întors aparatul, punîndu-l apoi să meargă și repetînd fără zgomot, încălțat numai în șosete, pașii de foxtrot.

A doua zi, la Hotelul Balances cînta o mică orchestră, se servea ceai și whisky. Am făcut o tentativă de corupție, punîndu-i dinainte Herminei niște prăjituri și invitînd-o să bem o sticlă de vin bun, dar ea a rămas neclintită.

– Azi n-ai venit aici ca să te distrezi. Ai lecție de dans.

A trebuit să dansez cu ea de două-trei ori, iar în acest răstimp mi-a făcut cunoștință cu saxofonistul, un bărbat negricios, frumos, tînăr, originar din Spania sau din America de Sud și care, după spusele ei, știa să cînte la toate instrumentele și să vorbească toate limbile pămîntului. Acest *señor* făcea impresia că este o foarte bună cunoștință de-a Herminei, un prieten al ei, în fața lui se aflau două saxofoane de mărimi diferite, la care el cînta alternativ, pe cînd cu ochii lui negri, neastîmpărați, scruta cu atenție și amuzament pe cei care dansau. Spre uimirea mea, simțeam față de acest muzicant inofensiv și drăguț, un fel de gelozie, dar nu era o gelozie din dragoste, căci între mine și Hermina nu putea fi vorba de așa ceva, ci mai mult o gelozie abstractă, născută din prietenie, și asta pentru faptul că nu mi se părea să merite interesul și predilecția, ba chiar admirația pe care fata le manifesta față de el. Poftim cu ce oameni bizari sînt nevoit să fac cunoștință, mi-am spus mîhnit.

Apoi Hermina a fost invitată la dans de cîteva ori la rînd, eu am rămas să-mi beau ceaiul singur, ascultînd muzica, acel gen de muzică pe care pînă nu de mult nu puteam să-l sufăr. Doamne Dumnezeule, mi-am zis, iată, sînt nevoit să mă las introdus aici și să devin de-al casei, în lumea aceasta care îmi este atît de străină, atît de nesuferită, lume pe care am evitat-o pînă acum cu atîta grijă și am disprețuit-o atît de profund, lumea unor pierde-vară, a amatorilor de amuzamente, lumea plată și plină de clișee a măsuțelor cu blat de marmură, a muzicii de jazz, a cocotelor, a comis-voiajorilor! Mi-am sorbit ceaiul mohorît, uitîndu-mă fix la mulțimea aceea semieleganță. Privirile mi-au fost atrase de două fete frumușele, care dansau foarte bine și la care mă uitam cu admirație și invidie, căci alunecau cu mișcări elastice, grațioase, vioaie și sigure.

Iată însă că Hermina reveni și își exprimă nemulțumirea față de mine. Doar nu venisem aici, m-a mustrat ea, ca să fac o asemenea mutră și să stau înțepenit la masă, dinaintea ceștii cu ceai, mai bine mi-aș lua inima în dinți și aș dansa. Cum, nu cunosc pe nimeni? Păi nici nu e nevoie. Oare să nu fi fost acolo nici o fată care să-mi placă?

I-am arătat-o pe una mai frumoasă, care stătea undeva aproape de noi, era încîntătoare în rochia ei drăgălașă de catifea, cu părul blond viguros, tăiat scurt, și cu brațele pline, feminine. Hermina a insistat să mă duc imediat la ea și să o invit. Am încercat să mă opun cu deznădejde.

– Bine, dar nu pot! i-am spus nefericit. Ei, dacă aș fi un tip tînăr, drăguț, atunci da! Dar așa, un nătărău bătrîn și anchilozat, care nici măcar nu știe să danseze – va rîde de mine!

Hermina m-a privit disprețuitoare.

– Dar dacă eu o să rîd de tine, firește că ți-e indiferent. Ce laș mai ești! Oricine se apropie de o fată riscă să se facă de rîs; asta e miza. Așadar, Harry, hai riscă, și în cel mai rău caz, fă-te de rîs – altfel n-o să mai am nici o încredere în supușenia ta.

Nu s-a lăsat înduplecată. Cu inima cuprinsă de neliniște m-am ridicat, îndreptîndu-mă spre frumoasa fată cînd muzica tocmai începea să cînte din nou.

– De fapt nu sînt liberă, mi-a spus ea, privindu-mă curioasă cu ochii ei mari, plini de prospețime, dar se pare că partenerul meu s-a încurcat dincolo, pe la bar. Ei, atunci haideți!

Am cuprins-o de mijloc și am făcut primii pași, încă mirîndu-mă că nu mă refuzase, ea și-a dat imediat seama cu cine are de-a face și a preluat conducerea. Dansa minunat, eram furat cu totul de dans, pentru cîteva clipe am uitat de mișcări obligatorii și de reguli, pur și simplu pluteam, simțindu-i șoldurile tari, genunchii care se mișcau rapid, mlădioși, m-am uitat la chipul tînăr, radios al partenerei mele și i-am mărturisit că astăzi dansam pentru prima oară în viața mea. Ea zîmbi și mă încurajă, răspunzînd privirilor mele încîntate și cuvintelor mele măgulitoare într-un mod minunat de mlădios, nu prin cuvinte, ci prin mișcări lente, fermecătoare, care ne apropiau tot mai mult, tot mai ispititor. Îmi țineam mîna dreaptă strîns în jurul taliei ei, îi urmam zelos și fericit mișcările coapselor, brațelor, umerilor, spre uimirea mea nu am călcat-o nici măcar o dată pe picioare, iar cînd muzica se termină ne-am oprit bătînd din palme pînă cînd dansul se repetă, iar eu am săvîrșit din nou plin de rîvnă, îndrăgostit și recules, același ritual.

Cînd dansul se termină, mult prea repede, frumoasa fată cu rochița de catifea s-a retras și dintr-odată am văzut-o lîngă mine pe Hermina, care ne privise tot timpul.

– Ei, ai observat ceva? zise ea rîzînd admirativ. Ai făcut cumva descoperirea că picioarele unei femei nu sînt la fel ca picioarele unei mese? Ei, bravo! Slavă Domnului, acum știi să dansezi foxtrot, mîine o să ne lansăm la boston, iar peste trei săptămîni are loc un bal mascat în saloanele Globus.

Era pauză, ne așezarăm și iată că de noi s-a apropiat frumosul și tînărul domn Pablo, saxofonistul, ne-a salutat din cap și s-a așezat lîngă Hermina. Se părea că îi este prieten foarte bun. Dar trebuie să mărturisesc că mie nu-mi plăcea deloc acest domn atunci, la prima noastră întîlnire. Era frumos, nimic de zis, frumos clădit și frumos la chip, însă n-am reușit să-i descopăr alte calități. Și talentul său de poliglot părea să fie mai mult o joacă, fiindcă de fapt el nu vorbea, arunca doar cuvinte precum „poftim“, „mulțumesc“, „desigur“, „firește“, „*hallo*“ și altele de genul acesta, pe care, ce-i drept, le știa în mai multe limbi. Nu, acest *señor* Pablo nu spunea mai nimic, acest drăguț *caballero* nu lăsa impresia că gîndește prea mult. Meseria lui era să cînte la saxofon în orchestra de jazz, profesia aceasta îl subjugase, o făcea cu dragoste și pasiune, iar uneori, în vreme ce cînta, bătea pe neașteptate din palme sau își permitea alte izbucniri de entuziasm, scoțînd sunete, cîntate cu voce tare, precum: „o, o, o, o, ha, ha, *hallo!*“ În rest, era limpede că existența lui nu avea nici un alt scop decît acela de a fi frumos, de a place femeilor, de a purta gulere și cravate după ultima modă și numeroase inele pe degete. Conversația cu el însemna că ședea cu noi, zîmbindu-ne, privindu-și ceasul de la mînă și învîrtindu-și țigări, lucru pe care îl făcea cu o dexteritate deosebită. Ochii lui negri, frumoși, de creol, buclele sale ca pana corbului nu ascundeau nici o urmă de romantism, nici un fel de probleme, nici un fel de gînduri – privit de aproape, semizeul acesta frumos și exotic se dovedea a fi un tînăr vesel și nițeluș cam alintat, cu maniere plăcute și atîta tot. Am vorbit cu el despre instrumentul său și despre coloritul muzicii de jazz, iar el a trebuit să recunoască faptul că avea de-a face cu un vechi iubitor și cunoscător al muzicii. Dar nu s-a lăsat atras deloc în discuție și în vreme ce eu, din politețe față de el sau, de fapt, față de Hermina, încercam să justific existența jazzului prin prisma teoriei muzicale, el zîmbea cu nevinovăție pe seama mea și a eforturilor mele și, probabil, nici nu-i trecea

defel prin gînd că înaintea și în afara jazzului mai existaseră și alte genuri de muzică. Era simpatic, da, simpatic și cuminte, zîmbea plăcut cu ochii lui mari și goi; dar între mine și el părea că nu există nici o punte de legătură – nimic din ceea ce el socotea, probabil, important și sfînt n-ar fi putut avea aceeași semnificație și pentru mine, ne trăgeam din continente diferite, vorbeam limbi care nu aveau în comun nici măcar un cuvînt. (Mai tîrziu, Hermina mi-a povestit însă niște lucruri ciudate. Mi-a povestit că, după discuția noastră, Pablo îi spusese că ea va trebui să se poarte cu foarte multă grijă cu un om atît de nefericit. Iar cînd îl întrebase cum ajunsese la o asemenea concluzie, el îi zisese: „Ah, sărmanul om. Privește-i ochii. Nu știe să rîdă.“)

După ce bărbatul cu ochi negri și-a luat rămas-bun, iar muzica a început din nou să cînte, Hermina s-a ridicat:

– Acum ai putea să dansezi și cu mine, Harry. Sau ți-a pierit cheful?

Dansam acum și cu ea ceva mai ușor, mai liber și mai vesel, chiar dacă nu mă simțeam tot așa de degajat și destins, ca atunci cînd dansasem cu cealaltă. Hermina m-a lăsat să conduc, urmîndu-mă cu delicatețe și ușor ca o petală de floare, și la ea descopeream și simțeam acum toate frumusețile care, ba se ofereau, ba dispăreau, și ea mirosea a femeie și a dragoste și dansul ei intona, cu delicatețe și intimitate, minunatul, atrăgătorul cîntec al sexualității – și totuși nu puteam să răspund la toate acestea în deplină libertate și cu veselie, nu puteam să uit pe deplin de mine însumi, lăsîndu-mă absorbit de dorință. Hermina îmi era prea apropiată, îmi era camarad, soră, era la fel ca mine, semăna cu mine însumi și semăna și cu Hermann, prietenul meu din tinerețe, visătorul, poetul, tovarășul înflăcărat al exercițiilor și aventurilor mele spirituale.

– Știu, mi-a spus ea mai tîrziu după ce îi vorbisem despre toate aceste lucruri, știu foarte bine. Eu tot am să te fac să te îndrăgostești de mine, dar nu e nici o grabă. Deocamdată sîntem camarazi, sîntem niște oameni care speră să se împrietenească, fiindcă și-au dat seama că se cunosc reciproc. Eu îți arăt micul meu teatru, te învăț să dansezi și să te amuzi, și să te prostești și tu puțintel, iar tu îmi dezvălui gîndurile și o parte din cunoștințele tale.

– Ah, Hermina, dar eu nu prea am ce să-ți dezvălui ție, tu știi mai multe lucruri decît mine. Ce ființă stranie mai ești și tu, fată dragă! Mă înțelegi și mă întreci în toate privințele. Însemn eu, oare, ceva pentru tine? Oare nu te plictisesc?

Ea își plecă privirea întunecată în pămînt.

– Nu-mi place să te aud vorbind așa. Gîndește-te la seara aceea cînd ai apărut în calea mea distrus și deznădăjduit, chinuit și însingurat, și cînd ai devenit camaradul meu! Oare de ce crezi că te-am putut recunoaște și înțelege atunci?

– De ce, Hermina? Spune-mi!

– Pentru că sînt ca tine. Pentru că sînt singură întocmai ca tine și sînt la fel de puțin în stare să iubesc și să iau în serios viața, oamenii și pe mine însămi. Întotdeauna există și cîțiva oameni de soiul acesta, care cer totul de la viață, împăcîndu-se greu cu prostia și duritatea ei.

– Ei, tu! am exclamat eu profund uimit. Te înțeleg, camarade, nimeni nu te înțelege așa ca mine. Și cu toate acestea ești pentru mine o enigmă. Trăiești ca și cum te-ai juca, ai acest minunat dar de a te bucura în fața lucrurilor și a plăcerilor mărunte, deții o adevărată artă de a te descurca în viață. Cum de e posibil ca ea să-ți provoace suferință? Cum se face că ești deznădăjduită?

– Nu sînt deznădăjduită, Harry. Dar, vai, am avut de suferit atît de mult de pe urma vieții. Te miri că nu sînt fericită, doar știu să dansez, nu-i așa, mă mișc destul de ușor la suprafața vieții. Iar eu, prietene, mă mir că tu ești atît de decepționat de viață, deși te afli ca la tine acasă în sfera celor mai frumoase și mai profunde lucruri, în sfera spiritului, a artei, a gîndirii! De aceea ne-am simțit atrași unul spre celălalt, de aceea sîntem frați. Eu am să te învăț să dansezi, să te joci și să zîmbești, fără ca totuși să fii mulțumit. Eu am să învăț de la tine cum să gîndesc și să

știu, fără ca totuși să fiu fericită. Îți dai seama că noi amîndoi sîntem odraslele diavolului?

– Da, așa este. Diavolul este spiritul, iar noi sîntem nefericitele sale odrasle. În căderea noastră ne-am desprins de natură, rămînînd suspendați în vid. Dar iată că îmi aduc aminte de un lucru: în tratatul acela despre lupul de stepă, de care ți-am pomenit, se spune că Harry își imaginează doar că ar avea un suflet sau două, că s-ar compune dintr-o personalitate sau două. Căci fiecare om, scrie acolo, se compune, de fapt, din zece, dintr-o sută, din o mie de suflete.

– Îmi place foarte mult ce spui, exclamă Hermina. Latura ta spirituală, de exemplu, este foarte dezvoltată, în schimb ai rămas mult în urmă într-o mulțime de mici meșteșuguri ale vieții. Harry gînditorul are o sută de ani, dar Harry dansatorul a împlinit abia o jumătate de zi. Iată, pe acesta trebuie să-l ajutăm noi să se dezvolte mai mult, pe el și pe ceilalți frățiori ai săi care sînt la fel de mici, de prostuți și de necopți ca și el.

Mă privea zîmbind. Și mă întrebă încet, cu o voce schimbată:

– Dar Maria ți-a plăcut?

– Maria? La cine te referi?

– La cea cu care ai dansat. E o fată frumoasă, o fată foarte frumoasă. Te-ai îndrăgostit nițeluș de ea, după cîte mi-am putut da seama.

– O cunoști?

– Da, ne cunoaștem destul de bine. Te interesează cumva?

– Mi-a plăcut și m-am bucurat că a arătat atîta înțelegere pentru felul în care dansam.

– Ei, oare asta să fie totul? Ar trebui să-i faci puțină curte, Harry. E foarte drăguță și dansează atît de bine, iar tu te-ai și îndrăgostit de ea. Îți prevăd succes.

– Ah, dar n-am asemenea ambiții.

– De data asta minți puțintel. Știu, pe undeva prin lume există o ființă, iubita aceea a ta, te vezi cu ea o dată la șase luni, și atunci vă mai și certați. Este foarte drăguț din partea ta că vrei să-i rămîi credincios acestei prietene ciudate, dar dă-mi voie să nu iau povestea prea în serios! În general, te suspectez că tu iei iubirea îngrozitor de în serios. N-ai decît, n-ai decît să iubești în felul tău, la modul ideal, cît poftești, e treaba ta, eu n-am nici un motiv să-mi bat capul din pricina asta. Dar trebuie să-mi bat capul ca tu să înveți ceva mai bine micile și ușoarele meșteșuguri și jocuri ale vieții, în domeniul ăsta eu sînt profesoara ta și am să-ți fiu o profesoară mai bună decît a fost ideala ta iubită, de lucrul ăsta poți fi sigur! Ai mare nevoie să te culci și tu o dată cu o fată drăguță, lupule de stepă.

– Hermina, am exclamat eu chinuit, uită-te la mine, sînt un om bătrîn!

– Ba nu ești decît un băiețandru. Și așa cum ai fost prea comod ca să înveți să dansezi pînă în clipa în care aproape că era prea tîrziu, la fel ai fost prea comod ca să înveți să iubești. O, prietene, te pricepi cum nu se poate mai bine să iubești la modul ideal și tragic, n-am nici o îndoială, meriți tot respectul! Dar acum ai să înveți să iubești și într-un fel mai firesc și mai omenesc. Începutul l-ai făcut deja, în curînd o să-ți vină rîndul să treci la fapte. Ei, dar mai întîi să înveți bostonul, o să începem mîine. Vin la ora trei. Apropo, ce părere ai de muzica de aici?

– Excelentă.

– Vezi, și ăsta este un progres, ai mai învățat ceva. Pînă acum nu puteai să suferi muzica asta de dans și de jazz, socoteai că nu e suficient de serioasă și de profundă, iar acum ai văzut că nu e deloc nevoie să o iei în serios, dar că poate fi foarte plăcută și fermecătoare. De fapt, fără Pablo, orchestra întreagă n-ar face doi bani. El o conduce și o însuflețește.

Așa cum gramofonul strica aerul de asceză spirituală din odaia mea de studiu, cum dansurile americane invadaseră ca un corp străin lumea rafinată a muzicii mele, tulburînd-o, ba chiar nimicind-o, tot astfel viața pe care, pînă atunci, mi-o delimitasem și mi-o etanșasem cu atîta strictețe era invadată acum din toate părțile de lucruri noi, înfricoșătoare, nimicitoare. Tratatul despre lupul de stepă și Hermina aveau dreptate cu teoria lor

despre miile de suflete, căci zilnic se iveau în mine, pe lîngă cele vechi, alte cîteva suflete noi, ridicînd pretenții, ridicînd tonul, iar eu vedeam acum ca într-o imagine clară personalitatea mea dinainte în toată nebunia ei. Dădusem o atenție exagerată celor cîteva calități și deprinderi în care, întîmplător, excelam, compunîndu-mi imaginea unui anume Harry și trăind viața unui anume Harry care, de fapt, nu era nimic altceva decît un specialist foarte rafinat, un savant în ale poeziei, muzicii și filozofiei – iar tot restul persoanei mele, un întreg haos de însușiri, instincte, năzuințe, îl resimțisem ca pe ceva supărător și îi atribuisem numele de lup de stepă.

Dar renunțarea la nebunia mea, descompunerea personalității mele nu erau cîtuși de puțin numai o aventură plăcută și amuzantă, dimpotrivă, adesea erau de o amărăciune dureroasă, adesea îmi deveneau aproape insuportabile. Gramofonul răsuna deseori de-a dreptul diabolic în mijlocul unei ambianțe în care totul fusese aranjat pe alte tonalități. Iar uneori, cînd îmi dansam *onestep*-urile printre figurile tuturor acelor mondeni și panglicari adunați în vreunul dintre restaurantele la modă, aveam impresia că trădez tot ceea ce-mi fusese mai de preț și mai sfînt în viață. Dacă Hermina m-ar fi lăsat singur măcar opt zile, aș fi renunțat foarte curînd la tentativa aceasta obositoare și caraghioasă de a duce un trai de om modern. Dar Hermina era mereu în preajma mea; cu toate că nu o vedeam în fiecare zi, ea mă ținea sub observație, mă conducea, mă păzea și mă judeca fără încetare – îmi citea pe chip, surîzînd, pînă și furibundele mele gînduri de revoltă și de renunțare.

Odată cu nimicirea progresivă a ceea ce mai înainte numisem personalitatea mea, începusem să înțeleg de ce, în ciuda întregii mele deznădejdi, a trebuit să mă tem atît de groaznic de moarte, și începusem să-mi dau seama că și această stupidă și rușinoasă spaimă în fața morții a reprezentat o bucată bună din vechea mea existență amăgitoare de burghez. Domnul Haller cel de pînă acum, autorul talentat, cunoscătorul lui Mozart și Goethe, autorul unor reflecții acceptabile asupra metafizicii artei, asupra geniului și tragismului, asupra omeniei, anahoretul melancolic închis în celula sa ticsită cu cărți, era supus acum la orice pas autocriticii, iar sentințele erau toate, dezastruoase. Domnul Haller, omul acesta talentat și interesant predicase, e drept, rațiunea și omenia și protestase împotriva războiului, dar nu s-a lăsat pus la zid și împușcat în timpul războiului, așa cum ar fi trebuit să i se întîmple drept consecință a modului său de gîndire, ci găsise un mod anume de a se adapta, firește, un mod extrem de decent și de nobil, care, totuși, nu reprezenta nimic altceva decît un compromis. De asemenea, era dușmanul puterii și al exploatării, însă își depusese la bancă mai multe hîrtii de valoare de la cîteva întreprinderi industriale, din dobînzile cărora se hrănea fără nici un fel de mustrări de conștiință. La fel stăteau lucrurile în toate celelalte privințe. Harry Haller se travestise în chip minunat într-un idealist care disprețuia lumea, într-un sihastru melancolic și un profet morocănos, dar în realitate, era un burghez, care credea că o viață ca a Herminei este detestabilă, care se supăra că-și pierde nopțile prin restaurante, că-și risipește talerii prin localuri, avea conștiința încărcată și nu aspira către eliberare și desăvîrșire, ci, dimpotrivă, năzuia fierbinte să se întoarcă la vremurile comodității de odinioară, cînd artificiile lui spirituale încă îl mai amuzau și îl făceau celebru. Tot așa cum cititorii de gazete, disprețuiți și ironizați de el, doreau să se revină la vremurile ideale de dinaintea războiului, pentru că le era mai comod așa, decît să tragă învățăminte din ceea ce le fusese dat să sufere. La dracu', acest domn Haller îți făcea greață! Și cu toate acestea, mă agățam de el sau de masca lui, care începuse deja să se descompună, de cochetăriile lui spirituale, de teama lui burgheză față de dezordine și hazard (domeniu din care făcea parte și moartea), și îl comparam, plin de ironie și invidie, pe noul Harry, cel care se înfiripa acum, pe acest diletant puțin sfielnic și caraghios al saloanelor de dans, cu imaginea de odinioară a lui Harry, imagine ideală și înșelătoare, în care el însuși descoperise între timp toate acele trăsături fatale care îl deranjaseră atît de mult atunci cînd, în casa profesorului,

privise gravura care îl reprezenta pe Goethe. Deoarece el, vechiul Harry, fusese la rîndul său un asemenea Goethe burghez, idealizat, un cavaler al spiritului cu privirea mult prea nobilă, măreția, spiritul și omenia străluciseră pe el ca briantina, fusese aproape impresionat de noblețea propriului suflet! La naiba, această imagine minunată se ciuruise rău de tot, idealul domn Haller se dezmembrase lamentabil! Arăta ca un demnitar care, atacat de niște hoți de stradă, rămăsese cu pantalonii rupți, și ar fi fost înțelept să învețe a juca rolul zdrențărosului, dar nu, el își purta zdrențele de parcă ar fi fost acoperite cu medalii, revendicîndu-și neîncetat, pe un ton plîngăreț, demnitatea pierdută.

Mă întîlneam deseori cu muzicantul Pablo, așa încît am fost nevoit să-mi schimb părerea despre el, fie și numai din cauză că Hermina îl îndrăgea atît de mult, căutînd să fie mereu în preajma lui. În mintea mea, Pablo nu era decît o nulitate drăguță, un frumușel cam plin de sine, un copil alintat și fără probleme, care suflă cu bucurie în trompeta lui de bîlci și poate fi influențat ușor dacă-l lauzi și îi dai o ciocolată. Dar Pablo nu mă întreba ce părere am despre el, nu-i păsa de ea, și nici de teoriile mele cu privire la muzică. Mă asculta politicos, cu amabilitate, zîmbind mereu, dar nu-mi dădea niciodată un răspuns ca lumea. Și totuși, se părea că îi trezisem interesul, era vizibilă strădania lui de a-mi fi pe plac, de a mă înconjura cu bunăvoință. Odată, cînd în timpul unei discuții în care, ca și în altele, nu ajunsesem la nici un rezultat, m-am simțit lezat și m-am exprimat aproape grosolan, el s-a uitat la mine nedumerit și trist, mi-a luat mîna stîngă și mi-a mîngîiat-o, apoi mi-a întins o cutiuță aurită cu un praf de tras pe nări, zicîndu-mi că o să-mi facă bine. Am întrebat-o din priviri pe Hermina, ea dădu din cap aprobator, am luat puțin și am tras pe nări. Într-adevăr, nu a trecut mult că m-am și înviorat, revenindu-mi; probabil că în praful acela fusese amestecat un pic de cocaină. Hermina îmi spuse că Pablo are multe leacuri de genul acesta pe care le obține pe căi tainice și pe care, ocazional, le pune la dispoziția prietenilor săi, fiind meșter

în combinarea și dozarea lor: leacuri pentru calmarea durerilor, pentru dormit, altele care te făceau să visezi, să te înveselești, să te îndrăgostești.

Odată l-am întîlnit pe stradă, lîngă chei, iar el mi se alătură fără să ezite. De data aceasta am reușit să-l determin să vorbească.

– Domnule Pablo, i-am spus în vreme ce el se juca cu un bastonaș subțire negru, sînteți prietenul Herminei și tocmai de aceea mă interesează persoana dumneavoastră. Totuși sînt nevoit să vă spun că nu prea sînteți omul care să încurajeze o discuție. Am încercat de mai multe ori să vorbesc cu dumneavoastră despre muzică – m-ar fi interesat să aud de la dumneavoastră o părere, o replică, o apreciere; dar nu ați catadicsit să-mi dați nici măcar un răspuns cît de laconic.

El a rîs din inimă și, de astă dată, nu a întîrziat să-mi răspundă, zicîndu-mi calm:

– Vedeți, după părerea mea nu are nici o importanță să se discute despre muzică. Eu nu vorbesc niciodată despre muzică. Și ce aș fi putut să răspund, oare, la cuvintele dumneavoastră inteligente și juste? Ați avut atîta dreptate în tot ceea ce ați spus. Dar vedeți dumneavoastră, eu sînt muzicant, și nu savant, și nu cred că în muzică are vreo importanță dacă ai dreptate sau nu. În muzică nu contează dacă ai dreptate, dacă ai gust, educație sau cîte și mai cîte de genul acesta.

– Bine, dar atunci ce contează?

– Contează să faci muzică, domnule Haller, să o faci cît mai bine și mai mult, și mai intens! Asta este, *monsieur*. Chiar de-aș avea în minte toate lucrările lui Bach și Haydn, și aș fi în stare să spun despre ele lucruri dintre cele mai inteligente, nimeni nu s-ar alege cu nimic din asta. Dar cînd pun mîna pe saxofon și cînt un shimmy săltăreț, fie bun, fie prost, el va reuși, totuși, să-i facă pe oameni să se bucure, strecurîndu-li-se în picioare și în sînge. Acesta este singurul lucru care contează. Priviți o dată într-un salon de dans la chipurile oamenilor în momentul în care, după o pauză prelungită, muzica se dezlănțuie din nou – cum le

sticlesc ochii, cum își scutură picioarele, cum încep să le rîdă chipurile! Iată în ce scop trebuie să faci muzică.

– Foarte bine, domnule Pablo. Dar nu există numai muzica senzuală, mai există și o muzică spirituală. Nu există numai aceea care se cîntă acum, pentru momentul de față, ci și muzica nemuritoare, care continuă să existe chiar atunci cînd nu este cîntată. Se poate ca cineva să stea culcat în pat, singur, și în mintea lui să se înfiripe o melodie din *Flautul fermecat* sau din *Patimile lui Matei*, muzica producîndu-se astfel fără ca vreun om să fi suflat în vreun flaut sau să fi atins vreo vioară.

– Firește, domnule Haller. Și *Yearning* sau *Valencia* sînt reproduse în fiecare noapte pe tăcute de mulți oameni singuratici și visători; pînă și cea mai săracă dactilografă are în minte ultimul *onestep* și, în biroul ei, bate la mașină ritmul lui. Aveți dreptate, toți acești oameni singuratici au muzica lor tăcută, și eu mă bucur că ea există, fie că e vorba de *Yearning*, de *Flautul fermecat* sau de *Valencia!* Dar de unde iau oamenii aceștia muzica lor solitară, tăcută? De la noi, muzicanții, căci ea trebuie să fie mai întîi cîntată și ascultată, trebuie să-ți intre în sînge, astfel încît orice om, întorcîndu-se acasă, în camera lui, să se poată gîndi la ea și să o viseze.

– De acord, i-am spus eu pe un ton rece. Și totuși nu se cuvine să-l punem pe Mozart pe aceeași treaptă cu cel mai recent foxtrot. Și nici nu vă poate fi indiferent dacă veți cînta oamenilor o muzică dumnezeiască și eternă sau o muzică ieftină, efemeră.

Sesizînd iritarea din glasul meu, pe chipul lui se așternu de îndată o expresie de bunătate, m-a mîngîiat drăgăstos pe braț, începînd să vorbească cu o blîndețe de necrezut.

– Ah, dragul meu domn, poate că în ceea ce privește treptele aveți deplină dreptate. Desigur, n-am nimic împotrivă ca dumneavoastră să așezați operele lui Mozart și Haydn și *Valencia* pe orice treaptă vă place! Mie îmi este totuna, eu nu mă pronunț în legătură cu treptele, nimeni nu mă întreabă despre așa ceva. S-ar putea ca Mozart să fie cîntat și peste o sută de ani,

iar *Valencia* nici chiar peste doi – eu cred că putem lăsa liniștiți treaba asta în seama lui Dumnezeu, căci el este drept și ține în mîinile sale durata vieții fiecăruia dintre noi, inclusiv pe aceea a oricărui vals și a oricărui foxtrot, el va face cu siguranță ceea ce este bine. Însă noi, muzicanții, trebuie să facem ceea ce avem noi de făcut, adică să ne facem datoria, să îndeplinim sarcina noastră: trebuie să facem muzica pe care și-o doresc oamenii într-un moment anume, trebuie să cîntăm cît mai bine, cît mai frumos și cît mai impresionant posibil.

Oftînd m-am dat bătut. Cu omul acesta nu era chip să o scoți la capăt.

În anumite momente se învălmășeau într-un chip straniu lucruri vechi și noi, durerea și plăcerea, teama și bucuria. Mă simțeam cînd în al nouălea cer, cînd în infern, de cele mai multe ori aveam sentimentul că mă aflu în același timp în ambele locuri. Fostul Harry și noul Harry trăiau cînd certîndu-se amarnic, cînd împăcîndu-se unul cu celălalt. Uneori, Harry cel bătrîn părea că pierise definitiv, își dăduse duhul și fusese îngropat, apoi, dintr-odată, se ridica iarăși, comandînd, tiranizînd și știind el totul mai bine, așa că noului, micului, tînărului Harry îi era rușine, tăcea și se lăsa înghesuit la perete. Alteori, Harry cel tînăr îl apuca pe Harry cel bătrîn de grumaz, strîngîndu-l fără milă, încît se auzeau gîfîielile unei lupte pe viață și pe moarte, iar gîndurile alergau din nou spre tăișul briciului.

Deseori mă loveau simultan valurile suferinței și ale fericirii. Un astfel de moment a fost și atunci cînd, la cîteva zile după prima mea încercare de a dansa în public, am intrat seara în dormitor și, spre nețărmurita mea uimire, stupoare, groază și încîntare, am găsit-o pe frumoasa Maria în patul meu.

Dintre toate surprizele pe care mi le făcuse Hermina pînă acum, aceasta era cea mai mare. Fiindcă nu mă îndoiam nici o clipă că ea era aceea care îmi trimisese o asemenea pasăre a paradisului. În acea seară făcusem o excepție și nu ieșisem cu Hermina în oraș, ci mă dusesem la dom, să ascult un concert bun de muzică bisericească veche – fusese o incursiune frumoasă și

plină de melancolie în viața mea de odinioară, pe cîmpia tinereții mele, pe tărîmurile idealului Harry. În spațiul gotic avîntat spre înalt al bisericii, ale cărei bolți articulate păreau că se clatină fantomatic, încolo și încoace, ca și cum ar fi prins viață în jocul celor cîteva lumini, ascultasem lucrări de Buxtehude, Pachelbel, Bach, Haydn, pășisem din nou pe vechile și îndrăgitele mele cărări, ascultasem din nou splendida voce a unei cîntărețe care interpretase ceva din Bach, o cîntăreață cu care întreținusem cîndva relații de prietenie și datorită căreia îmi fusese dat să am revelația unor spectacole extraordinare. Sonoritățile muzicii vechi, infinita ei demnitate și pietate redeșteptaseră în mine toată euforia, toată încîntarea și tot entuziasmul tinereții, ședeam trist și cufundat în gînduri în strana bisericii, fiind astfel iarăși, preț de o oră, oaspete în această lume nobilă, fericită în care, cîndva, mă simțisem ca la mine acasă. În timpul unui duet de Haydn îmi dăduseră dintr-odată lacrimile, n-am mai așteptat să se sfîrșească concertul, renunțînd să o mai revăd pe cîntăreață (o, cîte seri minunate petrecusem odinioară împreună cu ea după astfel de concerte!), am ieșit pe furiș din dom și m-am plimbat pe străzile învăluite de noapte, pînă mă cuprinse oboseala, în vreme ce, ici și colo, îndărătul ferestrelor unor restaurante, orchestrele de jazz interpretau melodiile vieții mele de acum. O, ce rătăcire nebunească, tulbure, pusese stăpînire pe viața mea!

În cursul acestei plimbări prin noapte am reflectat îndelung și asupra ciudatei mele legături cu muzica, dîndu-mi seama, încă o dată, că legătura aceasta pe cît de emoționantă, pe atît de fatală cu muzica, reprezenta destinul întregii spiritualități germane. În spiritul german domnește dreptul matern, legătura cu natura sub forma hegemoniei muzicii, o legătură pe care nici un alt popor nu a cunoscut-o vreodată. În loc să-i opunem rezistență bărbătește, în loc să ascultăm și să urmăm spiritul, logosul, cuvîntul, noi, oamenii spiritului, visăm cu toții la un limbaj fără cuvinte, care să exprime ceea ce nu poate fi rostit și să redea ceea ce nu poate fi înfățișat. În loc să cînte cît mai fidel și mai onest la instrumentul său, omul german, adept al spiritului, s-a revoltat în permanență împotriva cuvîntului și împotriva rațiunii, simțindu-se atras de muzică. Iar în muzică, în minunate și înălțătoare alcătuiri sonore, în minunate și nobile sentimente și stări sufletești, care n-aveau să fie transpuse vreodată în realitate, spiritul german s-a hipertrofiat, neglijîndu-și majoritatea adevăratelor sale îndatoriri. Noi, toți oamenii spiritului, nu ne-am simțit în largul nostru în sînul realității, i-am fost străini și inamici, așa că, din această cauză, spiritul a jucat un rol atît de deplorabil în realitatea noastră germană, în istoria noastră, în politica noastră, în opinia noastră publică. Ei, deseori m-a preocupat ideea aceasta, și uneori am simțit dorința furibundă să iau și eu parte o dată la modelarea realității, să fiu și eu cu adevărat activ și să-mi asum o responsabilitate anume, în loc să mă ocup doar de estetică și de artizanatul spiritual. Întotdeauna însă, sfîrșeam prin a mă resemna, prin a mă abandona fatalității. Domnii generali și marii industriași aveau perfectă dreptate: nu era nimic de capul nostru, al „oamenilor spiritului“, nu eram decît o adunătură de care te puteai lipsi oricînd, o adunătură străină de realitate, iresponsabilă, de palavragii spirituali. La dracu'! Unde-i briciul?

Bîntuit de asemenea gînduri și de ecourile muzicii, cu inima plină de tristețe și de un deznădăjduit dor de viață, de realitate, de un sens anume, de tot ceea ce era ireparabil pierdut, revenisem, în sfîrșit, acasă, urcasem scările, aprinsesem lumina în salon, încercînd în zadar să citesc ceva, mă gîndisem la întîlnirea de mîine seară, cînd trebuia să mă duc la barul Cécil, ca să beau whisky și să dansez, încît amărăciunea și mînia care puseseră stăpînire pe mine se îndreptau nu numai împotriva mea, ci și a Herminei. Cu toate că avea intenții bune și inimoase, cu toate că era o ființă minunată – Hermina ar fi trebuit să mă lase mai bine să pier atunci, decît să mă atragă spre ea, afundîndu-mă în lumea aceasta haotică, străină, strălucitoare, într-un joc în iureșul căruia eu nu voi fi niciodată altceva decît un intrus și unde tot ceea ce era mai bun în mine decădea năpădit de suferință!

Și astfel, trist, stinsesem lumina, trist pășisem în dormitor, trist începusem să-mi scot hainele, cînd un miros neobișnuit mi-a trezit nedumerirea; era un miros ușor de parfum și, privind împrejur, am văzut-o pe frumoasa Maria stînd culcată în patul meu, zîmbind puțintel jenată cu ochii săi mari, albaștri.

– Maria! am spus eu. Iar primul meu gînd a fost acela că gazda, dacă ar ști una ca asta, m-ar da afară imediat.

– Iată, am venit, spuse ea încet. Sînteți supărat pe mine?

– Nu, nu. Știu că Hermina v-a dat cheia. Deci, așa.

– O, văd că v-ați supărat. Plec de îndată.

– Nu, frumoasă Maria, rămîi. Numai că eu, în seara aceasta, sînt foarte trist, astăzi nu pot defel să fiu vesel, poate că mîine voi putea din nou.

Mă aplecasem puțin deasupra ei, cînd ea mi-a cuprins capul cu mîinile ei mari, puternice, și m-a tras în jos, sărutîndu-mă prelung. Apoi m-am așezat lîngă ea, pe pat, ținînd-o de mînă și rugînd-o să vorbească în șoaptă ca să nu ne audă cineva, și i-am privit fața frumoasă, netedă, culcată pe perna mea, străină și minunată ca o floare. Încet, îmi trase mîna și mi-o lipi de buzele ei, o vîrî sub pătură și o puse pe sînul ei cald, care se ridica liniștit în ritmul respirației.

– Nu-i nevoie să fii vesel, zise ea, Hermina mi-a spus de altfel că ești necăjit. Oricine poate să înțeleagă asta. Dar eu îți mai plac? Deunăzi, pe cînd dansam, erai foarte îndrăgostit.

Am sărutat-o pe ochi, pe gură, pe gît și pe sîni. Adineauri mă gîndisem cu amărăciune și reproș la Hermina. Acum însă, țineam în mîinile mele un dar al ei și îi eram recunoscător. Mîngîierile Mariei nu făceau să sufere în nici un fel muzica minunată pe care o ascultasem în ziua aceea, ci erau demne de ea, făcînd-o să-și găsească împlinirea. Am tras ușor pătura, dezvelind-o pe femeia aceea frumoasă, pînă cînd am ajuns să-i sărut picioarele. Cînd m-am întins lîngă ea, chipul ei de floare îmi zîmbea, atotștiutor și plin de bunătate.

În noaptea pe care am petrecut-o lîngă Maria n-am dormit decît puțin, dar adînc și bine, ca un copil. Iar între scurtele perioade de somn am sorbit din tinerețea ei veselă și frumoasă, aflînd în cîteva vorbe, schimbate pe șoptite, o mulțime de lucruri pe care merita să le știi despre felul de trai al ei și al Herminei. Știusem prea puțin despre genul acesta de oameni și despre traiul lor, numai la teatru îmi mai fusese dat să întîlnesc ocazional astfel de existențe, astfel de femei și de bărbați care pe jumătate erau artiști, pe jumătate, mondeni. Însă abia acum aruncam o privire fugară în intimitatea acestor vieți ciudate, de o stranie nevinovăție, de o stranie perversitate. Fetele acestea care, de cele mai multe ori, proveneau din familii sărace, erau mult prea inteligente și frumoase pentru a-și consacra viața întreagă unei meserii oarecare, plătită prost și lipsită de orice bucurie, așa că, după un timp oarecare, trăiau toate cînd dintr-o muncă temporară, cînd de pe urma grației și a drăgălășeniei lor. Din cînd în cînd ședeau timp de cîteva luni într-un birou, în fața mașinii de scris, deveneau pentru o vreme amantele unor petrecăreți înstăriți, căpătau bani de buzunar și cadouri, uneori își duceau traiul în blănuri, automobile și locuiau la Grand Hotel, alteori se adăposteau în mansarde, puteau fi convinse să accepte o căsătorie dacă li se făceau promisiuni avantajoase, fără să aibă, totuși, nici cel mai mic chef să se mărite. Unele dintre ele nu simțeau nici o plăcere cînd făceau dragoste, oferindu-și favorurile împotriva voinței lor și numai după ce se tîrguiseră pentru un onorariu cît mai substanțial. Altele, cele ca Maria, erau neobișnuit de talentate în ale dragostei, dornice de dragoste și aveau experiențe amoroase, de cele mai multe ori, cu ambele sexe; nu trăiau decît pentru dragoste și, pe lîngă prietenii oficiali care le plăteau, întrețineau de obicei și numeroase alte relații amoroase. Sîrguincioase și harnice, grijulii și ușuratice, inteligente și totuși cam necugetate, ele, păsărelele acestea duceau un trai pe cît de copilăresc, pe atît de rafinat; erau independente, nu se lăsau cumpărate de către oricine, așteptînd ceea ce le dăruiau norocul și vremea bună, fiind îndrăgostite de viață și totuși, cu mult mai puțin legate de ea decît oamenii cu obiceiuri burgheze, mereu gata să se ia după un prinț din basme pînă la castelul lui,

mereu pe jumătate conștiente că le aștepta cu siguranță un sfîrșit apăsător și trist.

Maria m-a învățat – în acea primă noapte minunată și în zilele care au urmat – multe lucruri, nu numai jocuri noi și încîntătoare care îți procurau o beție a simțurilor, ci și un nou mod de a înțelege, o nouă cunoaștere, un nou gen de dragoste. Universul localurilor de dans și de amuzament, al cinematografelor, barurilor și holurilor de hotel, care pentru mine, sihastrul estet, mai avea încă în el ceva ieftin, interzis și înjositor, reprezenta pentru Maria, pentru Hermina și pentru tovarășele lor universul în sine, el nu era nici bun, nici rău, nici demn de a fi jinduit, nici demn de a fi urît, în universul acesta înflorea scurta lor viață plină de dorințe, aici se simțeau ca la ele acasă, aici își cîștigaseră experiența. Le plăcea să bea șampanie sau să mănînce un platou cu specialități la grătar, la fel cum nouă ne place un compozitor sau un scriitor, și tratau un șlagăr de dans ori cîntecul sentimental, dulceag, al unui cîntăreț de jazz cu aceeași risipă de entuziasm, de trăire și de participare afectivă cu care noi întîmpinam un Nietzsche sau un Hamsun. Maria mi-a povestit despre Pablo, saxofonistul acela drăguț, vorbindu-mi despre un song american pe care acesta îl cînta uneori, iar relatarea ei respira atîta trăire interioară, atîta admirație și dragoste, încît m-a emoționat și m-a mișcat cu mult mai puternic decît extazul resimțit de un învățat oarecare, atunci cînd gustă din hrana aleasă și nobilă a artelor. Mă simțeam dispus să mă entuziasmez și eu, fără să țin cont de calitatea acelui song; cuvintele pline de afecțiune ale Mariei, privirea ei în care înflorea nostalgia au creat breșe largi în estetica mea. Cu adevărat, exista și o frumusețe anume, o frumusețe rară și aleasă care, în noblețea ei, mi se părea mai presus de orice controversă și îndoială, în punctul cel mai înalt situîndu-se Mozart, dar unde se afla granița inferioară? Noi, cunoscătorii și criticii, n-am iubit noi cu ardoare, în timpul adolescenței noastre, niște opere de artă și niște artiști care astăzi ne apar îndoielnici și funești? Nu ni se întîmplase oare așa ceva cu Liszt, cu Wagner, ba unora chiar cu Beethoven? Emoția copilărească a Mariei față de songul acela american nu era și ea, oare, o trăire artistică la fel de pură, de frumoasă și, neîndoielnic, de înălțătoare ca emoția unui profesor oarecare față de Tristan sau ca extazul unui dirijor față de Simfonia a IX-a? Și toate acestea nu se potriveau oare ciudat de bine cu concepțiile domnului Pablo, dîndu-i dreptate?

Maria părea că-l iubește și ea foarte mult pe frumosul Pablo.

– Este un bărbat frumos, am zis eu, îmi place și mie foarte mult. Dar spune-mi, Maria, cum se face că pe lîngă el mă poți îndrăgi și pe mine, un tip plictisitor și bătrîn, nici pe departe drăguț, cu părul deja încărunțit, care nu se pricepe să cînte la saxofon și nu știe cîntece englezești de dragoste?

– Nu vorbi așa urît! mă certă ea. Este chiar foarte firesc. Și tu îmi placi, și tu ai în tine ceva drăguț, simpatic și deosebit, nu trebuie să fii altfel decît așa cum ești. Despre aceste lucruri nu se vorbește și nici nu se cere socoteală. Uite, cînd mă săruți pe gît sau pe ureche, simt că mă îndrăgești, că îți plac; tu știi să săruți așa, parcă puțin sfielnic, iar lucrul acesta îmi spune: „Te place, îți este recunoscător pentru faptul că ești drăguță“. Lucrul acesta mie îmi place foarte, foarte mult. Pe urmă, la un alt bărbat îmi place tocmai contrariul, faptul că nu pare să-mi acorde prea multă importanță și că mă sărută de parcă mi-ar face un hatîr.

Iarăși am adormit. Iarăși m-am trezit, fără să-mi fi desprins brațele din jurul acestei flori frumoase, atît de frumoase.

Dar, ce ciudat! – floarea aceasta frumoasă rămînea totuși mereu un dar pe care mi-l făcuse Hermina! Îndărătul ei se afla în permanență cealaltă, ascunsă parcă sub o mască! Iar din cînd în cînd, îmi aduceam aminte dintr-odată de Erika, de iubita mea răutăcioasă, de sărmana mea prietenă, rămasă acum departe. Nu era defel mai puțin frumoasă decît Maria, chiar dacă nu era atît de înfloritoare și de liberă, și nici atît de îndemînatică în arta dragostei, iar imaginea ei îmi apăru pentru o clipă dinainte, limpede și dureroasă, dragă mie și implicată profund în destinul meu, apoi se cufundă din nou în somn, în uitare, în depărtări ce-mi inspirau puțină tristețe.

Și astfel, în noaptea aceasta frumoasă, dulce, mi se perindară prin minte multe imagini din viața mea, trăită atîta timp în deșertăciune și sărăcie, fără nici un fel de imagini. Acum, cînd Eros pusese stăpînire pe mine ca într-o vrajă, ele țîșniră din abundență, ca dintr-un izvor profund, iar inima mea își opri bătăile pentru cîteva clipe, de încîntare și de tristețe, văzînd cît de bogată fusese galeria de tablouri a vieții mele, cît de înalt și de încărcat de stele eterne și de constelații fusese sufletul sărmanului lup de stepă. Copilăria și mama priveau spre mine pline de gingășie și transfigurate, ca un masiv muntos pierdut în depărtarea albastră, corul prieteniilor mele răsuna strident, limpede, începînd cu incredibilul Hermann, fratele de suflet al Herminei; parcă plutind veneau spre mine, parfumate și nepămîntești, precum nuferii înfloriți din umezeala apei, imaginile numeroaselor femei pe care le iubisem, le dorisem și le cîntasem, dar nu-mi fusese dat să ajung decît la cîteva dintre ele, străduindu-mă să-mi împletesc destinul cu al lor. Îmi apăru și soția mea, împreună cu care trăisem timp de cîțiva ani, care mă învățase ce este camaraderia, conflictul, resemnarea și față de care, în ciuda tuturor vicisitudinilor vieții, păstrasem în mine o încredere profundă, vie, pînă în ziua cînd, bolnavă și cu mintea rătăcită, mă părăsise, fugind cuprinsă dintr-odată de o revoltă sălbatică – și-atunci mi-am dat seama cît de mult trebuie că o iubisem, cît de multă încredere trebuie că îi acordasem, de vreme ce infidelitatea ei m-a putut lovi atît de greu, pentru tot restul vieții mele.

Imaginile – sute și sute, cu și fără nume – existau toate iarăși, urcau proaspete și noi din fîntîna acestei nopți de dragoste, iar eu știam iarăși un lucru pe care, în starea mea mizerabilă, îl uitasem demult, anume că ele reprezentau averea și valoarea existenței mele, dăinuiau indestructibile, erau experiențe de viață preschimbate în stele, iar eu puteam să le uit, dar nicidecum să le nimicesc, șirul lor desena traiectoria vieții mele și strălucirea lor astrală însemna valoarea ei indestructibilă. Viața mea fusese căznită, nefericită, o apucase pe căi greșite, mă condusese spre renunțare și negare, prinsese izul amar al esenței oricărui destin omenesc, în schimb fusese bogată, mîndră și bogată, regească pînă și în momentele ei cele mai mizerabile. Chiar de-ar fi fost să-mi irosesc în chipul cel mai jalnic toată bucățica de drum ce-mi mai rămăsese de parcurs pînă la dispariție, sîmburele acestei vieți rămînea plin de noblețe, avea un chip și o calitate anume, nu alergasem după cîteva parale, ci năzuisem către cerul înstelat.

S-a scurs o bună bucată de vreme de atunci, s-au întîmplat și s-au schimbat multe, nu-mi mai amintesc decît puține amănunte din noaptea aceea, cîteva cuvinte pe care le-am schimbat între noi, cîteva gesturi și fapte pline de gingășia iubirii, cîteva momente, astral de luminoase, ale trezirii din somnul greu în care căzusem epuizați de dragoste. Dar în noaptea aceea, viața mea mă privise din nou, pentru prima oară de la începutul perioadei mele de declin, cu ochi neîndurător de strălucitori, în noaptea aceea m-am pătruns din nou de adevărul că întîmplarea era sinonimă cu destinul și că noianul acela format din ruinele existenței mele purta însemnul unui fragment divin. Sufletul meu respira iarăși, ochiul meu vedea iarăși și, în anumite clipe, simțeam cu ardoare că nu trebuia decît să strîng laolaltă tot universul acela de imagini dispersate, că nu trebuia decît să înalț viața mea de lup de stepă, viața lui Harry Haller, ca pe un tot unitar, la altitudinea unei imagini, pentru a pătrunde eu însumi în lumea imaginilor și a deveni nemuritor. Nu era, oare, acesta sensul din perspectiva căruia viața fiecărui om însemna un avînt și o încercare?

Dimineață, după ce mi-am împărțit micul dejun cu Maria, a trebuit să o scot din casă pe furiș, ceea ce mi-a și reușit. Și în aceeași zi, am închiriat, special pentru noi doi, într-un cartier apropiat, o cămăruță în care urma să ne întîlnim.

Mînată de simțul datoriei, Hermina, profesoara mea de dans, n-a omis să-și facă apariția, iar eu a trebuit să învăț bostonul. Era severă și neînduplecată, nu m-a scutit nici de o singură lecție, căci rămăsese hotărît să merg cu ea la următorul bal mascat. Mă

rugase să-i dau bani ca să-și facă un costum despre care nu voia să-mi dea vreo lămurire. Mi-a interzis în continuare să o vizitez sau măcar să aflu unde locuia.

Perioada de aproximativ trei săptămîni de dinaintea balului mascat a fost neobișnuit de frumoasă. Mi se părea că Maria era prima iubită adevărată pe care o avusesem pînă atunci. Femeilor pe care le iubisem le-am pretins întotdeauna spirit și cultură, fără să fi băgat vreodată bine de seamă că pînă și femeia cea mai spirituală și relativ cultă nu era niciodată în rezonanță cu logosul din mine, ci i se opunea; mergînd să mă întîlnesc cu o femeie, luam cu mine problemele și gîndurile mele și mi s-ar fi părut cu totul imposibil să iubesc mai mult de o oră o fată care nu citise o carte, care habar nu avea ce înseamnă lectura și n-ar fi putut să deosebească un Ceaikovski de un Beethoven. Maria n-avea cultură, ea n-avea nevoie de asemenea căi ocolite și universuri-surogat, toate problemele ei derivau nemijlocit din simțuri. Arta și menirea ei constau în a obține, pe cît de mult posibil, fericirea simțurilor și a dragostei, folosindu-se de senzualitatea cu care fusese înzestrată, de linia deosebită a trupului, de culorile, de părul ei, de vocea, de pielea, de temperamentul ei, astfel încît, la fiece mîngîiere meșteșugită, la fiece mlădiere a rotunjimilor ei, la fiece suavă fremătare a trupului, să găsească și să provoace ca printr-o vrajă la cel cu care juca jocul iubirii un răspuns, o înțelegere și ecoul viu care să o facă fericită. Încă de la acel prim dans timid cu ea simțisem aceasta, bănuisem parfumul unei senzualități geniale, încîntătoare și deosebit de cultivate, care mă fermecase. Firește, nu era nicidecum o întîmplare că atotștiutoarea Hermina mi-o pusese în brațe pe Maria. Parfumul și toată făptura ei răspîndeau un aer primăvăratic, de trandafir.

Nu aveam norocul să fiu amantul unic sau preferat al Mariei, eram unul dintre mai mulți. Deseori nu avea timp pentru mine, din cînd în cînd, cîte o oră după-amiaza, rareori o noapte întreagă. Nu voia să ia nici un ban de la mine, căci cea care o manevra din umbră era, firește, Hermina. În schimb, accepta cu plăcere cadouri, iar dacă îi dăruiam, să spunem, un mic portmoneu nou, din piele roșie, lăcuită, atunci puteam să-i strecor în el și două, trei monezi de aur. De altfel, din pricina micuțului portofel roșu, Maria a rîs tare mult de mine! Era delicios, cu toate acestea nu era, totuși, decît o vechitură demodată, care zăcea nevîndută într-un magazin. În privința unor astfel de lucruri despre care, pînă acum, nu știusem și nu înțelesesem mai mult decît despre nu știu ce diabet al eschimoșilor, am învățat multe de la Maria. Mai întîi de toate am învățat că aceste mici jucării, aceste obiecte de modă și de lux nu sînt simple fleacuri și lucrușoare kitsch sau invenții ale unor fabricanți și comercianți avizi de bani, ci își au rațiunea lor de fi, sînt frumoase, diverse, alcătuind un mic – sau mai degrabă mare – univers de obiecte care nu urmăresc, toate, decît scopul unic de a sta în slujba dragostei, de a rafina simțurile, de a însufleți lumea înconjurătoare, scoțînd-o din mortala ei indiferență, dotînd-o în mod miraculos cu noi organe ale iubirii, de la pudră și parfum pînă la încălțămintea de dans, de la inel pînă la tabacheră, de la cataramă pînă la poșetă. Poșeta nu era poșetă, portofelul nu era portofel, florile nu erau flori, evantaiul nu era evantai, ci toate reprezentau materialul cu care se plămădea iubirea, magia, fascinația, toate nu erau decît soli, contrabandiști, arme, strigăte de luptă.

M-am gîndit adesea, căutînd să aflu pe cine iubea, de fapt, Maria. Cred că cel mai mult îl iubea pe tînărul saxofonist, pe Pablo cel cu ochii negri, plutitori și cu mîinile lungi, palide, nobile și melancolice. Aș fi zis că Pablo era un amant cam somnoros, răsfățat și pasiv, Maria însă m-a asigurat că, într-adevăr, se încălzea greu, dar că după aceea era mai tensionat, mai dur, mai viril și mai nesățios decît un boxer sau un jocheu. Și astfel am aflat și am ajuns să cunosc multe secrete, ba despre unul, ba despre altul, despre cîntărețul de jazz, despre un actor, despre anumite femei, despre fete și bărbați din anturajul nostru, știam acum secrete de tot felul, întrezărind, dincolo de suprafața lucrurilor, alianțe și animozități, fiind pus la curent și implicat

încetul cu încetul (tocmai eu, care fusesem în lumea aceasta un corp străin, rupt complet de toate cele). Am aflat multe și despre Hermina. Dar mai ales mă întîlneam acum deseori cu domnul Pablo, căci Maria îl iubea foarte mult. Din cînd în cînd ea aducea și unele dintre preparatele lui secrete, cîteodată îmi oferea și mie ocazia de a gusta din plăcerile acestea, iar Pablo îmi oferea întotdeauna serviciile sale cu un zel deosebit. Odată îmi spuse fără ocol:

– Sînteți atît de nefericit, asta nu-i bine, nu trebuie să fiți așa. Îmi pare rău. Fumați o țigară ușoară cu opiu.

Părerea mea despre acest om vesel, inteligent, copilăros și totuși impenetrabil se schimba în permanență, ne-am împrietenit și nu rareori luam și eu cîte puțin din preparatele lui. Îl amuza puțin felul în care mă îndrăgostisem de Maria. Odată a organizat o „petrecere“ în camera lui, la mansarda unui hotel situat într-un cartier mărginaș. Nu avea decît un scaun, Maria și cu mine a trebuit să stăm pe pat. El ne-a dat să bem un lichior minunat, misterios, combinat din trei sticluțe. Apoi, după ce am simțit că mă cuprinde o dispoziție foarte bună, ne-a propus cu o strălucire în ochi să celebrăm o orgie erotică în trei. Eu am refuzat pe loc, mi-era imposibil să fac așa ceva, dar am tras cu ochiul, o clipă, la Maria, ca să văd cum reacționează ea la propunerea aceasta și, cu toate că s-a declarat imediat de acord cu refuzul meu, am observat ardoarea din ochii ei și i-am simțit regretul că trebuie să renunțe. Pablo era dezamăgit că refuzasem, fără să se simtă însă, jignit.

– Păcat, spuse el, Harry are mult prea multe rețineri morale. Nu-i nimic de făcut. Ar fi fost totuși atît de frumos, foarte frumos! Dar am ceva în loc.

Ne-a dat fiecăruia să fumăm cîteva prize de opiu și, stînd nemișcați, cu ochii deschiși, am devenit martorii scenei pe care el ne-o sugera, iar Maria vibra de încîntare. Mai apoi, fiindcă nu mă simțeam prea bine, Pablo m-a întins în pat, mi-a dat cîteva picături dintr-un medicament și, în timp ce închisesem ochii pentru cîteva minute, am simțit pe fiecare pleoapă adierea unui sărut fugar. L-am primit, ca și cum aș fi crezut că mi-l dăruise Maria. Dar știam prea bine că mi-l dăduse el.

Iar într-o altă seară mi-a făcut o surpriză și mai mare. A apărut în locuința mea, spunîndu-mi că are nevoie de douăzeci de franci și rugîndu-mă să-i dau eu această sumă. Îmi oferea în schimb ca, în noaptea aceea, Maria să rămînă la dispoziția mea și nu a lui.

– Pablo, i-am spus eu speriat, nu-ți dai seama de ce spui. Cedarea iubitei în favoarea altuia pe bani reprezintă la noi lucrul cel mai reprobabil. Am să mă prefac că nu am auzit propunerea ta, Pablo.

M-a privit compătimitor.

– Nu vreți, domnule Harry. Bine. Întotdeauna vă creați singur dificultăți. Atunci puteți să nu dormiți în noaptea asta cu Maria, dacă preferați, dar dați-mi totuși banii, am să vi-i dau înapoi. Am neapărată nevoie de ei.

– În ce scop?

– Pentru Agostino – știți, mărunțelul acela de la vioara a doua. E bolnav de opt zile și nimeni nu se îngrijește de el, n-are nici o para chioară, iar acum mi s-au terminat și mie banii.

Din curiozitate și totodată pentru a mă autopedepsi puțin, m-am dus și eu cu el la Agostino, căruia Pablo îi adusese lapte și medicamente în cămăruța de la mansardă, unde acela stătea, o încăpere destul de mizerabilă; i-a aranjat patul și i-a aerisit camera, punîndu-i în jurul capului, cu dexteritate, o compresă potrivită, căci avea temperatură; Pablo făcu toate acestea cu rapiditatea, delicatețea și priceperea unei surori de caritate. În aceeași seară, l-am văzut cîntînd pînă în zori la barul City.

Deseori vorbeam cu Hermina, îndelung și detașat, despre Maria, despre mîinile, umerii și coapsele, despre felul ei de a rîde, de a săruta, de a dansa.

– Ți-a arătat și asta? m-a întrebat o dată Hermina, descriindu-mi un joc aparte al limbii în timpul sărutatului. Am rugat-o să mi-l arate chiar ea, dar m-a refuzat cu toată seriozitatea.

– Asta o să vină mai tîrziu, spuse, eu nu sînt, încă, iubita ta.

Am întrebat-o de unde cunoaște felul meșteșugit în care săruta Maria și alte asemenea lucruri deosebite, tainice, ale vieții ei, pe care numai un bărbat îndrăgostit de ea le putea ști.

– O, a exclamat ea, bine, dar noi sîntem prietene. Crezi, oare, că avem secrete una față de cealaltă? Am dormit deseori la ea și ne-am jucat un pic. Ei da, ai găsit o fată frumoasă mai pricepută decît altele.

– Eu cred totuși, Hermina, că mai aveți secrete una față de cealaltă. Sau i-ai povestit și despre mine tot ceea ce știi?

– Nu, astea sînt cu totul alte lucruri, pe care nu le-ar înțelege. Maria este o fată minunată, ai avut noroc, dar între tine și mine există lucruri de care ea nu are habar. I-am spus multe despre tine, firește, mult mai multe decît ți-ar fi convenit ție atunci – doar a trebuit să o ademenesc pentru tine! Dar așa cum te înțeleg eu, prietene, n-o să te înțeleagă nici Maria și nici o alta, niciodată. De la ea am avut și eu cîte ceva de învățat – în măsura în care te cunoaște Maria, te cunosc și eu. Te cunosc aproape la fel de bine, de parcă ne-am fi culcat deseori împreună.

Întîlnindu-mă din nou cu Maria, mi se păru ciudat și tainic să știu că o strînsese pe Hermina la piept la fel ca pe mine, că îi mîngîiase, îi sărutase, îi savurase și îi cercetase mîinile și picioarele, pielea și părul la fel ca pe ale mele. Relații și legături noi, indirecte, complicate, mi se dezvăluiră acum, posibilități noi de a iubi și de a trăi, iar gîndul mi-a zburat la cele o mie de suflete din tratatul despre lupul de stepă.

În perioada aceea scurtă de timp care trecuse de cînd făcusem cunoștință cu Maria și pînă la marele bal mascat fusesem de-a dreptul fericit, cu toate acestea nu am avut nici o clipă sentimentul că îmi aflasem mîntuirea, că atinsesem beatitudinea, ci simțeam cu toată claritatea că toate acestea nu erau decît un prolog, ceva pregătitor, că toate mă împingeau înainte cu putere, că esențialul abia avea să urmeze.

Învățasem destul de bine să dansez, astfel încît mi se părea posibil să iau parte la balul despre care, pe zi ce trecea, se vorbea tot mai mult. Hermina avea un secret, rămînînd neclintită în refuzul ei de a-mi dezvălui costumația în care avea să apară. Îmi spunea că o voi recunoaște, desigur, iar dacă nu voi reuși, avea să mă ajute, însă înainte nu aveam voie să știu nimic. Ea personal nu manifesta nici o curiozitate față de planurile mele de costumare, iar eu am luat hotărîrea să nu mă costumez defel. Vrînd s-o invit la bal, Maria mi-a explicat că are deja un cavaler pentru această petrecere și într-adevăr, avea și biletul de intrare, așa că am constatat, cu oarecare dezamăgire, că va trebui să mă duc singur la petrecere. Era vorba de cel mai elegant bal mascat al orașului, organizat de lumea artistică, anual, în sălile Globus.

În acele zile n-am prea văzut-o pe Hermina, dar în ajunul balului m-a vizitat pentru cîteva clipe – a venit ca să-și ia biletul de intrare pe care i-l procurasem – stătea pașnic lîngă mine, în camera mea, și atunci am purtat o discuție care mi s-a părut foarte stranie și m-a impresionat profund.

– Iată, acum te simți, de fapt, destul de bine, spuse ea, dansul îți priește. Cine nu te-a mai văzut în ultimile patru săptămîni, nu te-ar mai recunoaște.

– Da, am încuviințat eu, de ani de zile nu m-am mai simțit atît de bine. Asta ți-o datorez ție, Hermina.

– O, cum, nu frumoasei tale Maria?

– Nu, pentru că pe ea tot tu mi-ai dăruit-o. E minunată.

– Ea este iubita de care aveai nevoie, lupule de stepă. Drăguță, tînără, voioasă, iscusită în ale dragostei, și n-o poți avea în fiecare zi. Dacă n-ar trebui să o împarți cu alții, dacă n-ar fi un musafir în trecere pe la tine, întotdeauna, lucrurile n-ar merge așa de bine între voi.

Da, a trebuit să admit și asta.

– Așadar, ai acum, de fapt, tot ceea ce-ți dorești?

– Da' de unde, Hermina. Am un lucru foarte frumos și încîntător, mare mi-e bucuria și mîngîierea. Sînt de-a dreptul fericit...

– Așa deci. Și ce mai vrei?

– Vreau mai mult. Nu mă mulțumesc să fiu fericit, nu sînt făcut pentru așa ceva, nu asta mi-e chemarea. Chemarea mea este contrariul acestei stări.

– Deci de a fi nefericit? Bine, dar ai avut parte de suficientă nefericire, pe vremea cînd nu te mai puteai întoarce acasă din cauza briciului.

– Nu, Hermina, lucrurile stau altfel. Recunosc că pe vremea aceea eram foarte nefericit. Dar era vorba de o nefericire prostească, sterilă.

– De ce?

– Pentru că dacă era altfel, n-ar fi trebuit să mă tem atît de moarte, de o moarte pe care mi-o doream totuși! Nefericirea de care am nevoie și pe care mi-o doresc arată altfel; ea trebuie să mă facă să sufăr cu lăcomie și să mor cu voluptate. Aceasta este nefericirea sau fericirea pe care o aștept.

– Te înțeleg. Că doar sîntem frați în privința asta. Dar ce ai împotriva fericirii pe care ai aflat-o în tovărășia Mariei? De ce nu ești mulțumit?

– N-am nimic împotriva acestei fericiri, o, nu, îmi este dragă, îi sînt recunoscător. Este frumoasă ca o zi cu soare într-o vară ploioasă. Dar presimt că nu poate să dureze. Fericirea aceasta este și ea sterilă. Mă mulțumește, dar nu mulțumirea este hrana care îmi trebuie mie. Ea îl adoarme pe lupul de stepă, îl face sătul. Dar nu este o fericire pentru care să mori.

– Așadar, moartea este inevitabilă, lupule de stepă?

– Cred că da! Sînt foarte mulțumit de fericirea mea, o mai pot suporta o vreme. Dar cînd fericirea îmi dă uneori cîte un răgaz de o oră, în care mă trezesc și mă apucă dorul, atunci dorul acesta al meu nu mă îndeamnă să păstrez pentru totdeauna această fericire, ci să sufăr din nou, de data aceasta însă mai frumos și nu atît de penibil ca mai înainte. Mi-e dor de suferințe care să mă pregătească și să mă convingă să-mi doresc moartea.

Hermina m-a privit duios în ochi, avea o privire întunecată, așa cum i se întîmpla cîteodată, pe neașteptate. Ce ochi minunați și înspăimîntători! Încet, căutîndu-și cuvintele și înșirîndu-le, unul cîte unul, spuse atît de încet, încît a trebuit să fac un efort ca să o pot auzi:

– Vreau să-ți spun astăzi ceva, un lucru pe care îl știu deja de multă vreme, și tu îl știi deja, dar probabil că nu ți l-ai spus nici măcar ție însuți. Îți voi spune acum ceea ce știu despre mine și despre tine, și despre destinul nostru. Tu, Harry, ai fost un artist și un gînditor, un om plin de bucurie și de credință, aflat necontenit în căutarea lucrurilor mărețe și eterne, mereu nemulțumit de tot ceea ce e drăgălaș și mărunt. Dar pe măsură ce viața te-a trezit și te-a făcut să descoperi cine ești, deznădejdea ta a crescut tot mai mult, te-ai afundat din ce în ce mai mult în suferință, în nesiguranță și disperare, pînă la gît, iar tot ceea ce cunoscuseși, iubiseși și admiraseși odinioară ca pe ceva frumos și sfînt, toată încrederea ta de odinioară în oameni și în înalta noastră predestinare, toate acestea n-au putut să-ți fie de nici un ajutor, pierzîndu-și orice valoare și sfărîmîndu-se în cioburi. Încrederea ta n-a mai avut aer să respire. Iar sufocarea este o moarte crudă. Nu-i așa, Harry? Nu-i acesta destinul tău?

Confirmam ceea ce spunea, dînd întruna din cap.

– Înlăuntrul tău sălășluia o imagine pe care ți-o făcuseși tu despre viață, o încredere, o cerință anume, erai gata de fapte, erai gata să suferi, să te sacrifici – pentru ca apoi, pas cu pas, să-ți dai seama că lumea nu cerea de la tine nici un fel de fapte și sacrificii sau ceva de genul ăsta, că viața nu e un poem eroic cu roluri de eroi și alte lucruri dintr-astea, ci un salon confortabil pentru oamenii cu obiceiuri burgheze, în care individul se declară pe deplin mulțumit dacă mănîncă și bea, dacă își soarbe cafeaua, dacă împletește ciorapi, joacă taroc și ascultă muzică la radio. Iar cine vrea altceva, purtînd în el însuși eroicul și frumosul, admirația pentru marii scriitori sau admirația pentru sfinți, nu-i decît un nebun și un fel de cavaler Don Quijote. Bine. Și mie mi s-a întîmplat ceva asemănător, prietene! Eram o fată foarte înzestrată, eram predestinată să trăiesc după un model superior, să fiu foarte severă cu mine

însămi, să îndeplinesc misiuni pline de demnitate. Puteam să iau asupră-mi un mare destin, să fiu soția unui rege, iubita unui revoluționar, sora unui om de geniu, mama unui martir. Iar viața nu mi-a permis decît să devin o curtezană, nu chiar de prost gust – însă nici drumul acesta nu mi-a fost ușor defel! Asta mi s-a întîmplat. A fost o vreme cînd eram deprimată, scotocind în mine însămi să-mi găsesc o vină. Îmi spuneam că, în definitiv, viața trebuie să aibă dreptate întotdeauna, iar dacă viața își bătuse joc de frumoasele mele visuri, atunci, îmi spuneam, înseamnă că visurile mele fuseseră prostești și neîndreptățite. Dar asta nu mi-a ajutat la nimic. Și cum aveam ochi buni și urechi bune și eram destul de curioasă din fire, m-am uitat cu atenție la așa-numita viață, la cunoscuții și vecinii mei, la mai mult de cincizeci de oameni și destine, și am văzut, Harry, că visurile mele fuseseră îndreptățite, de o mie de ori îndreptățite, la fel ca și ale tale. Era la fel de nedrept ca o femeie de felul meu să nu aibă nici o altă posibilitate de alegere decît de a îmbătrîni stupid, în sărăcie, dinaintea unei mașini de scris, în slujba unui om care cîștigă mulți bani, sau de a se căsători cu un asemenea om, de dragul banilor lui, sau de a ajunge un fel de tîrfă, era tot atît de nedrept ca un om ca tine să fie nevoit să recurgă, în singurătatea, timiditatea și deznădejdea sa, la un brici. Poate că mizeria mea a fost mai mult materială și morală, a ta mai mult spirituală – drumul însă a fost același. Crezi oare că nu pot să înțeleg de ce te temi de foxtrot, de ce îți repugnă barurile și ringul de dans, de ce ești adversarul muzicii de jazz și al tuturor acestor fleacuri? Ba înțeleg foarte bine, cum înțeleg și de ce te scîrbește politica, de ce te întristează pălăvrăgeala și agitația iresponsabilă a partidelor, a presei, de ce te apucă disperarea cînd te gîndești la război, la cel trecut ca și la cel care va urma, sau cînd vezi cum se gîndește, se citește și se construiește, ce muzică se cîntă, cum petrec, cum se instruiesc oamenii în ziua de azi! Da, lupule de stepă, ai dreptate, ai dreptate de mii de ori, și cu toate acestea va trebui să pieri. Pentru lumea de azi, care-i atît de simplă, de comodă și se mulțumește cu atît de puțin, tu ești prea pretențios și prea flămînd, ea te leapădă, pentru o asemenea lume tu dispui de o dimensiune în plus. Cine vrea să trăiască în ziua de azi și să se bucure de viața lui, nu trebuie să fie un om ca tine și ca mine. Celui care în loc de lălăiala unei flașnete cere muzică, în loc de distracție, bucurie, în loc de bani, suflet, în loc de o ocupație, muncă adevărată, în locul unui simplu joc, pasiune veritabilă, această lume drăgălașă de aici nu-i poate oferi nici un loc în care să se simtă ca la el acasă...

Privi în pămînt gînditoare.

– Hermina, am exclamat cu duioșie, ce ageri îți sînt ochii, sora mea! Și cu toate acestea, m-ai învățat foxtrotul! Dar ce vrei să spui, zicînd că oamenii ca noi, oamenii care au o dimensiune în plus, nu pot să trăiască aici? Care să fie cauza? Se întîmplă așa ceva numai în epoca noastră sau așa a fost dintotdeauna?

– Nu știu. Spre cinstea lumii, aș vrea să presupun că numai în epoca noastră, că e vorba doar de o boală, de o nenorocire de moment. Conducătorii depun eforturi serioase și eficace în vederea unui nou război, între timp noi, ceilalți, dansăm foxtrot, cîștigăm bani și mîncăm praline – într-o asemenea epocă se pare că lumea are un nivel destul de modest. Să sperăm că au fost și vor veni din nou vremuri mai bune, mai generoase, cu un orizont mai larg și mai profund. Dar nouă asta nu ne folosește la nimic. Sau poate că dintotdeauna a fost așa...

– Dintotdeauna așa ca astăzi? Dintotdeauna să fi fost numai o lume a politicienilor, a escrocilor, a chelnerilor și a petrecăreților, nici un strop de aer pentru oameni?

– Ei, nu știu, nimeni n-o știe. Dar e indiferent. Acum însă mă gîndesc, prietene, la artistul tău preferat, despre care mi-ai povestit uneori și din ale cărui scrisori mi-ai citit, la Mozart. Cu el cum a fost? Cine guverna lumea pe vremea lui, cine lua caimacul, cine dădea tonul și cine era mai important: Mozart sau afaceriștii, Mozart sau oamenii de duzină? Și cum a murit și cum a fost el îngropat? Și iată, cred că așa a fost dintotdeauna și că așa o să fie mereu, iar ceea ce în școli se numește „istorie universală“, trebuind învățată pe de rost – pentru propria

cultură – cu toți eroii, cu toate geniile, cu toate marile ei fapte și sentimente, nu este decît o înșelăciune inventată de profesori în scopuri didactice, astfel încît copiii să aibă o ocupație oarecare de-a lungul unor ani prevăzuți în acest scop. Dintotdeauna a fost așa și așa o să fie întotdeauna, timpul și lumea, banii și puterea aparținînd celor mărunți și mediocri, iar celorlalți, oamenilor adevărați, neaparținîndu-le nimic. Nimic în afară de moarte.

– Absolut nimic altceva?

– Ba da, eternitatea.

– Te referi la un nume, la gloria posterității?

– Nu, lup micuț, nu la glorie – ce valoare are, oare, așa ceva? Și crezi, oare, că toți oamenii cu adevărat autentici și desăvîrșiți au devenit celebri, fiind cunoscuți de generațiile care au urmat?

– Nu, firește că nu.

– Deci despre glorie nici nu poate fi vorba. Gloria nu există decît de dragul cunoștințelor ce se predau la școală, nu e decît o chestiune care îi privește pe profesori. De glorie nici nu poate fi vorba, o nu! Este vorba însă de ceea ce eu numesc eternitate. Pioșii o numesc împărăția lui Dumnezeu. Căci îmi spun: noi, toți oamenii aceștia care vrem mai mult, noi, cei bîntuiți de dor, cei care avem o dimensiune în plus, n-am putea trăi defel dacă în afara aerului acestei lumi n-ar mai exista și un alt aer pe care să-l respirăm, dacă în afară de timp n-ar mai exista și eternitatea care, iată, nu-i altceva decît tărîmul celor adevărați. Acestui tărîm îi aparțin muzica lui Mozart și poeziile marilor tăi poeți, lui îi aparțin sfinții care au săvîrșit minuni, care au murit ca martiri, dînd oamenilor un exemplu măreț. Dar tot eternității îi aparține și orice imagine a unei fapte adevărate, puterea oricărui sentiment adevărat, chiar dacă nimeni n-o cunoaște, chiar dacă nimeni n-o așterne pe hîrtie, pentru a o transmite lumii de mai tîrziu. În eternitate nu există lumea de mai tîrziu, ci numai lumea prezentă.

– Ai dreptate, am spus eu.

– Evlavioșii au avut cele mai multe cunoștințe despre aceste lucruri, a continuat ea gînditoare. De aceea, din ei s-au tras sfinții și ceea ce la ei se cheamă „comunitatea celor sfinți". Sfinții sînt adevărații oameni, frații apostoli ai Mîntuitorului. Toată viața noastră mergem pe drumul care urmează să ne ducă spre ei, cu fiecare faptă bună, cu fiecare gînd îndrăzneț, cu fiecare iubire. Comunitatea celor sfinți a fost reprezentată în epocile trecute de pictori pe fundalul unui cer de aur, strălucitor, frumos și învăluit de pace – ea nu înseamnă nimic altceva decît ceea ce, mai înainte, numisem „eternitate". Ea este împărăția de dincolo de timp și de aparențe. Iată, acolo e locul nostru, acolo ne putem simți și noi ca acasă, într-acolo ni se îndreaptă dorul inimii, lupule de stepă, iată de ce ne este nouă dor de moarte. Acolo îl vei găsi din nou pe Goethe al tău, pe Novalis și pe Mozart al tău, iar eu îi voi găsi pe sfinții mei, pe Christoffer, pe Philipp de Neri și pe toți ceilalți. Există foarte mulți sfinți care mai întîi au fost păcătoși înrăiți, chiar și păcatul poate fi un drum care să te ducă spre sfințenie, păcatul și viciul. O să rîzi, dar deseori mă gîndesc că poate și Pablo, prietenul meu, ar putea fi un sfînt deghizat. Ah, Harry, sîntem nevoiți să bîjbîim prin atîta noroi și absurditate pînă să ajungem acasă! Și n-avem pe nimeni care să ne călăuzească, singura noastră călăuză este dorul de casă.

Ultimele cuvinte le pronunțase, din nou foarte încet, în cameră se așternuseră liniștea și pacea, soarele apunea făcînd să sclipească literele aurite de pe cotoarele numeroaselor cărți din biblioteca mea. Cu palmele i-am cuprins Herminei capul, am sărutat-o pe frunte și mi-am apropiat obrazul de al ei, frățește, rămînînd o clipă astfel. Aș fi preferat să rămîn astfel și să nu mai ies astăzi în oraș. Dar Maria îmi promisese că ne vom întîlni în noaptea aceea, ultima dinaintea marelui bal.

Pe drum spre ea însă nu m-am gîndit deloc la Maria, ci numai la cele ce-mi spusese Hermina. Mi se părea că toate acestea nu erau gîndurile ei proprii, ci ale mele, gînduri pe care clarvăzătoarea femeie mi le citise și le sorbise, redîndu-mi-le

acum, așa încît luaseră formă și apăruseră în fața mea de parcă le-aș fi întîlnit pentru prima oară. În clipa aceea îi eram profund recunoscător, mai ales fiindcă formulase ideea eternității. Aveam nevoie de această idee, fără de care nu puteam nici să trăiesc, nici să mor. Astăzi prietena și profesoara mea de dans îmi dăruise iarăși sfîntul tărîm de dincolo, din afara timpului, lumea valorilor eterne, a substanței divine. M-am gîndit instinctiv la visul meu cu Goethe, la imaginea bătrînului înțelept care rîsese atît de neomenește și își permisese să glumească cu mine în felul nemuritorilor. Abia acum înțelegeam rîsul lui Goethe, rîsul nemuritorilor. Era lipsit de obiect acest rîs, era doar lumină, doar claritate, era ceea ce rămîne după ce un om adevărat a trecut prin suferințele, viciile, greșelile, pasiunile și neînțelegerile omenești, pătrunzînd în eternitate, în spațiul cosmic. Iar „eternitatea“ nu era nimic altceva decît mîntuirea de timp, nu era, într-un fel, decît revenirea acestuia la inocență, remetamorfozarea lui în spațiu.

Am căutat-o pe Maria acolo unde obișnuiam să luăm masa în serile cînd ne întîlneam, dar ea nu venise încă. Stăteam în cîrciumioara liniștită din cartierul mărginaș și o așteptam la masa gata pregătită, continuînd să mă gîndesc la discuția ce o avusesem. Toate gîndurile acelea care se iviseră în discuția mea cu Hermina îmi apăreau atît de profund familiare și cunoscute de atîta vreme, încît simțeam că provin parcă din propria mitologie și din propriul univers de imagini! Nemuritorii, așa cum trăiau ei în spațiul atemporal, îndepărtați, transformați în imagini, eternitatea cristalină turnată în jurul lor ca eterul și seninătatea de o strălucire astrală a acestei lumi extraterestre – de unde îmi erau mie atît de familiare toate acestea? Reflectam și mi-au venit în minte frînturi din *Cassations* de Mozart, din *Clavecinul bine temperat* de Bach și în toată această muzică mi se părea că văd lumina aceea senină, astrală, că toată acea claritate a eterului vibrează. Da, asta era, muzica aceasta părea a fi timpul înghețat și transformat în spațiu, iar deasupra vibra infinit o seninătate supraomenească, un rîs etern al divinității.

O, bătrînul Goethe din visul meu se potrivea și el atît de bine cu toate acestea! Și dintr-odată am auzit rîsul acesta impenetrabil răsunînd în jurul meu, i-am auzit pe nemuritori rîzînd. Stăteam ca vrăjit, cuprins de vrajă, am scos din buzunarul vestei un creion, am căutat o foaie de hîrtie și, negăsind decît lista de băuturi aflată dinaintea mea, am întors-o scriind pe reversul ei cîteva versuri pe care aveam să le regăsesc în buzunar abia a doua zi. Ele sunau astfel:

Nemuritorii

Veșnic urcă de prin ale lumii văi
Zvonul vieții pînă sus la noi,
Răni amare, zel ca un puhoi,
Iscă fum de la ospățul lor călăi,
Zvon de chef, de pofte nesfîrșite,
Mîini – de crime, speculă și rugăciuni mînjite,
Oameni-roi în chin de pofte, frică,
Aburi calzi și leneși, grei, ridică,
Pieptul plin le e de toane, fericire,
Mușcă-n propriul trup și scuipă-afară,
Dau războaielor și artei zămislire,
Flăcări ard bordelul – eu, demenți, îl ară,
Preacurvește-oricine, se tîrăște-n
Bîlciul lor de ne-mpliniți copii,
Urcă iarăși valul și urăște
Lumea care parcă ieri pieri.
Dimpotrivă, noi ne întîlnirăm
În eterul înghețat, cu stele,
Noi cu ziua și-ora o sfîrșirăm,
Nu sîntem masculi, bătrîni, femele.
Temerile și păcatul vostru,
Crimele, plăcerea trecătoare
Teatru ni-s, întocmai ca sorii-n mișcare,
Fiece ceas e cel mai lung al nostru.
Calm la încrîncenarea voastră privind,

Stelele-n rotirea lor calmă zărind,
Iarna stelară sorbind-o în piept,
Sîntem amicii cei buni ai fiarei din cer de bazalt,
Rece ni-i traiul, statornic și drept,
Rece ca aștrii rîdem în înalt.

Pe urmă a venit Maria și, după ce am luat masa într-o atmosferă de bună dispoziție, am urcat în cămăruța noastră. În seara aceea Maria era mai frumoasă, mai caldă și mai iubitoare ca oricînd, oferindu-mi să gust din drăgălășeniile și jocurile pe care le socoteam drept expresia supremă a dăruirii sale.

– Maria, am spus eu, astăzi ești rispitoare ca o zeiță. Ai grijă să nu ne dăm sufletul încă de astăzi, căci balul mascat este abia mîine. Cu ce cavaler vei veni mîine? Scumpa mea floricică, mi-e teamă că vei veni cu un prinț din poveste care te va răpi, încît nu te vei mai întoarce la mine niciodată. Astăzi îmi dăruiești atîta iubire, de parcă am fi niște îndrăgostiți care își iau rămas-bun și care acum s-ar vedea pentru ultima oară.

Ea își lipi buzele de urechea mea și îmi șopti:

– Nu vorbi, Harry! Oricînd se poate să fie ultima oară. Dacă te ia Hermina, n-o să mai vii niciodată la mine. Poate că o să te ia chiar mîine.

Simțămîntul predominant din zilele acelea, starea aceea confuză, dulce și amară, nu le-am mai trăit niciodată cu atîta putere ca în noaptea din ajunul balului. Da, ceea ce simțeam eu însemna fericire: frumusețea și dăruirea Mariei, savoarea, mîngîierile, sorbirea sutelor de plăceri delicate ale simțurilor pe care le cunoscusem abia atît de tîrziu, cînd începusem deja să îmbătrînesc, bălăcirea în valul molatec, unduitor al plăcerii. Dar toate acestea nu erau, totuși, decît un înveliș: înlăuntru totul era pătruns de semnificații, de încordare, de un destin anume și, în vreme ce eram prins în mrejele dragostei, în delicatele ei fleacuri dulci și emoționante, aparent plutind pe marea călduță a fericirii, în inimă simțeam cum destinul meu gonea dezlănțuit înainte, orb și lovind din copite ca un bidiviu înspăimîntat, purtîndu-mă înspre prăpastie, înspre cădere, pătruns de frică, pătruns de dor, simțeam cum mă dăruiam cu totul morții. La fel cum, pînă nu demult, mă opusesem, timid și înspăimîntat plăcutei rătăciri a iubirii exclusiv senzuale, la fel cum mă temusem de surîzătoarea frumusețe a Mariei care era pregătită să se dăruiască, tot așa simțeam și acum teama de moarte – o teamă însă care știa că în curînd se va transforma în dăruire și mîntuire.

Și în vreme ce, tăcuți și cufundați în joaca plină de zel a dragostei, ne aparțineam unul altuia mai mult ca oricînd, sufletul meu își lua rămas-bun de la Maria, rămas-bun de la tot ceea ce însemnase ea pentru mine. Datorită ei, înaintea sfîrșitului învățasem să mă mai arunc o dată, copilărește, în jocul superficialității, să mai caut bucurii efemere, să fiu din nou copil și animal în inocența sexului – în viața mea anterioară nu cunoscusem o asemenea stare decît rareori în mod excepțional, căci pentru mine viața senzuală și sexul avuseseră aproape întotdeauna un iz de vinovăție, gustul dulce, dar înfricoșător al fructului oprit, de care trebuie să se ferească un om al spiritului. Hermina și Maria îmi arătaseră acum grădina aceasta în toată nevinovăția ei, vizitasem această grădină și mă simțeam cuprins de recunoștință – dar iată că acum sosise timpul să plec mai departe, era prea frumos și prea cald în grădina aceasta. Destinul meu era să mă zbat în continuare pentru a afla care era culmea vieții, să-mi ispășesc nesfîrșita vină de a fi trăit. Un trai ușor, o iubire ușurică, o moarte ușoară – iată lucruri care nu erau pe măsura mea. Din unele aluzii ale fetelor am putut deduce că pentru balul de mîine sau în continuarea lui erau plănuite surprize savuroase și excese de desfrîu. Acesta să fi fost oare sfîrșitul, să fi avut Maria dreptate bănuind că acum stăteam, probabil, pentru ultima oară unul lîngă celălalt, că poate chiar mîine avea să înceapă un nou capitol al destinului? Dorința mă ardea, teama mă sufoca, m-am încolăcit sălbatic în jurul Mariei, am străbătut încă o dată, în goană, arzînd ca o vîlvătaie, însetat,

toate aleile și hățișurile grădinii ei, mușcînd încă o dată din dulcele fruct al pomului edenic.

Am recuperat a doua zi somnul pe care îl pierdusem în noaptea aceea. Dimineață am fost să mă îmbăiez, apoi m-am întors acasă, mort de oboseală, am făcut întuneric în dormitor și, în timp ce mă dezbrăcam, am găsit în buzunar poezia, am dat-o din nou uitării, pe urmă m-am culcat deîndată, uitînd de Maria, de Hermina și de balul mascat și dormind fără întrerupere toată ziua. Seara, după ce m-am sculat, mi-am adus aminte de-abia în timp ce mă bărbieream de faptul că balul mascat avea să înceapă chiar peste o oră și că trebuie să-mi caut o cămașă potrivită pentru frac. Eram bine dispus, m-am îmbrăcat, ducîndu-mă pe urmă în oraș să mănînc ceva.

Era primul bal mascat la care urma să particip. Ce-i drept, cu multă vreme în urmă frecventasem din cînd în cînd asemenea petreceri, găsindu-le uneori chiar plăcute, dar nu dansasem deloc, rămînînd doar spectator, iar entuziasmul cu care îi auzisem pe unii povestind despre astfel de festivități, bucurîndu-se de apropierea lor, mi se păruse întotdeauna caraghios. Azi însă, balul însemna și pentru mine un eveniment pe care îl așteptam cu încordare și bucurie, dar și cu o oarecare teamă. Cum nu trebuia să conduc la bal nici o femeie, m-am hotărît să ajung acolo mai tîrziu, așa cum îmi recomandase și Hermina.

În localul Casca de Oțel, refugiul meu de odinioară, unde bărbați dezamăgiți își petreceau serile sorbindu-și vinul și făcînd-o pe celibatarii, nu mai fusesem decît rareori în ultima vreme, pentru că nu se mai potrivea cu stilul în care îmi duceam acum traiul. În seara aceea însă parcă ceva mă atrăgea irezistibil într-acolo; în dispoziția de bucurie și teamă pe care mi-o dădeau destinul și despărțirea, dispoziție care pusese stăpînire pe mine, toate etapele și locurile în care îmi săvîrșisem viața căpătară încă o dată strălucirea aceea dureros de frumoasă a lucrurilor care țin de domeniul trecutului, ceea ce se întîmplă și cu crîșma mică și îmbîcsită de fum în care, pînă nu demult, fusesem un mușteriu obișnuit, în care, pînă nu de mult, narcoticul primitiv dintr-o sticlă de vin de țară îmi ajungea pentru a mă convinge să mă duc iarăși, pentru încă o noapte, în patul meu singuratic, pentru a putea suporta iarăși viața preț de încă o zi. De atunci încoace gustasem din alte leacuri, din farmece mai puternice, sorbisem din dulci otrăvuri. Am intrat în vechiul local cu zîmbetul pe buze, întîmpinat de patroana care a venit să mă salute și de clienții obișnuiți care clătinară în tăcere din cap. Mi-a fost recomandat și adus un pui la tavă, în paharul mare, țărănesc, mi-au turnat un vin nou de Alsacia, mesele albe și curate din lemn și lambriul vechi, galben, mă priveau cu prietenie. Iar în vreme ce mîncam și beam, în mine se întărea acel sentiment de ofilire, sentimentul de celebrare a unei despărțiri, sentimentul, dulce și de o dureroasă intimitate, al identificării cu toate locurile și lucrurile vieții mele de odinioară, de care nu reușisem niciodată să mă desprind întru totul, dar iată că venise și clipa desprinderii. Pentru un om „modern“ așa ceva se cheamă sentimentalism; el nu-și mai îndrăgește lucrurile, nici măcar pe cel mai sfînt dintre ele, automobilul, pe care speră să și-l poată schimba cît mai curînd posibil cu un alt model mai bun. Omul acesta modern este energic, capabil, sănătos, rece și sever, un tip remarcabil care se va descurca fantastic de bine în războiul următor. Nimic din toate acestea nu se potrivea cu firea mea, nu eram nici un om modern, dar nici unul de modă veche, părăsisem albia în care se scurgea timpul, plutind așa, foarte aproape de moarte, fiind pregătit să o accept. N-aveam nimic împotriva sentimentalismelor, ba chiar eram bucuros și recunoscător să mai pot găsi în inima mea arsă cîte o urmă de sentimente. Așa că m-am lăsat în voia amintirilor legate de vechiul local, a duioșiei pe care o simțeam pentru scaunele acelea grosolane, a mirosului de fum și de vin, a acelui licăr de obișnuință, de căldură și de cămin înșelător pe care mi-l trezeau toate acestea. Ce bine e să-ți iei rămas-bun, îți dă o stare de liniște. Mi-era drag scaunul tare,

paharul țărănesc, îndrăgisem gustul răcoros de fruct al vinului de Alsacia, îndrăgisem familiaritatea mea cu toate lucrurile și cu toți cei care se aflau în încăperea aceea, îndrăgisem chipurile bețivanilor care visau cu coatele pe masă, chipurile acestor dezamăgiți, al căror frate fusesem și eu multă vreme. Tot ceea ce simțeam aici nu era nimic altceva decît un fel de sentimentalism burghez, asezonat puțin cu izul unui demodat romantism de crîșmă dăinuind de pe vremea copilăriei mele cînd crîșma, vinul și țigara mai erau niște lucruri interzise, necunoscute, minunate. Dar nu se arătă nici un lup de stepă, care să scrîșnească din dinți, gata să-mi sfîșie în bucăți sentimentalismele. Stăteam liniștit, încălzit de flacăra trecutului meu, de strălucirea slabă a unei constelații care, între timp, apusese.

Un negustor ambulant îmi oferi castane coapte, iar eu am cumpărat un pumn. O bătrînă îmi oferi flori, iar eu am cumpărat de la ea cîteva garoafe pe care i le-am dăruit patroanei. Abia în clipa în care voiam să plătesc, căutînd zadarnic să-mi strecor mîna în obișnuitul buzunar al hainei, atunci mi-am dat iarăși seama că eram îmbrăcat în frac. Balul mascat! Hermina!

Dar mai era încă destulă vreme, așa că nu m-am putut decide să mă duc de îndată în sălile de la Globus. Totodată simțeam, așa cum mi se întîmplase în ultima vreme cu toate amuzamentele de acest gen, un fel de rezistență și reținere, un fel de antipatie la gîndul de a trece pragul unor încăperi mari, supraaglomerate, zgomotoase, o timiditate școlărească față de atmosfera care îmi era străină, față de lumea petrecăreților, față de dans.

Mergînd agale, am trecut prin fața unui cinematograf, m-am uitat la strălucirea șuvoaielor de lumini și a afișelor uriașe, colorate, am mai făcut cîțiva pași, apoi m-am întors și am intrat. Puteam să stau acolo liniștit, în întuneric, pînă aproape de ora unsprezece. Condus de un plasator cu lanternă, m-am împiedicat cînd am trecut printre draperii intrînd în bezna sălii, mi-am găsit un loc și m-am trezit dintr-odată în Vechiul Testament. Era unul dintre filmele care, chipurile, nu fuseseră făcute de dragul profitului, ci al unor țeluri nobile și sfinte, o mare montare cu risipă de rafinament, la care erau aduși elevii, după-amiaza, de către profesorii lor de religie. Se juca tocmai povestea lui Moise și a israeliților în Egipt, cu un număr copleșitor de oameni, cai, cămile, palate, totul plin de pompă faraonică și de chinuri iudaice în mijlocul nisipului încins al deșertului. Am văzut cum Moise, tuns cam după modelul lui Walt Whitman, un Moise fastuos și teatral, mergea inspirat și sumbru prin pustiu în fruntea iudeilor, cu bastonul său lung, pășind ca zeul Wotan. L-am văzut cum se roagă lui Dumnezeu pe malul Mării Roșii, am văzut cum Marea Roșie se despică în două, eliberînd un drum, un defileu printre munți de apă (despre felul cum reușiseră cineaștii să facă așa ceva, catehumenii aduși de preot la acest film religios aveau să discute multă vreme în contradictoriu), am văzut cum pășeau prin defileu profetul și poporul înfricoșat, am văzut cum îndărătul lor apărură carele de luptă ale faraonului, am văzut cum egiptenii încremeniră la țărm ezitînd, dar apoi își recăpătară îndrăzneala și intrară în defileu, am văzut cum munții de ape se prăbușiră peste impozantul faraon îmbrăcat în platoșă de aur și peste toate, carele și soldații lui, nu fără să-mi amintesc și de un minunat duet pentru doi bași de Händel, în care faptele acestea sînt evocate în chip minunat. Am văzut, în continuare, cum Moise urca Sinaiul, un erou posomorît într-un deșert posomorît și stîncos, asistînd la momentul cînd Iehova i-a comunicat prin furtuni și prin semnale luminoase cele zece porunci, în vreme ce la poalele muntelui mîrșavul lui popor înălța Vițelul de Aur și se deda unor petreceri destul de frenetice. Mi se părea straniu și incredibil să privesc toate acestea, să văd că poveștile sfinte, eroii și miracolele lor care, odinioară, aruncaseră asupra copilăriei noastre prima imagine incertă a unei alte lumi, a ceva supraomenesc, erau prezentate aici, contra cost, în fața unui public mulțumit, care își mînca în liniște sandvișurile aduse de acasă – iată numai o probă, una singură, mică și drăguță, din stocul de marfă proastă și din vînzarea la solduri a culturii, așa

cum se practică în zilele noastre. Dumnezeule, ca să fim feriți de o asemenea porcărie ar fi trebuit să piară pe loc, chiar atunci, pe lîngă egipteni, și iudeii, și toți ceilalți oameni, să fi murit cu toții de o moarte năprasnică și onorabilă, iar nu de una aparentă, cu jumătate de măsură, ca aceea de care murim noi în ziua de azi. Ei, da' ce să-i faci!

Reținerile mele tainice, sfiala mea nemărturisită în privința balului mascat nu se diminuaseră defel după filmul acesta și după toate gîndurile pe care mi le deșteptase, ba chiar îmi sporiseră în mod neplăcut, așa încît a trebuit să fac un efort pentru ca, gîndindu-mă la Hermina, să o pornesc în cele din urmă spre sălile Globus și să intru acolo. Se făcuse tîrziu, balul era de mult în toi; treaz și timid cum eram, am nimerit dintr-odată, încă înainte de a-mi scoate paltonul, într-un vîrtej de oameni costumați, fiind înghiontit familiar, invitat de fete să facem o vizită în saloanele unde se servea șampanie, în vreme ce clovnii mă băteau pe umăr și mă tutuiau. N-am răspuns nici unei invitații, m-am strecurat cu greu prin saloanele supraaglomerate pînă la garderobă unde, primind marca cu numărul, am băgat-o cu multă grijă în buzunar la gîndul că, poate, în curînd voi avea nevoie de ea, după ce mă voi fi săturat de vînzoleala de acolo.

În toate saloanele imensei clădiri domnea o agitație festivă, se dansa în toate sălile, chiar și la subsol, coridoarele și scările erau invadate de măști, de dansatori, de muzică, de rîsete și de un du-te-vino. M-am strecurat neliniștit prin învălmășeală, părăsind orchestra de negri pentru o orchestră folclorică, plecînd din marea și strălucitoarea sală principală pentru a colinda pe coridoare, pe scări, pînă la baruri, pînă la bufete, pînă în saloanele unde se servea șampanie. Pe pereți atîrnau îndeosebi picturile vesele, îndrăznețe ale unor pictori foarte tineri. Erau tot felul de oameni acolo, artiști, ziariști, erudiți, oameni de afaceri și, firește, întreaga pleiadă a chefliilor din oraș. Dintr-una din orchestre făcea parte și mister Pablo, care sufla entuziasmat în țeava lui arcuită; recunoscîndu-mă, m-a salutat, cîntînd mai tare. Împins de mulțime, ajungeam cînd într-un salon, cînd într-altul, urcam scări, coboram scări; un coridor de la subsol adăpostea decorul unui iad imaginat de artiști, iar o orchestră formată din diavoli se dezlănțuise acolo de parcă își ieșise din minți. După o vreme, am început să privesc atent în jur, ca să le descopăr pe Hermina și pe Maria, am început să le caut străduindu-mă de mai multe ori să ajung în salonul principal, dar de fiecare dată mă rătăceam sau mă trezeam că tot puhoiul de oameni curgea în direcția inversă. Se făcuse miezul nopții și eu nu găsisem încă pe nimeni; cu toate că încă nu dansasem, îmi era deja foarte cald și amețisem, m-am aruncat pe primul scaun, lîngă tot felul de oameni necunoscuți, cineva mi-a turnat vin și mi-am dat seama că participarea la asemenea petreceri zgomotoase nu mai era potrivită pentru un om în vîrstă cum eram eu. M-am resemnat și mi-am băut paharul cu vin, holbîndu-mă la brațele și spinările goale ale femeilor, privind cum tot felul de măști grotești defilau pe dinaintea mea, m-am lăsat înghiontit și le-am trimis la plimbare pe cele cîteva fete care voiau să stea în brațele mele sau să danseze cu mine. „Urs morocănos și bătrîn“, exclamă una dintre ele și pe bună dreptate. M-am hotărît să mai beau ceva, să prind puțin curaj, să capăt puțin chef, dar nici vinul nu-mi plăcea, abia dacă am reușit să dau pe gît un al doilea pahar. Și aveam tot mai mult sentimentul că îndărătul meu stătea lupul de stepă, cu limba scoasă. Nu-mi găseam nici un rost, nu aveam ce căuta acolo. Venisem cu cele mai bune intenții, numai că aici nu mă puteam înveseli, bucuria aceea zgomotoasă, turbulentă, rîsetele și toată nebunia din jurul meu mi se păreau prostești și artificiale.

Așa s-a făcut că, la ora unu, m-am strecurat din nou, tiptil, spre garderobă, dezamăgit și supărat, vrînd să-mi îmbrac paltonul și să plec. Suferisem o înfrîngere, reintrasem în pielea lupului de stepă, iar Hermina n-avea să mi-o ierte. Dar nu putea fi altfel. Privisem încă o dată atent în jurul meu, în timp ce-mi făceam loc cu greu prin mulțime spre garderobă, doar-doar voi vedea-o pe vreuna dintre prietenele mele. Zadarnic. Ajunsesem

pînă la ghișeu, garderobierul politicos, aflat de partea cealaltă, întinsese mîna să-i dau marca cu numărul, eu băgasem mîna în buzunarul hainei – dar marca nu mai era acolo! Drace, asta-mi mai lipsea. În cursul preumblărilor mele triste prin saloane sau pe cînd ședeam să beau vinul acela fad, băgasem de mai multe ori mîna în buzunar, luptînd cu imboldul de a pleca de acolo, și simțisem mereu marca rotundă, plată, la locul ei. Iar acum nu se mai afla acolo. Toate erau împotriva mea.

– Ți-ai pierdut marca? m-a întrebat cu voce stridentă un diavol mic, roșu și galben, care răsărise lîngă mine. Poftim, camarade, poți să o iei pe a mea – și mi-o și oferi. În vreme ce o apucam mecanic, răsucind-o între degete, tipul acela mic și zglobiu dispăru.

Apropiind de ochi marca mică, rotundă, din carton, pentru a vedea ce număr era trecut pe ea, am observat că nu avea nici un număr, ci numai cîteva mîzgălituri, ceva scris mărunt. L-am rugat pe garderobier să aștepte, m-am dus pînă la cea mai apropiată lustră și am citit. Cu litere mici, șovăielnice, fuseseră mîzgălite, greu descifrabil, următoarele:

ÎN NOAPTEA ACEASTA DE LA ORA PATRU
TEATRU MAGIC
– NUMAI PENTRU NEBUNI –
INTRAREA SE PLĂTEȘTE CU MINȚILE.
NU E PERMISĂ ORICUI. HERMINA ESTE ÎN IAD.

Așa cum o marionetă, al cărei fir i-a scăpat o clipă mînuitorului, încremenește într-o năuceală și o moarte scurtă, iar apoi își revine și începe să joace din nou, dansînd și mișcîndu-se, tot așa reveneam și eu cu pas elastic, tineresc și plin de zel, tras de un fir magic în viermuiala de care tocmai fugisem obosit, lipsit de orice chef și îmbătrînit. Nici un păcătos nu s-a grăbit vreodată atît de mult ca să ajungă în iad. Cu puțin timp mai înainte mă strîngeau pantofii de lac, aerul îmbîcsit de parfum mă îngrețoșa, zăpușeala mă moleșise; acum însă pășeam sprinten, ca pe arcuri, în ritm de *onestep*, prin toate saloanele, direct spre iad, simțeam că în aer plutea o vrajă, căldura mă legăna și mă purta, la fel ca și vîltoarea muzicii, beția culorilor, mireasma umerilor de femeie, amețeala sutelor de oameni, rîsetele, ritmurile de dans, strălucirea tuturor ochilor aprinși. O dansatoare spaniolă mi se aruncă în brațe:

– Dansează cu mine!

– Nu pot, i-am spus eu, trebuie să mă duc în iad. Dar mi-ar face plăcere să mă săruți.

Gura roșie de sub mască se apropie de mine și abia în vreme ce ne sărutam am recunoscut-o pe Maria. Am cuprins-o strîns în brațe, gura ei plină înflorise ca un trandafir văratic. Și iată că am și început să dansăm, sărutîndu-ne în continuare, dansînd prin fața lui Pablo, care se agățase ca un îndrăgostit de țeava aceea sonoră, urlînd cu delicatețe, iar privirea lui animalică, frumoasă, ne învălui radioasă, pe jumătate absentă. Dar nu făcusem nici douăzeci de pași de dans, că muzica încetă, iar eu, cu toată părerea de rău, mi-am desfăcut mîinile din jurul Mariei.

– Aș fi vrut să mai dansez o dată cu tine, i-am spus eu îmbătat de căldura ei, hai, fă cîțiva pași cu mine, Maria, m-am îndrăgostit de brațul tău frumos, mai lasă-mi-l o clipă! Dar m-a chemat Hermina. E în iad.

– Mi-am închipuit eu. Cu bine, Harry, mie tot o să-mi fii drag.

Își lua rămas-bun. Trandafirul acela văratic răspîndea un parfum de bun rămas, de toamnă, de soartă, un miros pîrguit și pătrunzător.

Am pășit mai departe prin lungile coridoare, întesate de o mulțime afectuoasă și am coborît scările spre iad. Acolo, pe pereții negri ca smoala ardeau lampioane cu o lumină stridentă, malefică, în vreme ce orchestra diavolilor cînta cu febrilitate. Pe un scaun înalt, la bar, stătea un tînăr drăguț, nemascat, în frac, care m-a examinat scurt, cu o privire ironică. Vălmășagul dansatorilor mă împinsese la perete, erau vreo douăzeci de perechi care dansau în încăperea aceea foarte îngustă. Nesățios și înspăimîntat, am privit cu atenție la toate femeile, cele mai multe

purtau încă măști, cîteva dintre ele îmi zîmbiră, dar nici una nu era Hermina. Tînărul acela frumos privea ironic la mine de pe scaunul înalt de la bar. În pauza următoare, îmi spuneam, ea va veni și mă va chema. Dansul se sfîrși, dar n-a venit nimeni.

M-am îndreptat spre barul aflat într-un colț al acelei încăperi joase. M-am așezat pe scaunul de lîngă tînăr și mi-am comandat un whisky. În timp ce beam, am observat profilul acelui tînăr și mi se păru cunoscut și ademenitor ca o imagine din vremuri de demult, licărind ca un lucru prețios prin vălul de praf al trecutului. O, deodată m-a scuturat un fior: bine, dar era chiar Hermann, prietenul meu din tinerețe!

– Hermann! am spus eu ezitînd.

El zîmbi.

– Harry? M-ai găsit?

Era Hermina, numai că-și schimbase puțin coafura și se pudrase ușor, chipul ei inteligent răsărea, nobil și palid, din gulerul înalt, la modă, mîinile îi ieșeau uimitor de micuțe din mînecile largi ale fracului negru și din manșetele albe, picioarele încălțate cu șosete bărbătești din mătase neagră și albă se iveau uimitor de delicate din pantalonii lungi, negri.

– Hermina, aceasta-i costumația în care vrei să mă faci să mă îndrăgostesc de tine?

– Pînă acum, mi-a confirmat ea dînd din cap, n-am reușit decît să trezesc dragostea cîtorva femei pentru mine. Dar acum este rîndul tău. Hai să bem mai întîi un pahar cu șampanie.

Am băut, șezînd pe scaunele noastre înalte de la bar, în vreme ce alături se dansa mai departe în acordurile puternice ale muzicii care se revărsa din instrumentele de coarde. Și, fără ca Hermina să-mi fi făcut impresia că-și dădea cît de cît silința, nu trecu mult că m-am și îndrăgostit de ea. Cum purta haine bărbătești, nu puteam să dansăm împreună, nu-mi puteam permite nici un gest de tandrețe, nici o inițiativă, iar ea, în vreme ce sub masca ei de bărbat părea absentă și indiferentă, mă învăluia cu toate farmecele feminității ce-i izvorau din priviri, din cuvinte, din gesturi. Fără ca măcar s-o fi atins, eram subjugat

de farmecul ei, și chiar acest farmec rămînea în limitele rolului ei, era unul hermafrodit. Căci ea vorbea cu mine despre Hermann și despre copilăria noastră, a mea și a ei, despre anii care au premers maturizării sexuale, cînd capacitatea adolescentină de a iubi cuprinde nu numai cele două sexe, ci tot ceea ce este legat de simțuri și de spirit, toate fiind înzestrate cu capacitatea de a se metamorfoza ca în basme, capacitate de care numai oamenii aleși și poeții mai au parte din cînd în cînd și la vîrste mai înaintate. Juca bine rolul de băiat, fuma țigări și discuta cu ușurință, spiritual, adesea puțin ironic, dar în toate se întrevedea erosul, totul se transforma, luînd drumul către simțurile mele, într-o seducție plină de grație.

Cît de sigur fusesem crezînd că o cunosc bine pe Hermina, și cît de diferită, total diferită, mi se dezvăluise în noaptea aceasta! Cît de dulce și cît de discret strîngea în jurul meu plasa rîvnită, dîndu-mi să beau, în joacă, întocmai ca o vrăjitoare, din dulcea otravă!

Stăteam așa, discutînd și bînd șampanie. Ne-am plimbat apoi agale prin saloane ca niște descoperitori mînați de dorul aventurii, puneam ochii pe cîte o pereche și trăgeam cu urechea cum se jucau de-a dragostea. Ea mi-a arătat femei cu care mi-a cerut să dansez, dîndu-mi sfaturi cu privire la meșteșugurile seducției ce trebuiau aplicate la una și la alta. Ne-am jucat de-a rivalii, alergînd un timp după aceeași femeie, dansînd amîndoi cu ea, cu schimbul, căutînd amîndoi să o cucerim. Și totuși, toate acestea erau doar un joc al măștilor, era un joc al nostru, care ne apropia pe noi doi, tot mai strîns, făcînd să ne aprindem unul pentru celălalt. Totul era un basm, totul se îmbogățise cu o nouă dimensiune, cîștigase o semnificație mai profundă, toate erau joc și simbol. Am văzut o femeie tînără, foarte frumoasă, care părea că suferă și că e nemulțumită, Hermann dansă cu ea, o făcu să se deschidă ca o floare, dispăru cu ea într-un chioșc unde se servea șampanie și îmi povesti după aceea că o cucerise pe femeia aceea nu ca bărbat, ci ca femeie, cu farmecele de pe Lesbos. Pentru mine însă, clădirea răsunătoare, plină de saloane

în care se dansa tumultuos, mulțimea amețită a măștilor se transforma încetul cu încetul într-un paradis nebunesc, fiecare floare își trimitea farmecul parfumului ei, atingeam în joacă fruct după fruct cu degete curioase și cercetătoare, șerpi mă priveau seducător din umbra verde a chioșcurilor, cîte o floare de lotus apărea fantomatic deasupra mlaștinii negre, păsări fermecate mă atrăgeau printre tufe și ramuri, iar toate acestea mă apropiau de țelul rîvnit, toate mă copleșeau cu dorul mereu înnoit de femeia unică. O dată am dansat cu o fată necunoscută, mă aprinsesem și îi făceam curte, am luat-o cu mine în vîrtejul acela amețitor, plutind în ireal, iar ea mi-a zis dintr-odată, rîzînd:

– Ești de nerecunoscut. Aseară erai atît de prost și de fad.

Și am recunoscut-o pe cea care acum cîteva ore îmi spusese că sînt un „urs morocănos și bătrîn“. Credea că acum sînt al ei, dar la dansul următor o alta mă făcea să mă încing. Am dansat fără întrerupere două ore sau mai mult, toate dansurile, chiar și pe cele pe care nu le învățasem niciodată. În preajma mea apărea mereu Hermann, tînărul zîmbitor, îmi făcea semne cu capul, pentru ca apoi să dispară în vînzoleală.

La balul din noaptea aceasta am avut parte de un sentiment pe care nu-l cunoscusem timp de cincizeci de ani, cu toate că orice fetișcană sau orice student îl cunoaște: am trăit sentimentul unei sărbători, beția unei colectivități care se distrează, taina individului pierdut în mulțime, acea *unio mystica* a bucuriei. Auzisem deseori vorbindu-se despre toate acestea, orice slujnică le cunoștea, deseori am observat cum ochii celui care povestea începeau să strălucească și zîmbisem, gîndindu-mă la aceste lucruri, cînd cu un aer de superioritate, cînd cu invidie. De sute de ori în viață văzusem cum răsărea o lumină în ochii celui adîncit în extaz, ai celui mîntuit de el însuși, cum se cufunda cu un zîmbet parcă rătăcit cel care se pierdea în beția comunității, văzusem toate astea, în variante nobile sau ordinare, atît la recruții și marinarii beți, cît și la marii artiști, mai ales entuziasmul unor reprezentații festive, dar nu mai puțin și la tinerii soldați care porneau la război, iar în ultima vreme

admirasem, îndrăgisem, ironizasem și invidiasem strălucirea și zîmbetul fericitului căzut în extaz, al prietenului meu Pablo, cînd se înclina fericit, îmbătat de muzică, deasupra saxofonului său, în orchestră, sau cînd privea încîntat și extaziat la dirijor, la baterist sau la cel care cînta la banjo. De un asemenea zîmbet, de o strălucire atît de copilărească, îmi spusesem eu uneori, nu sînt capabili decît oamenii foarte tineri sau popoarele care nu-și permiteau o atît de pronunțată profilare și diferențiere a indivizilor. Astăzi însă, în noaptea aceasta binecuvîntată, chiar și eu, lupul de stepă Harry, radiam zîmbind astfel, eu însumi pluteam în brațele acestei fericiri profunde, copilărești, feerice, eu însumi sorbeam din visul și beția dulce a contopirii cu ceilalți, a muzicii, ritmului, vinului și poftei trupești pe care unii studenți le ridicau în slăvi cînd relatau despre balurile la care participaseră, iar eu îi ascultasem atît de des, odinioară, cu ironie și cu o superioritate deplorabilă. Eu nu mai eram eu însumi, personalitatea mea se dizolvase în beția acelei sărbători precum sarea în apă. Dansam cînd cu o femeie, cînd cu alta, dar nu o cuprindeam numai pe femeia aceea în brațe, nu numai părul ei mă mîngîia, nu sorbeam numai mirosul ei, ci strîngeam în brațe toate femeile care, ca și mine, pluteau în același salon, în ritmul aceluiași dans, al aceleiași muzici, femei ale căror chipuri strălucitoare se perindau prin fața mea ca niște flori mari, miraculoase, toate erau ale mele, eu însumi eram al tuturor, toți ne împărtășeam unii din alții. Nu erau excluși nici bărbații, mă descopeream și în ei, nici ei nu-mi erau străini, zîmbetul lor era și al meu, la stăruințele lor amoroase luam parte și eu, iar la ale mele, și ei.

În iarna aceea, un nou dans cucerise lumea, un foxtrot care se numea *Yearning*. Acest *Yearning* a fost cîntat de multe ori, fără întrerupere, era solicitat mereu, eram posedați de el, ne amețise, toți îngînam melodia lui. Am dansat fără să mă opresc, cu orice femeie care întîmplător mi se ivea în cale, cu fete abia ieșite din adolescență, cu femei tinere și înfloritoare, cu unele aflate în deplină și văratică maturitate, cu altele care se ofileau

melancolice: toate mă încîntau, îmi dădeau prilejul să rîd, mă făceau să strălucesc de fericire. Iar cînd Pablo a observat cît de radios eram eu, cel pe care întotdeauna îl considerase un sărman amărît, demn de toată mila, m-a străfulgerat cu ochii, s-a ridicat entuziasmat de pe scaunul din orchestră, a suflat mai puternic în cornul său, s-a suit pe scaun, suflînd de acolo, de sus, cu obrajii umflați, legănîndu-se sălbatic și fericit împreună cu instrumentul său în ritmul acelui *Yearning*, iar eu și partenera mea îi trimiteam bezele în zbor, cîntînd și noi cu glas tare. Ah, îmi spuneam din cînd în cînd, poate să mi se întîmple orice, căci am fost și eu o dată fericit, radios, eliberat de mine însumi, am fost fratele lui Pablo, am fost și eu copil.

Pierdusem noțiunea timpului, nu știu cîte ore sau cîte clipe a durat fericirea acestei beții. Și nici nu am observat că pe măsură ce se înflăcărau mai mult, petrecăreții se retrăgeau între ei, ocupînd un spațiu din ce în ce mai mic. Cei mai mulți plecaseră deja, pe coridoare se făcuse liniște și multe lumini fuseseră stinse, pe scara principală pierise orice animație, în saloanele de sus orchestrele amuțeau una după alta, părăsind balul; numai în salonul principal și în iadul de la subsol pestrița beție a petrecerii se mai desfășura încă, încingîndu-se fără întrerupere. Cum nu puteam dansa cu Hermina, cea cu chip de adolescent, ne întîlneam și ne salutam mereu numai pe fugă, în pauzele dintre dansuri, pe urmă ea a dispărut de tot nu numai din ochii, ci și din gîndurile mele. Nu mai aveam nici un fel de gînduri. Pluteam absorbit de vălmășeala și beția dansului, împresurat de parfumuri, sunete, oftaturi, cuvinte, întîmpinat și încălzit de priviri străine, înconjurat de chipurile, buzele, obrajii, brațele, sînii și genunchii unor ființe străine, ritmul muzicii mă mîna ca un val încolo și încoace.

Atunci am zărit dintr-odată, deșteptîndu-mă parcă o clipă, printre invitații care mai umpleau pînă la refuz unul dintre salonașe, ultimul în care mai răsuna muzica – atunci am zărit dintr-odată, o Pierrette, îmbrăcată în negru, cu chipul sulemenit în alb, era o fată frumoasă și fragedă, singura care își păstrase masca pe chip, apariția era încîntătoare, nu o mai văzusem în noaptea aceea. În vreme ce toți ceilalți arătau istoviți de nesomn, avînd chipurile înroșite, înfierbîntate, costumele boțite, gulerele și jabourile ofilite, Pierrette cea îmbrăcată în negru era proaspătă și nou-nouță cu chipul ei alb ascuns sub mască și costumul fără o cută măcar, jaboul neatins, manșetele de dantelă imaculate și părul proaspăt coafat. Mă atrăgea ceva spre ea, am cuprins-o în brațe și am antrenat-o la dans, jaboul ei parfumat îmi gîdila bărbia, părul ei îmi mîngîia obrazul, trupul ei tînăr, cu carnea tare se mlădia după mișcările mele mai delicat și mai intim decît o făcuse orice altă parteneră a mea din noaptea aceasta, mi se dăruia și mi se refuza, poruncindu-mi și ispitindu-mă mereu la noi atingeri. Și, dintr-odată, în clipa în care, dansînd, m-am aplecat să-i caut gura, pe buzele ei se ivi un zîmbet de superioritate și de veche familiaritate, am recunoscut bărbia aceea voluntară, am recunoscut fericit umerii, coatele, mîinile. Era Hermina, nu mai era Hermann, își schimbase veșmintele, se împrospătase, se parfumase și se pudrase discret. Buzele, arzînde, ni s-au întîlnit, preț de o clipă trupul ei s-a lipit tot de mine, pînă jos, în dreptul genunchilor, vibrînd de dorință și dăruire, apoi și-a retras gura, dansînd reținută și distantă. Cînd muzica încetă, ne-am oprit îmbrățișați, toate celelalte perechi din jurul nostru băteau, încinse, din palme, din picioare, urlau, incitînd orchestra epuizată să mai cînte o dată *Yearning*. Și iată că, brusc, am băgat de seamă cu toții că se făcuse dimineață, am zărit lumina palidă dindărătul draperiilor, am simțit că toată petrecerea se apropia de sfîrșit, am ghicit deja oboseala ce avea să ne cotropească și ne-am avîntat din nou, orbește, rîzînd deznădăjduiți, în vîrtejul dansului, al muzicii, al salbei de lumini, călcam zgomotoși în ritmul acela, pereche lîngă pereche, simțind fericiți, încă o dată, cum marele val își spărgea creasta spumoasă deasupra noastră. În timpul acestui dans, Hermina își abandonase superioritatea, ironia și răceala – știa că nu trebuia să mai facă nici un efort pentru ca să mă îndrăgostesc de ea. Eram al ei. Și ea mi se dăruia în dans, în priviri, în sărut,

în zîmbet. Toate femeile acestei nopți febrile, toate femeile cu care dansasem, toate pe care le înflăcărasem, toate care mă înflăcăraseră pe mine, toate pe care le curtasem, toate de care mă lipisem, cuprins de dorință, toate după care privisem jinduind de dragoste, toate se contopiseră într-una singură, în aceea care acum se afla, ca o floare, în brațele mele.

Dansul acesta nupțial s-a prelungit multă vreme. De două sau trei ori muzica dădu semne de oboseală, suflătorii și-au pus instrumentele deoparte, pianistul s-a ridicat, primul violonist și-a scuturat capul în semn că este epuizat, dar de fiecare dată vîltoarea invitaților care mai rămăseseră și care îi conjurau să cînte reușea să-i incite din nou, așa că ei ne cîntau iarăși, ne cîntau mai repede, ne cîntau mai sălbatic. Apoi, pe cînd noi ne îmbrățișam în continuare, respirînd cu greu după ultimul dans pătimaș, capacul pianului s-a închis cu zgomot, brațele noastre au căzut obosite, întocmai ca acelea ale suflătorilor și violoniștilor, flautistul și-a vîrît flautul în toc, ușile au fost deschise, iar un curent de aer rece pătrunse înăuntru, apoi au apărut servitorii aducînd paltoanele și chelnerul de la bar stinse lumina. Invitații au început să se împrăștie ca niște stafii, înspăimîntători la vedere, cei care tocmai dansaseră încinși pînă la incandescență își îmbrăcau înfrigurați paltoanele, ridicînd gulerele. Hermina stătea palidă, dar zîmbitoare. Și-a ridicat alene brațele, dîndu-și părul peste cap, subsuoara ei strălucea în lumină, o umbră subțire, infinit de delicată îi cădea de acolo pînă pe sînul acoperit, iar linia aceea de umbră infimă, tremurătoare, părea să conțină într-însa tot farmecul ei, toate jocurile și promisiunile frumosului ei trup, concentrate ca într-un surîs.

Stăteam privind unul la celălalt, rămăsesem ultimii în salon, ultimii în toată clădirea. Undeva, jos, am auzit cum se închidea o poartă, cum se spărgea un pahar, cîteva chicote se pierdură amestecate în larma neplăcută, grăbită a automobilelor care se puneau în mișcare. Undeva, dintr-o depărtare și o înălțime imposibil de precizat, am auzit răsunînd niște hohote de rîs, niște hohote neobișnuit de limpezi și de vesele, dar totodată

înfricoșătoare și străine, un rîs de cristal și de gheață, clar și radios, însă rece și neîndurător. De unde cunoșteam eu timbrul acestor hohote stranii? N-am putut să-mi dau seama.

Stăteam amîndoi privind unul la celălalt. Preț de o clipă m-am trezit, m-am limpezit, simțind cum în spinare mi se adunase parcă și mă strivea o imensă oboseală, simțeam cum veșmintele-mi îmbibate de sudoare atîrnau pe mine dezgustător de umede și călduțe, am văzut cum mîinile îmi ieșeau înroșite, cu vinele umflate, de sub manșetele boțite și pătate de transpirație. Dar mi-am revenit repede, căci privirea Herminei ștergea totul. Privirea ei, din care aveam impresia că se uită la mine propriul meu suflet, făcea să se prăbușească orice realitate, chiar și realitatea simțurilor mele care o doreau. Priveam fermecați unul la celălalt, fermecat se uita la mine micul și sărmanul meu suflet.

– Ești pregătit? m-a întrebat Hermina, iar zîmbetul îi dispăru, la fel cum dispăru și umbra de pe sînul ei. Rîsetele acelea străine răsunau tot mai încet, departe, sus, în spații necunoscute.

Am dat afirmativ din cap. O da, eram pregătit.

În ușă apăru Pablo muzicantul, cuprinzîndu-ne în lumina veselă a ochilor lui care, de fapt, erau ochii unui animal, numai că în timp ce ochii animalelor sînt plini, întotdeauna, de seriozitate, ai lui rîdeau în permanență și tocmai rîsul ascuns în ei îi făcea să fie ochi de om. Flutură o mînă spre noi, cu întreaga lui cordialitate și amabilitate. Purta o jachetă de casă din mătase viu colorată, deasupra reverelor ei roșii se vedeau gulerul boțit al cămășii și chipul lui palid, extenuat, straniu de ofilit și de fad, dar strălucirea ochilor lui negri te făcea să uiți totul. Ochii lui ștergeau și ei realitatea, și ei te puteau fermeca.

I-am urmat îndemnul și, la ușă, mi-a spus încet:

– Frate Harry, te invit la o mică reprezentație. Intrarea e numai pentru nebuni, te costă mințile. Ești pregătit?

Am confirmat din nou, dînd din cap.

Ce om simpatic! Ne-a luat de braț cu tandrețe, grijuliu, Hermina în dreapta, eu în stînga lui, conducîndu-ne sus, pe o scară, pînă am ajuns într-o cameră mică, rotundă, în care, de

sus, cădea o lumină albăstrie, era o încăpere aproape goală, înăuntru nu se afla nimic altceva decît o măsuță rotundă și trei fotolii în care ne-am așezat.

Unde ne aflam? Dormeam? Eram acasă? Călătoream cu automobilul? Nu, mă găseam într-un spațiu rotund, scăldat într-o lumină albastră, într-o atmosferă rarefiată, într-o sferă a realității ce devenise extrem de permeabilă. Oare de ce era atît de palidă Hermina? De ce vorbea Pablo atît de mult? Poate că eu eram cel care îl făcea să vorbească, cel care vorbea dintr-însul? Oare nu mă privea și din ochii lui doar propriul meu suflet, pasărea aceea pierdută, înfricoșată, întocmai ca din ochii cenușii ai Herminei?

Prietenul nostru Pablo ne privea și ne vorbea cu toată amabilitatea blajină și întru cîtva ceremonioasă, vorbea mult despre cîte și mai cîte. El, cel pe care nu-l auzisem niciodată vorbind coerent, pe care nu-l interesau nici un fel de dezbateri sau de formulări, pînă într-atît încît nu crezusem că e în stare să gîndească, tocmai el vorbea acum, glăsuia cursiv și impecabil, cu vocea lui blîndă, caldă.

– Prieteni, v-am invitat la o reprezentație pe care Harry și-o dorește de multă vreme, pe care de multă vreme o visează. S-a făcut cam tîrziu și probabil că toți sîntem cam obosiți. Haideți, deci, să ne odihnim puțin aici și să ne refacem puterile.

Dintr-o nișă aflată în perete a luat trei păhărele, o sticluță nostimă și o cutiuță exotică făcută din lemnișoare colorate, a umplut paharele, turnînd din sticluță, a luat din cutie trei țigări subțiri, lungi, galbene, apoi a scos din jacheta lui de mătase o brichetă și ne-a oferit foc. Tolăniți în fotolii, fumam toți trei pe îndelete, fumul era dens ca de tămîie, trăgeam pe îndelete cîte o înghițitură din băutura dulce-acrișoară cu un gust uimitor de necunoscut, străin, iar efectul ei a fost într-adevăr reconfortant, îmbucurător, ca și cum ne-am fi umplut cu un gaz care ne făcea să ne pierdem greutatea. Am stat astfel fumînd, trăgînd încet din țigară, ne odihneam, apoi mai sorbeam cîte puțin din pahare, simțind că devenim ușori și veseli. Iar în tot acest timp, Pablo spusese în surdină, cu vocea lui caldă:

– Mă bucur, dragă Harry, că astăzi ești musafirul meu. Te-ai săturat adesea de viață, vrînd să pleci de aici, nu-i așa? Ceea ce dorești dumneata este să părăsești timpul acesta, lumea aceasta, realitatea aceasta și să pătrunzi într-o alta, care să ți se potrivească mai bine, într-o lume atemporală. Fă-o, dragă prietene, te invit chiar s-o faci. Știi, desigur, unde se află ascunsă cealaltă lume, știi că de fapt cauți lumea propriului dumitale suflet. Numai în propriul dumitale interior trăiește cealaltă realitate la care rîvnești. Eu nu pot să-ți ofer ceva ce nu există deja în dumneata, nu pot să-ți deschid o altă galerie de imagini decît pe aceea a sufletului dumitale. Nu pot să-ți ofer nimic, poate doar un prilej, un imbold, o cheie. Eu nu te ajut decît pentru ca propria lume să devină vizibilă și atîta tot.

Vîrî din nou mîna în buzunarul jachetei lui viu colorate și scoase o mică oglindă rotundă.

– Privește: iată cum te-ai văzut pe dumneata însuți pînă acum!

Ținea oglinjoara dinaintea ochilor mei (mi-am amintit de un vers din copilărie: „Oglinjoară, oglinjoară în mînuță“) și am văzut, puțin cam nebuloasă și dezlînată, o imagine tulburătoare, plină de mișcare, plină de o activitate febrilă și de fierbere: eram eu, Harry Haller, și, în interiorul acestui Harry, se afla lupul de stepă, un lup timid, frumos, care privea însă dezorientat și înfricoșat, ochii îi luceau cînd cu răutate, cînd cu tristețe, iar chipul acesta de lup curgea, mișcîndu-se neostoit, prin Harry, asemeni unui afluent care, prin culoarea lui diferită, tulbură și frămîntă un fluviu, purtînd împreună o luptă dureroasă, mușcînd unul din celălalt, sub semnul dorului nepotolit de a căpăta o înfățisare anume. Lupul acela fluid, cu chipul conturat numai pe jumătate, mă privea trist, trist de tot, cu niște ochi frumoși, timizi.

– Așa te-ai văzut pe dumneata însuți, a mai spus o dată Pablo încet, vîrînd oglinda la loc, în buzunar.

Am închis ochii recunoscător și am mai băut din elixirul acela.

– Gata, ne-am odihnit, spuse Pablo, ne-am refăcut puterile și am pălăvrăgit nițel. Dacă simțiți că nu mai sînteți obosiți, vă voi arăta acum stereoscopul meu și vă voi introduce în micul meu teatru. Sînteți de acord?

Ne-am ridicat, Pablo pășea zîmbitor înaintea noastră, deschise o ușă, trase la o parte o cortină și iată-ne ajunși în coridorul rotund, de forma unei potcoave, al unui teatru, ne găseam exact la mijloc, iar de ambele părți ale coridorului arcuit se aflau incredibil de multe uși înguste ce duceau spre loje.

– Iată, acesta este teatrul nostru, ne-a explicat Pablo, un teatru amuzant, sper că veți găsi suficiente lucruri de care să rîdeți.

Și rîse el însuși cu glas tare, scoțînd numai cîteva sunete care însă m-au înfiorat din creștet pînă în tălpi, căci recunoșteam rîsul acela limpede și bizar, pe care îl auzisem mai înainte venind de undeva, din înalt.

– Teatrul meu are uși pentru cîte loje doriți, zece sau o sută, sau o mie, iar îndărătul fiecărei uși vă așteaptă exact ceea ce căutați. O galerie minunată de imagini, iubite prietene, dar nu ți-ar folosi la nimic dacă ai trece prin ea așa cum ești. Ai fi incomodat și orbit de ceea ce obișnuiești a numi propria personalitate. Ai ghicit de mult, fără îndoială, că învingerea timpului, mîntuirea de realitate sau indiferent cum vrei să numești acest dor nu înseamnă altceva decît năzuința de a scăpa de așa-zisa dumitale personalitate, de închisoarea în care zaci. Și dacă ai intra în teatrul acesta așa cum ești, atunci ai vedea totul cu ochii lui Harry, ai vedea totul prin lentilele lupului de stepă. De aceea ești rugat să te descotorosești de aceste lentile, să ai amabilitatea de a preda mult stimata dumitale personalitate la garderobă, unde îți stă la dispoziție oricînd o vei dori din nou. Plăcuta seară de dans pe care ai petrecut-o, tratatul despre lupul de stepă, în fine, stimulentul pe care tocmai l-am savurat ar trebui să te fi pregătit suficient. Dumitale, Harry, îți va sta la dispoziție, după ce îți vei dezbrăca stimabila personalitate, partea stîngă a teatrului, ție, Hermina, cea din dreapta, iar înăuntru vă puteți întîlni iarăși, după cum veți dori. Hermina, te rog să te duci pînă una-alta după cortină, vreau să-l inițiez mai întîi pe Harry.

Hermina dispăru în dreapta, trecînd prin fața unei oglinzi imense care acoperea peretele din spate, de la podea pînă la arcadă.

– Așa, Harry, acum vino și încearcă să fii bine dispus. Căci scopul întregii reprezentații este tocmai acela de a te înveseli, de a te învăța să rîzi – sper că vei face în așa fel, încît să-mi ușurezi sarcina. Doar te simți bine, nu-i așa? Da? Nu ți-e cumva frică? Atunci e bine, foarte bine. Vei păși fără teamă și cu sinceră bucurie în lumea noastră, a aparențelor, în care, conform obiceiului, îți vei face intrarea printr-un mic simulacru de sinucidere.

A scos din nou oglinjoara lui din buzunar, ținîndu-mi-o dinaintea ochilor. Harry cel confuz, nebulos și invadat de făptura lupului ce lupta să capete contur, mă privea din nou, imaginea îmi era bine cunoscută și realmente antipatică, iar nimicirea ei nu-mi producea nici o strîngere de inimă.

– Vei șterge din oglindă această imagine, de care, de acum încolo, te poți lipsi, dragă prietene, și nu e nevoie de mai mult. Va fi suficient să privești la această imagine și, atunci cînd dispoziția dumitale o va permite, să rîzi din toată inima, sincer. Te afli aici într-o școală a umorului, va trebui să înveți cum se rîde. Ei, iar orice umor de calitate începe prin aceea că nu-ți mai iei în serios propria persoană.

M-am uitat fix în oglinjoară, în oglinjoara din mînă, în care lupul Harry își trăia zbaterea. Preț de o clipă am simțit cum ceva se zbate în mine, în străfundul meu, încet, dar dureros, un fel de amintire, un fel de dor de casă, un fel de remușcare. Pe urmă, neliniștea aceasta ușoară a făcut loc unui alt sentiment, comparabil cu senzația pe care o ai atunci cînd, din maxilarul anesteziat cu cocaină ți-a fost extras un dinte bolnav, e un simțămînt de ușurare, de piatră luată de pe inimă, dar totodată

de uimire pentru că nu te-a durut chiar atît de tare. Acestui sentiment i s-a mai adăugat și prospețimea unei bune dispoziții și cheful de a rîde, nu le-am putut rezista, așa încît am izbucnit într-un hohot de rîs mîntuitor. Imaginea tulbure din oglindă pîlpîi și se stinse, suprafața mică, rotundă a oglinzii fusese parcă arsă dintr-odată, devenind cenușie, estompată și opacă. Rîzînd, Pablo aruncă ciobul, iar acesta se rostogoli pe podeaua infinitului coridor și dispăru.

– Ai rîs bine, Harry, a exclamat Pablo, vei putea învăța să rîzi întocmai ca nemuritorii. Iată, acum l-ai omorît cu adevărat pe lupul de stepă. Cu nici un brici nu poți face așa ceva. Bagă de seamă, lupul trebuie să rămînă mort! Imediat vei putea părăsi realitatea stupidă. Cu prima ocazie vom ciocni un pahar și ne vom săruta, dragul meu, niciodată nu mi-ai plăcut atît de mult ca astăzi. Și, dacă va fi să mai pui preț pe astfel de nimicuri, atunci vom putea filozofa și discuta împreună cît vei voi în legătură cu muzica, și Mozart, și Gluck, și Platon, și Goethe. În acest moment vei pricepe de ce lucrul acesta nu a fost posibil pînă acum. – Să sperăm că ai reușit să scapi de lupul de stepă pentru toată ziua de azi. Căci sinuciderea ta, firește, nu este definitivă; ne aflăm aici într-un teatru magic, în care nu există realitate, ci doar imagini. Alege-ți imagini frumoase și vesele și demonstrează că într-adevăr nu mai ești îndrăgostit de dubioasa ta personalitate! Dar dacă vei dori totuși s-o recapeți, n-ai decît să privești din nou în oglinda pe care ți-o voi arăta eu acum. Că doar cunoști vorba aceea înțeleaptă: mai bine o oglinjoară în mînă, decît două pe perete. Ha, ha! (Și rîse din nou, la fel de frumos și de cutremurător.) – Așa, iar acum nu mai avem de săvîrșit decît un ceremonial foarte simplu și hazliu. După ce ai aruncat lentilele personalității tale, hai, vino și privește într-o oglindă adevărată! Ai să te amuzi.

Rîzînd și făcînd tot felul de drăgălășenii nostime m-a răsucit, așa încît mă aflam acum în fața unei oglinzi uriașe atîrnate pe un perete. Acolo m-am văzut pe mine însumi.

L-am văzut, pentru o fracțiune de secundă, pe acel Harry pe care îl cunoșteam, însă pe chipul lui se citea o neobișnuită bună dispoziție, era senin, surîzător. Dar abia ce l-am recunoscut că s-a și destrămat, din el s-a desprins o a doua figură, o a treia, o a zecea, o a douăzecea și toată oglinda aceea imensă se umplu cu tot felul de Harry sau cu bucăți de Harry, cu nenumărați Harry, încît abia dacă-i puteam privi și recunoaște pe fiecare dintre ei în cele cîteva fracțiuni de secundă. Unii dintre acești numeroși Harry erau de aceeași vîrstă cu mine, unii mai în vîrstă, unii foarte bătrîni, alții foarte tineri, adolescenți, băieți de școală, ștrengari, copii. Acești Harry de cincizeci de ani sau de douăzeci alergau și săreau haotic, Harry de treizeci de ani, Harry de cinci ani, serioși și veseli, demni și caraghioși, bine îmbrăcați și zdrențăroși, ba unii chiar complet goi, fără păr sau cu cîrlionți lungi, și toți aceștia eram eu și pe fiecare dintre ei îl vedeam, îl recunoșteam în fulgerul unei clipe, după care dispărea la fel de repede, aluneca în toate direcțiile descompunîndu-se, spre stînga, spre dreapta, înspre adîncul oglinzii sau urcînd spre suprafața acesteia. Unul dintre ei, un tip tînăr, elegant, se aruncă la pieptul lui Pablo îmbrățișîndu-l și fugind apoi împreună cu el. Iar un altul, care mi-a plăcut în mod deosebit, un tînăr drăguț, încîntător, de șaisprezece sau șaptesprezece ani, intră în goană, ca o furtună, pe coridor și citi cu nesaț inscripțiile de pe toate ușile, eu pășeam în urma lui, iar el se opri dinaintea unei uși pe care reușii să citesc:

TOATE FEȚELE SÎNT ALE TALE!
INTRODUCEȚI O MONEDĂ DE O MARCĂ

Tînărul drăguț își luă avînt, făcu un salt și, aruncîndu-se cu capul înainte în orificiul unde trebuia introdusă moneda, dispăru îndărătul acelei uși.

Dispăruse și Pablo, se părea că dispăruse și oglinda și, odată cu ea, toate acele nenumărate figuri ale lui Harry. Mi-am dat seama că fusesem lăsat în voia mea și a teatrului, așa că am

pășit curios din ușă în ușă, citind pe fiecare o inscripție, o ispită, o promisiune.

Inscripția

HAI CU TOȚI LA VÎNĂTOARE!
MARE VÎNĂTOARE DE AUTOMOBILE

mă ispiti, așa că am deschis ușa îngustă și am intrat.

M-am trezit în mijlocul unei lumi zgomotoase și febrile. Pe străzi goneau automobilele, unele erau blindate, vînînd pietoni, făcîndu-i terci pe pavaj, strivindu-i de zidurile caselor. Am înțeles pe loc: era vorba de lupta dintre oameni și mașini, o luptă de mult pregătită, de mult așteptată, la fel de mult temută și care izbucnise, în fine, acum. Pretutindeni în jur zăceau morți și sfîrtecați, pretutindeni zăceau de asemenea automobile zdrobite, îndoite, pe jumătate arse, iar deasupra acestui haos se roteau avioane în care, de pe numeroase acoperișuri și de la ferestre, se trăgea cu puști și mitraliere. Afișele stridente, superb de incitante, de pe toate zidurile, se adresau națiunii, cu litere enorme, strălucind ca niște făclii, chemînd-o să militeze, în sfîrșit, pentru cauza oamenilor și împotriva mașinilor, să-i zdrobească, în sfîrșit, pe bogătașii îmbuibați, bine îmbrăcați și parfumați, care storceau untul din oamenii lor cu ajutorul mașinilor, precum și toate automobilele lor mari care tușeau, bîrîiau supărător și zbîrnîiau drăcește, să dea foc, în sfîrșit, fabricilor, să facă puțină ordine și să mai depopuleze pămîntul acesta terfelit, astfel încît să crească din nou iarba, încît în universul betonului prăfuit să poată să mai apară cîte o urmă de pădure, cîmpie, pajiște, rîu sau mlaștină. Dimpotrivă, alte afișe, splendid pictate, stilizate fastuos în culori delicate și mai puțin copilărești, dovedind o inteligență deosebită și mult spirit, îi avertizau în chip înduioșător pe toți proprietarii și pe toți cei cu mintea trează, atrăgîndu-le atenția asupra iminenței haosului și anarhiei, prezentau într-adevăr emoționant binefacerile ordinii, ale muncii, ale proprietății, ale culturii, ale dreptului, ridicînd în slavă mașinile ca pe suprema descoperire, de ultimă oră, a oamenilor, cu ajutorul cărora aceștia urmau să se transforme în zeități. Am citit afișele gînditor, cuprins de admirație, le-am citit pe cele roșii, ca și pe cele verzi, elocvența lor înflăcărată, logica lor imperioasă au avut asupra mea un efect fabulos, aveau dreptate, mă uitam pe deplin convins cînd la unele, cînd la celelalte, din păcate deranjat incontestabil de împușcăturile dezlănțuite din jurul meu. Ei, dar lucrul principal era limpede: era război, un război violent, subtil și deosebit de simpatic, în care nu era vorba de împărat, republică, frontiere, steaguri și culori sau de alte asemenea lucruri mai mult decorative și teatrale care, în fond, nu erau decît niște ticăloșii, ci un război în care toți acei care simțeau că se sufocă și că viața nu le mai era pe plac puteau să-și exprime nemulțumirea în mod combativ, urmărind distrugerea civilizației de tinichea. Am văzut cum în ochii tuturor strălucea o poftă distructivă, o poftă de a omorî atît de limpede și de sinceră, încît florile acestea roșii, sălbatice, au crescut pe dată și în mine, și și-au desfăcut petalele cărnoase, rîzînd cu aceeași strălucire. M-am implicat cu bucurie în lupta aceea.

Dar cel mai frumos episod a fost cel în care lîngă mine și-a făcut apariția, fără veste, colegul meu de școală Gustav, de care de zeci de ani nu mai știusem nimic și care, odinioară, fusese cel mai nebunatic, cel mai puternic și mai însetat de viață dintre toți prietenii de la începutul copilăriei mele. Inima mi s-a înveselit cînd am văzut că mă întîmpină clipind complice cu ochii lui albaștri, luminoși. Mi-a făcut un semn, iar eu m-am îndreptat bucuros spre el.

– Dumnezeule mare, Gustav, am exclamat eu fericit, ce bine că te mai vede omul! Ce s-a ales din tine?

A rîs enervant, exact așa cum făcea pe vremea cînd eram copii.

– Dobitocule, mai e nevoie să ne punem întrebări și să pălăvrăgim? M-am făcut profesor de teologie, iată că acum o știi și pe asta, dar astăzi, din fericire, teologia nu-și mai are nicăieri rostul din cauza războiului. Ei, haidem!

Trase în șoferul unui mic autocamion care tocmai ne ieșise în cale fornăind, sări pe camion cu dexteritatea unei maimuțe, îl opri ca să mă urc și eu, apoi am gonit diabolic printr-o ploaie de gloanțe și printre mașini răsturnate pînă am ieșit din oraș, departe de ultimul cartier.

– Ești de partea fabricanților? l-am întrebat pe prietenul meu.

– Da' de unde, asta e o chestie de gust, o să ne mai gîndim și-acolo, afară. De fapt, stai, prefer să optez pentru cealaltă grupare, cu toate că, în esență, asta n-are nici o importanță, desigur. Eu sînt teolog, iar Luther, înaintașul meu, i-a ajutat la vremea lui pe principi și pe bogătași împotriva țăranilor, iată un lucru pe care vrem să-l dregem pe cît posibil. Ce mașină proastă, să sperăm că mai rezistă încă vreo cîțiva kilometri!

Iute ca vîntul, odrasla văzduhului, am gonit pîrîind și hodorogind pînă ce am ajuns într-un loc liniștit, cu verdeață, situat la multe mile depărtare, după ce străbătuserăm o cîmpie întinsă și suiserăm, încet-încet, panta unui masiv muntos. Ne-am oprit aici, pe șoseaua netedă, lucitoare, care se strecura între un perete stîncos abrupt și un zid scund de protecție, șerpuind îndrăzneț pînă sus, sus, dincolo de un lac albastru, strălucitor.

– Ce regiune frumoasă, am spus eu.

– Foarte drăguță. Putem să o numim șoseaua axelor, pe aici se vor rupe diverse axe, micuțule Harry, fii atent!

La marginea drumului se afla un pin imens, iar sus, în pin, am văzut un fel de colibă construită din scînduri, un foișor sau un post de observație. Gustav rîse tare pe seama mea, clipind viclean din ochii lui albaștri, apoi am coborît repede din mașină, ne-am cățărat pe trunchi și ne-am ascuns, răsuflînd din greu, în foișorul acela care ne plăcea foarte mult. Acolo am găsit puști, pistoale, lăzi cu cartușe. Și abia reușisem să ne răcorim puțin și să ne cuibărim în acel foișor de vînătoare, cînd, de la prima curbă, se auzi claxonul cam răgușit și arogant al unei mașini mari de lux care țîșnise zbîrnîind, cu toată viteza, pe neteda șosea montană. Noi țineam deja puștile în mîini. Era minunat de pasionant.

– Țintește-l pe șofer! mi-a poruncit Gustav repede, mașina solidă trecea tocmai pe dedesubtul nostru. Am ochit și am apăsat pe trăgaci, nimerind în șapca albastră a celui de la volan. Bărbatul se prăbuși, mașina goni mai departe, se lovi de peretele de stîncă, reculă, se lovi greoaie și furioasă, ca un bondar mare, gras, de parapet, se dădu peste cap și se prăbuși în abis, după ce se mai lovi zgomotos o ultimă oară de parapet.

– L-am terminat! rîse Gustav. Pe următorul lasă-l în seama mea.

Și iată că a apărut încă o mașină în goană, trei sau patru oameni se vedeau stînd micuți, pe canapele, de pe capul unei femei flutura, întinsă orizontal, în aer, o bucată de voal albastru deschis și, de fapt, îmi părea rău, căci cine știe, poate sub acel voal se ascundea chipul celei mai frumoase dintre femei. Dumnezeule mare, dacă tot ne jucam de-a hoții, poate că ar fi fost mai bine și mai frumos să fi urmat exemplul marilor noștri înaintași și să nu îndreptăm bravura poftei noastre de a ucide și împotriva femeilor frumoase. Dar Gustav trăsese deja. Șoferul zvîcni, se prăbuși, mașina se lovi de stînca abruptă, se ridică în sus, reveni și se terciui aterizînd din nou pe șosea cu roțile în sus. Am așteptat, nici o mișcare, oamenii zăceau muți, prinși ca într-o capcană, sub mașină. Mașina mai hurui și mai zornăi o vreme, învîrtindu-și nostim roțile în aer, pentru ca apoi, dintr-odată, să explodeze înfiorător, fiind cuprinsă de flăcări orbitoare.

– Un Ford, a zis Gustav. Trebuie să coborîm și să eliberăm șoseaua.

Am coborît și ne-am uitat la mormanul acela cuprins de flăcări. Arsese foarte repede, noi, între timp, făcuserăm din niște crăci cîțiva pari de ridicat cu care săltarăm mașina dînd-o la o parte și aruncînd-o peste marginea șoselei în abisul în care se rostogoli, zdrobind tufele care trosniră încă multă vreme. Doi dintre morți căzuseră cînd întorseserăm mașina și zăceau cu hainele în bună parte arse. Sacoul unuia dintre ei rămăsese aproape intact, l-am căutat în buzunare în speranța că vom afla

cine fusese omul acela. Am dat peste un portofel din piele, în care se găseau cîteva cărți de vizită. Am luat una și am citit pe ea: *„Tat twam asi“*.

– Foarte nostim, a spus Gustav. Dar în defintiv n-are nici o importanță cum se numesc oamenii pe care îi omorîm. Sînt și ei niște sărmani amărîți ca și noi, numele lor nu înseamnă nimic. Trebuie să nimicim lumea asta și pe noi odată cu ea. Dacă ar putea fi inundată cu totul timp de zece minute, cred că asta ar fi soluția cea mai puțin dureroasă. Ei, dar hai la treabă!

Am aruncat morții acolo unde aruncaserăm și mașina. O altă mașină își anunța deja sosirea claxonînd. Am țintit-o amîndoi deîndată, de pe șosea. Se mai învîrti nebunește, amețită, pe o porțiune de șosea, apoi căzu și se opri chițăind, un bărbat rămăsese nemișcat înăuntru, dar o fată tînără, drăguță, ieși afară, palidă și tremurînd din tot trupul, dar nevătămată. Am întîmpinat-o cu amabilitate, oferindu-i serviciile noastre. Ea era mult prea speriată, nu putea vorbi și ne fixă o vreme cu privirea ei rătăcită.

– Ei, ia să ne ocupăm mai întîi de bătrînul domn, a spus Gustav și s-a întors spre omul care tot nu se clintise de pe locul din spatele șoferului împușcat. Era un domn cu părul scurt, cărunt; ochii lui inteligenți, cenușii erau deschiși, dar se pare că era rănit destul de serios, în orice caz, din gură îi curgea sînge, iar gîtul i se sucise înfiorător și înțepenise.

– Îmi permiteți, bătrîne domn, mă numesc Gustav. Ne-am îngăduit să vă împușcăm șoferul. Ne permiteți să vă întrebăm cu cine avem onoarea?

Ochii mici, cenușii, ai bătrînului aveau o privire rece și tristă.

– Sînt procurorul general Loering, a spus el încet. Nu l-ați omorît numai pe sărmanul meu șofer, ci și pe mine, simt că mi se apropie sfîrșitul. De ce ați tras asupra noastră?

– Pentru că ați circulat cu viteză prea mare.

– Mergeam cu viteză normală.

– Ceea ce ieri era normal, nu mai e și azi, domnule procuror general. Noi sîntem astăzi de părere că orice viteză cu care merge un automobil este prea mare. Noi distrugem acum vehiculele, pe toate, ca de altfel și tot felul de alte mașini.

– Și puștile voastre?

– Și lor le va veni rîndul, dacă vom mai avea vreme de așa ceva. S-ar putea ca mîine sau poimîine să se fi terminat cu noi toți. Doar știți și dumneavoastră ce îngrozitor de populat, de suprapopulat era continentul nostru. Ei, acum se mai poate respira.

– Și trageți asupra oricui, fără discernămînt?

– Desigur. Fără îndoială că de unii e păcat. De exemplu, mi-ar fi părut rău de această tînără drăguță – cu siguranță că este fiica dumneavoastră, nu-i așa?

– Nu, este stenografa mea.

– Cu atît mai bine. Și acum vă rog să coborîți sau dați-ne voie să vă tragem afară din mașină, pentru că trebuie s-o distrugem.

– Prefer să mă distrgeți și pe mine odată cu ea.

– Cum doriți. Mai permiteți-mi însă încă o întrebare! Dumneavoastră sînteți procuror. Niciodată nu am înțeles cum poate cineva să fie procuror. Dumneavostră trăiți de pe urma faptului că acuzați și condamnați alți oameni care, de obicei, sînt niște sărmani amărîți. Nu-i așa?

– Așa este. Mi-am făcut datoria. Asta era funcția mea. La fel cum funcția călăului este aceea de a-i omorî pe cei condamnați de mine. Iar dumneavoastră ați preluat aceeași funcție. Și dumneavoastră omorîți.

– Just. Numai că noi nu omorîm pe nimeni din obligație, ci de plăcere sau, mai bine zis, de neplăcere, din cauză că lumea asta ne-a decepționat și ne-a dus la deznădejde. De aceea, omorul ne amuză într-o oarecare măsură. Dumneavoastră nu vi s-a părut niciodată că omorul este un amuzament?

– Mă plictisiți. Aveți amabilitatea și faceți-vă munca pînă la capăt. Asta în caz că noțiunea de datorie nu vă este necunoscută...

A tăcut strîngînd din buze, de parcă voia să scuipe. Dar n-a scos decît puțin sînge, care i s-a lipit de bărbie.

– Stați puțin! a spus Gustav politicos. Este adevărat că nu cunosc noțiunea de datorie, da, n-o mai cunosc. Pe vremuri am avut mult de-a face cu ea, în interes de serviciu, am fost profesor de teologie. De asemenea, am fost soldat și am luptat în război. Ceea ce credeam eu că e o datorie, ceea ce autoritățile și superiorii mei îmi porunceau atunci, nu era deloc bun, întotdeauna aș fi preferat să fac contrariul. Dar chiar dacă acum nu mai cunosc noțiunea de datorie, o cunosc totuși pe aceea de vină – poate că amîndouă înseamnă același lucru. De vreme ce am ieșit din pîntecele unei mame, sînt vinovat, sînt condamnat să trăiesc, am datoria să aparțin unui stat, să fiu soldat, să ucid, să plătesc impozite pentru înarmare. Iar acum, în momentul ăsta, vina că sînt în viață m-a adus din nou, ca odinioară, pe vremea războiului, în situația de a trebui să ucid. Și de data asta nu ucid cu oroare, ci am consimțit la vină, n-am nimic împotrivă ca lumea asta încuiată și tîmpă să se sfarme în cioburi, ba-i dau și eu cu plăcere o mînă de ajutor și mă nimicesc pe mine însumi cu dragă inimă, odată cu ea.

Procurorul făcu un mare efort să schițeze un zîmbet cu buzele sale încleiate de sînge. Nu prea reuși, dar buna lui intenție fusese vizibilă.

– Atunci e bine, spuse el. Așadar, sîntem colegi. Faceți-vă datoria, stimate coleg.

Între timp, fata aceea drăguță se așezase la marginea șoselei și își pierduse cunoștința.

În acest moment, o altă mașină claxonă apropiindu-se în goană. Am tras fata puțin la o parte, ne-am lipit de stîncă, iar mașina care venea nimeri din plin rămășițele celeilalte. Frînă puternic și se ridică puțin, oprindu-se însă intactă. Ne-am luat repede puștile și le-am îndreptat împotriva noilor veniți.

– Coborîți! porunci Gustav. Mîinile sus!

Din mașină coborîră trei bărbați, ținînd ascultători mîinile ridicate.

– Este vreunul dintre voi medic? a întrebat Gustav.

Ei răspunseră că nu.

– Atunci aveți amabilitatea să-l scoateți încetișor pe domnul ăsta de pe locul lui, este grav rănit. Apoi luați-l în mașina voastră pînă în cel mai apropiat oraș. Haideți, puneți mîna!

N-a trecut mult și bătrînul domn a fost mutat în cealaltă mașină, Gustav dădu comanda și toți au pornit-o la drum.

Între timp, stenografa noastră își revenise, privind la tot ceea ce se întîmplase. Îmi plăcea că pusesem mîna pe o pradă atît de drăguță.

– Domnișoară, i-a zis Gustav, v-ați pierdut patronul. Să sperăm că bătrînul nu vă era apropiat și în alte privințe. Vă angajez eu, străduiți-vă să ne fiți un bun camarad! Așa, și acum ne cam grăbim. În curînd o să fie destul de neplăcut aici. Puteți să vă cățărați, domnișoară? Da? Atunci haideți, vă luăm între noi doi și vă ajutăm.

Ne-am cățărat toți trei cît am putut de repede pînă la coliba noastră din pom. Sus, domnișoarei i se făcu rău, dar i-am dat să bea un coniac și nu a trecut mult pînă ce și-a revenit într-atît încît să poată admira splendida panoramă a lacului și a munților, și să ne comunice că se numește Dora.

Imediat după aceea acolo, jos, sosi încă o mașină care se strecură precaut pe lîngă mașina răsturnată, fără să se oprească, apoi acceleră brusc.

– Pezevenghiul! rîse Gustav, trăgînd în cel de la volan.

Mașina a dănțuit puțin, s-a ciocnit o dată de parapet, l-a străpuns și a rămas suspendată deasupra abisului.

– Dora, i-am spus eu, știi să mînuiești o pușcă?

Nu știa, dar a învățat de la noi cum se încarcă o armă. Mai întîi a fost cam neîndemînatecă și s-a rănit la un deget din care i-a curs sînge, a început să plîngă și ne-a cerut un plasture. Gustav însă i-a explicat că era război și că va trebui să demonstreze că e o fată cuminte și curajoasă. Apoi totul a mers ca pe roate.

– Dar ce-o să se aleagă de noi? ne-a întrebat ea.

– Nu știu, spuse Gustav. Prietenului meu Harry îi plac femeile frumoase, el o să fie prietenul tău.

– Dar ei vor veni cu poliția și cu soldații și ne vor omorî.

– Nu mai există nici poliție, nici altceva de soiul ăsta. Trebuie să ne decidem, Dora. Ori rămînem liniștiți aici, sus, trăgînd asupra mașinilor care trec pe dinaintea noastră ca să le distrugem, ori luăm noi înșine o mașină și plecăm cu ea, oferindu-le altora ocazia să tragă asupra noastră. Este indiferent de partea cui trecem. Eu sînt de părere să rămînem aici.

Jos se ivi din nou o mașină, claxonul ei se auzea strident pînă sus la noi. N-a trecut mult și i-am făcut de petrecanie, așa încît rămase cu roțile în sus.

– Ce straniu, am spus eu, nu credeam că poate fi așa de amuzant să tragi cu pușca! Și cînd te gîndești că odinioară eram un dușman al războiului!

Gustav zîmbi.

– Da, pe lumea asta sînt mult prea mulți oameni. Odinioară nu-ți dădeai seama așa de bine de lucrul ăsta. Dar acum, cînd fiecare nu dorește numai să respire aer, ci să aibă și o mașină, ei, acum îți dai seama de lucrul ăsta. Firește că ceea ce facem noi nu este o faptă înțeleaptă, e o copilărie, tot așa cum și războiul era o imensă copilărie. În viitor, lumea va trebui să învețe cum să țină în frîu proliferarea speciei umane pe căi raționale. Deocamdată noi reacționăm destul de irațional la niște condiții insuportabile, dar, în esență, întreprindem totuși un lucru just: reducem.

– Da, am spus eu, ceea ce facem noi este probabil o nebunie, dar probabil că, totuși, este bine și necesar să procedăm astfel. Nu este bine ca omenirea să-și folosească excesiv judecata, căutînd să facă ordine, cu ajutorul rațiunii, în lucruri care nici nu sînt încă accesibile rațiunii. Așa apar idealuri ca ale americanilor și ale bolșevicilor, care sînt extraordinar de raționale, dar, simplificînd viața într-un mod atît de naiv, o siluiesc și o secătuiesc. Imaginea omului care, odinioară, fusese un ideal înalt, a început să se transforme într-un clișeu. Poate că noi, nebunii, o vom înnobila iarăși.

Gustav mi-a răspuns rîzînd:

– Ce priceput ești la vorbă, cine dă ascultare unui asemenea izvor de înțelepciune este cuprins de bucurie și are cu ce să se aleagă. Și chiar s-ar putea să ai dreptate într-o oarecare măsură. Dar fii atît de bun și încarcă-ți pușca din nou, mi se pare că ai căzut puțin pe gînduri. În orice clipă se pot ivi în goană cîțiva căpriori pe care nu-i vom putea ucide cu filozofia, ci oricum, va trebui să avem gloanțe pe țeavă.

O mașină apăru și se răsturnă pe dată, șoseaua era blocată. Un supraviețuitor, un bărbat rotofei, roșu la chip, gesticula de zor pe lîngă ruine, holbîndu-se cînd în jos, cînd în sus, ne descoperi ascunzătoarea și alergă spre noi urlînd, trăgînd cu un revolver de mai multe ori în direcția noastră.

– Plecați sau vă împușc, i-a strigat Gustav celui de jos. Însă tipul își îndreptă revolverul spre el și mai trase o dată. Atunci am tras și noi în el, ucigîndu-l din două împușcături.

Au mai apărut două mașini pe care le-am și scos din circulație. Apoi șoseaua a rămas calmă și pustie, se pare că se răspîndise vestea despre pericolele care te pîndeau dacă treceai pe acolo. Aveam timp acum să admirăm frumoasa panoramă. De partea cealaltă a lacului, acolo jos, se afla un orășel din care se înălțau nori de fum și nu a trecut mult pînă ce am văzut cum focul se întinde de la un acoperiș la altul. Se auzeau și împușcături. Dora a plîns puțin, iar eu am mîngîiat-o pe obrajii umezi.

– Oare trebuie să murim cu toții? a întrebat ea.

Nu i-a răspuns nimeni. Între timp, jos se ivise un drumeț, se uită la automobilele distruse care zăceau acolo, le dădu ocol, se aplecă într-unul din ele, scoase o umbrelă de soare pestriță, o poșetă de piele, o sticlă de vin, se așeză pașnic pe zid, trase o dușcă din sticlă, găsi în poșetă ceva de mîncat, învelit în celofan, bău sticla pînă o goli, apoi plecă mulțumit mai departe, cu umbrela de soare strînsă sub braț. Plecă pașnic, iar eu i-am spus lui Gustav:

– Ai fi, oare, capabil să tragi în acest om simpatic și să-i găurești țeasta? Dumnezeule, eu n-aș fi.

– Nici nu-ți cere nimeni să faci așa ceva, a mormăit prietenul meu. Dar simțea și el că îl apasă pe inimă ceva. Abia ce zărisem un om care continua să se comporte cu nevinovăție, pașnic și copilărește, trăind în starea lui de inocență, că toată acțiunea noastră atît de lăudabilă și de necesară ne-a apărut dintr-odată prostească și respingătoare. La naiba cu toată vărsarea asta de sînge! Ne era rușine. Dar se spune că, în războaie, chiar unii generali ar fi încercat, uneori, asemenea sentimente.

– Haideți să plecăm de aici, smiorcăi Dora, haideți să ne dăm jos, sînt sigură că în mașini vom găsi ceva de mîncare. Vouă chiar nu vă e foame, bolșevicilor?

Colo în vale, în orașul cuprins de flăcări, clopotele începură să bată a panică și a înfricoșare. Am început să coborîm. Ajutînd-o pe Dora să se cațere peste parapet, am sărutat-o pe genunchi. Ea rîse tare. Dar în clipa aceea drugii au cedat, iar noi ne-am prăbușit în gol.

M-am trezit din nou în coridorul rotund, marcat de emoția aventurii cu vînătoarea. Și, de pretutindeni, de pe toate acele nenumărate uși, mă ispiteau tot felul de inscripții:

MUTABOR
METAMORFOZĂRI ÎN ANIMALUL
SAU PLANTA DORITĂ

KAMASUTRAM
LECȚII ÎN ARTA IUBIRII INDIENE
CURS PENTRU ÎNCEPĂTORI: 42 DE METODE
DIFERITE DE PRACTICARE A IUBIRII

SINUCIDERE PLINĂ DE DELICII!
RÎZI DE MORI

VREȚI SĂ VĂ SPIRITUALIZAȚI?
ÎNȚELEPCIUNEA ORIENTULUI

O, DE-AȘ AVEA O MIE DE LIMBI!
NUMAI PENTRU DOMNI

DECĂDEREA OCCIDENTULUI
PREȚURI REDUSE. RECORD INEGALABIL

ESENȚA ARTEI
TRANSFORMAREA TIMPULUI ÎN SPAȚIU
PRIN MUZICĂ

LACRIMA CARE RÎDE
CABINETUL UMORULUI

JOCURI PENTRU SIHAȘTRI
COMPENSAREA INTEGRALĂ A ORICĂREI LIPSE
DE SOCIETATE

Șirul inscripțiilor era nesfîrșit. Una dintre ele suna astfel:

ÎNDRUMĂRI PENTRU MODELAREA
PERSONALITĂȚII
SUCCES GARANTAT

Mi s-a părut interesantă, așa că am intrat pe ușa aceea.

Am nimerit într-o încăpere semiîntunecoasă și liniștită în care un bărbat ședea nu pe un scaun, ci, așa cum se obișnuiește

în Orient, pe podea, avînd dinainte ceva ce semăna cu o tablă mare de șah. În primul moment, am avut impresia că este prietenul meu Pablo, oricum, omul acela purta o jachetă asemănătoare, din mătase viu colorată, și avea ochii la fel de negri și de strălucitori.

– Sînteți Pablo? l-am întrebat eu.

– Eu nu sînt nimeni, mi-a declarat el cu amabilitate. Noi, cei de pe aici, nu purtăm nici un nume, noi, cei de aici, nu sîntem persoane. Eu sînt un jucător de șah. Vreți să luați lecții de modelare a personalității?

– Dar chiar vă rog.

– Atunci fiți atît de amabil și puneți-mi la dispoziție cîteva duzini din figurile dumneavoastră.

– Figurile mele...?

– Figurile în care ați văzut descompunîndu-se așa-zisa dumneavoastră personalitate. Căci fără figuri nu pot să joc.

Îmi puse dinainte o oglindă și am văzut din nou, în ea, cum întregul care era persoana mea se descompune în multe euri, mi se părea că numărul crescuse față de data trecută. Numai că figurile erau acum foarte mici, de mărimea unor piese de șah pe care le puteai mînui ușor, iar jucătorul luă cu degetele lui calme, sigure, cîteva duzini din ele și le așeză pe podea, lîngă tabla de șah. În timpul acesta vorbea monoton, ca un om care repetă un discurs sau o lecție ținută de nenumărate ori:

– Cunoașteți concepția falsă și nefastă, după care omul reprezintă o unitate durabilă. De asemenea, cunoașteți că omul se compune dintr-o mulțime de suflete, din foarte multe euri. Divizarea aparentei unități a persoanei în aceste numeroase figuri este considerată o sminteală, iar știința a inventat pentru fenomenul acesta denumirea de schizofrenie. Știința are dreptate în această privință în măsura în care, firește, nici o pluralitate nu poate fi ținută în frîu fără o anumită intervenție diriguitoare, fără o anumită ordine și sistematizare și, dimpotrivă, nu are dreptate atunci cînd crede că nu ar fi posibilă decît o ordine unică, obligatorie pe viață, a acelor sub-euri. Eroarea

aceasta a științei are unele urmări neplăcute, valoarea ei constînd exclusiv în faptul că învățătorii și educatorii aflați în slujba statului reușesc să-și simplifice munca, fiind scutiți de a gîndi și de a experimenta. Din această eroare decurge faptul că mulți oameni sînt socotiți drept „normali“, ba chiar valoroși din punct de vedere social, cînd ei, în fond, sînt nebuni incurabili, și invers, unii oameni, care sînt niște genii, sînt priviți drept nebuni. De aceea, noi completăm lacunara învățătură științifică despre suflete cu noțiunea căreia îi spunem arta modelării. Arătăm, astfel, celui căruia i-a fost dat să trăiască momentul dezmembrării eului său că poate să-și reașeze bucățile oricînd, în orice ordine preferă, obținînd astfel o diversitate infinită a jocului vieții. Asemeni scriitorului care creează o dramă cu o mînă de personaje, tot astfel și noi constituim, fără încetare, din figurile eului nostru dezmembrat, grupuri noi, cu jocuri și conflicte noi, cu situații veșnic noi. Priviți!

Cu degetele lui calme, agere, apucă figurile mele, bătrînii, tinerii, copiii, femeile, toate figurile vesele și triste, puternice și delicate, iscusite și neajutorate, aranjîndu-le la iuțeală pe tabla sa în vederea unui joc în care ele se constituiau fără întîrziere în grupuri, familii, în jocuri și lupte, în prietenii și dușmănii, alcătuind o întreagă lume la scară redusă. Sub ochii mei plini de încîntare el făcu astfel încît lumea aceea micuță, plină de viață și totuși bine orînduită, să pară pentru un timp în mișcare, jucîndu-se și luptîndu-se, încheind alianțe și purtînd bătălii, iar oamenii se curtau, se căsătoreau și se înmulțeau, era într-adevăr o dramă cu multe personaje, o dramă emoționantă și plină de încordare.

Apoi mătură tabla cu mîna, printr-o mișcare vioaie, răsturnă cu ușurință toate figurile, și, adunîndu-le grămadă, începu a alcătui, gînditor, ca un artist exigent care nu se mulțumește cu prima soluție, configurația unui alt joc, cu totul nou, cu aceleași figuri, dar grupate acum cu totul altfel, cu relații și interdependențe total diferite. Cel de-al doilea joc era înrudit cu primul: aceeași lume, clădită din același material, numai că

tonalitatea era modificată, ritmul se schimbase, motivele aveau alte accente, situațiile se succedau în alt chip.

Și astfel, inteligentul meșter făurea din acele figuri ce erau fiecare bucăți ale eului meu, joc după joc, semănînd vag unul cu celălalt, toate putînd fi recunoscute ca aparținînd aceleiași lumi, toate avînd aceeași origine, și fiind totuși fiecare dintre ele un joc cu desăvîrșire nou.

– Asta este arta vieții, spuse el profesoral. Pe viitor, dumneavoastră înșivă puteți să vă modelați și înviorați, să vă complicați și îmbogățiți jocul vieții după plac, pentru că el se află în mîinile dumneavoastră. Așa cum nebunia reprezintă, într-o accepție superioară, începutul înțelepciunii, tot așa schizofrenia înseamnă începutul artei, al fanteziei. Chiar și unii învățați și-au dat seama în parte de acest lucru, după cum se poate constata citind, de exemplu, *Minunatul Corn al Prințului,* cartea aceea delicioasă în care munca obositoare și plină de dăruire a unui învățat este înnobilată prin colaborarea genială a unui număr de artiști nebuni, internați în clinici. Iată, luați-vă figurile, băgați-le în buzunar, căci jocul acesta o să vă bucure deseori de-acum încolo. Dacă astăzi o figură a crescut și a devenit o sperietoare insuportabilă, încurcîndu-vă jocul, mîine o veți putea degrada și transforma într-o figură secundară care nu mai poate face nici un rău. Iar figura sărmană și dragă care, pentru o vreme a părut urmărită în permanență de ghinion și persecutată de o zodie nefastă, o veți putea transforma în jocul următor într-o prințesă. Vă doresc distracție plăcută, domnule.

M-am înclinat adînc și plin de recunoștință înaintea acestui talentat jucător de șah și mi-am vîrît figurile în buzunar, retrăgîndu-mă prin ușa îngustă.

La drept vorbind îmi închipuisem că, ieșind pe coridor, mă voi așeza jos și mă voi juca ore întregi, o veșnicie, cu figurile acelea, dar de îndată ce m-am trezit din nou în coridorul luminos, arcuit, al teatrului, m-au captivat alte forțe, mai puternice decît mine. O plăcuță strălucea strident dinaintea ochilor mei:

MIRACOLUL DRESĂRII UNUI LUP DE STEPĂ

Inscripția aceasta mi-a deșteptat sentimente felurite, o serie de temeri și constrîngeri din viața mea de odinioară, din realitatea pe care o părăsisem, îmi dădeau o penibilă strîngere de inimă. Cu mîna tremurîndă am deschis ușa și am nimerit într-o panoramă de bîlci, iar înăuntru am zărit un grilaj de fier interpus între mine și scena sărăcăcioasă. Pe scenă am văzut un dresor, un tip cu aspect de piețar care își dădea mare importanță și care, în ciuda mustății lui mari, în ciuda pachetelor de mușchi de la brațe și a veșmintelor sale caraghioase de circar, semăna cu mine într-un mod perfid și dezgustător. Bărbatul acesta puternic ținea în zgardă, ca pe un cîine – ce priveliște jalnică! – un lup mare, frumos, dar îngrozitor de slab, cu o privire de sclav umilit. Și era în aceeași măsură grețos și pasionant, te îngrozea și, în aceeași măsură, îți provoca o tainică plăcere, să vezi cum bruta de dresor îl făcea pe animalul acela de pradă, nobil, și totuși rușinos de supus, să execute o serie de figuri și de scene senzaționale.

Într-adevăr omul acela, blestematul și monstruosul geamăn al meu, își dresase lupul fantastic de bine. Lupul dădea atent ascultare oricărei porunci, reacționa cîinește la orice strigăt și la orice pocnitură de bici, îngenunchea, se prefăcea că-i mort, stătea sluj, căra în gură, ascultător și cuminte, o pîine, un ou, o bucată de carne, un coșuleț, ba chiar trebui să-i ridice dresorului biciul, pe care acesta îl aruncase pe jos, și să i-l aducă în dinți, ceea ce făcu dînd din coadă insuportabil de slugarnic. Omul îi arătă lupului un iepure, apoi un miel alb, iar lupul își arăta colții, e adevărat, salivînd și tremurînd de poftă, dar nu se atinse de nici unul dintre animalele acelea, ci sări la comandă peste ele, în timp ce animalele se pitiseră dîrdîind la pămînt, iar după acest salt elegant, se așeză între iepure și miel, încolăcindu-i cu labele

din față și formînd împreună cu ei o familie emoționantă. În fine, lupul linse din palma omului o bucată de ciocolată. Era un chin să vezi cu ochii tăi pînă unde ajunsese lupul acesta, în ce grad fantastic își contrazicea propria natură, mie mi se făcuse părul măciucă.

Totuși, atît spectatorul indignat cît și lupul însuși au fost despăgubiți pentru chinul lor în partea a doua a reprezentației. Căci, după derularea rafinatului program de dresură și după ce dresorul se aplecase cu un zîmbet dulceag, triumfător, deasupra grupului alcătuit din miel și lup, rolurile se schimbară. Dresorul, care semăna cu Harry, depuse dintr-odată biciul la picioarele lupului, făcu o plecăciune adîncă și începu să tremure și să se chircească, arătînd lamentabil, întocmai cum arătase animalul mai înainte. Lupul însă se linse pe bot rîzînd, se destinse și se înviora, privirea i se însenină, tot corpul i se încordă și își recîștigă splendida sălbăticie.

Și iată că acum comanda lupul, și omul trebuia să-i dea ascultare. La comandă, omul îngenunche, făcînd-o pe lupul, scoase limba, își sfîșie veșmintele de pe trup cu dinții lui plombați. Mergea, după cum îi comanda dresorul de oameni, cînd în două, cînd în patru labe, stătea sluj, se prefăcea mort, îi îngăduia lupului să-l călărească, îi aducea biciul. Răspundea ca un cîine talentat, plin de fantezie, la orice înjosire și perversitate. O fată frumoasă se urcă pe scenă, se apropie de omul dresat, mîngîindu-i bărbia, punîndu-și obrazul lîngă al lui, el însă rămase în patru labe, rămase fiară, scutură din cap și începu să-și arate dinții la frumoasa fată, pînă la urmă chiar atît de amenințător și lupesc, încît aceasta își luă tălpășița. I se dădu ciocolată, dar el o adulmecă disprețuitor și o împinse la o parte. Iar la sfîrșit au fost aduși din nou mielul alb și iepurele gras, bălțat, și omul arătă zelos tot ce știa, făcînd-o pe lupul, încît era o plăcere să-l privești. Cu degetele și dinții le înșfăcă pe bietele animale care țipau, smulgîndu-le bucăți de blană și carne, mestecîndu-le carnea vie, rînjind, bîndu-le sîngele cald cu ochii închiși, cu o imensă plăcere și amețit de voluptate.

Îngrozit, am ieșit în goană pe ușă afară. Teatrul acesta magic nu era, după cîte îmi dădeam eu seama, un paradis al purității, dincolo de fațada lui plăcută se ascundeau toate chinurile iadului. O, Doamne, oare nici aici nu exista mîntuire?

Alergam înfricoșat în sus și în jos, simțind în gură gustul de sînge și gustul de ciocolată, unul la fel de grețos ca și celălalt, dorindu-mi din tot sufletul să scap de lumea asta tulbure, străduindu-mă, din toată ființa mea, să descopăr în mine însumi imagini mai suportabile, mai plăcute. „O, prieteni, să nu ne lamentăm!“ răsună în mine și, cu groază, mi-am adus aminte de înfiorătoarele fotografii de pe front pe care le puteai vedea uneori în timpul războiului, de grămezile clădite din cadavre încîlcite între ele, ale căror chipuri fuseseră transformate de măștile de gaze în niște pocituri diabolice. Cît de prost și copilăros mai fusesem pe vremea cînd mă îngrozisem eu, pacifistul iubitor de oameni, la vederea unor astfel de fotografii! Astăzi, știam că nici un dresor, nici un ministru, nici un general și nici un nebun nu era capabil să clocească în creierul lui gînduri și imagini care să nu fi fost la fel de dezgustătoare, la fel de sălbatice și de funeste, la fel de crude și de idioate ca cele care sălășluiau în mine însumi.

Răsuflînd ușurat, mi-am adus aminte de inscripția căreia, la începutul reprezentației teatrale, îi dăduse curs cu atîta frenezie tînărul acela frumos, anume următoarea inscripție:

TOATE FEȚELE SÎNT ALE TALE

și mi se păru, după toate cîte se întîmplaseră, că, în definitiv, nu merita să-ți dorești nimic altceva decît asta. Am intrat, înveselit la gîndul că voi scăpa de blestemata lume a lupilor.

Aici, aerul tinereții mele mă întîmpină în valuri stranii – atît de ireal, ca dintr-o poveste, dar totodată atît de familiar, încît m-am înfiorat – mă înconjură atmosfera vremurilor de odinioară, cînd fusesem copil și adolescent, iar în inima mea năvăli sîngele de atunci. Ceea ce făcusem și gîndisem, ceea ce

fusesem cu puțin timp mai înainte se afundă într-un abis, undeva îndărătul meu, iar eu eram din nou tînăr. Abia cu o oră înainte, cu cîteva clipe mai înainte crezusem că știu prea bine ce însemnau dragostea, dorința, dorul, însă nu fuseseră decît dragostea și dorul unui om în vîrstă. Acum eram din nou tînăr și ceea ce simțeam în mine, acest foc arzător, acest dor care mă sorbea, această pasiune în stare să topească gheața ca vîntul cald în luna lui mărțișor, totul era proaspăt, nou și autentic. O, cum se aprindeau din nou flăcări date uitării, cum tălăzuia cu ecou din adînc freamătul vremilor de odinioară, cum se înflăcăra sîngele, cum striga și cînta sufletul! Eram un copilandru de cincisprezece sau șaisprezece ani, capul îmi era plin de latină și greacă și de versurile minunate ale poeților, gîndurile îmi erau pline de năzuințe și ambiții, fantezia îmi era plină de visuri de artist, dar mult mai profund, mai puternic și mai înrobitor pîlpîiau și se zbăteau în mine flăcările dragostei, foamea sexului, presimțirea devoratoare a voluptății.

Stăteam sus, pe vîrful unui deal, undeva deasupra orășelului meu natal, mirosea a vînt de primăvară și a violete timpurii, din panorama orașului vedeam scînteind apa rîului care-l străbătea și ferestrele casei în care mă născusem și toate aveau un chip, un sunet și un miros care te amețeau cu plinătatea, noutatea și cu emoția nașterii lor în acea clipă, toate străluceau în culori atît de vii și adiau, în vîntul primăvăratic, ca o suprarealitate transfigurată, așa cum văzusem eu cîndva lumea în prima tinerețe, în răgazurile mele cele mai rodnice și cele mai încărcate de poezie. Stăteam pe deal, iar vîntul îmi flutura în plete; cu mîna absentă, cuprins de dorința visătoare a dragostei, am frînt din tufa abia înverzită un mugur proaspăt, deschis abia pe jumătate, l-am ținut dinaintea ochilor, l-am mirosit (chiar și numai simțind acest miros mi-am adus aminte cu ardoare de tot ceea ce fusese odinioară), apoi am apucat în joacă mugurașul acela verde cu buzele care nu sărutaseră încă nici o fată și am început să-l mestec. Și simțind gustul acesta aspru, amărui, aromat, mi-am dat seama dintr-odată, foarte bine, ce anume trăiesc și că totul se întorsese iarăși. Am retrăit un ceas din prima mea tinerețe, o după-amiază de duminică dintr-un început de primăvară cînd, plimbîndu-mă de unul singur, o întîlnisem pe Rosa Kreisler, o salutasem atît de sfios și mă îndrăgostisem de ea atît de amețitor.

Atunci o privisem plin de speranță temătoare pe frumoasa fată care urca singură și visătoare la deal, fără să mă fi zărit încă, îi văzusem părul strîns în două cozi groase, dar care mai lăsau de ambele părți ale obrajilor cîteva șuvițe libere ce săltau jucăușe în vînt. Observasem pentru prima oară în viața mea ce frumoasă era fata aceea, ce frumos și plin de reverie se juca vîntul în părul ei mătăsos, ce frumos și ațîțător îi cădea rochia subțire, albastră, pe trupul tînăr și, așa cum împreună cu gustul acela iute-amărui al mugurelui zdrobit între dinți mă invadase toată dulcea și sfioasa plăcere și teamă a primăverii, tot așa, la vederea fetei, m-a cuprins tot acel presentiment ucigător al iubirii, al femeii, anticiparea zguduitoare a unor imense posibilități și promisiuni, a plăcerilor fără nume, a rătăcirilor, spaimelor și suferințelor inimaginabile, a celei mai profunde mîntuiri și a vinei celei mai adînci. O, cît de arzător simțeam pe limbă gustul amărui al primăverii! O, ce ușor adia vîntul, jucîndu-se cu șuvițele de păr care atîrnau pe lîngă obrajii ei rumeni! Pe urmă se apropiase de mine, ridicase ochii și mă văzuse, se înroșise o clipă ușor, ferindu-și privirea într-o parte; apoi eu i-am dat binețe, scoțîndu-mi pălăria de catehumen, și Rosa, care își revenise repede, îmi răspunse la binețe zîmbitoare și cumva ca o mică doamnă, înălțîndu-și fața, apoi porni mai departe încet, cu pași siguri, cu un aer de superioritate, înconjurată din toate părțile de miile de dorințe drăgăstoase, de rugămințile și de admirația pe care eu i le trimiteam din urmă.

Asta se întîmplase cîndva, într-o duminică, acum treizeci și cinci de ani, și tot ceea ce se întîmplase atunci retrăiam în clipa acesta: dealul și orașul, vîntul de mărțișor și mirosul de mugure, Rosa și părul ei castaniu, dorul încolțit și teama dulce care mă sufoca. Totul era ca odinioară și mi se părea că niciodată în viață

n-am mai iubit așa cum o iubisem atunci pe Rosa. Acum, însă îmi era dat să o întîmpin altfel decît pe vremea aceea. Am văzut-o roșind cînd mă recunoscu, am observat ce efort făcea să-și ascundă roșeața, încît mi-am dat seama de îndată că îi eram pe plac, că întîlnirea aceasta avea și pentru ea aceeași însemnătate ca și pentru mine. Și în loc să-mi scot iarăși pălăria, în loc să stau solemn cu ea în mînă pînă cînd fata avea să treacă, am făcut de data aceasta, în ciuda spaimei și a stîngăciei mele, ceea ce-mi poruncea imboldul sîngelui, strigîndu-i:

– Rosa! Slavă Domnului că ai venit, frumoasă fată! Îmi ești atît de dragă.

Poate că nu erau vorbele cele mai pline de duh care s-ar fi putut spune în clipa aceea, dar spiritul n-avea ce căuta într-o asemenea împrejurare, fusese suficient și-atît. Rosa nu luă o atitudine de doamnă și nici nu plecă mai departe, Rosa se opri și se uită la mine înroșindu-se mai tare ca înainte și spunînd:

– Bună, Harry, îți sînt dragă cu adevărat?

Ochii căprui străluceau pe chipul ei plin de vioiciune, iar eu mi-am dat seama că, din momentul în care, în duminica aceea, o lăsasem pe Rosa să plece mai departe, toată viața și iubirile mele din trecut fuseseră false și încîlcite și pline de o prostească nefericire. Acum însă, îndreptasem greșeala aceea, totul lua un alt curs, totul avea să fie bine.

Ne-am dat mîinile și, mînă în mînă, am pornit-o agale mai departe, nespus de fericiți, foarte fîstîciți, nu știam ce să ne spunem și ce să facem, din timiditate am început să mergem mai repede și așa am alergat pînă ce ni se tăie respirația, văzîndu-ne nevoiți să ne oprim, dar fără să ne fi dat drumul la mîini. Amîndoi eram încă la vîrsta copilăriei și nu prea știam ce să facem unul cu celălalt, în duminica aceea n-am apucat nici măcar să ne sărutăm, dar eram imens de fericiți. Am stat să ne tragem sufletul, ne-am așezat în iarbă, eu îi mîngîiam mîna, iar ea, cu cealaltă mînă, îmi netezea sfioasă părul, pe urmă ne-am ridicat din nou, încercînd să ne măsurăm, ca să vedem care din noi este mai înalt și, de fapt, eu eram cu un deget mai înalt decît

ea, dar n-am vrut să recunosc, ci i-am zis că eram la fel de înalți, că bunul Dumnezeu ne făcuse unul pentru altul și că, mai tîrziu, ne vom căsători. Atunci Rosa mi-a spus că-i miroase a violete, am îngenuncheat amîndoi în iarba măruntă, de primăvară, am căutat și am găsit cîteva violete cu codițe scurte, și fiecare a oferit celuilalt florile culese, iar cînd se făcu mai răcoare și lumina cădea deja oblic peste stînci, Rosa mi-a spus că trebuie să plece acasă, așa că pe dată ne-am întristat foarte tare, pentru că nu aveam voie s-o însoțesc, însă acum exista un secret al nostru și acesta era lucrul cel mai de preț pe care îl aveam noi doi. Am rămas acolo, printre stînci, mirosind violetele Rosei, m-am culcat la pămînt, pe buza unei văi abrupte, cu fața în jos, și am privit spre oraș, pîndind pînă ce făptura ei mică, dulce, apăru acolo, jos de tot, trecînd pe lîngă fîntînă și pe pod. Și acum știam că ajunsese în casa ei părintească, că umbla printr-o cameră sau alta, în vreme ce eu stăteam aici, departe de dînsa, dar de la mine pînă la ea se întindea o legătură, alerga un curent, adia un secret.

Ne-am revăzut cînd ici, cînd colo, pe stînci, la gardurile grădinilor, toată primăvara aceea, și ne-am dăruit, pe cînd liliacul dădea în floare, primul sărut sfielnic. Era puțin ceea ce noi, copiii, ne puteam dărui unul celuilalt, sărutul nostru era încă lipsit de ardoare și de plinătate și n-am îndrăznit decît să-i mîngîi încetișor cîrlionții din jurul urechilor, dar ne aparținea tot ce erau în stare să născocească iubirea și bucuria noastră, iar cu fiecare atingere sfioasă, cu fiecare necopt cuvînt de dragoste, cu fiecare moment de așteptare reciprocă învățam o fericire nouă, urcam încă o mică treaptă pe scara iubirii.

Astfel, începînd cu Rosa și cu violetele, am retrăit de la un capăt la altul toată viața mea sentimentală, sub auspicii mai favorabile. Rosa pieri pentru ca să apară Irmgard, soarele se încinse, stelele amețiră, dar nici Rosa, nici Irmgard nu mi-au aparținut, a trebuit să urc treaptă cu treaptă, să trăiesc multe, să învăț multe, a trebuit să o pierd și pe Irmgard, și pe Anna. Pe fiecare fată, dintre cele iubite odinioară în tinerețea mea, o iubeam acum din nou, dar de data aceasta eram în stare să le

insuflu iubirea, să dăruiesc fiecăreia cîte ceva, să primesc de la fiecare ceva în dar. Dorințe, visuri și posibilități, care odinioară nu existaseră decît în fantezia mea, deveniseră acum realitate, și eu le trăiam aievea. O, voi flori frumoase, voi toate, Ida și Lore, voi toate acelea pe care le-am iubit timp de o vară, de o lună, de o zi!

Am priceput că eram acum tinerelul acela drăguț, înflăcărat, pe care îl văzusem mai înainte alergînd plin de zel înspre poarta dragostei, că acum trăiam total această frîntură din mine, care nu se împlinise decît în a zecea, în a mia ei parte, că o lăsam să crească nestînjenită de toate celelalte figuri ale eului meu, netulburată de gînditor, netorturată de lupul de stepă, neîngrădită de poet, de fantast, de moralist. Nu, acum nu eram altceva decît un îndrăgostit, nu respiram nici o altă fericire și nici o altă suferință decît pe acelea ale dragostei. Irmgard mă învățase deja să dansez, Ida, să sărut, iar cea mai frumoasă, Emma, a fost cea dintîi care, într-o seară de toamnă, sub coroana fremătătoare a unui ulm, mi-a îngăduit să-i sărut sînii bronzați și să beau din cupa plăcerii.

Mi-a fost dat să trăiesc multe lucruri în micul teatru al lui Pablo, dar nici a mia parte dintre ele nu poate fi redată prin cuvinte. Toate fetele pe care le iubisem vreodată îmi aparțineau, fiecare îmi dăruia ceea ce numai ea putea să dăruiască, fiecăreia îi dăruiam ceea ce numai ea știa să ia de la mine. Mi-a fost dat să gust din plin dragostea, fericirea, voluptatea, dar și rătăcirea și suferința, în grădina mea înflorea acum, la ceasul acesta fermecat, de vis, toată iubirea pe care o pierdusem în viață, aducîndu-mi flori gingașe, caste, flori pătimașe, înflăcărate, flori întunecate care se ofileau repede, voluptăți fulgerătoare, reverii adînci, melancolii incandescente, moarte înfricoșată, renaștere radioasă. Am întîlnit femei pe care nu puteai să le cîștigi decît la iuțeală, asaltîndu-le, și altele pe care erai fericit să le poți curta îndelung și cu multă precauție; mă întîmpina, iarăși, clarobscurul fiecărui ungher al vieții mele în care, odinioară, chiar și numai pentru un singur minut, îmi vorbise glasul simțurilor, mă încinsesem sub privirea unei femei, mă atrăsese sclipirea albă a pielii unei fete, și tot ceea ce odinioară pierdusem, recuperam acum. Fiecare dintre femeile acelea îmi aparținea, fiecare în felul ei. Iată, aceasta era femeia cu ochii stranii, umbros-căprui, cu părul deschis la culoare ca inul, lîngă ea stătusem cîndva, preț de un sfert de oră, la fereastră, pe culoarul unui accelerat și îmi apăruse apoi de mai multe ori în vis – nu scotea nici un cuvînt, dar ea m-a învățat meșteșuguri nebănuite, înspăimîntătoare, ucigătoare, în ale dragostei. Și iată chinezoaica suplă, tăcută, cu zîmbetul ei sticlos, întîlnită în portul Marseille, cu părul lins, negru ca smoala, cu ochi plutitori, și ea știa lucruri nemaipomenite. Fiecare își avea secretul ei, mireasma pămîntului care o zămislise, fiecare săruta și rîdea în felul ei, fiecare era pudică sau impudică în felul ei deosebit de al altora. Veneau și plecau, torentul le purta către mine, vîltoarea lui mă arunca spre ele, mă despărțea de ele, înotam jucîndu-mă copilărește în torentul bărbăției mele, fermecat, pîndit de primejdii, de surprize. Și mă miram la tot pasul, cît de bogată fusese viața mea, viața aparent atît de săracă și lipsită de dragoste, a lupului de stepă, cît de îmbelșugată fusese ea în iubiri, în ocazii, în ispite. Aproape pe toate le pierdusem sau fugisem de ele, mă poticnisem de ele și trecusem mai departe, le uitasem cu repeziciune – dar iată, toate se păstrau aici, fără nici o excepție, cu sutele. Iar acum le vedeam, eram al lor, mă deschideam spre ele, afundîndu-mă în infernul lor cu licăriri trandafirii. Mi-a revenit și oferta seducătoare pe care mi-o făcuse Pablo cîndva, precum și altele de mai înainte, pe care, la vremea lor, nici măcar nu le pricepusem, jocuri fantastice în trei și în patru, toate mă atrăgeau surîzătoare acum în iureșul lor. S-au întîmplat multe lucruri, am jucat multe jocuri, dar cuvintele nu le pot reda în nici un chip.

Din infinitul torent al ispitelor, al viciilor, al complicațiilor ieșeam din nou la suprafață, calm, tăcut, înarmat, încărcat de cunoștințe, înțelept, cu o experiență profundă, maturizat pentru Hermina. Ea, Hermina, apărea ca ultima figură în mitologia mea plină de personaje, ca ultimul nume dintr-un șir

infinit, mi-am recăpătat de îndată luciditatea și am pus capăt basmului iubirii, pentru că nu vroiam să mă întîlnesc cu ea aici, în clarobscurul unei oglinzi fermecate, ei nu-i aparținea numai una dintre piesele jocului meu de șah, ci întregul Harry. O, acum îmi voi modifica jocul figurilor mele în așa fel, încît totul să aibă legătură cu ea și să mă poarte spre împlinire.

Torentul mă aruncase la țărm, mă aflam din nou în culoarul tăcut cu loje al teatrului. Ce să fac? Am băgat mîna în buzunar să scot figurile, dar impulsul se și stinsese. Universul acesta al ușilor, al inscripțiilor, al oglinzilor magice mă înconjura inepuizabil. Nehotărît, am citit următoarea inscripție, care mă făcu să mă înfiorez:

CUM SĂ UCIZI PRIN DRAGOSTE

așa scria acolo. Într-o fulgerătoare tresărire mi-a apărut pentru o secundă imaginea unei amintiri: era Hermina, stătea la o masă dintr-un restaurant, deodată uitase de vin și de mîncare, pierzîndu-se într-o convorbire abisală, cu o seriozitate înfiorătoare în privire, și spunîndu-mi că mă va face să mă îndrăgostesc de dînsa numai ca s-o omor cu mîna mea. Un val copleșitor de teamă și de întuneric mi se revărsă în inimă, dintr-odată mi-a reapărut totul dinaintea ochilor, dintr-odată am simțit din nou, în străfundurile sufletului, suferința și destinul. Deznădăjduit, am băgat mîna în buzunar ca să scot figurile, ca să pun la cale puțină magie și să modific orînduiala de pe tabla mea de șah. Dar n-am mai găsit nici una dintre figuri. În locul lor, am scos din buzunar un cuțit. Speriat de moarte, am alergat pe cordor, pe lîngă uși, apoi dintr-odată m-am pomenit dinaintea uriașei oglinzi, în care am privit. În oglindă se afla, la fel de înalt ca și mine, un lup uriaș, frumos, stătea pe loc, clipind cu sfială din ochii lui neliniștiți. A clipit scurt spre mine, a rîs puțin, încît colțurile botului i se dezlipiră pentru o clipă, lăsînd să i se vadă limba roșie.

Unde era Pablo? Unde era Hermina? Unde era individul acela inteligent, care pălăvrăgise atît de frumos despre modelarea personalității?

Am mai privit o dată în oglindă. Fusese o nebunie. Îndărătul peretelui de sticlă nu era nici un lup care să-și rotească limba în gură. În oglindă eram eu, era Harry, cu chipul înnegurat, părăsit de toate jocurile, obosit de toate viciile, cumplit de palid, dar, orice s-ar spune, un om, orice s-ar spune, un ins cu care puteai să stai de vorbă.

– Harry, am spus eu, ce faci acolo?

– Nimic, spuse cel din oglindă, aștept doar. Aștept moartea.

– Dar unde e moartea? l-am întrebat eu.

– Vine, spuse celălalt. Și din încăperile goale ale teatrului am auzit acordurile unei muzici, ale unei muzici frumoase și înfiorătoare, acordurile muzicii din Don Juan, care acompaniază apariția oaspetelui de piatră. Acordurile glaciale răsunau înfiorător în clădirea aceea fantomatică, venind de pe lumea cealaltă, de pe tărîmul nemuritorilor.

– Mozart! am gîndit, evocînd astfel cele mai dragi și mai sublime imagini ale vieții mele interioare.

Și-atunci, în spatele meu a răsunat un hohot de rîs, un hohot limpede și rece ca gheața, venit dintr-un alt tărîm, necunoscut oamenilor, din tărîmul marilor suferințe, un rîs iscat dintr-un umor dumnezeiesc. M-am întors, pătruns de răceala și de încîntarea acelui rîs, și iată, Mozart se apropie, trecu rîzînd pe lîngă mine, se îndreptă agale spre una dintre ușile lojelor, o deschise și intră, iar eu l-am urmat curios pe acest zeu al tinereții mele, căruia toată viața i-am dăruit dragostea și admirația mea. Muzica răsuna în continuare. Mozart stătea lîngă balustrada lojei, nu se mai vedea nimic din teatru, spațiul nemărginit era inundat de beznă.

– Vedeți, spuse Mozart, merge și fără saxofon. Cu toate că nu aș vrea să diminuez cu nimic importanța acestui faimos instrument.

– Unde ne aflăm? l-am întrebat eu.

– Sîntem în ultimul act din *Don Giovanni,* Leporello a îngenuncheat deja. O scenă admirabilă, chiar și muzica e destul de bună, în fine. Dar nu-i așa că, în ciuda aspectelor ei umane, se simte în ea adierea celuilalt tărîm, adică rîsul?

– Este ultima partitură mare care s-a mai scris, am spus eu cu gravitatea unui profesor de școală. Firește, a mai fost și Schubert, a mai fost și Hugo Wolf, nici pe sărmanul, minunatul Chopin nu trebuie să-l uităm. V-ați încruntat, maestre – o, da, mai există și Beethoven, și el este minunat. Dar, oricît de frumoase ar fi toate creațiile lor, ele au într-însele ceva fragmentar, ceva ce pare că vrea să se descompună, un bronz atît de perfect nu a mai fost turnat de mîna omului de la *Don Giovanni* încoace.

– Nu vă osteniți atît, rîse Mozart cumplit de ironic. Se vede treaba că și dumneavoastră sînteți muzician? Ei, eu am renunțat la meserie, am preferat să mă retrag. Numai așa, de plăcere, mă mai uit și eu cîteodată să văd ce se întîmplă pe-aici.

Și-a ridicat mîinile de parcă ar fi dirijat, iar undeva a răsărit luna sau un alt astru palid, m-am uitat peste balustradă și privirea mi-a căzut în incomensurabilele adîncimi spațiale în care pluteau ceață și nori, se întrezăreau munți și țărmuri de mare, iar sub noi se întindea, cît lumea de mare, o cîmpie semănînd cu un deșert. Pe cîmpia aceasta am zărit un domn în vîrstă, cu barbă lungă, conducînd, cu chipul marcat de suferință, o coloană uriașă de cîteva zeci de mii de bărbați înveșmîntați în negru. Imaginea era tristă și dezolantă, iar Mozart spuse:

– Vedeți, acesta este Brahms. El năzuiește spre mîntuire, dar mai e încă mult pînă atunci.

Am aflat că miile acelea de oameni în negru erau interpreții vocilor și ai notelor care, după sentința lui Dumnezeu, prisoseau în partiturile sale.

– Prea multe instrumente, o mare risipă de material, zise Mozart dînd din cap.

Și imediat după aceea l-am văzut mărșăluind, în fruntea unei coloane la fel de mari, pe Richard Wagner și am simțit cum mulțimea aceea greoaie trăgea de el, cum sorbea din el; l-am văzut și pe el tîrîndu-se obosit, cu pași de martir.

– În tinerețea mea, am remarcat eu cu tristețe, se considera că nu pot fi imaginate culmi mai contrastante decît acești doi muzicieni.

Mozart rîse.

– Da, așa se întîmplă întotdeauna. Privite de la o oarecare distanță, culmile extreme de genul acesta încep, de obicei, să semene din ce în ce mai mult una cu alta. De altfel, instrumentația prea abundentă nu a fost o greșeală personală a lui Wagner sau a lui Brahms, ci o eroare a epocii lor.

– Cum? Și pentru asta ei trebuie să ispășească atît de greu? am exclamat eu cu reproș în glas.

– Bineînțeles. Aceasta este calea judecății. Abia după ce vor fi ispășit vina epocii lor, se va vedea dacă mai rămîne o contribuție personală care să justifice tragerea lor la răspundere.

– Bine, dar ei n-au nici o vină!

– Firește că nu. Cu ce sînt ei vinovați că Adam s-a înfruptat din măr, și cu toate acestea trebuie să ispășească.

– Dar este îngrozitor.

– Desigur, viața este întotdeauna îngrozitoare. Vina nu este nicidecum a noastră, și totuși sîntem răspunzători. Îndată ce te-ai născut, ești vinovat. Am impresia că ați avut parte de niște lecții de religie cam ciudate, de vreme ce nu știați acest lucru.

Mă aflam într-o stare destul de mizerabilă. Mă vedeam pe mine însumi, un pelerin mort de oboseală, străbătînd pustiul lumii celeilalte, încărcat cu multele cărți nefolositoare pe care le scrisesem, cu toate articolele, cu toate foiletoanele, urmat de armata de zețari care trebuiseră să lucreze la ele, de armata de cititori care trebuiseră să înghită toate acestea. Dumnezeule! Și pe deasupra mai existau și Adam, și mărul, și tot ce mai însemna păcatul originar. Așadar, trebuia să ispășesc pentru toate acestea în purgatoriul fără de sfîrșit și abia după aceea s-ar putea pune întrebarea dacă, dincolo de ele, mai există și o contribuție personală, ceva propriu, sau dacă nu cumva toate faptele mele și

consecințele lor nu fuseseră decît un fel de spumă zadarnică pe întinsul mării, un joc absurd în torentul întîmplărilor!

Mozart începu să rîdă tare văzîndu-mi chipul consternat. Se tăvălea de rîs și bătea din picioare scoțînd niște zgomote stridente. Și atunci a strigat la mine:

– Hei, tinere, te mănîncă limba mereu, plămînu-ți se umflă greu? Ți-e gîndul la cititori, la aceste hoituri de ciori, la sărmanii ronțăitori, la zețarii bezmetici, la acești eretici, la blestemații ațîțători și de săbii ascuțitori? Rîsul te-apucă, balaur-nălucă, hohot nestăpînit, scandalul s-a pornit, în pantaloni te-ai murdărit. O, inimă cu al credinciosului har, cu cerneala ta neagră de tipar, îți fac o lumînare în dar, că eu mi-s mare ștrengar. Tresărit, plescăit, reprezentat, farsa a aranjat, din coadă a dat, nu prea mult a tremurat. Domnul a poruncit, dracul să te ia a venit, să te pălmuiască și să te muștruluiască pentru că ai înnegrit și ai mîzgălit, pentru că toate astea de fapt de la alții le-ai ciugulit.

Bine, dar asta era prea de tot, de furie n-am mai avut nici măcar răgazul să rămîn sub impresia melancoliei. L-am apucat pe Mozart de codiță, el se îndepărtă în zbor, iar coada i se alungi din ce în ce mai mult, ca o coadă de cometă de capătul căreia eram agățat eu, străbătînd lumea ca un vîrtej. Drace, dar frig mai era în lumea asta! Nemuritorii ăștia suportau un aer glacial, al naibii de rarefiat. Dar pe ei, un asemenea aer îi umplea de veselie, de asta am putut să-mi mai dau seama în scurtul moment înainte să leșin. M-a invadat o veselie cu gust iute-amar, o veselie tăioasă, cu sclipiri metalice glaciale, un chef de a rîde la fel de limpede, de sălbatic și de extraterestru așa cum o făcuse Mozart. Dar în clipa aceea mi s-a tăiat respirația și mi-am pierdut cunoștința.

Mi-am revenit, dar eram rătăcit și zdrobit, lumina albă a coridorului se reflecta pe podeaua lucioasă. Nu ajunsesem printre nemuritori, încă nu. Mă aflam în continuare în lumea pămînteană a enigmelor, a suferințelor, a lupilor de stepă, a chinuitoarelor

încurcături. Locul acesta nu era bun, nu suportam să mai rămîn aici. Toate acestea trebuiau să se sfîrșească.

Dinaintea mea, în marea oglindă de perete, stătea Harry. Nu arăta bine deloc, arăta cam la fel ca în noaptea de după vizita lui la profesor și după balul de la Vulturul Negru. Dar toate acestea se întîmplaseră demult de tot, cu ani, cu secole în urmă; Harry îmbătrînise, învățase să danseze, fusese spectatorul teatrului magic, îl auzise pe Mozart rîzînd, nu-i mai era teamă de dansuri, de femei, de cuțite. Pînă și omul mediocru se maturizează după ce a parcurs cîteva secole. L-am privit îndelung pe Harry în oglindă: îl mai cunoșteam bine, mai semăna încă, puțin de tot, cu Harry cel de cincisprezece ani care, într-o duminică de martie, se întîlnise cu Rosa, scoțîndu-și în fața ei pălăria de catehumen. Și totuși îmbătrînise de atunci cu cîteva sute de anișori, făcuse muzică și filozofie, se săturase de ele, trăsese la măsea vin de Alsacia la Casca de Oțel, avusese cu savanții cumsecade dispute despre Krișna, le iubise pe Erika și pe Maria, fusese prieten cu Hermina, trăsese cu pușca în automobile și se culcase cu o chinezoaică subțirică, se întîlnise cu Goethe și cu Mozart, găurind ici și colo plasa timpului și a realității aparente în care continua să fie prins. Chiar dacă pierduse piesele acelea drăguțe de șah, avea totuși un cuțit ca lumea în buzunar. Dă-i înainte, bătrîne Harry, individ bătrîn și obosit!

La dracu', ce gust amar mai avea și viața asta! L-am scuipat pe Harry cel din oglindă și i-am dat un picior, sfărîmînd oglinda în țăndări. Am pornit încet pe coridorul răsunător, privind cu atenție la ușile care îmi promiseseră atîtea lucruri frumoase: pe niciuna dintre ele nu se mai vedea vreo inscripție. Am trecut încet prin fața tuturor celor o sută de uși ale teatrului magic. Nu fusesem astăzi la balul mascat? De atunci se scursese un veac. În curînd nu vor mai exista ani. Mai era ceva de făcut, Hermina continua să aștepte. Va fi o nuntă stranie. Pluteam la voia întîmplării, mînat de un val tulbure, cu sentimente tulburi, sclav, lup de stepă. La dracu'!

M-am oprit dinaintea ultimei uși. Valul cel tulbure mă purtase pînă în dreptul ei. O, Rosa, tinerețe îndepărtată, o, Goethe și Mozart!

Am deschis. Îndărătul ușii am dat de o priveliște simplă și frumoasă. Pe jos, pe covoare zăceau doi oameni goi, erau frumoasa Hermina și frumosul Pablo, unul lîngă celălalt, dormind adînc, epuizați de jocul dragostei, un joc care pare atît de lacom și care, totuși, te face să te saturi atît de repede. Oameni frumoși, frumoși, imagini minunate, corpuri splendide. Sub sînul stîng al Herminei se zărea o pată rotundă, proaspătă, vineție, mușcătura sărutului pătimaș al dinților frumoși, strălucitori, ai lui Pablo. Acolo unde se vedea pata mi-am înfipt cuțitul, băgînd toată lama. Pe pielea fragedă, albă a Herminei se prelinse sînge. Aș fi șters cu sărutările mele sîngele acesta, dacă totul ar fi fost altfel, dacă totul ar fi decurs altfel. Deci n-am făcut-o; priveam doar cum curgea sîngele și am văzut cum i s-au deschis ochii pentru o clipă, îndurerați, profund uimiți. „De ce o fi uimită?“ m-am gîndit eu. Pe urmă m-am mai gîndit că ar trebui să-i închid ochii. Dar ei se închiseră iar, de la sine. Așadar, se întîmplase. Ea se răsuci puțin pe o parte, de la subsuoară pînă la sîn am văzut jocul unei umbre fine, delicate, care parcă voia să-mi amintească de ceva. Uitare! Apoi a rămas nemișcată.

Am privit-o îndelung. În cele din urmă, mă deșteptă un fior și am dat să plec. Și-atunci am văzut cum Pablo se ridică, am văzut cum deschide ochii, întinzîndu-și mîinile și picioarele, am văzut cum se apleacă deasupra frumoasei moarte și cum zîmbește. „Individul acesta nu va putea să fie niciodată serios, mi-am spus eu, zîmbește din te miri ce“. Pablo îndoi cu grijă colțul covorului și o acoperi pe Hermina pînă la sîn, astfel încît rana nu i se mai vedea, apoi, pe neauzite, părăsi loja. Unde se ducea? Oare toți mă părăseau? Am rămas singur cu moarta pe jumătate acoperită, cu cea pe care o iubeam și o invidiam. Cîrlionțul de băiețandru îi atîrna pe fruntea palidă, gura îi strălucea purpurie pe chipul alb ca varul, părul ei răspîndea un parfum delicat și lăsa să se întrevadă licărul slab al urechiușei frumos modelate.

Iată, dorința ei era împlinită. Înainte de a fi fost pe deplin a mea, eu îmi omorîsem iubita. Înfăptuisem incredibilul, iar acum căzusem în genunchi, privind-o fix și nepricepînd însemnătatea faptei mele, neștiind măcar dacă făcusem un lucru bun și drept sau dimpotrivă. Ce-ar spune inteligentul jucător de șah, ce-ar spune Pablo despre-așa ceva? Nu știam nimic, nu eram în stare să gîndesc. Gura rujată ardea din ce în ce mai roșie pe chipul care se stingea. Așa fusese întreaga mea viață, așa fusese și stropul meu de fericire și de dragoste, întocmai ca gura aceasta împietrită: un pic de roșu pictat pe chipul unui mort.

Și de pe fața neînsuflețită, de pe umerii albi, neînsuflețiți, de pe brațele albe, neînsuflețite, adia, strecurîndu-se încet, un fior, o pustietate și o singurătate glacială, o răceală din ce în ce mai mare, care începuse să-mi anchilozeze mîinile și buzele. Oare să fi stins eu soarele? Să fi ucis eu inima a tot ceea ce însemna viață? Să fi început invazia ucigătorului frig cosmic?

Înfiorat, mă holbam la fruntea împietrită, la cîrlionțul îmbățoșat, la luciul înghețat, palid al urechii. Răceala ce izvora din ele era ucigătoare, și totuși frumoasă: vibra, răsuna minunat, era muzică!

Nu simțisem, oare, mai înainte, fiorul acesta care semăna, totodată, cu un fel de fericire? Nu mai auzisem, oare, muzica aceasta? Ba da, la Mozart, la nemuritori.

Îmi veniră în minte niște versuri pe care le găsisem undeva cîndva:

> Dimpotrivă, noi ne întîlnirăm
> În eterul înghețat, cu stele,
> Noi cu ziua și-ora o sfîrșirăm,
> Nu sîntem masculi, bătrîni, femele...
> Rece ni-i traiul, statornic și drept,
> Rece ca aștrii rîdem etern în înalt...

Atunci ușa lojei s-a deschis și a intrat Mozart, fără codiță, fără pantaloni trei-sferturi și fără pantofi cu cataramă, îmbrăcat modern, încît l-am recunoscut abia după ce l-am privit încă o dată. S-a așezat foarte aproape de mine, era cît pe ce să-l ating și să-l avertizez să nu se murdărească cu sîngele scurs pe podea din sînul Herminei. Așezîndu-se, a început să se preocupe minuțios de cîteva aparate și instrumente mici, răspîndite peste tot, acordînd acestui lucru o mare importanță, ba trăgea și înșuruba, ba deșuruba ceva, iar în acest timp eu mă uitam cu admirație la degetele lui iscusite, iuți, pe care mi-ar fi plăcut să le văd o dată cîntînd la pian. Îngîndurat, mă uitam la el, dar de fapt nu eram îngîndurat, ci visam, pierdut în admirația pentru frumoasele și inteligentele lui mîini, sentimentul că se afla atît de aproape de mine mă încălzea, dar mă și intimida oarecum. De fapt, nu eram atent deloc la ce făcea, la ce înșuruba și trebăluia el acolo.

Asamblase însă un aparat de radio pe care îl făcuse să funcționeze; conectă difuzorul și îmi spuse:

– Ascult Münchenul, *Concerto grosso în Fa major* de Händel.

Într-adevăr, spre mirarea și groaza mea de nedescris, pîlnia diabolică de tablă începu îndată să scuipe acel amestec de mucozități bronhiale și de gumă morfolită între măsele pe care posesorii de gramofoane și abonații radioului au convenit să-l numească muzică – iar dincolo de rîgîitul și hîrîitul acela se putea recunoaște, într-adevăr, ca sub o crustă groasă de impurități, imaginea veche, scumpă, structura nobilă a acestei muzici divine, compoziția regească, respirația largă, răcoroasă, sunetul plin, amplu, al instrumentelor de coarde.

– Dumnezeule, am exclamat îngrozit, Mozart, ce aveți de gînd? Cu adevărat vreți să vă faceți și să-mi faceți o porcărie ca asta? Adică veți îngădui să fim terorizați de un aparat atît de hidos, acest așa-zis triumf al epocii noastre, cea mai recentă armă a ei care îi va aduce victoria în lupta pentru distrugerea artei? De ce credeți că e necesar, Mozart?

Omul cel straniu rîse de se prăpădi, rîsul suna rece și fantomatic, surd, dar nimicea totul în calea lui! Asistă cu plăcere profundă la chinurile mele, învîrti blestematele șuruburi și îndreptă pîlnia de tablă. Rîzînd, dădu drumul acelei muzici denaturate și otrăvite să se infiltreze în spații și, rîzînd, îmi răspunse:

– Te rog, fără patos, stimate vecin! Apropo, ai băgat de seamă acel *ritardando?* Ce idee, nu-i așa? Da, și-acum lasă-te pătruns, om nerăbdător ce ești, de gîndul acestui *ritardando* – ascultă-i bașii, îi auzi ce dumnezeiește intră? – și îngăduie-i acestei idei a bătrînului Händel să pătrundă în inima-ți cuprinsă de neliniște și s-o potolească! Ascultă, omulețule, fără patos și fără ironie, și vei vedea cum dincolo de vălul de cretinism iremediabil al acestui aparat caraghios plutește făptura îndepărtată a muzicii zeilor! Ține minte, se pot trage unele învățăminte din asta. Observă cum tubul acesta sonor face în aparență un lucru dintre cele mai prostești, mai nefolositoare și mai neîngăduite, luînd o muzică interpretată undeva și zvîrlind-o fără nici un discernămînt, prostește și grosolan, ba în plus și desfigurînd-o, într-un loc străin, care nu i se potrivește – și totuși, tubul acesta nu-i poate distruge muzicii spiritul ei originar, el nu face decît să-și trădeze, datorită muzicii, propria tehnică deplorabilă și funcționalitatea văduvită de spirit! Ascultă cu atenție, omulețule, căci îți va fi de folos! Așadar, destupă-ți urechile! Așa. Iar acum ascultă nu numai un Händel siluit de aparatul de radio, care, chiar și sub această înfățișare mizerabilă, tot divin rămîne – ci ascultă și vezi totodată, stimabile, admirabila parabolă a tot ceea ce este viață. Ascultînd radioul, asculți și vezi lupta primordială dintre idee și fenomen, dintre eternitate și timp, dintre divin și omenesc. Întocmai cum radioul, dragul meu, aruncă timp de zece minute cea mai splendidă muzică din lume, fără nici un discernămînt, în cele mai imposibile încăperi, în saloane burgheze și în mansarde, printre abonații săi care stau la taclale, își umflă burta, cască sau dorm, întocmai cum el sărăcește muzica de frumusețea ei senzuală, provocîndu-i stricăciuni, zgîrieturi, și hîrîieli, fără totuși să reușească a-i înăbuși pe deplin spiritul – exact la fel împrăștie de-a valma și

viața, așa-zisa realitate, splendidul joc al imaginilor lumii, obligîndu-ne să ascultăm după Händel o conferință despre tehnica de camuflare a bilanțurilor în întreprinderile industriale mijlocii, făcînd din cele mai fermecătoare acorduri orchestrale o flegmă de sunete dezagreabile, strecurîndu-și peste tot tehnica, funcționalitatea, derizoriul și deșertăciunea între idee și realitate, între orchestră și ureche. Toată viața este așa, micuțule, iar noi trebuie să o acceptăm așa cum e și, dacă nu sîntem nătărăi, atunci rîdem. Oamenii de genul dumitale nu au nici un drept să profereze critici la adresa radioului sau a vieții. Mai bine învață întîi să asculți! Învață să iei în serios ceea ce merită să fie luat în serios și rîzi de toate celelalte! Sau poate că dumneata însuți ai procedat mai bine, cu mai multă noblețe, cu mai multă inteligență, cu mai mult gust? Da' de unde, *monsieur* Harry, n-ai procedat defel așa. Ai făcut din viața dumitale istoria oribilă a unui om bolnav, iar din talentul dumitale, o nenorocire. Și, după cum văd, n-ai știut cum să te folosești de o fată atît de drăguță, de o fată atît de tînără și de încîntătoare în alt mod, decît înfigîndu-i un cuțit în trup, nimicind-o! Crezi că este bine ce ai făcut?

– Bine? Da' de unde! am exclamat eu deznădăjduit. Dumnezeule, totul este atît de fals, atît de infernal, atît de prostesc și de rău! Sînt un dobitoc, Mozart, un dobitoc prost și rău, bolnav și stricat, aveți dreptate de mii și mii de ori. Însă în ceea ce o privește pe fata aceasta: ea a vrut să se întîmple așa, eu n-am făcut decît să îndeplinesc propria ei dorință.

Mozart rîse surd, dar avu bunătatea să închidă radioul. Felul în care mă apăram îmi suna dintr-odată și mie, care fusesem pînă atunci deplin convins de justețea lui, destul de nesăbuit. Cîndva, cînd Hermina – mi-am amintit eu brusc – vorbise despre timp și eternitate, eu acceptasem pe loc să consider că gîndurile ei erau oglinda propriilor mele gînduri. Acceptasem însă ca pe ceva de la sine înțeles să cred că gîndul de a se lăsa ucisă de mine fusese ideea și dorința exclusivă a Herminei, neinfluențată de mine cu nimic. Dar oare de ce nu numai că încuviințasem și luasem în considerație ideea aceasta atît de îngrozitoare și de stranie, dar o și ghicisem dinainte? Poate, totuși, pentru că era propria idee? Și de ce o omorîsem pe Hermina tocmai în momentul în care o găsisem goală în brațele altuia? Rîsul surd al lui Mozart suna atoateștiutor și sarcastic.

– Harry, mi-a spus, ești un măscărici. Oare fata aceasta frumoasă să nu-și fi dorit într-adevăr de la tine nimic altceva decît o lovitură de cuțit? Asta să i-o spui cui vrei, nu mie! Ei, dar cel puțin ai lovit cum trebuie, sărmana copilă e moartă de-a binelea. Poate că e timpul să-ți dai seama de consecințele galanteriei tale față de această mică doamnă. Sau vrei cumva să scapi de consecințe?

– Nu, am strigat eu. Oare nu înțelegi? Să scap de consecințe! Nu-mi doresc nimic altceva decît să ispășesc, să ispășesc, să ispășesc, să-mi plec capul sub secure și să mă las pedepsit și nimicit.

Mozart mă privi cu o ironie insuportabilă.

– Ce patetic mai ești! Dar tot vei învăța ce-i umorul, Harry. Umorul este întotdeauna un umor negru, iar dacă va fi necesar îl vei învăța în ceasuri negre. Ești pregătit pentru așa ceva? Da? Bine, atunci intră la procuror și supune-te procedurii acelui întreg aparat, lipsit de umor, al oamenilor legii pînă cînd, cu sînge rece, ți se va tăia capul într-o închisoare, în zori de zi. Așadar, ești pregătit pentru așa ceva?

Dinaintea mea s-a aprins fulgerător o inscripție: iar eu am dat din cap în semn că sînt de acord. O curte pustie, între patru ziduri cu ferestruici zăbrelite, o ghilotină aranjată cu grijă, o duzină de domni îmbrăcați cu redingote și robe de magistrați, iar la mijloc stăteam eu, zgribulit, în aerul cenușiu al zorilor de ziuă, cu inima strînsă, jalnic de înspăimîntat, dar eram pregătit, eram de acord. La comandă, am făcut un pas înainte, și tot la comandă am îngenuncheat. Procurorul și-a scos toca, și-a dres glasul, iar toți ceilalți domni și-au dres și ei glasul. Ținea în mînă o hîrtie solemnă, despăturită, din care citi:

– Domnilor, în fața dumneavoastră se află Harry Haller, acuzat și găsit vinovat de a fi abuzat în mod necugetat de teatrul nostru magic. Haller nu a ofensat numai marea artă, confundînd frumoasa noastră galerie de imagini cu așa-numita realitate și înfigînd imaginea, reflectată în oglindă, a unui cuțit în imaginea, reflectată în oglindă, a unei fete, omorînd-o, ci a dovedit pe deasupra și intenția de a se folosi de teatrul nostru, într-un mod cu totul lipsit de umor, ca de un mecanism destinat sinuciderii. Prin urmare, îl condamnăm pe Haller să trăiască veșnic și îi retragem permisul de intrare în teatrul nostru pe o durată de douăsprezece ore. De asemenea, acuzatul nu poate fi absolvit nici de pedeapsa de a se rîde cu poftă de el, astăzi, aici. Domnilor, să ne acordăm glasurile: unu – doi – trei!

Și la trei, cei de față au început să rîdă, cu toții în aceeași secundă, rîdeau într-un cor înalt, rîdeau îngrozitor, era ceva insuportabil pentru un om, era un rîs de pe lumea cealaltă.

Cînd mi-am revenit, Mozart stătea lîngă mine, la fel ca mai înainte, mă bătu pe umăr și-mi zise:

– Ți-ai auzit sentința. Așadar, va trebui să te obișnuiești să asculți în continuare muzica radiofonică a vieții. Îți va face bine. Ești, din păcate foarte slab înzestrat, prostuțule, dar cred că încetul cu încetul ai cam priceput ce se cere de la dumneata. Trebuie să înveți să rîzi, iată ce ți se cere. Trebuie să pătrunzi latura umoristică a vieții, umorul negru al acestei vieți. Dar, firește, ești pregătit pentru orice, numai pentru ceea ce ți se cere nu! Ești pregătit să spinteci femei, ești pregătit să te lași decapitat în mod solemn, sînt sigur că ai fi pregătit să te și mortifici, și să te autoflagelezi vreme de o sută de ani. Sau greșesc cumva?

– O, firește că sînt pregătit din toată inima, am exclamat eu în suferința mea.

– Firește! Participi la orice reprezentație idioată și fără pic de umor, ești un om mărinimos, participi la tot ce este patetic și fără haz! Ei iată, eu nu iau parte la așa ceva, nu dau nici o para chioară pe ispășirea-ți romantică. Dorești să fii executat, dorești să ți se reteze capul, turbatule! Pentru un ideal atît de idiot ai fi în stare să mai comiți zece crime. Vrei să mori, lașule, iar nu să trăiești. La naiba, dar tocmai asta trebuie să faci, să trăiești! Ai merita să fii condamnat la cea mai grea pedeapsă.

– O, și care ar fi această pedeapsă?

– Am putea, de exemplu, să înviem din nou fata și să o căsătorim cu dumneata.

– Nu, cu asta n-aș fi de acord. S-ar întîmpla o nenorocire.

– De parcă tot ce ai meșterit dumneata aici n-ar fi o nenorocire destul de mare! Dar acum trebuie să punem capăt tuturor gesturilor patetice și tuturor asasinatelor. E cazul să fii în sfîrșit rezonabil! Trebuie să trăiești și să înveți să rîzi. Trebuie să înveți să asculți această blestemată muzică radiofonică a vieții, trebuie să admiri spiritul care se ascunde dincolo de ea, trebuie să înveți să rîzi de disonanțele ei. Gata, nu ți se cere mai mult de-atît.

Încet, strîngînd din dinți, l-am întrebat:

– Și dacă refuz? Și dacă, domnule Mozart, nu vă recunosc dreptul de a-i da dispoziții lupului de stepă și de a interveni în destinul lui?

– Atunci, zise Mozart pașnic, ți-aș propune să mai fumezi una din plăcutele mele țigări.

Și în vreme ce rostea aceste cuvinte, scoțînd ca prin farmec o țigară din buzunarul vestei și oferindu-mi-o, dintr-odată, nu mai era Mozart, ci acela care mă privea acum cu niște ochi calzi, exotici, negri, era prietenul meu Pablo și semăna ca un frate geamăn cu omul care mă învățase jocul cu piesele de șah.

– Pablo, am exclamat eu tresărind. Pablo, unde ne aflăm?

Pablo mi-a dat țigara și mi-a oferit foc.

– Ne aflăm, zîmbi el, în teatrul meu magic și, în caz că vrei să înveți tangoul sau să te faci general, sau să stai de vorbă cu Alexandru cel Mare, toate acestea îți vor sta la dispoziție data viitoare. Dar trebuie să-ți spun, Harry, că m-ai cam dezamăgit. Te-ai pierdut rău cu firea, ai lezat umorul micului meu teatru, făcînd porcăria asta, ai înjunghiat cu un cuțit și ne-ai murdărit frumoasa lume a imaginilor cu petele astea de realitate. N-a fost drăguț din partea ta. Să sperăm că măcar ai făcut toate astea din

gelozie, cînd ai văzut-o pe Hermina culcată lîngă mine. Cu o asemenea figură n-ai știut, din păcate, cum să umbli – credeam că ai învățat mai bine jocul. Nu-i nimic, se poate îndrepta.

O apucă pe Hermina care, în mîinile lui, luă îndată dimensiunile pitice ale unei piese de șah și o vîrî în același buzunar al vestei din care, cu puțin timp mai înainte, scosese țigara.

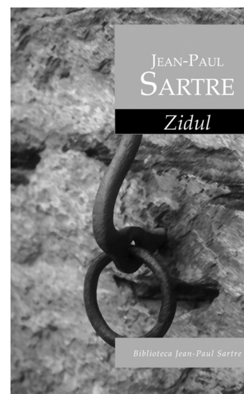
Fumul greu, dulceag, mirosea plăcut, mă simțeam golit pe dinăuntru și gata să dorm un an întreg.

Da, înțelegeam totul, îl înțelegeam pe Pablo, îl înțelegeam pe Mozart, undeva, îndărătul meu i-am auzit teribilul hohot de rîs, știam că în buzunar aveam toate acele sute de mii de figuri ale jocului vieții, al cărui sens îl intuiam, cutremurîndu-mă, simțeam în mine voința de a lua jocul, încă o dată, de la capăt, de a gusta încă o dată chinurile sale, de a mă înfiora încă o dată de absurditatea lui, de a străbate încă o dată, iară și iară, infernul dinlăuntrul meu.

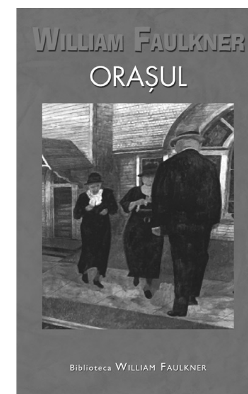
Într-o bună zi voi juca mai bine acest joc cu figuri. Într-o bună zi voi învăța să rîd. Mă aștepta Pablo. Mă aștepta Mozart.

Mario Vargas Llosa	RĂZBOIUL SFÎRȘITULUI LUMII ◆ CONVERSAȚIE LA CATEDRALA
André Malraux	CONDIȚIA UMANĂ ◆ CUCERITORII / CALEA REGALĂ
Thomas Mann	DOCTOR FAUSTUS ◆ MUNTELE VRĂJIT ◆ POVESTIRI ◆ MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL ◆ LOTTE LA WEIMAR
G. García Márquez	UN VEAC DE SINGURĂTATE ◆ TOAMNA PATRIARHULUI ◆ DOUĂSPREZECE POVESTIRI CĂLĂTOARE ◆ DESPRE DRAGOSTE ȘI ALȚI DEMONI ◆ INCREDIBILA ȘI TRISTA POVESTE A CANDIDEI ERÉNDIRA ȘI A BUNICII SALE FĂRĂ SUFLET ◆ DRAGOSTEA ÎN VREMEA HOLEREI ◆ AVENTURA LUI MIGUEL LITTÍN, CLANDESTIN ÎN CHILE ◆ A TRĂI PENTRU A-ȚI POVESTI VIAȚA ◆ GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU ◆ POVESTEA TÎRFELOR MELE TRISTE
Virgil Măgureanu	DECLINUL SAU APOTEOZA PUTERII?
Ilie Năstase	MR NĂSTASE
Regina Noor	CALEA SPRE CREDINȚĂ
Christopher Paolini	ERAGON
L. Picknett & C. Prince	MISTERUL TEMPLIERILOR ◆ CONSPIRAȚIA STARGATE
Mario Puzo	OMERTA
Ernesto Sábato	ESEURI (vol. 1)
Antoine de Saint-Exupéry	CITADELA
Jean-Paul Sartre	TEATRU ◆ CUVINTELE / GREAȚA
John Saul	PREZENȚA ◆ MÎNA DREAPTĂ A DIAVOLULUI ◆ CASA DE LA RĂSCRUCE
Dinu Săraru	TRILOGIA ȚĂRĂNEASCĂ ◆ CIOCOII NOI CU BODYGUARD
Dinu Săraru & Victor Stănculescu	GENERALUL REVOLUȚIEI CU PICIORUL ÎN GHIPS
John Steinbeck	ȘOARECI ȘI OAMENI
Stendhal	ROȘU ȘI NEGRU ◆ MĂNĂSTIREA DIN PARMA
Alex Mihai Stoenescu	ISTORIA LOVITURILOR DE STAT ÎN ROMÂNIA (vol. I, II, III și IV[1]) ◆ PATIMILE SFÎNTULUI TOMMASO D'AQUINO ◆ INTERVIURI DESPRE REVOLUȚIE
J.R.R. Tolkien	ROVERANDOM
L.N. Tolstoi	CAZACII ȘI ALTE POVESTIRI ◆ SONATA KREUTZER ȘI ALTE POVESTIRI
Oswald Wirth	FRANCMASONERIA PE ÎNȚELESUL ADEPȚILOR SĂI
Moony Witcher	FETIȚA CELEI DE A ȘASEA LUNI ◆ NINA ȘI MISTERUL NOTEI A OPTA

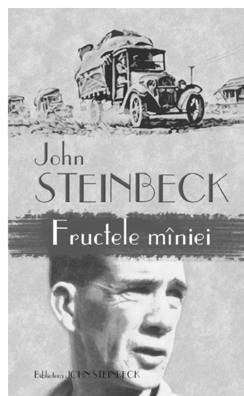
În curînd



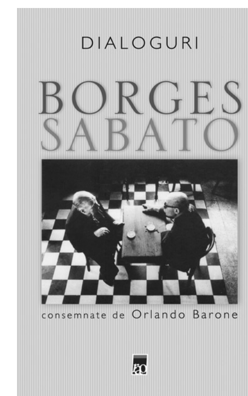
Jean-Paul Sartre
ZIDUL



William Faulkner
ORAȘUL



John Steinbeck
FRUCTELE MÎNIEI



Borges – Sabato
DIALOGURI
Consemnate de Orlando Barone

clubul cărţii rao

Începînd cu 1 iunie 2005,
CLUBUL CĂRŢII RAO
are un nou regulament de funcţionare, mai modern,
mai eficient şi mai adaptat nevoilor dumneavoastră,
care este pus la dispoziţia membrilor odată cu fişa
de înscriere. Principala inovaţie o reprezintă
introducerea a TREI TIPURI DE CARDURI
care vă oferă mari reduceri de preţ
în achiziţionarea cărţilor.
Pentru detalii privind acest regulament
vă puteţi informa din broşurile editurii noastre
sau scriindu-ne pe adresa:

C.P. 2-124, Bucureşti;
e-mail: *club@raobooks.com*

sau accesînd site-urile:
www.raobooks.com;
www.rao.ro